ANUL VII. — No. 270

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 7 Februar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888—1897, CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

VICLENIE

Intr'un rând, la Comana, în cerdacul larg, cuconu Costache Lăbuşcă, prietenul meu intr'ale pescuitului, a răsucit şi-a fumat o ţigară; şi 'n tot timpul cât a îmlinit aceste importante operaţii, mi-a împărtăşit cu modestie o serie de argumente filologice dintre cele mai curioase.

Cuconu Costache, îşi cânta, ca să zic aşa, filologia — ca pasărea viersul. Studii, după cât înţelesesem, făcuse extrem de puţine. In amintirile sale literare, cel mai principal rol îl juca un oarecare „popa Atanasie dela Vovidenie". Şi 'ntâia oară când rostisem cuvântul filologie şi-l decretasem filolog, mă privise cu oarecare frică şi bănuială, caşicum i-aşi fi descoperit o infirmitate, ori l-aşi fi categorisit c'o poreclă. Pe urmă, pricepând despre ce-i vorba, se veselise; şi mi-a făcut o declaraţie categorică: — Să mă ferească Dumnezeu, cucoane, de aşa slujbă!

Imi mărturisesc imediat un păcat. Am intrat cu acel prilej în domeniile pitoreşti ale acestei ştiinţe, explorate cu multă sârguinţă de onorabili concetăţeni ai noştri. Când a aflat însă cuconu Costache că persoane cu mustăţi şi cu barbă se îndeletnicesc cu aşa vorbe ruşinoase şi cu mucegaiuri lepădate de limbă, şi-o făcut cruce: — Apoi, cucoane, să mă ierţi mata, mi-a zis dumnealui, da' eu n'oiu putea să pasc într'asemenea suhat!

Cu toate acestea cuconu Costache Lăbuşcă era filolog, în virtutea aceleiaşi misterioase legi după care ceilalţi, care se cred, nu sunt.

Iată în ce chip, vorbind, bătrânul meu prieten desfăşura operaţiile ţigării.

Deschidea, pe-o măsuţă incrustată cu sidef, o cutie de tutun de cel mai bun, adevărat de Machedonia. Căci trebuie să se ştie că sunt şi tutunuri care poartă numai numele de Machedonia, însă nu sunt de Machedonia. Tutunul lui cuconu Costache Lăbuşcă însă era adevărat de Machedonia. Trei degete ale mânii sale drepte, cu unghiile uşor afumate, intrau cu delicateţă în păturile fine şi plăcut mirositoare ale ierbii. Prindeau exact cât trebuia, nici mai mult, nici mai puţin, şi-l aduceau într'un salt agil pe foiţă. Intr'aceiaşi clipă, celelalte degete lungi şi subţiri şi dela dreapta şi dela stânga, veneau într'ajutor ca nişte fiinţe inteligente care grăbesc cu plăcere la o lucrare obştească. Şi 'ntorceau foaia, răsucind-o scurt şi uşor, aşa ca ţigara să iasă frumos rotunzită, nici vârtoasă nici prea moale. Două degete dela mâna dreaptă s'alegeau iarăşi, rupând cu preciziune marginea foiţei într'o şuşăniţă egală. Şi mâna stângă înălţa cu fereală ţigara înspre tufărişul bătut de toamnă al bărbii şi mustăţilor. Fulgerător şi aproape ne văzut vârful limbei umezea marginea foiţei. Lipită în aceiaşi clipă, opera de artă se odihnea pe măsuţa inflorită cu sidef şi, casi cuconu Costache, îi acordam şi eu o privire de atentă admiraţie. După asta îşi făcea apariţia, dintr'un buzunar şi dintr'o cutiuţă, o ţigaretă lungă şi groasă de chilimbar, care-şi avea o poveste a ei cu multe peripeţii. Dintr'un alt buzunar şi dintr'o altă cutiuţă degetele gazdei mele alegeau un fulg de scamă. C'un lemnuş păstrat în aceiaşi cutiuţă, scama era atent aşezată şi potrivită în ţeava ţigaretei. Şi-abia după asta îşi lua locul, cu mângâieri şi precauţii, ţigara. Aici cuconu Costache suspina, şi răsturnându-se domol în jilţ, scociora într'al treilea buzunar şi scotea la lumină o brichetă cu măiestrie alcătuită de un neamţ al domniei-sale dintr'o medalie comemorativă. Deoparte era reliefat Cuza-Vodă, de cealaltă Mihail Cogălniceanu. După ce fulgera, s'aprindea benzina şi trecea scurt prin flacără vârful ţigării, — o stingea, o înşuruba şi mi-o întindea, s'o admir.

Când se împrăştia în juru-ne cel dintâiu nouraş de fum al tutunului de Machedonia, bătrânul meu prieten şi pescar, catadixea să-şi arunce ochii spre cafeaua cu caimac, în ceşcuţa albă de porţelan, pe colţul măsuţei. O gusta, îi mai adăoga puţintel rom dintr'o gărăfioară bulbucată de cristal, şi se împrăştia în juru-ne al doilea nour de fum.

In tot răstimpul acestor îndelung-dezmierdate operaţii, cuconu Costache Lăbuşcă spunea ceva. Imi vorbea despre o întâmplare a zilei ori o istorie de demult. Alteori cânta filosofie şi filologie.

— Eu te-oiu ruga pe mata, cucoane Mihăiţă, îmi zise domnia sa în acea zi, să bagi de samă la un obiceiu pe care-l am eu şi de care nu m'oi depărta în ruptul capului, ca un adevărat pescar cu undiţa ce mă aflu. Dac'ai însemnat mata, sunt nişte vorbe în ziua de azi care au alt înţeles în cărţile vechi şi 'n catastifurile pe care le-am moştenit dela părintele meu. Caşi mine, mata zici calic năcăjitului care stă la colţul uliţei şi-ţi întinde mâna cerând de pomană. Dar calic, în acea vreme veche a cărţilor părintelui meu, era cel căruia îi zici mata astăzi invalid ori estropiat. Tot aşa, poate ştii mata că mişel, — vorbă ce lăsăm să cadă asupra celui pe care-l dispreţuim pentru suflet şi fapte josnice — în vechime se spunea celor care astăzi au nume de calici şi cerşetori. Am un catastif unde se vorbeşte despre breasla mişeilor, din târgu-Ieşilor. Şi mai este un cuvânt care acum nu-i de ocară. Viclenie. In vremea cea veche, viclenie însemna trădare şi viclean însemna trădător. Aşa că eu voiam să-ţi spun matale, cucoane Mihăiţă, că eu n'oiu putea să fiu viclean către breasla noastră a pescarilor cu undiţa. Şi pe mine n'ai să mă vezi niciodată mata vânând peştele cu alte mijloace, cu fierul sau cu reţelele, pentru câştigare de bani. Eu mă duc vara la Pruteţul care se vede de-aici între zăvoaiele din vale, intru în barcă şi umblu printre buchetele de sălcii în ascunzimile bălţii, căutând cel mai prielnic loc; ş'acolo îmi zvârl undiţele mai mult pentru o plăcere ş'o petrecere. Şi peştele pe care-l prind, l-am câştigat printr'o vrednicie ş'o agerime a ochiului ş'a braţului meu. Toate celelalte meşteşuguri şi mai ales năvoadele, care trag sodom de peşte din bălţi, umplând harabale cu patru boi, eu le socotesc meşteşuguri şi robii pentru câştigare de arginţi. Pe când unditul e o petrecere cum ar fi un cântec al pasărilor — ori o poezie a lui Vasile Alecsandri. Asta mi-i părerea, — chiar dacă mata ai spune altfel.

— Cum ai socoti domnia-ta că eu aşi putea fi de altă părere, stimate cucoane Costache? — i-am răspuns eu. Dacă aşi fi de altă părere, n'aşi fi vrednic de o breaslă aşa de nobilă cum e a noastră.

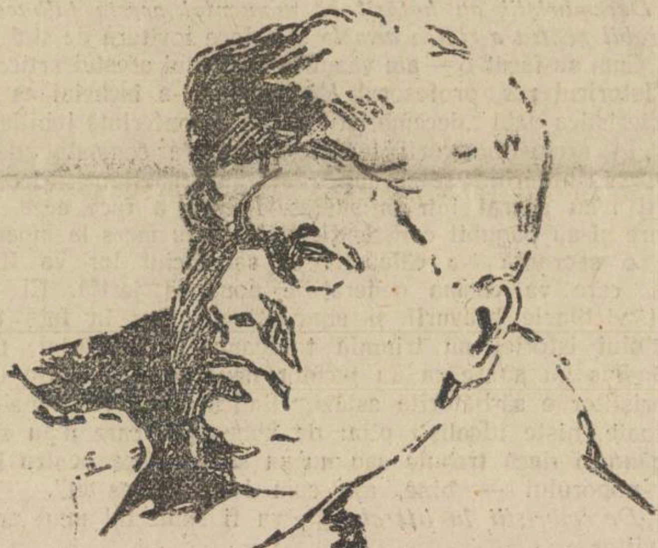
— Drept şi bun cuvânt, începu iar bătrânul meu prieten. Am vrut să lămuresc faţă de mata, cucoane Mihăiţă, acest lucru, pentrucă vii dintr'un târg. Şi 'n târguri s'au ivit în vremea din urmă mişei, în înţelesul de astăzi al vorbei care zvârl în ape boambe explosibile — detunând şi sfărâmând peştele. Poate-şi închipue asemenea indivizi că asta poate fi o plăcere şi că s'ar putea numi pescari. Pentru viclenia lor, să mă ierţi mata, eu i-aşi supune la pedeapsa instrumentelor lor, ca să rămâie calici în înţelesul vechiu al cuvântului.

— Sunt silit să-ţi dau şi de data asta dreptate, cucoane Costache, — am convenit eu cu toată buna credinţă. Şi m'am ridicat dela locul meu, căutându-mi puşca şi torba. Căci fiind o zi strălucită de început de Aprilie, venisem la Comana să caut raţe şi gâşte în bălţile revărsate.

— Pricop te-aşteaptă în ogradă, cucoane Mihăiţă, îmi zise cu veselie gazda, după ce înghiţi cea din urmă picătură de cafea. Poţi să ai toată nădejdea într'insul. Pricop acesta-i pescarul meu de credinţă. Cunoaşte balta în teate cotloanele ei şi te-a duce lin cu ciobaca prin locurile cele mai ferite şi pe unde-a fi mai bine. Ii place şi lui să tragă cu puşca aşa că ştie ce pofteşti şi ce doreşti. Şi-i cinstit şi blajin. Iaca, şi la un om ca acesta, batâr că-i un ţăran prost, n'ai să găseşti viclenie. Şi el tot numai undiţa o aruncă, — şi de alte meşteşuguri i-i silă, caşicum ar face o faptă urîtă.

Când am coborît scara curţii, m'a întâmpinat jos Pricop, cu vâsla şi cu ghionderul în stânga, şi s'a ploconit înaintea mea cu smerenie. Pe urmă s'a îndreptat din şale şi m'a privit cu bunătate. Era un sătean nalt şi uscat, cu obrazul spânatic şi încreţit, cu ochii a'burii şi rotunzi. Purta cojoc şi căciulă, măcar că vremea era caldă.

— Sărutăm dreapta, cucoane, îmi zise el cu blândeţe şi subţire; poftiţi devale; am pregătit ciobaca şi vă duc eu la nişte locuri foarte bune.

M. Sadoveanu

L-am urmat până la malul Pruteţului şi ne-am îmbarcat. Apoi am plutit pe ape sure, care acopereau imaşurile moşiei. Inaintam lin, într'o lumină vie, sub cer albastru, spre desişuri de sălcii. Intrebam din când în când câte ceva pe Pricop şi el îmi răspundea cu grabă şi cu supunere.

— Te duci des, vara, la pescuit cu boierul, bade Pricop?

— Sărutăm dreapta; cum nu? Ne ducem destul de des.

— Şi pescuiţi cu undiţa?

— Cu undiţa, sărutăm dreapta. Asta-i plăcerea lui cuconu Costache. Zice el aşa — spunem şi noi ca dumnealui, şi trăim cu bine şi cu dreptate sub aripa dumisale.

Când ne-am apropiat de bălţile cele mari, am intrat în lumina gălbie a sălciilor nou-înfrunzite, şi s'au ridicat în cer cele dintâiu cârduri de raţe. Pricop a început a strecura ciobaca cu atenţie şi încordare, întâiu prin dosul scorburilor bătrâne, apoi pe după perdele de stuh şi mă ducea pe cărări înguste, nesimţit, către ochiuri tainice de apă. Am recunoscut până către amiază bălţile şi-am găsit multe soiuri de raţe. Am impuşcat câteva exemplare rari, cu penajuri minunate, pe care numai echinocţiul de primăvară le abate în popas, pe apele noastre, din drumul lor spre mările hiperboreane. Mă simţeam cu deosebire mulţumit de călăuzul meu şi-i treceam din când în când ţigări bune. Ii întinsei de două ori şi plosca cu rachiu de drojdie. A doua oară i-o lăsai până la cea din urmă picătură.

Mai ales după această împrejurare Pricop îşi simţi valoarea lui deosebită în ochii boierilor şi începu să vorbească cu mai multă încredere. Imi istorisi nişte întâmplări dedemult la Balta Caprei şi la Gârla lui Iţă, pe urmă îşi aduse aminte de o ispravă a boierului, când a prins cu undiţa în Pruteţul cel vechiu, un somn de nouă ocă.

Intoarse spre mine obrazul, c'o expresie de mare admiraţie:

— De fiecare ocă a somnului, mi-a dăruit câte-o garafă de rachiu. Atunci m'am îmbătat grozav.

— Vra să zică te 'mpaci cu cuconu Costache?

— Cum nu? Slavă Domnului! Mă 'mpac tare bine.

— Şi el nu te sufere să intri în baltă cu alte scule decât undiţele?

— Sărutăm dreapta, cucoane, ce să spun? Văd că mata eşti un boier bun şi n'ar trebui să-mi încarc sufletul c'un neadevăr. Aşa spune boierul nostru — aşa trebuie să facem. Zice el aşa, trebuie să fie sfânt, din vorba lui să nu ieşim. Porunceşte dumnealui numai cu undiţa, — noi ce putem face?

— Vra să zică, bade Pricop, mai cercaţi peştele şi cu alte măiestrii...

— Noi? se miră omul meu, răsfrângându-şi buzele.

Să ferească Dumnezeu. Unde se află una ca asta? Cum să ieşim noi din vorba boierului nostru?

— Bine, cred, bade Pricop; aşa-i cum spui dumneata. Dar dacă n'ar mai aşeza omul în nişte bălţi ca acestea, ba nişte leteri, ba nişte coşuri, ba nişte coteţe; dacă n'ar mai cerca cu voloacele şi cu năvoadele, apoi aşa de tare s'ar înmulţi peştii c'ar ieşi pe uscat să mănânce pe oamenii de prin sate!

— Curat! strigă badea Pricop înveselindu-se. Asta zicem şi noi.

— Aşa că mai puneţi şi alte măestrii... sugerai eu.

— Nu se poate, cucoane, sărutăm dreapta; că se supără boierul nostru... declară badea Pricop — şi mă privi cu îndoială, pieziş.

Făceam un ocol ca să ieşim iarăşi la mal de Pruteţ, către curtea boerească. După un şirag de sălcii, pe lângă un grind lung, dădurăm deodată în ape joase, către o gârlă îngustă, care aducea apele nouă din Prut şi din Pruteţe în bălţi. Cu oarecare greutate badea Pricop răzbi în canalul acesta, împingând prelung şi cu tărie în ghionder. Apoi deodată trase prăjina, îşi smulse din cap căciula şi-o lepădă la picioare şi se plecă adânc şi holbat asupra apei.

Scoase ş'un strigăt nou şi necunoscut, o exclamaţie pe care o auzeam întâia oară în viaţă, un fel de chiot înăbuşit de sălbătăciune. Apoi deodată întoarse spre mine, un obraz nou, extraordinar, înflorit de bucurie.

— Ce este, bade Pricop?

— Cucoane, şopti el, ridică-te dela locul dumitale, vină lângă mine şi te uită în gârlă. Ca să vezi o minune a bălţilor.

Mă săltai grăbit din locul meu. Cu ochii iarăşi întorşi la faţa gârlei, el îmi făcu semn de domolire cu mâna, întinsă îndărăt, agitând degetele.

Nu mai era nevoie să mă apropii de el. Mi se descoperea şi mie deodată priveliştea care-l uimise. Prin gârla joasă, bloc compact, curgeau crapi. Veneau dela Prut şi intrau în bălţi. Era un şirag neîntrerupt, spinare lângă spinare, cam de aceiaşi mărime — cât braţul: din vârful degetelor până la cot. Gârla lucea sombră de solzii lor. Fără grabă, fără spaimă, sub ochii noştri se îmbulzeau ca pe o poartă fatală, într'o presiune enormă. Ştiam că nimic nu-i poate întoarce din destinul lor. Nici răcnet, nici lovitură de explozie; trebuiau să treacă neapărat în limanul unei linişti, în bălţi calde şi calme, ca să depuie sămânţa altei generaţii de miliarde.

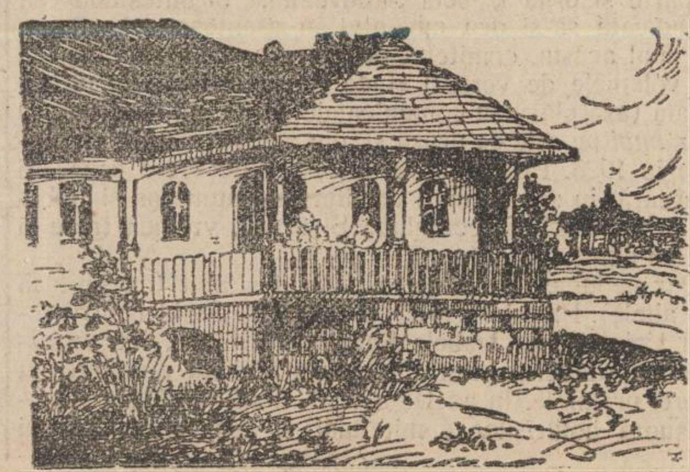
— Poznă, cucoane, îmi şopti cu cutremur badea Pricop, desmeticindu-se parcă dintr'odată. A prins a intra crapu 'n bălţi mai de vreme decât în alţi ani şi noi nici n'am băgat de seamă. Trebuie numaidecât să dau de ştire la curte.

— Da de ce să dai de ştire, bade Pricop?

— Apoi cucoane, sărutăm dreapta, acu nu-i ceas nici de şagă, nici de vorbă. Adevărat, boieru nostru are poronca lui, la care noi ne plecăm cu mare supunere. Da când vine o întâmplare ca asta, trebuie să-i dăm de ştire. Căci noi bălţile noastre nu le putem închide. Iar crapul, după ce intră în asemenea chip şi-şi lasă icrele, — se trage înapoi către Prut. Dacă l-am închide cu garduri, l-am avea aici, şi când vine vremea pescuitului, l-am pescui cu negustorii care-l caută şi-l plătesc. Aşa, dacă se duce, l-am prăpădit. Trebuie să ne folosim măcar de vremea când intră, ca să venim cu meşteşugurile pe care le avem, să dobândim după cât noroc avem şi după cât vra Dumnezeu.

Am tăcut, văzându-i aşa de aţâţat şi aşa de grăbit. M'a poftit să ies pe grind. A tras ciobaca pe iarbă nouă şi-a 'mpins-o suflând şi gâfâind până 'ntr'altă parte liberă a apelor. Ne-am îmbarcat iar, — şi-a 'nceput a vâsli c'un fel de disperare. Din când în când se oprea, ca să răsufle şi lăsa ciobaca să plutească lin prin lumina şi liniştea primăverei, pe apele crescute. Atunci îi întindeam o ţigare.

— Cucoane, îmi zise el într'o vreme, cu curaj, peştele are multe socoteli şi trebuie să i le cunoşti pe toate. Să nu te superi dumneata şi să nu mă pârăşti boierului, dar eu am să spun drept, precum este. La sfârşitul iernii — cum a fost bună oară acu patru ori cinci săptămâni, când încep a creşte puhoaiele, eu îmi încarc puşca cu ploaie de prepeliţi şi mă dau la marginea gheţei, unde vine să se bată ştiuca. Trag un foc, două, — e adevărat că nimenea nu ştie; şi-mi umplu traista cu ştiuci. Câteodată se nemeresc unele mari — de parcă-s nişte pui de balaur când se 'ntorc în apă cu pântecele 'n sus. De bucurie nici nu bag de seamă că-mi înghiaţă măduva în fluierele picioarelor. Căci la asemenea vânat, trebuie să intru în apă până la genunchi şi să aştept neclintit. Intr'altă vreme, când îi acoperită balta cu ghiaţă, avem alt meşteşug cu mult mai uşor, dacă nu vi-i dumneavoastră cu supărare. Pun în traistă o bărdiţă şi mă primblu pe la coada unei bălţi, unde-i apa mică. Ghiaţa-i de două ori trei degete şi-i limpede ca o sticlă. Prin aşa geam văd crapul. Stă pe jumătate amorţit deasupra mâlului. Scot bărdiţa şi pălesc în ghiaţă, drept în locul unde-şi ţine el capul. După ce l-am ameţit astfel deplin, tai ghiaţa, îl scot şi-l pun în traistă şi trec mai departe. Apoi, cucoane, mai este o vreme când hălăduim noi bine pe malul bălţii: mai târziu, când îi bătaia crapilor şi-i pândim la mal, între tufe de papură, cu ostia ori cu grebla.

După alt răstimp de vâslire, îi întinsei iarăşi o ţigară la care avea dreptul. Şi-l întrebai prieteneşte:

— Ei, şi-acuma, ce-ai de gând să faci?

— Acuma mă duc să dau de veste lui cuconu Costache, ca să-şi iee dumnealui măsurile. Trebuie să-ţi spun matale că boieru nostru are un fel de oboroace desfundate la amândouă capetele, foarte bine întocmite şi foarte potrivite. Apoi luăm noi câţiva oameni oboroacele acelea şi venim aicea. Punem oborocul unde umblă ori trece peştele. Ştim, cu trupul, să apărăm ca să nu sară; şi ce-am prins dedesubt scoatem pe deasupra. Dar acuma, dacă apucăm bine trecerea asta care-am văzut-o amândoi, apoi putem lua cu căuşul din baltă şi turna în ciobacă. Iar acuma, cucoane sărutăm dreapta, dac' ajungi la curte, se chiamă că n'ai văzut şi nu ştii nimica, ca să nu cumva să se mânie boierul pe mine.

Am ajuns curând la curte şi cuconu Costache Lăbuşcă m'a întâmpinat cu mare prietenie, mirându-se de raţele mele dela mări depărtate; pe urmă, aşteptând să fim poftiţi în sufragerie, s'a pus să-şi răsucească o ţigară din tutunul cel adevărat de Machedonia. Atunci a apărut la colţul cerdacului, nasul lui badea Pricop. Abia a şoptit chemarea către boier, şi cuconu Costache a înţeles numaidecât că trebuie să fie ceva, când i-a văzut obrazul încreţit într'un fel de mască tainică. A lăsat ţigara nerăsucită, a păşit până la pescar şi s'a dat cu el după colţul casei.

Două minute după aceia, porunci înăbuşite au prins a fulgera. Curtea s'a deşteptat ca dintr'o somnolenţă şi slujitorii se repezeau încoace şi 'ncolo, parcă ar fi fost împunşi cu strămurările. In cerdac, către mine, bătrânul meu prieten într'ale pescăriei s'a întors c'un obraz aţâţat, cu ochii înflăcăraţi.

— Cucoane Mihăiţă, îmi zise el venind la mine cu paşi mari şi cuprinzându-mi mâna; să nu te superi mata; dar eu tare-am să te rog pe mata, să fii mata aşa de bun să ţii numai mata companie cucoanei Zoe. Eu am treabă numaidecât într'un loc, şi nu se poate să lipsesc nici să întârzii măcar cât aşi fuma o ţigară.

Văzându-mă că zâmbesc, s'a pălit cu palma peste frunte.

— Cucoane Mihăiţă, a strigat domnia-sa apucându-mă de după cap şi sărutându-mă pe amândoi obrajii, eu ţi-oiu spune matale ceva. Cucoana Zoe are să fie aşa de amabilă să ne ierte pe amândoi că lipsim dela masă. Are să ne trimeată acolo, la baltă, un paner plin cu bunătăţi de-a dumneaei şi cu câteva sticle de vin înfundat. Noi trebue să mergem numaidecât; am poruncit lui Pricop să-şi ia trei tovarăşi, — ş'ai să vezi o pescuire pe care eu am făcut-o numai de două ori în viaţa mea până acuma. Numai răpede răpede, — căci niciodată ceasul acesta nu samănă cu cel ce vine. Iar dacă râzi, cucoane Mihăiţă, eu ţi-oi spune matale, că înţeleg de ce râzi mata. Să rămâie aşa între noi un secret, ca să fim mai buni prietini, şi să urmăm a spune tuturor celor din breaslă că nu suntem, nici n'am fost vicleni şi slujim cu statornicie numai undiţei. Aşa am fost eu credincios într'o viaţă de om cucoanei Zoe, şi cât despre aceia ne aflăm fericiţi la căruntetele noastre.

— Bine, cucoane Costache, am consimţit eu, să fie cum spui domniata şi-ţi mulţămesc pentru prietinia cu care mă onorezi. Acuma cred că n'ai să protestezi că n'ai fi filolog adevărat, când interpretezi cuvintele cu o subtilitate care face cinste ambelor bresle.

Bătrânul îmi strânse mâna:

— Cucoane Mihăiţă, îmi zise el cu patos; eu ţi-oiu spune drept că acu mă lepăd de tot de ceilalţi — şi rămâu numai pescar, alăturea cu mata. Să ştii mata, cucoane Mihăiţă, că o plăcere ca a noastră, a vânătorilor ş'a pescarilor, n'o pot avea alţi muritori. Şi, caşi în dragoste, avem plăcere şi mai mare tăinuind câteceva şi minţind puţintel.

După aceste vorbe, ne-am grăbit cătră ciobăci, — ca să apucăm încă în toiul ei intrarea măreaţă a crapilor din apele neliniştite în limanuri.

MIHAIL SADOVEANU

Epopeia „Decembriştilor"

Cele trei Rusii: cea oficială din Moscova şi din provincie pe de o parte, şi cea intelectuală de altă parte, plus cea de-a treia: emigranţii antibolşevici din toată Europa, dela anarhişti, social-revoluţionari şi social-democraţi şi până la progresişti şi liberali, — au serbat, timp de aproape o lună de zile, de la 14 Decembrie 1925 încoace, centenarul revoluţiei „Decembriştilor": intâia mişcare revoluţionară, armată, din istoria Rusiei.

La Paris, Praga, Berlin, Sofia, Belgrad, etc., simultan cu solemnităţile din Petrograd, Moscova şi vastele provincii ruseşti, s'au desfăşurat în cele câteva Duminici, serii de conferinţe şi serate literare într'o atmosferă supraîncărcată: limbaj revoluţionar, imbolduri eroice la protest şi rebeliune politică.

Un spectacol ciudat pentru acei care cunosc istoria revoluţiilor şi contra-revoluţiilor franceze, germane, italiene, ungare, etc... Atât oficialitatea sovietică cât şi emigranţii ruşi, serbează memoria aceluiaş trecut de luptă, pe când emigranţii celorlalte ţări revoluţionare din Europa, începând cu fugarii francezi din 1789—1800, au fost totdeauna despărţiţi prin prăpăstii ideologice şi politice, de noulle guverne revoluţionare ale ţărilor respective. Numai Rusia prezintă deci un asemenea spectacol neobicinuit de solidaritate revoluţionară între forţa dictatorială, care guvernează Rusia şi duşmanii ei de moarte — emigranţii scăpaţi de „acasă" prin fugă! In plus, cercurile sovietice contestă emigranţilor dreptul de a sărbători memoria „decembriştilor", iar emigranţii afirmă, că astăzi rosturile revoluţiei „decembriste" sunt reprezentate de emigranţii antibolşevici, pe când guvernul sovietic n'ar fi decât un succesor direct al lui Nicolae I din 1825, persecutor al „decembriştilor"...

Oricum, in această lună de zile, s'a trecut în revistă întreaga literatură asupra „decembriştilor", atât de puţin cunoscută în afară de Rusia. Această trecere în revistă va mai urma, deoarece de la 14 Decembrie 1825 — ziua rebeliunei armate a „decembriştilor" şi până la 13 Iulie 1826 — ziua execuţiei capitale a şefilor acestei mişcări..., au trecut şapte luni. Centenarul execuţiei va fi comemorat vara viitoare. Până atunci se vor aduce mereu materiale inedite asupra Decembriştilor.

In jurul zilei de 13 Iulie 1926 se va mai dezlănţui, desigur, un nou potop de conferinţe şi alte manifestări comemorative printre Ruşii atât din centrele sovietice, cât şi din Europa întreagă.

„Adevărul Literar" va căuta să redea această epopeie rusească.

Acum o sută de ani, la 27 (14) Decembrie 1825, Petersburgul a trecut prin cea dintâiu zguduire revoluţionară din istoria Rusiei. In această zi urma să se facă depunerea jurământului de către trupe — noului împărat Nicolae I. Câteva regimente din garda imperială au ieşit, cu ofiţeri în frunte, în piaţa Senatului, şi au declarat că nu vor depune jurământul, ci cer instituirea imediată a unui guvern constituţional, care să guverneze în numele şi în interesul poporului. Autorităţile militare superioare au căutat să-i convingă pe rebeli să renunţe la cererea lor. Insuşi Nicolae I a apărut în piaţă. Atunci ofiţerul revoluţionar *Kahovschi* a tras în ţar cu pistolul. Trupele rebele au refuzat să se supună; şi după o scurtă încăerare, câteva salve de artilerie i-au împrăştiat pe rebeli. Sângele a curs de ambele părţi. Ţarul a scăpat neatins.

In acelaş timp, în sudul Rusiei s'a răsculat regimentul „Cernigov", care a refuzat şi el să depună jurământul. S'au produs numeroase arestări şi anchete, care au arătat că amândouă rebeliunile fuseseră organizate de nişte societăţi clandestine, formate de tineri ofiţeri care, în majoritate, aparţineau aristocraţiei ruseşti. Toţi au fost prinşi şi au plătit scump încercarea lor neizbutită. Cinci dintre ei: *Pestel, Râleev, Kahovschi, Bestujev-Rumin şi Muraviev-Apostol*, au fost spânzuraţi. (Pe locul acestor cinci spânzurători Nicolae I a clădit „Muzeul Artileriei". Aci se ridică şi va fi desvelit la 13 Iulie 1926 — centenarul execuţiei — Monumentul „Decembriştilor"). Ceilalţi 147, ofiţeri şi intelectuali, au fost trimişi la muncă silnică în minele Siberiei. Restul, soldaţi, gradaţi şi complici civili, au fost închişi sau trimişi să-şi ispăşească vinele în batalioanele din Asia, ca soldaţi pe viaţă. Toţi laolaltă sunt numiţi de atunci „decembrişti", fiindcă au ridicat armele contra autocratismului în luna Decembrie.

Dar cum a putut să se schiţeze o asemenea încercare pe acele vremuri? Cine au fost „decembriştii"? Care le erau aspiraţiunile şi idealurile?

Insuşi Alexandru I, urcându-se pe tron în 1801, după domnia glorioasă a bunicei sale Ecaterina II (1762—1796) şi a tatălui său autocrat, mai mult absurd decât crud, Pavel I (1796—1801), — a încercat să reformeze Rusia pe bazele unui liberalism politic. Problema constituţiei şi a libertăţii politice, proectul desrobirii ţăranilor — au fost stimulate de acest ţar, numit *„binecuvântat"*. A trecut un deceniu în vârtejul acelor mai aprinse discuţii şi planuri de reforme, alimentate de ideile revoluţiei franceze. In practică, nu s'a ajuns nici la constituţie, nici la libertate, nici la desrobirea ţăranilor. Insă, bătrânii apărau ordinea veche, iar tinerii o atacau violent. In aceste împrejurări a crescut generaţia „decembriştilor".

Intre timp, napoleonismul ameninţa Rusia. Napoleon intrase în Rusia şi ocupase Moscova. Această „inimă a Rusiei" a fost apoi mistuită de foc. Napoleon a fugit din Rusia. Armatele ruseşti, în frunte cu Alexandru I, au intrat în Paris. Cel „binecuvântat" a devenit *„Salvatorul Europei"*. Aceste evenimente au aprins, în tineretul rusesc, un patriotism înflăcărat, dar şi i-au stârnit năzuinţe irezistibile spre libertate. Fiind sărbătoriţi pretutindeni în Europa, ca izbăvitorii ei de jugul unui cuceritor şi despot, ei se ştiau fiii unei ţări înapoiate, robite, poliţiste...

In Franţa ei au asistat la deschiderea camerelor legiuitoare, la alegerile generale şi la toate manifestările vieţei libere, constituţionale. Literatura Occidentului le-a deschis ochii, şi o dorinţă le-a cuprins sufletul: să devie şi ei cetăţeni liberi, într'o ţară liberă, şi să-şi jertfească chiar viaţa pentru ca Rusia să se bucure de emanciparea politică. Li se arătase o speranţă: Alexandru I — partizan şi el al reformelor radicale — le va sprijini, poate, aspiraţiile democratice.

Insă, întorşi în 1815 în patrie, aceşti entuziaşti au pierdut în curând orice speranţă. Alexandru I s'a schimbat brusc, a renunţat la visurile tinereţii. Misticismul şi deziluziile l-au făcut să se retragă în viaţa-i intimă şi să evite sistematic societatea cultă. Complect desgustat, ţarul a lăsat totul pe mâna generalului *Aracceev* — o încarnare a despotismului. Au rămas în picioare numai ministerele europenizate. Ţarul s'a cufundat apoi în cele mai crude mustrări de conştiinţă: doar cu consimţământul său, Pavel I, — tatăl lui — fusese asasinat în 1801!...

„Aracceevismul" strivise, ca o lespede, orice încercare de critică, de protest sau de cultură. Visător, un fel de comunist militar de Stat, adorator mărginit al anticei Sparte, *Aracceev* transformase mai toată Rusia în cazarmă, iar din ţărani făcuse agricultori-militari pe viaţă, scoţându-i treptat din mâinile boerilor şi încorporându-i în *„comunele militare"* organizate de dânsul... Ce erau să facă intelectualii?... Să renunţe la toate convingerile lor, sau să înceapă lupta clandestină? Ei au ales a doua cale: — *„doar nu pentru a reface robi într'o tiranie — am eliberat Europa de tiranul ei..."*

Tineretul ofiţeresc conştient, s'a organizat atunci într'o *„Uniune a Salvării"*. *Pestel* a urmărit transformarea *„Uniunii"* într'un complot armat, însă majoritatea a căutat alte forme de luptă. In loc de *„Uniune"* a apărut *„Liga Prosperităţii"* ceva la fel cu *„Tugenbund"* din Germania, care căuta să răsădească în societate ideile libertăţilor. Guvernul însă a pus piedici tuturor manifestărilor nevinovate ale spiritului social. Munca pacinică culturală, devenind imposibilă, *„Liga Prosperităţii"* s'a disolvat. Atunci s'au înfiinţat: *„Societatea de Nord"* şi *„Societatea de Sud"*, care au început să lucreze la planurile unei complecte transformări politico-sociale a Rusiei printr'o rebeliune armată.

Aceste planuri sunt bine cunoscute din scrierile „decembriştilor". *Pestel*, leaderul *„Societăţii de Sud"* şi-a expus programul într'un tratat intitulat *„Pravda Rusească"*. *Nichita Muraviev*, capul *„Societăţii de Nord"*, a întocmit un proect de constituţie. Comparând aceste două opere, vedem împărţirea decembriştilor după două curente distincte.

Pestel cu partizanii lui visau o Rusie transformată într'o puternică republică centralizată, pe baze democratice: o putere executivă tare, naţionalizarea parţială a pământului, păstrarea proprietăţii particulare, dar cu improprietărirea largă a ţăranilor.

Nichita Muraviev preconiza o monarhie constituţională liberă, pe bazele unei libertăţi civile şi unei autonomii complecte a tuturor regiunilor. Federalismul larg al lui *Muraviev* se contrapunea astfel centralismului lui *Pestel*, deci diferenţa între ideile lor era mare. Insă şi Muraviev şi Pestel s'au declarat pentru egalitatea complectă a tuturor cetăţenilor în faţa legilor, pentru desfiinţarea tuturor castelor, tagmelor şi claselor. Tocmai această intenţie constituie frumuseţea morală a chipului lor intelectual: au aparţinut doar clasei celei mai privilegiate.

Decembriştii au fost nobili de neam, agrarieni, mari proprietari. Păstrând ordinea veche social-politică, erau siguri de bogăţie şi de abondenţă. Desfiinţându-şi privilegiile de castă — se condamnau pe ei înşişi la ruină. Dar tocmai abnegaţia şi sacrificiul se aflau la baza activităţii lor... Apoi *problema slavă* îi preocupa deasemenea: patrioţi fervenţi, ei visau unirea tuturor Slavilor şi au întemeiat *„Societatea Slavilor Uniţi"* pentru creiarea *Federaţiei Panslaviste...*

Multă energie au depus decembriştii pentru întocmirea tuturor acestor planuri teoretice. Mijloacele practice de realizare însă, nu le erau tocmai clare. Ei nu s'au aşteptat că momentul unei eşiri la luptă pe stradă va veni atât de curând. Au fost conştienţi de faptul că terenul nu era încă pregătit pentru îndeplinirea visurilor lor. S'au întâmplat însă două fapte care le-au grăbit eşirea armată. In primul rând, ei au fost trădaţi: mai mulţi delatori au comunicat guvernului numele şi planurile complotiştilor. In al doilea rând, s'a îmbolnăvit şi a murit subit Impăratul Alexandru I (1825) şi s'a ivit un *interregnum* plin de complicaţiuni.

După moartea lui Alexandru I, Rusia a jurat credinţă fratelui său *Constantin*, al doilea dintre fraţi. Insă, Senatul a publicat actul renunţării lui Constantin în favoarea lui *Nicolae* — al treilea dintre fraţi. Până atunci actul acesta era păstrat în taină de Alexandru I. Constantin şi-a confirmat renunţarea. Trebuia să urmeze o nouă depunere de jurământ — lui Nicolae, care era extrem de nepopular în regimentele de gardă, din cauza caracterului său prea autocrat. Nicolae ştia că nu era iubit de armată. El a căutat să-l convingă pe Constantin să vie din Varşovia la Petersburg şi să-şi confirme renunţarea într'o şedinţă a Senatului şi a Consiliului de Stat. Constantin i-a răspuns că socoteşte un asemenea pas de prisos. Timpul trecea în tratative; situaţia politică se încurca din ce în ce mai mult; zvonurile şi agitaţiunile populare ajunseseră la apogeu.

Decembriştii au hotărît că momentul acesta tulbure e favorabil pentru a ridica armele şi a face lovitura de stat visată. Cum au făcut-o — am văzut la începutul acestui articol...

Istoricul rus, profesorul *Kizevetter* şi-a încheiat astfel, caracteristica dată „decembriştilor", la o conferinţă jubiliară:

„In urma încercării lor nereuşite s'a constatat definitiv, că, hotărînd să-şi ridice steagul rebeliunei, decembriştii n'au sperat într'un succes. Pentru a face acea încercare şi-au păgubit conştienţi, viaţa şi au mers la moarte. Insă o speranţă i-a călăuzit: că sacrificiul lor va fi o faclă, care va chema generaţiile nouă la jertfă. Ei au căzut victimele bravurii şi abnegaţiunii. Dar în faţa tribunalului istoriei nu triumfă totdeauna învingătorul; nici cel învins nu apare ca un jucător nenorocit. Memoria decembriştilor e sărbătorită astăzi, fiindcă ei au fost, înainte de toate, nişte idealişti plini de abnegaţie, care n'au stat pe gânduri dacă trebuie sau nu să se sacrifice pentru binele poporului — bine, aşa cum l-au înţeles ei".

„Decembriştii în literatură", va fi subiectul unui articol viitor.

ALEXIS NOUR

De-ale copiilor...

Ticu a căzut jos şi s'a lovit la picior. Se vede o vânătaie — ceia ce-l face pe băiat să plângă mai mult de spaimă decât de durere. Unchiul său — care iubeşte mult pe copil — îl ia în braţe, îl desmiardă şi-i spune:

— Taci, nu mai plânge... o să-ţi treacă. Uite... ştiu eu o doctorie...

Şi zicând aşa, sărută locul cu semnul.

Ticu tace la moment. Deci s'a vindecat într'adevăr: remediul a fost minunat.

Câteva ceasuri mai târziu, Ticu aleargă în casă şi apucând pe unchiul său de mână îi spune foarte grăbit:

— Unchiule... vină repede în bucătărie şi sărută pe Maria... O doare măseaua!

* * *

Intr'un tramvaiu o cucoană bătrână stă în faţa unui băieţaş care răsuflă greu. Doamna, plictisită de nesimţirea copilului, îi zice la sfârşit:

— Ia ascultă, băiete, n'ai batistă?

Băiatul se uită la dânsa şi nepricepând rostul intervenţiei:

— Ba am, dar nu pot s'o dau, căci e numai pentru mine.

* * *

Jorjică a visat un vis frumos şi îl istoriseşte surioarei lui. Era parcă într'o cofetărie şi având destui bani în buzunar, mânca cu poftă din toate bunătăţile: bomboane, cremă cu şocolată, cataifuri, baclavale, savarine... Maricica, surioara lui, ascultă cu mare plăcere. Apoi îl întreabă pe Jorjică:

— Dar eu.... ce făceam! Mâncam şi eu?

— Nu, tu nu erai acolo, îi răspunde Jorjică..

Maricica începe să plângă cu glas. Mama lor întreabă:

— De ce plângi, fetiţo?

— Jorjică nu m'a luat şi pe mine la cofetărie! — răspunde Maricica suspinând.

* * *

Vasilică se închină seara:

„Dă, Doamne sănătate tatei, mamei şi bunicăi şi fă din Birmingam capitala Scoţiei..."

Mama lui îl aude şi nu înţelege de ce copilul amestecă Scoţia în rugăciunea lui.

— Ce ai tu cu Birmingam şi cu Scoţia de te rogi lui Dumnezeu pentru ele?

— Azi dimineaţă — răspunse copilul — am pus în compoziţia mea de geografie că Birmingam este capitala Scoţiei. Şi fiindcă nu-i aşa, mă rog lui Dumnezeu ca până mâni dimineaţă să îndrepte lucrurile...

* * *

— Mărioară, bagă de seamă, împrăştii toată mazărea. Dejghioacă mai încetişor...

— Nu e vina mea, mamă. Când deschid închisoarea lor, ele sar de bucurie.

„ZOOLOGICE"

PISICA

Cu ochii de smarald topiţi în jar,
Făind al nopţii bloc enorm, ca axa
Subţire-a unei stele de cleştar,
Cu nasul — trandafir îmbobocit —
Cu cioc şi cu mustăţi de muşchetar
Şi cu plastronu-i de pichet, scrobit,
Pisica pare-un bibelou de Saxa.

Cum stă cu capul leneş rezemat
Pe labele, sculptate 'n puf bogat,
Ea toarce 'n ritm mecanic şi statornic,
De parcă ar întoarce un ceasornic !...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Incep premiile literare

Universul Literar (contrar versiunilor, **Mişcarea Literară** n'a murit: şi-a schimbat numai titlul şi formatul) — *Universul Literar* anunţă instituirea unui premiu pentru cea mai bună bucată de proză: nuvelă, schiţă, amintire, fragment de roman, care va fi găsită vrednică de această sunătoare cinste de către un comitet de scriitori. Premiul e în valoare de 5000 de lei, — adică ceva mai mult de cât ar trebui să plătească în mod obişnuit revistele, pe o dreaptă lege autorului unei schiţe ori nuvele într'adevăr bune.

N'avem nimic de zis. Ştim că premiile sunt stimulente preţioase. Gândul că un scriitor, oricine ar fi el, va încasa, grămadă, cinci hârtii albastre a câte o mie, ne încântă. Ne gândim chiar, cu emoţie, la felul cum vor fi întrebuinţate aceste cinci mii — şi ne pomenim alcătuind fel de fel de tablouri mişcătoare, ca nişte poveşti de Crăciun traduse din nemţeşte: un părinte cumpărând cinci perechi de ghete celor cinci odrasle care plâng de bucurie... un june, cu lacrimi de duioşie şi de recunoştinţă în ochi, comandându-şi un rând de haine nouă (pentru ghete nu-i ajunge, dar le poate repara pe cele vechi)... ori altul, zvârlind în nasul creditorulor, cu o superbă aroganţă, câteva hârtii de bancă şi, cu restul, încărcând o trăsură cu flori şi cu bomboane pentru o iubită palidă....

Instituiţi cât mai multe premii, domnilor directori de reviste!

Aşteptăm, cu destulă răbdare, rezultatul premiului **Universului Literar.** De altfel, n'avem de aşteptat decât două luni. Până atunci, ca să treacă vremea mai uşor, ne putem amuza făcând prognosticuri. E un joc inofensiv care nu poate să supere pe nimeni — mai ales dacă se întâmplă ca prezicerea noastră să se adeverească. Şi pentru asta nu e nevoe să fii nici M-me de Thèbes, nici măcar ilustrul nostru prezicător „mondial" Săvescu. E destul să întrevezi preferinţele revistei. In cazul de faţă, am putea să punem rămăşag că premiul Universului Literar îl va lua (dacă va concura) d. Gib. Mihăescu, autorul „Troiţei".

* * *

La 7 Februarie, adunarea generală a S. S. R. va hotărî asupra acordării celor 7 premii literare anuale. In ultima şedinţă, s'au ales câte trei opere pentru fiecare premiu. La marele premiu pentru roman (25.000 lei) concurează *Venea o moară pe Siret* a d-lui Sadoveanu, *Adam şi Eva* a d-lui Rebreanu şi *Fecioarele despletite* a d-nei Hortensia **Papadat-Bengescu. Pentru** premiul de proză (20.000 lei) lupta se dă între d-nii Em. Bucuţa, Ion Vinea şi I. A. Bassarabescu; iar pentru cel de poezie (10.000 lei), între d-nii G. Bacovia (cu un volum reeditat), Mircea Rădulescu şi Ion Pillat. Pentru cele patru premii mai mărunţele, concurează scriitori mai modeşti — ori numai mai tineri.

In privinţa premiilor S. S. R. avem mai de mult o nedumerire: de ce se dau anual două premii mari pentru proză şi numai unul — şi acela abia mai răsărit — pentru poezie? Să fie de două ori şi jumătate mai greu să scrii un roman bun, şi de două ori mai greu să scrii un volum de nuvele — decât unul de versuri bune?

* * *

Vorbind de premii, nu putem trece cu vederea pe acel cu care a fost distins anul acesta romanul d-rei H. Stahl de către secţia românească a societăţii *Femina* din Paris.

Premiul acesta, pe lângă că e mai... palpabil decât acel al „Universului Literar", de pildă, e şi mai bogat în consecinţe: cartea premiată e tradusă în limba franceză şi publicată la Paris pe cheltuiala societăţii. Gloria ei depăşeşte graniţele ţării. De aceea, munca şi răspunderea comitetului nu sunt mici.

Din timp, scriitorii au fost invitaţi prin reviste şi ziare să-şi trimită la secretariatul comitetului cărţile de proză apărute în 1925 cu care doresc să concureze, — deoarece anul acesta vor fi luate în consideraţie **exclusiv** cărţile de proză *apărute în cursul lui 1925.* Am aflat pe urmă că s'au început lucrările. Vremea trecea şi nu aflam nimic. Eram intrigaţi. Ziceam:

„Comitetul, acelaş ca şi anul trecut, e mai bogat totuşi deoarece din el face parte şi laureata anului 1924. Prin urmare, munca e divizată, deci mai uşoară, cu atât mai mult cu cât noua membră e şi pricepută, şi harnică. (Din juriu face parte şi d-na Izabela Sadoveanu, incontestabil cea mai indicată să-şi dea cuvântul în asemenea chestiuni). Apoi, anul acesta, comitetul nu are a cerceta şi a cântări *toate* volumele de versuri şi de proză apărute în ultimii cinci ani (aşa glăsuiau comunicatele societăţii, anul trecut) — ci *numai* pe cele de proză şi, din acestea, *numai* cele apărute în 1925. Prin urmare, o muncă de vre-o zece ori mai uşoară, în seama unui comitet mai numeros şi îmbogăţit cu experienţa trecutului... Şi totuşi, vremea trece şi nu aflăm nimic...."

Dar nedumeririle noastre au luat sfârşit (ca să facă loc la altele). Premiul s'a dat d-rei H. Y. Stahl pentru romanul *Voica*. D-na Izabela Sadoveanu aduce, într'un articol din „Adevĕrul Literar", meritate elogii autoarei cât şi operei premiate. In acelaş articol, d-sa dă câteva lămuriri asupra hotărîrilor comitetului şi asupra comitetului însuşi.

Bunăvoinţa, priceperea, distincţia şi bunele intenţii ale juriului, nu pot fi puse în discuţie. Şi tocmai de aceea nu vrem să trecem sub tăcere obiecţiunile pe care le avem de făcut — ca o dovadă a consideraţiei noastre faţă de comitet.

Lămuririle d-nei Sadoveanu sunt foarte preţioase. (Aflăm, între altele, că juriul feminin a lucrat nu numai cu inteligenţă, ci şi cu sentiment). Dar aceste lămuriri sunt prea puţine. Nu e curios că ştim, datorită reportagiului lui Charansol din „Nouvelles Littéraires", cele mai mărunte detalii asupra ultimelor şedinţe în care premiul *Femina-Vie Heureuse*, după o luptă în care voturile au oscilat fantastic, s'a dat lui Ioseph Delteil pentru *Jeanne d'Arc*, — şi că nu ştim nimic, sau aproape nimic, asupra divergenţelor de păreri şi asupra discuţiilor ce au avut loc cu prilejul decernării premiului românesc al *Feminei?*

Din juriul francez făceau parte, printre alţii, afară de d-ra Văcărescu şi ducesa de Rohan, — Colette, Jane Catulle Mendès, Gabrielle Réval, Rosemonde Gérard, Marcelle Tinayre, Lucie Delarue-Mardrus. Aceste nume ar fi trebuit să pue hotărîrea juriului la adăpostul oricăror critice. Şi totuşi, nimeni n'a cerut nimănui „să creadă şi să nu cerceteze"... Discuţiile au fost violente până la grosolănie — acolo, în Apusul civilizat! In *Le Temps*, Paul Souday, mai catolic decât toţi cardinalii la un loc, a servit d-rei Văcărescu câteva „obiecţii", printre care figura şi epitetul de „métèque".

Dar să ne ntoarcem acasă la noi.

N'avem nimic împotriva *Voicăi* nici a autoarei ei. La premiul *Femina* n'am concurat nici noi, nici rudele, nici amicii noştri. Suntem în afară de orice influenţă. Mai mult încă: pe vremea când romanul premiat azi se publica în „Viaţa Românească", am scris despre el şi despre minunatele calităţi ale autoarei — şi n'am considerat niciodată *Voica* mai prejos de cealaltă operă feminină care a bătut-o la concursul „Dimineţii" — de *Cucoana Olimpia* a Luciei Mantu.

Talentul tânăr şi îndrăzneţ al d-rei Stahl ne-a impresionat dela început. Am admis că, pentru un debut, *Voica* e o carte excepţională. Dar — să ni se permită să fim desăvârşit de sinceri, — mărturisim că ne-a surprins tenacitatea cu care autoarea a ţinut să concureze la toate premiile posibile. D-ra Stahl şi-a dat seama că a produs ceva neobişnuit — şi a căutat să fie imediat răsplătită. A concurat la premiul *Dimineţii* de acum doi ani, la S. S. R., anul trecut, la *Femina* anul trecut şi anul acesta — şi cu aceeaşi operă (repetăm, ca să nu fim înţeleşi greşit: o operă excepţională). D-ra Stahl dovedeşte veleităţi de acaparare a tuturor glorioaselor bunuri pământeşti pe care i le poate oferi cariera.

Dar toate acestea privesc numai pe autoarea *Voicăi.* Comitetul *Feminei* are datoria să ne explice doar o contradicţie prea evidentă ca să nu fie relevată:

După cum am mai spus, comunicatele apărute prin ziare au vestit pe scriitori că anul acesta comitetul va avea să premieze o operă în proză *apărută în cursul anului 1925.* Juriul însă, a premiat o carte *apărută în 1924*, — o carte care a luat, ca atare, un premiu S. S. R. pe 1924 şi — mai mult încă — o carte *care a mai concurat odată*, la sfârşitul anului 1924, chiar la premiul *Femina*, pe care nu l-a putut obţine atunci.

D-na Izabela Sadoveanu ne lămureşte asupra motivelor sentimentale care au făcut ca *Voica* să nu poată fi premiată anul trecut, şi asupra hotărîrii comitetului de a o premia anul acesta. Dar dacă *Femina* ştia că o s'o premieze pe d-ra Stahl pentru o carte apărută în 1924, — la ce bun publicaţiile, adunările comitetului, tărăgăneala de aproape trei luni, — când era atât de simplu să menţie dela început, pe faţă, hotărîrea luată acum un an?

Rugăm comitetul *Feminei* ca, în cazul când a decis şi de rândul acesta asupra cui va cădea la anul binecuvântarea premiului — să ne-o spue din vreme. Va scuti, astfel o risipă inutilă de emoţii şi iluzii...

Aflăm prin amici — n'am văzut publicat nicăeri nimic — că cei doi autori cari au luptat în ultima instanţă cu d-ra Stahl, au fost d-nii Cezar Petrescu şi Em. Bucuţa. Dintr'un anumit punct de vedere foarte feminin, ne amuză şi ne încântă faptul că o fată atât de tânără a... bătut pe doi scriitori cu trecut şi cu greutate

O. C.

„POEZIA PURĂ"

lui Ion Minulescu

Intre părintele Brémond, membru al Academiei franceze, şi ziaristul Paul Souday s'a iscat ceartă, toamna trecută, dela definitia poeziei. Pentru obicinuita lectură publică înaintea celor cinci secţii ale Institutului, preotul literat a ales să vorbească despre *poezia pură,* şi în cuvântarea lui avusese mai ales grije să dea a înţelege că poezia nu se poate defini. Tocmai acest lucru pare să fi supărat mai mult pe Paul Souday. Probabil, ca francez de veche observanţă şi ca ziarist, el nu rabdă obscuritatea, oricât ar fi de prestigioasă, şi s'a necăjit rău când Brémond a spus că poezia n'are a face cu raţiunea. Souday s'a grăbit să înţeleagă — şi aici pare c'a fost nedrept — că Brémond consideră poezia ca un fel de divagaţie absolut certată cu mintea sănătoasă. Se poate zice şi aceasta despre poezie, dar în cazul special nu se zisese.

Cearta s'a îndărătnicit asupra unui vers celebru din Racine: *la fille de Minos et de Pasiphaé.* — Souday e sigur că frumuseţea versului stă în înţeles: Minos, judecător în infern. Pasifae amanta unui taur divin, Fedra biruită de o grozavă ereditate: numai pentru cine ştie toate astea versul poate fi frumos. Iar Brémont spune hotărît, că valoarea versului aceluia — exemplu rar de „poezie pură" — nu depinde nici decum de înţelesul său verbal. In general, ideile, sentimentele şi imaginile nu sunt poezie, deşi poezia se serveşte de dânsele. După un lung şir de lămuriri polemice, academicianul ajunge să identifice poezia cu rugăciunea: starea pur poetică e una şi aceeaş cu starea mistică. Concluzie foarte frumoasă şi potrivită pentru un preot care ţine mult la poezia modernă. De aceia unii colegi serioşi l-au întrebat dacă e dadaist.

In adevăr înţelesul cuvântului *poezie* e greu de aflat astăzi, şi-i foarte explicabil că oamenii se ceartă asupra lui. De sigur nu-i fără interes să căutăm a ne înţelege cât mai bine când vorbim, măcar dacă nu e în discuţie decât un subiect aşa de puţin vital ca teoria poeziei. Poezia este un cuvânt foarte vechi, şi lesne se întâmplă ca înţelesul cuvintelor care durează prea mult, care trec adică peste marginile în timp ale societăţii în care s'au născut, să se încurce astfel, încât lămurirea lor să ajungă obiect de ceartă între învăţaţi. Gândiţi-vă la înţelesul cuvintelor *filologie, filozofie, literatură...*

In cazul de faţă mă impresionează mai întâi că literaţii francezi s'au oprit iarăşi asupra acelui vers din Racine. Foarte de demult e admis, între francezi, că „la fille de Minos et de Pasiphaé" este o frumuseţe poetică fără pereche. Pierre Mille povestea deunăzi că a cetit versul întâia oară când încă nu împlinise doisprezece ani, şi că a simţit o mare zguduire (un transport singulier et je le crains, presque charnel — un tremblement voluptueux de tout mon être — un enthousiasme ou se confondait le plus troublant mélange de langueur et d'énergie). Nu cred că mulţi copii francezi să fie tot atât de sensibili la farmecul acestui alexandrin extraordinar; dar de sigur toţi francezii se conving, până s'ajungă la maturitate, de frumuseţea lui unică. Iar străinii, pe cât se poate, nu rămân nesimţitori la muzicalitatea acestor douăsprezece silabe. Este uşor de văzut că în versul acesta vocalele vin aşezate aşa, încât să formeze o melodie foarte marcată. In primul emistih, după cei doi *I,* cel din *fille* (acest din *fille* e şi foarte lung) şi cel din *Minos* urmează *o* din acelaş cuvânt. *I* este vocala cea mai de sus, *o* este o vocală de bas, care aici e şi acentuată şi prin urmare lungă şi ţinută, iar sonoritatea ei scoasă deosebit în evidenţă prin cezură. *I—I—O* formează o melodie descendentă, comparabilă unei coborîri de la notele de sus ale viorii spre cele de jos, poate chiar până către registrul violoncelului. Muzica emistihului al doilea stă toată în cuvântul *Pasiphaé,* unde *a-i-a-é* dau hotărît efect de fanfară, — par'c'ar fi clacksonul automobilelor curţii regale.... Această melodie a versului, elementară şi evidentă, o simte numai decât oricare ureche normală. De aceea versul s'a fixat atât de bine în memoria oamenilor. E sigur pe de altă parte că oamenii pot asculta cu plăcere versuri fără să înţeleagă nimic din ce se spune în ele, chiar când cuprinsul şi construcţia acelor versuri sunt complect logice.

Este probabil că mulţi oameni, când citesc sau ascultă versuri, iau seama numai la înţelesul acelora care enunţă foarte energic şi foarte simplu „idei frumoase". Pe celelalte le ascultă pur muzical, adică bătând tactul versului în gând, câte odată chiar clătinând ritmic capul, şi nu se gândesc la nimic, ci numai ici colo îi trezeşte doar câte un cuvânt cu înţeles „poetic". In adevăr nu trebuie uitat că, pentru mulţimea oamenilor, cuvintele se împart şi azi, în poetice şi nepoetice. O anchetă ar dovedi uşor că *floare, stea, zefir, adie, Dumnezeu* sunt unanim admise ca vorbe poetice. De sigur vocabularul poetic se schimbă cu vremea. Succesul inovaţiilor depinde de pregătirea sentimentală a publicului. Cuvântul *glie* a avut un succes monstru, din cauza aureolei ţărăniste şi patriotice în care a fost numai decât încadrat de sufletul public, — şi din cauza sonorităţii sale dulci şi lipicioase. Când Minulescu a scris într'un vers cuvintele „maladii molipsitoare", era sigur de ilaritatea dezaprobatoare a oamenilor de bun simţ şi cu normală dragoste de poezie, adică de cuvinte poetice. Publicul nu admite poezie fără cuvinte *poetice,* puse cu delicată chibzuinţă din loc în loc în corpul poemului, ca cireşele zaharisite pe faţa unei torte.

Cred că dacă părintele Brémond, înainte să-şi dea pe faţă ideia lui mistică despre poezie, ar fi avut ca mine răbdare să cerceteze ce este poezia pentru majoritatea oamenilor, Souday şi ceilalţi ziarişti cari s'au pornit contra lui l-ar fi înţeles mai bine, deşi tot furioşi ar fi rămas pe dânsul.

Alexandrinul celebru, *la fille de Minos et de Pasiphaé* îl ascultă poate mulţi francezi fără a se gândi la nimic. Totuşi cred că cei mai mulţi nu pot împiedica să li se trezească asociaţii în felul acesta: Infern — Minos tiran mitic care procrea numai monştri — fatalitate veche şi întunecată, blestem misterios şi divin,—erotică monstruoasă şi neînţeleasă între un taur şi o regină din poveşti. In tragedia franceză toată, acest vers este poate singurul misterios şi catastrofal... Dar vorba era să ştim dacă şi de ce e poetic, de ce e „poezie pură".

Dicţionarele sunt descurajate şi descurajătoare în privinţa cuvântului *poezie.* Larousse mărturiseşte că e unul din cuvintele cele mai greu de definit. Littré se mulţumeşte mai întâi, simplu de tot, cu ideia şcolară: *l'art de faire des ouvrages en vers.* Dar în explicarea sensurilor ajunge la această formulă: *se dit de tout ce qu'il y a d'élevé, de touchant, dans une oeuvre d'art, dans le caractère ou la beauté d'une personne et même dans une production naturelle.* Vedem bine la ce stare de confuzie interesantă a ajuns cuvântul poezie în vorbirea uzuală: e lăsat, cât se poate, pradă discreţiei vorbitorului. Michelet, cel totdeauna pornit la vorbă şi la gând, ne dă un exemplu cu deosebire luminos prin însăşi violenţa lui: *Tout est poésie dans la femme, mais surtout cette vie rythmique, harmonisée en périodes régulières et comme scandée par la nature.* Aşa dar: menstruaţia, fenomen pur „poetic" prin ritmul periodicităţii sale. De sigur în strictă teorie nu-i nimic de obiectat la această splendidă extindere a cuprinsului poeziei, odată ideia ajunsă la acest grad de elasticitate. Totuşi, vorbirea, în chip firesc, tinde la precizie, şi o reacţiune trebuia să se producă în sensul acestei tendinţe. Incercarea lui Brémond de a determina din nou, şi pentru noi modernii, înţelesul poeziei este justificată deplin.

Faţă cu mulţimea cetitoare, situaţia omului care încearcă să determine o idee e totdeauna ingrată. Cu cât mai nelămurită şi anarhică este întrebuinţarea unei idei, prin urmare a unui cuvânt, cu atât mai îndărătnic şi mai neinteligent, fireşte, rezistă publicul la critica acelei stări de confuzie, pe care el n'o simte ca atare. Când Brémond vorbeşte de poezie pură, el vrea mai întâi să definească nu un gen ori stil literar, ci o stare interioară specifică. El caută să explice ce fel de stare a sufletului este aceea din care ia naştere expresia pe care teoria literară sau vorba de toate zilele o numeşte poetică. Asemenea cercetări trec mult peste capacitatea de abstracţie şi distingere a gândirii publice, şi sunt antipatice acestei gândiri. Publicul este empirist: el se întreabă, de ex., numai dacă textul care material îi stă înainte trebuie să se cheme poetic sau prozaic, şi nu vrea să ştie că realizările empirice nu sunt şi nu pot fi, faţă cu precizia exclusivă a ideilor (şi singure ideile pot fi astfel precize), decât nişte aproximaţii infinit variate. Dar la această greutate esenţială de a comunica abstracţii precize celor nedeprinşi cu gândirea propriu zisă, Brémond a adăugat, din vina lui mi se pare, alte cauze aducătoare de confuzie. Fiindcă, în căutarea poeziei, el se opreşte la starea mistică şi spune că „experienţa poetică" este „o întâlnire cu Dumnezeu — o atingere, inconştientă ori nu, dar reală şi fecundă cu Dumnezeu". Preotul literat lasă astfel ideia poeziei pure confundată în ideia experienţei religioase. Aşa încât tot nu aflăm ce e specific propriu atitudinii poetice, independent de orice realizare expresivă. Teologul mistic a pierdut din vedere că mai mult poate decât cuvântul *poezie,* cuvântul *Dumnezeu* trebuie să despereze pe autorii de dicţionare care, pe lângă intenţiile practic empirice sau istorice ale oricărui lexicograf, mai au şi scrupule inteligente. Să introduci pe Dumnezeu în definiţia poeziei înseamnă să prelungeşti o confuzie şi aşa destul de regretabilă. In atitudinea mistică astfel cum o arată Brémond, încape muzica mult mai potrivit decât poezia. Preotul spune: acea întâlnire cu Dumnezeu e cele mai de multe ori obscură. Obscură, se înţelege desigur din punctul de vedere al intelectului şi al logicei; şi fără îndoială că această obscuritate este perfectă tocmai în muzică. — Un glumeţ a spus că Bergson a greşit spunându-şi filozofia în vorbe; trebuia s'o scrie deadreptul în muzică. Şi asta e mai mult decât o glumă. Filozofia aceasta e doar, în fond, o căutare a atitudinii mistice.

In cursul certei literare dela care am pornit, un literat, Paul Tuffran, a scris lui Brémond mărturisirea următoare: poezia nu mă impresionează decât atunci când seriile pe care ea le desfăşură — serii de idei, de sentimente, de imagini — rămân *deschise.* Aceasta înseamnă că poezia are puterea specială de a ne lăsa sufletul sub impresia că ar putea *continua* nemărginit ceeace i se oferă în forme inevitabil mărginite. Psihologii au atras de mult atenţia asupra acelor momente stranii în care sufletul simte ca o poruncă *să-şi aducă aminte,* dar fără să izbutească a şti anume ce. Asemenea stări, care la unii oameni se intensifică până la penibilă anxietate, ne pun în prezenţa unor asociaţii care s'ar putea numi, după vorba bine aleasă a lui Tuffran, asociaţii deschise. Observaţia arată uneori că aceleaşi locuri, anotimpuri sau ceasuri din zi, aceeaş stare atmosferică deslănţuie în acelaş om impulsul misterios de a se gândi nu se ştie la ce. Dar vre-o calitate particulară care să explice de ce din acele situaţii, şi nu din altele, pornesc asemenea asociaţii deschise, nu se poate descoperi. Tot astfel nu se poate spune de ce un şir de vorbe e provocator de asociaţii deschise, altul nu. Cel mult ar fi de amintit aici că ritmul material al versului slăbeşte constrângerea logică, şi înlesneşte divagaţia. Despre asemenea înclinare tainică a conştiinţei deasupra întunericului care o împrejmuie pare că vorbeşte Tuffran în mărturisirea lui asupra impresiei poetice.

Fagus poetul, bun prieten de idei cu Brémont, defineşte poezia: arta şi ştiinţa de a exprima raporturile fiinţelor şi lucrurilor. Dacă mărginim domeniul poeziei la acele raporturi care se rezolvă, cu specială energie, în asociaţii *deschise,* definiţia lui Fagus e cu deosebire utilă. In forma prea generală pe care i-a dat-o el, definiţia se poate aplica ştiinţei tot atât cât poeziei. Drept e că Fagus numeşte poezia o *„metamatematică";* atunci ideia de raport capătă o justificare ceva mai bună în definiţia poeziei, fără însă ca înţelesul „raporturilor" poetice să devie preciz faţă cu raporturile matematice. Cred că vorba lui Paul Valéry: în vers tot ce trebuie spus este aproape cu neputinţă de spus — nu se referă decât la aceeaş capacitate a poeziei de a determina asociaţii deschise, şi la incapacitatea oricărei teorii de a hotărî cum poezia obţine acest efect. Poezia, prin urmare, ne impune sentimentul că e necesar şi că putem să prelungim infinit actualitatea sufletească în care ne găsim mulţumită tocmai formei poetice concrete, dar fără să ni se arate spre ce *anume* gânduri, sentimente, imagini, are să se îndrepte acea prelungire. De aceea Brémont şi acei cari ţin cu dânsul declară că idei, sentimente, imagini sunt anexe prozaice de care poezia se serveşte; poezia pură însă „e tăcere, caşi mistica, ea n'are nimic de spus, nu spune niciodată nimic".

Bergson a criticat teoria tradiţională despre asociaţia stărilor de conştiinţă. După credinţa lui, nu asemănarea nici întâmplătoarea întâlnire în experienţa unor date psihice regulează legătura lor, ci între tot ce se găseşte şi s'a găsit vreodată într'o conştiinţă există variate şi infinite legături, aşa încât orice poate aduce aminte de orice. Şi atunci, dacă are dreptate filozofia nouă, dacă orice element din conştiinţă e asociat cu oricare altul, urmează că absolut toate asociaţiile sunt asociaţii „deschise" cel puţin într'o direcţie, iar „închiderea" lor în altă direcţie atârnă numai de situaţia practică a subiectului, şi în înţeles bergsonian orice expresie artistică este un sacrificiu adus *practicei.* Expresia poetică este impură prin definiţie, ca orice expresie. Atunci în adevăr poezia pură e „tăcere". Orientarea mistică în psihologie şi în teoria cunoştinţei, nu poate duce decât la tăcere. Din acest punct de vedere, cercetarea lui Brémont şi-a atins perfect ţinta. Acolo unde a ajuns el nimic nu se mai deosibeşte de nimic, ci toate se confundă — în Dumnezeu. Extazul, stare fără idei, imagini sau sentimente, e leşin pur. Din experienţa leşinului nu se află, cred, să se fi adus, până în prezent, ceva utilizabil omeneşte.

Este elementar că nu putem distinge în cuprinsul sufletesc decât ceeace, din masa nepătrunsă şi nespusă a „tăcerii" s'a limitat într'o expresie: cuvânt, ton muzical, linie, culoare, sau imagine dinn fantazie. De aceea chiar părintele Brémond nu poate rămâne la poezia-extaz, ci se simte îndemnat să recurgă la formula „ritmului interior", pentru a ne spune cât mai bine ce e poezia pură. Negreşit, „ritm interior", fără altă explicaţie, e ceva iarăşi misterios. Atât numai pare c'am putea spune, că „ritm" nu mai poată fi „tăcere". Cu ideea de ritm părăsim numaidecât sfera tăcerii sublime, astfel că ritmul constitue o inconsequenţă gravă. In adevăr, nu numai poezia pură, ci şi teoria poeziei pure ar trebui, după metoda mistică, să fie tot — *tăcere.*

Dela Mallarmé încoace, poezia franceză s'a pasionat furios şi categoric de muzicalitate. Eu cred că ne aflăm aici în faţa unei reacţiuni literare specific franceze. Monotonia fără seamăn a versificaţiei lor, „prozaismul" groaznic al alexandrinului, incurabil în ciuda ostenelei gramaticilor patrioţi şi a poeţilor de a inventa graţii variate acestui vers prin excelenţă mnemotehnic — explică acea desperată năpustire a literaţilor francezi la muzicalitate. Revolta, concentrată în Mallarmé şi urmaşii lui, a mers până la sacrificarea totală a înţelesului cuvintelor. Muzică şi alt nimic. Inovaţia era enormă, şi totuşi nu era de ajuns: s'a oprit la cuvânt, şi ar fi trebuit să meargă până la silabă. Versul pur muzical trebuie făcut din silabe lipsite de orice înţeles. E destul de ciudat că inovatorii au pierdut din vedere asociaţia indisolubilă a cuvântului cu înţelesul. Maistrul a zis: cuvintele vor face ce vor putea. Cuvintele însă ar putea face orice, numai să se despartă de înţelesuri nu vor putea, nici chiar în capul celui mai liber şi mai muzical poet. Cuvintele vor rămânea totdeauna — impure; versul făcut din cuvinte nu poate fi niciodată pur de orice înţeles.

„Suggerările" lui Brémond despre poezia pură sunt, evident, făcute din şi pentru poezia franceză modernă, sub auspicii bergsoniene. Incercarea merită să fie făcută, pentrucă desigur lucruri noi s'au întâmplat în poezia şi gândirea franceză. Deloc nu vreau să dau a înţelege că discuţia rămâne un simplu paragraf de istoria literaturii franţuzeşti. Dar iarăşi e sigur că Bergson a avut, în alte ţări, predecesori decizivi, cari vor fi descrişi la timp, aşa cum un Francez descrie acum pe moraliştii literaturii sale ca izvoare decizive ale lui Nietzsche. Iar despre poezie trebuie amintit că alte popoare n'au suferit de monotonia muzicală în care poezia franceză a fost închingată, vreme de trei secole, de către maiştrii săi burghezi. Pentru unele lucruri au venit şi Francezii în urma altora, şi nici că se poate altfel. Fagus strigă foarte aprins că nu există altă „poezie" decât cea franceză. Vorba aceasta n'are decât valoare excluziv patriotică.

Dar profitul teoretic pentru noi ceilalţi?.. Poezia pură se manifestă *impur* (fiindcă altfel nu se poate) în serii de cuvinte (fiindcă altfel nu se poate) care reprezintă asociaţii „deschise" (şi toate asociaţiile sunt deschise) şi prin aceste asociaţii ni se porunceşte să visăm mult, mult, nu se ştie la ce.

PAUL ZARIFOPOL

Marchiza de Sévigné

Marie de Rabutin-Chantal, prin căsătorie marchiză de Sévigné, s'a născut la 5 Februarie 1626 după unii la castelul de Bourbilly, după alţii în Paris.

Nu împlinise încă cinci luni dela naştere când tatăl ei fu ucis în duel. La 1632 îi moare şi mama. Orfană la vârsta de şease ani, abatele de Coulanges iar în urmă Ménage, începură să se îngrijească serios de instrucţia acestei copile precoce, care de pe aunci uimea pe cei din jurul ei prin memoria prodigioasă, prin inteligenţa ei de-o rară vioiciune.

La vârsta de şaptesprezece ani se mărită cu marchizul Henri de Sévigné, care o lăsă văduvă cu doi copii, după abia şapte ani de căsnicie, în cari ea nu gustase nimic din fericirea unei căsătorii tihnite. Conrart spunea că între cei doi soţi era o deosebire de caracter cu totul bizară: el îşi stima nevasta, fără însă s'o poată iubi, iar ea îşi iubea cu patimă bărbatul, dar nu izbutea să-l stimeze....

Căsătoria aceasta fiind aşa dar pentru dânsa o încercare crudă şi tristă, e lesne de înţeles de ce nu se mai gândeşte de loc la alt măritiş. Işi îndreaptă toată dragostea şi toată atenţia asupra educaţiei şi creşterei copiilor ei dragi. Şi bucuria asta îi fu însă curând curmată căci fiica ei se mărită cu Contele de Grignan, iar fiul ei baronul de Sévigné, — care, după însăşi spusele mamei sale, „poseda toate acele virtuţi mărunte cari fac farmecul societăţii" — se însură şi el.

D-na de Sévigné

Acum femeia aceasta frumoasă, spirituală, care învăţase încă de tânără, cu un talent desăvârşit, „să fie bătrână" — femeia aceasta care cucerise toate inimile, răscolind multe pasiuni şi turburând multe vieţi, femeia aceasta care îi citise cu aviditate pe Tasso, pe Tacit, pe Plutarc şi pe Sfântul Augustin, care scormonise cu pasiune cronicele, care îi ştia aproape pe dinafară pe Montaigne, pe Corneille, pe Moliére, pe Lafontaine, — devine celebră în secolul lui Bossuet, numai prin vestitele scrisori adresate lui de Bussy, lui Bouhours, lui Coulanges, lui Maynard şi altora, dar mai ales prin cele adresate fiicei sale.

Dragostea duioasă pe care o ascund scrisorile către contesa de Grignan o legitimează Sainte-Beuve, astfel:

„.....Orfană prea de timpuriu, ea n'a simţit de loc tandreţa filială; ea nu vorbeşte nici odată de mama ei; o dată sau de două ori pomeneşte în treacăt numele tatălui pe care nici măcar nu l-a cunoscut. Fiica ei a fost marea şi unica ei pasiune"......

In numeroasele scrisori pe cari i le trimete respiră un cald sentiment de familie, o imaginaţie fecundă şi virtuoasă.

Numai privindu-le sub aspectul epocii în care se produc şi al valorii lor documentare, aceste scrisori sunt o adevărată comoară istorică, un limpede, interesant şi credincios receptor al moravurilor vremei.

Curtea lui Ludovic al XIV-lea — regele Soare, — societatea, impresiile din cărţi (uneori ciudate şi lipsite de argument, ca părerea greşită ce-şi face despre Racine, sau ca unilaterala interpretare a lui Rabelais „care o făcea să moară de râs"...), oamenii, lucrurile, faptele, Parisul cu luxul, cu agitaţia şi cu fumurile lui, provincia cu prejudecăţile şi cu mediocritatea ei, — totul e descris şi comentat în scrisori, în culori vii şi sugestive, cu spirit fin, drept, pătrunzător, cu invenţie activă (adesea capricioasă şi, surprinzător de naivă), cu judecată sinceră, cu sensibilitate rară, într'un stil familiar, simplu, expresiv totuş şi pitoresc, natural şi îndrăzneţ.

Trăind într'un secol când femeia juca un rol hotăritor în viaţa culturală a poporului francez, într'o vreme când hotelul Rambouillet — strângând în jurul lui tot ce avea mai distins aristocraţia intelectuală a timpului — svârlia directive de viaţă şi potenţa o activitate febrilă a spiritului, — vâlva stârnită de succesele marchizei de Sévigné era din ce în ce crescândă. Cu toate acestea, dorinţa ei manifestă de a vieţui „două sute de ani" pentru a înfăptui în lumea „plină de amărăciuni copleşitoare", perfecţiunea morală către care năzuia, o arată ca pe o femeie exagerat de încrezută în persoana ei „prea-admirabilă", cum îi plăcea să-şi spună.

„Raţiunea — zicea ea — suportă dizgraţiile; curajul le combate; răbdarea şi religia le depăşeşte"....

Şi în adevăr, cu judecată rece şi resemnată, cu îndrăzneală şi cu credinţă, ea a înfruntat nesfârşitele neplăceri prin care a avut să treacă în viaţă. La 18 Aprilie 1696, mândra şi ambiţioasa marchiză de Sévigné moare în sărăcie şi în dizgraţie la castelul Grignan (Drome).

* * *

Despre stilul epistolar şi despre opera lăsată de marchiza de Sévigné s'a scris foarte mult şi destul de deosebit. S'au găsit detractori (ca de pildă de Bussy, care în „Histoire amoureuse des Gaules" o înfăţişează în culori puţin avantagioase. Se ştie însă că o face din motive de natură intimă)... dar entuziasm unui Sainte-Beuve şi al unui Henri-Martin, al unui Suard sau Wackenaer, — a îngenunchiat orice contrarietate.

„In literatură — spunea Henri-Martin — marchiza de Sévigné gândeşte în genere ca şi spiritele cele mai înalte ale timpului, şi, dacă nu-i dă complectă dreptate lui Racine, ea nu are mai puţin drept să susţină cauza bătrânului Corneille"....

Iar Sainte-Beuve afirma că: Malherbe şi Balzac au întemeiat în literatura franceză stilul savant, căutat, neted, chinuit; Boileau a dat tuturora sfaturi; Racine a urmărit cel mai perfect model de stil în poezie; Montaigne şi Régnier au adus un stil liber, capricios şi mobil, fără metoda tradiţională şi cu totul adecvat diverselor talente şi genii. Marchiza de Sévigné, alături de Lafontaine, de Molière, de Fénelon şi de Bossuet, — aduce stilul larg destins şi abondent, care urmează curentul ideilor....

„Doamna de Sévigné — spune P. Jacquinet — uneşte foarte-des unei naivităţi destul de reale, rafinamente ingenioase şi uneori uşor subtile. E femeie simplă şi artistă abilă. E o preţioasă plină de bonomie, de delicateţă şi de desinteresare; un spirit minunat, care improvizează după ritmul sufletesc sau după bătăile inimii"....

Intr'o frază laconică, Geruzez o caracterizează astfel: „doamna de Sévigné e din acea rasă de privilegiaţi cărora le e deajuns să se arate aşa cum sunt, şi cari marchează în mod firesc pecetea superiorităţii lor, în opere de neimitat"....

Gaston Boissier în numeroasele şi variatele lui aprecieri superlative găseşte că marchiza „posedă în cea mai înaltă măsură darul de a însufleţi ceeace povesteşte"....

De bună seamă „cea mai înaltă măsură" se potriveşte şi altora, însă dacă socotim împrejurările în cari apar „Scrisorile", neprevăzutul, pitorescul şi sinceritatea transpunerii celor mai curioase şi mai instructive fapte ale epocii — se înţelege uşor acest entuziasm.

Farmecul neîntrecut al acestor scrisori e tocmai punerea laolaltă a atâtor întâmplări mai însemnate sau mai mărunte, într'o retortă de fină şi înălţătoare cugetare.

S'a vorbit mult despre aprecierile critice ale marchizei de Sévigné şi de observaţiunile rămase celebre, în legătură cu personagiile vremii.

Astfel „frumuseţea sentimentelor, violenţa pasiunilor, măreţia întâmplărilor" descrise de Calprenéde, o încântau „ca pe o fetiţă de pension".

Prietenia atât de viu discutată dintre doamna de Lafayette şi La Rochefoucauld, o face pe marchiza de Sévigné să exclame:

„Domnul de La Rochefoucauld şi doamna de Lafayette au alcătuit un roman de galanterii la curtea lui Henric al II-lea (e vorba de „Princesse de Clèves"); ei nu mai sunt în vârsta când ar putea să facă altceva împreună"...

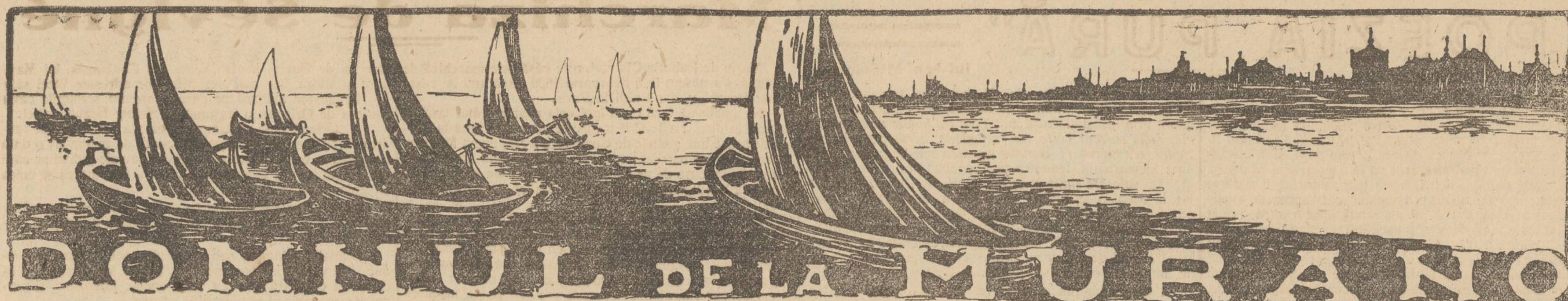
* * *

Citite astăzi când nu mai au farmecul actualităţii, scrisorile marchizei de Sévigné plac totuş pentru însuşirile de formă arătate, pentru claritatea de cugetare şi puritatea sentimentelor.

Analizate critic în complexul lor, şi ţinând seamă că ele n'au fost scrise pentru a fi menite să alcătuiască o literatură scăderile literare ce cuprind se anihilează în rostul lor social de documente.

Savoarea lor în acest sens e şi astăzi înteleasă.

H. BLAZIAN

DOMNUL DE LA MURANO

de STEJAR IONESCU

Nu m'am certat cu Coralia niciodată și nu știu încă dacă o iubesc. Știu numai că avem un copil. Coralia descopere frumusețe sau deșteptăciune în toate părțile gălăgiosului cilindru roșcovan. Eu nu merg așa departe; când țipă prea mult, chiar mă necăjesc. O nemulțumire vagă mă face să meditez la rostul omului pe lume și la alte probleme din genul acesta de filozofie tristă. E semn îngrijitor. Poate fericirea mea s'a învechit și gândurile au început s'o roadă ca rugina. Poate sunt de vină clipele din trecut, fantome în giulgiu de amintiri. Imi ies în cale la un colț de stradă, acolo unde am întâlnit odată primăvara și ochii unei fete, se plimbă alături de mine sau dorm pe-o luncă sub bruma luminii de lună. In vremea din urmă, o arătare venită de departe mă tulbură peste fire. Vreau să povestesc întâmplarea aceasta numaidecât. Altfel aşi fi în stare să mă cert cu Coralia.

* * *

Apa e simțitoare ca pielea femeii

...Indată după examenul de licență, am intrat ca secretar la unul din avocații cei mai populari din București. Trebuia — așa spunea toată lumea — să mă inițiez în tainele meseriei. M'am supus ușor, pentrucă nu știam ce înseamnă o meserie și mai puțin încă, — o taină. După câteva luni eram foarte nenorocit. Sufeream de nevroza omului care nu-i pus la locul lui (o boală așa de răspândită, încât văd într'însa isvorul tuturor relelor). După pilda avocatului, căutam să fiu grav, să-mi alung ideile și să umplu golul cu vorbe. Când pleda maestrul, mi se părea că-și scoate tacticos din cap un cilindru, din care apoi trage la nesfârșit frazele, ca pe niște panglici de scamator. La început râdeam; mai târziu îmi dădeam seama că lunec pe un povârniș fără fund. După un an, deși nu făcusem nici un pas spre tainele meseriei, mă simțeam sfârșit ca după un războiu lung de-o viață. Intr'o zi am văzut un Baedecker în vitrină la o librărie și am înțeles că trebuia numaidecât să plec departe. Cartea cu scoarțe roșii cuprindea Italia de Nord. Am cumpărat-o și m'am dus cu ea acasă. Tată-meu nu se arătă mirat, și rezolvă pe loc chestia banilor de călătorie. Voia să-mi dovedească — spunea el — că demult avea gândul să mă trimeată să-mi plimb nemulțumirea și prin alte țări. Peste două zile am plecat. La despărțire, am lăsat în brațele tatei un grav personaj, care trebuia să fie curând de tot o stea a Baroului. L-am părăsit ca pe un sarcofag și m'am suit în tren numai cu sufletul.

In zorii celei de-a treia zile de călătorie m'am coborât la Veneția. Pășeam plecat înainte, parcă voiam să-mi iau zborul. Gândul că sunt acolo, în cetatea visată demult, se răspândea în tot trupul, prefăcea carnea obosită într'o materie ușoară ca eterul. De pe cheiul gării m'a luat un gondolier și am plecat pe *Canale Grande*. Noaptea venețiană nurea în șaluri albe de ceață, zugrăvite cu flori de cais. Subțire, neagră, gondola luneca mută ca o umbră pe visul apei adormite. Priveliștile se schimbau grăbit. Soarele străpungea ceața cu lungi andrele de argint, care împlântau în apă, făcând să șiroiască pretutindeni sânge de argint-viu. Apa la această oră e simțitoare ca pielea femeii și vibrează înfiorată la cele dintâiu desmierdări ale luminii. Deodată n'a mai fost ceață și înaintea mea era podul *Rialto*. Gondola se ascunse sub bolta afumată a trecătorii acesteia gârbove de amintiri și de dughenile pe care le duce în spate. De cealaltă parte, canalul se arăta splendid ca un bulevard deschis între două șiruri de palate în marmoră vânătă, sau roșii ca damascul, sau de culoarea portocalei. Intre temeliile îmbrăcate în lungi draperii de alge, se legănau apele ieșite din amorțirea somnului, elastice și lucitoare acum, ca un pavaj de oțel.

Biserica *Sunta Maria della Salute* îmi eși în cale ca o lebădă cu pieptul bombat în soare. Lângă ea, globul de aur de pe cupola *Doganei* chema cu glasuri de lumină pe credincioșii lagunei. Canalul se sfârșise și înainte se întindeau lanuri albastre de ape. La hotarul din stânga lor, curgea cheiul de marmură dealungul Bibliotecii Marciane, a Piaței, a Palatului Dogilor și mai departe, până la Grădinile Publice.

M'am oprit în locurile acestea și am trăit multe zile într'o fericire deplină. Dimineața mă coboram dela hotel și veneam în piața San Marco, să mă închin. Rugăciunile mele nu se alcătuiau nici din mătănii și prosternări de pelerin, nici din strigăte guturale de turist englez, și mai puțin din vorbe așezate cu meșteșug, după pilda lui Renan. Mă opream la intrarea dinspre muzeul Correr și priveam liturghia luminii. Dreptunghiul făcut de Palatele Procurațiilor și încheiat cu fațada catedralei San Marco poartă deasupra bolta albastră cum poartă zidurile bisericilor, cupola. Intr'un colț, turnul San-Marco, ca o suliță roză cu vârful aurit, te face să-ți ridici ochii spre cer. Și rămâi așa multă vreme, să simți cum inima ți se poleește în raze de soare...

Plecam apoi prin cetate. Devenisem repede venețian adică umblam pe uscat. Prin ulicioare întortochiate, prin galerii de-alungul canalelor, peste podețe ajungeam dela un „campo" la altul, mă opream să ascult cântecul marinarilor prin trattorii, sau să privesc cum dela al patrulea cat, se coboară încet un coșuleț legat de-o sfoară. Joș așteaptă factorul cu o scrisoare. „Bon giorno" strigă omul cu geanta plină de vești. „Grazzie Signore" se aude un glas de sus. Printre florile ferestrii se arată un chip de femee: nu știi dacă-i urâtă sau frumoasă, dar zâmbește. Și zâmbetul unei femei dela al patrulea cat, e ca un fluture care se pierde în azur.

Seara de obiceiu rătăceam prin cartierele populare din apropierea gării. Acolo găseam copii gălăgioși, venețiene cu ochii ca migdala, în rochii de stambă roz, negustori cu înghețată, cu pește fript și cu tot felul de gângănii scoase din mare. Lumina cădea oblic ca o ploae bătută de vânt, curgea peste ziduri și peste ape. In urmă rămâneau aluviuni de soare, nisipuri sângerii pe care le acoperea întunericul.

In ateliere se mai lucra o vreme. Coboram câteva trepte cum aşi fi coborât câteva veacuri: mă aflam deodată între meșteșugari cari băteau arama cu ciocanul. Felinare grele îmbrăcau flăcările șovăitoare în armuri medievale; umbrele jucau diavolicește; la ferestrele cu ochiuri multe și rotunde ca niște solzi de sticlă, clipoceau apele bătrâne ale unui *canalezzo*. Aproape de miezul nopții mă întorceam acasă cu vaporașul, pe Canale Grande. Priveam cu nemulțumire la gondolele care mergeau în sus și în jos. Aceste leagăne minunate duceau mai întotdeauna o încărcătură nesuferită: familii ridicole de Americani, Nemți atât de iubitori de precizie încât chiar noaptea stau cu binoclul la ochi. Nu înțelegeam nici aerul de somnambul al îndrăgostiților, lipiți unul de altul, cu ochii ridicați către lună. Un singur lucru socoteam că merită atenție, un lucru pe care nimeni nu-l lua în seamă: că luminile se jucau pe apă ca niște șerpi de aur pe-o stofă de mătase neagră.

Bărcile cu pânze ședeau nemișcate ca fluturii pe un câmp de maci și cicoare

In ziua aceia, îndată după prânz, m'am dus pe cheiul dela *Fundamenta Nuova*, aproape de biserica San Giovani e Paolo. Așteptam sosirea vaporașului care face cursa Murano-Burano-Torcello. Demult voiam să văd cele trei insule din laguna venetă, unde au fost la început așezările neamului de corăbieri și de meșteșugari, strămoșii mândrilor patricieni ai republicei sfântului Marcu. Mai trebuia să aștept încă mult. Am început să mă plimb agale de-alungul cheiului. Nu mă gândeam la nimic: trăiam și priveam. Sufletul se înfrățise cu apa, cu soarele, cu întregul decor de basm al Veneției și se plimba nesupărat înaintea trupului leneș. Era ca un melc care-și părăsise casa și își întindea tentacule imense într'o grădină unde nimic nu-l speria. In cele din urmă, atenția îmi fu absorbită de insula cu ziduri roze: cimitirul Veneției, în care chipreșii se ridicau ca niște havuzuri negre. Un bătrân se apropie încet și se opri lângă mine, cu mânile în buzunare. Ochii lui făceau o echilibristică hazlie pe raza care lega îndepărtatele ziduri roze de ochii mei. In cele din urmă, începu să reflecteze cu glas tare:

Stejar Ionescu

— Frumoasă priveliște. Cimitirul e și mai frumos dacă-l vizitezi. Cu gondola, în cinci minute, ești acolo. — Și vorbind drept către mine: Nu doriți o gondolă? Am una bună și ieftină.

— Dumneata ești gondolier? I-am întrebat, privind nedumerit la șalele lui îndoite și la capul cu păr alb, inelat ca al unui copilandru.

Nu, el era *rampino*, adică acela care ține gondola cu un cârlig când trage la mal. Feciorul lui însă era „un gondoliere molto brave". Se află aici, la o trattorie, — îl cheamă îndată: e gata să alerge.

I-am spus că aștept vaporașul să mă duc la Murano.

— Il vaporino! strigă bătrânul ridicând îndurerat ochii la cer. Și începu să înșire toate neajunsurile vaporașului și foloasele neînchipuite ale gondolei. Alături, răsări ca din pământ un om care purta pălărie de paiu cu boruri moi și late de tot. Avea ochii vii, mustața groasă, fața și brațele arse de aerul mării. Se oferea să mă ducă el cu gondola, unde voiam.

— Mergem, Signore, întâiu la Murano, să vedem cum se fac mărgelele. Pe urmă la Burano; acolo toată lumea cântă frumos. Cei mai mari tenori ai Italiei s'au născut la Burano. Mai departe, ne oprim la Torcello, să vedem pescarii, să frigem un pește viu și să bem o sticlă cu vin.

Gondolierul avea glas plăcut și vorbea frumos. Era, în felul lui, un minunat orator. Bătrânul, plin de admirație, își trădă propriul fiu, și trecu de partea vânjosului luntraș. Astfel, dacă mă împăcam cu el, bătrânul câștiga dreptul la bacșiș.

O discuție se încinse între mine și cei doi venețieni, foarte încurcați de italieneasca mea făcută din cuvinte românești cu câte un *o* sunător în coadă. Aveam nevoe de numeroase gesturi cu capul, cu brațele, cu trupul întreg. Parcă înotam pe uscat. Tratativele fură întrerupte de niște râsete la spatele nostru. M'am întors cu intenția să-mi manifest indignarea cu demnitate. Un fluid misterios se răspândi atunci peste dispoziția mea întunecată și o limpezi. Așa fac chimiștii: cu câteva picături, schimbă culoarea lichidului din eprubetă. Am început să râd din toată inima. In fața mea stau două fete în alb, ținându-se de mână. Purtau amândouă ochelari enormi de soare, care nu lăsau să se înțeleagă din fața lor decât râsul. Trăsăturile nu mai erau decât niște articulații în slujba râsului, a râsului fericit, a ideii de râs, sculptată de un meșter divin. M'am închinat în fața acestor zeități moderne ale lagunei, cu o penumbră de zâmbet, pe care o credeam mai interesantă.

Cea mai înaltă dintre fete vorbi în franțuzește, cu un aer care arăta că fața mea o înveselește tot mai mult.

— Vreți să mergeți la Murano, Domnule?

— Da, vreau să merg la Murano, am repetat eu mașinal.

— Și noi mergem tot acolo. Putem lua gondola în tovărășie.

Bătrânul cu bucle de copilandru veni lângă cele două fete, cași cum ar fi fost înțeles cu ele, și începu să pledeze într'o franțuzească mai teribilă decât italieneasca mea.

Alte ropote de râs făcură să mă uit îngrijat împrejur, să-mi trec mâna prin păr, să-mi controlez cravata.

— Sunt fericit să mergem împreună, izbutii să articulez în cele din urmă.

Necunoscuta zâmbi:

— Da?

Ce făgăduinți nu purta într'însa această întrebare! Era ancora cea dintâiu, — fină ca un cârlig de undiță — aruncată de o femee spre inima unui bărbat.

Necunoscuta începu să se tocmească cu gondolierul.

— Ce minunat vorbește italienește! zisei, întorcându-mă către cealaltă prietenă.

Un cuvânt neînțeles fu tot răspunsul. Poate exagerasem.

— In orice caz, adăogai, vorbește foarte corect din punct de vedere gramatical.

Se repetă acelaș cuvânt misterios. Era o străină care nu știa franțuzește. Incepusem să fac ipoteze: poate e din țara lui Ibsen, îmi ziceam, când simții o mână pe umăr și-un glas ca un sunet de violă:

— *Comment t'appelles-tu?*

I-am răspuns.

— Și pe dumneata?

— Irma...

— Dacă nu greșesc, e un nume maghiar. Sunteți din Budapesta?

— *Teszek?*

Irma știa prea puține cuvinte franțuzești, dar dezlegasem problema: nu era norvegiană, ci unguroaică. Se putea ghici după fața ei rotundă, cu nas neînsemnat și gură roșie, strigător de senzuală. Trupul îi era scurt și musculos, cu pielea arămie, prăjită pe vre-un „strand" al Dunării.

Tovarășa Irmei isprăvise tocmeala și venea spre noi. Era înaltă și avea mersul sigur și ușor. Irma îi apucă brațul:

— Yvette!

Imi declinai numele, cu nădejdea că-l voiu afla întreg pe al ei. Dar n'am putut reține din silabele rostite în fugă decât: Yvette...

Ne-am suit în gondolă. Bătrânul ajută la îmbarcare, ne ură drum bun și rămase pe mal, privind cu neîncredere monedele pe cari i le dasem bacșiș.

Yvette și Irma s'au așezat pe bancheta cu fața spre lagună și Murano; eu am luat loc pe bancheta dimpotrivă, cu fața spre ele. Tăceam. Yvette se sprijinea de brațul prietinei sale și luneca pe gânduri, cum luneca gondola pe ape. M'am mulțumit să cercetez ce-mi mai lăsau vederii, florentina cu panglici ruginii și ochelarii de soare. Ovalul feții era fin. Pielea, foarte puțin roză în obraji, se făcea ca fildeșul pe gât și ca miezul de alună pe brațe. Yvette n'avea gura mică; nici nu s'ar fi potrivit cu râsul ei alb și fericit.

Venea încet dinspre Murano, o barcă mare încărcată cu zarzavat. O duceau, vâslind în picioare după obiceiul venețian, doi lopătari ciudați. La proră era un copil, ca o jucărie legată de vâsla enormă; la cârmă sta un bărbat înalt și păros. Yvette, admirând încordarea celor doi luntrași, făcu observații care dovedeau o înțelegere artistică neobișnuită.

— Dumneata vorbești ca un pictor, am exclamat eu, fericit că găsisem prilejul mult așteptat.

— Pictorii nu știu să vorbească.

— Dar dac'ar ști...

Mă exprimam greu și confuz. Yvette vorbea limpede, simplu, cu o pricepere care mă umilea. Inteligența ei scânteia ca oglinzile lagunii. Naivitățile mele o amuzau, dar izbucnea într'un ris prietinos de care nu mă puteam supăra. După multe piedici și ocoluri, am izbutit să exprim gândul care se agita de mult în așteptare: Yvette și Irma aveau o înfățișare bizară cu ochelarii de soare. Parcă ar fi purtat mască. O făceau pentrucă erau în Veneția și aveau nostalgia măștilor de mătase, sau adorau în sine invenția americană?

Nimerisem punctul slab. Yvette zâmbi ironic, dar își scoase ochelarii; îndată făcu acelaș lucru și Irma. Un fluid greu cădea acum pe fața mea. A urmat un lung moment de tăcere: meșterul lăuntric potrivea perdelele în ochii noștri, după lumina cea nouă. Am reluat apoi vorba mai împrieteniți. Yvette avea ochi mari, verzi; în ei nu puteai privi fără un fior din adâncuri. Uitasem pe Irma. Mi se pare că ochii ei erau întunecați și umezi.

Când ne-am coborît la Murano, glumeam și râdeam ca niște vechi camarazi. Irma, deși nu pricepea nimic din vorba noastră, era foarte veselă. Se așezase între mine și Yvette și ne cârmuia cu brațe mici și tari prin mulțimea de copii, muncitori, barcagii. Am privit cum se lucrează sticla și se împodobesc vasele la gura cuptorului cu flăcări portocalii. Am vizitat biserica Santa Maria e Donato și ne-am întors la gondolă. Se apropia noaptea: nu mai era timp să mergem la Burano și Torcello. Am hotărît deci să ne întoarcem pe acelaș drum în Veneția. Departe, pe mare, bărcile cu pânze, ședeau nemișcate ca fluturii pe-un câmp de maci și cicoare. Tăceam cu toții. Corul tăcerilor, crescut pe întinsul apei trezea ecouri nedeslușite în suflet. Nimic nu era hotărît, nimic nu era sigur, nimic nu era înțeles. De-aceia poate, clipele acelea mi-au rămas în amintire ca niște cristali de fericire.

Yvette a vrut să debarcăm tot la Fondamenta Nuova Până când am ajuns la țărm, m'a întrebat de câteva ori ce oră este. Poate întârziase. Cine o aștepta, unde locuia, cu cine trăia? Nădăjduiam să aflu la despărțire. Dar îndată ce-am fost pe cheiu, Yvette îmi întinse mâna și-mi zise, arătându-mi o ulicioară spre dreapta:

— Noi mergem pe-aici. Bună seara.

Am înțeles că nu voia să le însoțesc, nici să mă amestec mai adânc în viața lor.

Irma ar fi dorit să mai rămână, dar Yvette o chemă cu autoritate. Resemnată, îmi întinse și ea mâna și-mi zise:

— *Comment t'appelles-tu?* cu'n glas de violă în surdină.

Zilele următoare am început sa mă plimb metodic și grăbit. Mă găseam oriunde, la orice oră. Scosesem Baedeckerul de sub cutia cu mașina de ras unde îl exilasem, și-l purtam cu mine pretutindeni. Nădăjduiam că voiu întâlni pe Yvette, care îmi ceruse, în treacăt, niște deslușiri din cartea cu scoarțe roșii. Dar Yvette nu se arăta nicăeri. Dacă plecase? La gândul acesta, eram gata să plec și eu. Poate se îmbolnăvise și trebuia să stea câteva zile în casă. Cu ce plăcere aşi fi întâlnit-o pe Irma! Ea putea să-mi fie de folos. Nimeni nu se arăta însă și Veneția îmi părea din ce în ce mai pustie: o scoică părăsită pe malul mării, iar o furnică nebună care rătăcește zadarnic pe nervurile de sidef.

Aşi fi vrut să aflu amănunte din viața Yvettei. Să știu ce legături sunt între ea și Irma, din ce lume face parte, cu ce rost se află în Veneția. Inţelegeam lucrurile cum învățasem dela alții: eticheta dată omului avea mare însemnătate pentru mine. Credeam chiar că cunosc lumea, pentrucă cetisem câteva etichete. Yvette n'avea nici o însemnare, era numai ea, cu farmecul ochilor verzi, cu râsul alb și fericit, cu spiritul vioiu ca o veveriță. Știam ce era al ei, ce-o deosebea de restul universului. Mai mult nici nu puteam să aflu despre o altă ființă, afară de mine însumi. Iată Coralia: trăim de ani de zile împreună și ce știu despre ea? Că e înscrisă în condicile stării civile alături de mine, că are doi frați, mai multe mătușe, că se înrudește cu... Mă interesează? Infinit mai puțin decât culoarea ochilor ei. Și parcă tot mai bine cunosc ochii Yvettei...

Am eșit pe mal cu hainele lipite pe trup, cu apa curgându-mi pe nas ca pe un uluc

Nu mai aveam nici o nădejde să descopăr pe prietina mea de o zi, când într'o dimineață am găsit-o lângă turnul cel roș al bisericii San Giorgio Maggiore, din insula care închide apele lagunei în fața palatului Ducal. Irma era lângă ea, cu aceiași dragoste supusă. Amândouă aveau rochiile cele albe dela întâia noastră întâlnire, — și ochelarii de soare. Irma mă zări cea dintâiu și veni la mine bucuroasă. Invățase câteva cuvinte franțuzești și construia fraze naive, cum fac copiii când încep să vorbească.

— Unde fost?

— Aici, în Veneția.

— Nu văzut.

— Nici eu.

Inainte de a-mi da ziuă bună, Yvette își scoase ochelarii, cași cum altfel nu m'ar fi putut recunoaște. Irma și-i scoase și ea în grabă.

— Iată pe Domnul dela Murano, zise Yvette. Acesta e numele pe care ți l-a dat Irma. Te superi?

Am protestat: numele îmi plăcea, mă încânta. Indată am scos Baedeckerul din buzunarul hainei și am început să-i citesc Yvettei datele pe care mi le ceruse. Eram vesel că pot s'arăt că n'am uitat nimic din ce vorbisem cu ea. In zilele de căutare zadarnică, pregătisem câteva paradoxe și mă sileam acum să le strecor în cursul vorbirii. Yvetta mă asculta; eram încântat și artificiile discursului îmi absorbeau toată atenția. N'am știut nici când s'a îndepărtat Irma de noi, n'am văzut-o nici când cobora scările malului, acoperite cu alge gelatinoase și lucioase ca de ceară verde. Am auzit-o țipând speriată; când m'am uitat, nu mai era pe cheiu: lunecase și căzuse în apă. Yvette începu să strige după ajutor. I-am întâlnit privirile desnădăjduite și am înțeles că puteam s'o câștig. Intr'o clipă m'am hotărât: nu știam să înnot, dar trebuia să mă arunc în apă, altfel eram pierdut. Totuși poate n'aşi fi făcut nebunia asta, dacă n'aşi fi zărit în aceiași clipă un odgon care atârna dela o barcă și de care am socotit că m'aşi putea agăța.

M'am aruncat în apă fără s'o zăresc pe Irma, cu ochii la odgonul pe care trebuia să-l ajung. Dar apa era adâncă grozav. Incepusem să mă duc la fund; abia mai încercam să mă țin la fața apei. Inţelesesem că mă înec și renunțasem la viață fără nici o părere de rău: în fața Yvettei n'aşi fi putut cere ajutor. A trecut o clipă sau o veșnicie? Am simțit că mă apucă cineva de umăr și mă împinge spre mal. Irma, scuturându-și de apă capul cu păr scurt și sburlit,

Continuarea în pagina V-a

innota în urma mea. Putea să se înece această fiică a „strandurilor" dunărene? Avea vre-un rost saltul meu în apă, când erau atâtea bărci şi gondolieri împrejur? Totuşi când am ieşit pe mal cu hainele lipite pe trup, cu apa curgându-mi pe nas ca pe-un uluc, nimeni nu s'a gândit să râdă, nici să mă certe. Eu singur îmi dădeam seama ce ridicol eram, dar nu spuneam nimic. Simţeam că izbutisem s'o interesez pe Yvette şi triumfam. Irma îmi mulţumi emoţionată, — deşi eu îi datoram ei viaţa. Era aşa de mişcată, încât uitase noua ei franţuzească. Nu-mi putu spune decât un profund:

— Comment t'appelles-tu?

Ritmul mersului ei mi-a răsunat în amintire

Yvette nu mă lăsă nici de astădată s'o însoţesc. Ce avea de ascuns? Era măritată cu'n om gelos? Fugise de-acasă cu profesorul de filozofie? Dar Irma? Poate amândouă erau prietenele unor artişti veniţi să lucreze la Veneţia. Nici o ipoteză nu-mi plăcea. Viaţa Yvettei trebuia să fie cu totul altfel. Incepeam iarăşi să clădesc ipoteze, ca apoi să le dărâm. Toate gândurile mă dureau, eram bolnav. Visam o întâlnire cu Yvette: să stăm de vorbă numai noi doi mult, mult. Să-i povestesc tot şi pe urmă... să mă iubească.

Intr'o seară am întâlnit-o. Era în parcul acela mic şi cochet, căruia veneţienii îi zic pompos „giardini publici." Se plimba pe aleia de pe malul lagunei, loc singuratic, adăpostit de castani uriaşi. A trecut pe lângă mine şi n'am cunoscut-o. Deşi pe ea o căutam pretutindeni, nu mă aşteptam s'o găsesc tocmai acolo, singură, noaptea. A doua oară însă, ritmul mersului ei mi-a răsunat în amintire ca un ritm muzical. — Am recunoscut pe Yvette cum recunoşti o arie care ţi-e dragă.

— Yvette!

Imi scăpase strigătul acesta fără să-mi dau seama.

Yvette se opri:

— Dumneata aici?

Nici surprindere, nici spaimă prefăcută. Simplificase situaţia firesc, şi totuşi neaşteptat pentru o femee. I-am luat mâna. Ea mi-a lăsat-o, fără un cuvânt. Stătea nemişcată, numai respiraţia îi ridica pieptul, provocător. Acolo, în umbră, am privit întâia oară pătrunzător pe Yvette din cap până în picioare, şi am avut intuiţia comorilor trupului ei. Un zăgaz s'a rupt undeva în cer, şi o cascadă de foc trecu prin mine, ca printr'un sghiab prea strâmt.

— Te iubesc Yvette! Te...

Yvette îmi astupase gura cu mâna. Zâmbea şi era alta.

— Să nu mai spui aşa.... Nu... Du-te, pleacă...

Cuvintele din urmă, aproape răstite, m'au usturat, parcă mă sgâriase pe obraz. Amuţit, m'am tras înapoi şi mi-am luat îndurerat faţa în palme. Când am privit iarăşi, Yvette nu mai era lângă mine. Nu-i auzisem paşii când se depărtase. Fusese în adevăr lângă mine? M'am plimbat de câteva ori pe alee, apoi am trecut pe alte cărări, am căutat tot parcul. Mergeam când apăsat şi încruntat, parcă hotărît să lovesc pe cel dintâiu om care-mi va ieşi în cale, când uşor, cu trupul ghemuit, ca un animal la pândă. Mă avântam şi împietream în aşteptare. Trebuie să mi se întâmple ceva neobişnuit, îmi ziceam cu gândul întâiu, care acopere ca un paravan, operaţiile adeseori ruşinoase ale minţii. Cu celelalte gânduri, din adânc, voiam s'o găsesc pe Yvette, s'o pândesc, să aflu. Vedeam limpede că nu pentru mine se plimbase pe aleea singuratică şi că amestecul meu ar fi o stângăcie stupidă. Totuşi rămâneam în umbra castanilor. Imi veniseră în minte accesele de durere amoroasă ale motanului meu, şi parcă mi se aprindeau şi mie fosforescenţe în ochi.

Pe aleea care duce spre Arsenal, este un vechiu arc de piatră. Acolo era Yvette, la braţ cu un bărbat de vre-o treizeci de ani, cu mustăţi şi bărbuţă blonde: un pictor, fără îndoială. Atât îmi era deajuns: am închis ochii până s'au depărtat. Apoi am pornit spre staţia vaporaşului. Duceam în spatele gârbovit dintr'odată, pe pictorul cel bălan, care apăsa peste mine cu toată greutatea...

Treceau pe lângă vaporaş, gondole, ca 'n toate serile. Indrăgostiţii se ţineau strânşi unul lângă altul şi priveau ca nişte somnambuli spre lună. M'am uitat la ei cu invidie, am început să urăsc gondolele şi apa de mătase neagră şi toată Veneţia.

Când am intrat în odaia mea, mă hotărîsem: să plec cu primul tren. Mi-am păturit hainele cu grijă, îndelung; am risipit patru ore să-mi strâng cele câteva cravăţi care alcătuiau aproape întregul meu bagaj. Lucrurile mărunte erau firele de iarbă de care mă ţineam să nu lunec în gol.

Am fugit. Dar nu mă temeam de artistul cu bărbuţa blondă, ci de revărsarea aceia de foc, a cărei ameninţare o presimţisem de neîndurat.

Florenţa, Geneva, Milano, le-am vizitat, dar n'am trăit în ele, ca în Veneţia. Singura îndreptăţire a călătoriei mele, acum era valiza, care parcă crescuse enorm în volum.

După două săptămâni m'am întors în ţară cu sufletul ascuns, cu trupul lipit de valiză, ca un melc lipit de-o frunză pentru iernat

* * *

Yvette îmi strânse mâna între mâinile ei, ca între două aripi calde

Mă obişnuisem cu pustiul vieţii. Mergeam în mijlocul caravanei, mă bucuram şi mă întristam cu cei dimprejur. In vis mi se arăta raiul unei oaze peste care era stăpână Yvette. Cu vremea, visam însă tot mai rar.

Ajunsesem să merit titlul de om serios, când avocatul cu care lucram, fiind trimis împreună cu alţii într'o comisiune la Paris, mă luă şi pe mine ca secretar. Cea mai mare parte din lucru cădea în sarcina mea. Trei luni de zile am trăit în capitala Franţei, ca un şcolar sârguincios. Aveam libere numai câteva seri pe săptămână şi sărbătorile. Le petreceam împreună cu un prieten, student de mulţi ani la Paris. Chip de mandarin chinez, cu faţa rotundă, cu ochii mici şi oblici, vorbea apăsat, în parabole, sau avea tăceri de fier în frăţia paharelor cu vin.

Când am isprăvit lucrările, membrii comisiunii au plecat în ţară. Mie mi s'a acordat un mic concediu, urmând să aduc documentele în forma lor definitivă. Au trecut repede zilele de odihnă. O adresă urgentă mă şi chemase la Bucureşti, dar nu mă hotăram să plec. Mandarinul avea argumente ispititoare: el trebuia să se întoarcă în ţară de patru ani şi tot mai zăbovea pe malurile Senei. In cele din urmă mi-am vestit solemn prietenul că plec chiar în acea seară. Ca rămas bun, am luat dejunul într'un restaurant unde se găsea o carte de vinuri bine cunoscută de tovarăşul meu. Am ieşit dela masă târziu şi foarte veseli. Voiam să ne petrecem restul după amiezii cât mai extraordinar, dar nu ne hotăram cum. Ne oprisem în colţul dintre Boulevard des Italiens şi Place de l'Opéra. discutând cu aprindere. De la o vreme, Mandarinul începu să-şi amestece vorbele cu blesteme. Ochii lui mici şi oblici, aruncau priviri aprinse de satir. Nu-mi plăcea înfăţişarea lui sălbatică.

— Ce 'nseamnă asta? l-am întrebat cu asprime.

— Inseamnă că eşti un om norocos.

— Nu glumi, Mandarinule....

— Nu glumesc. Vezi femeia aceia din stânga noastră, care se uită cu atâta atenţie la chioşcul cu ziare? Am surprins-o de mai multe ori aruncând priviri spre tine, priviri care...

Mandarinul vorbea mereu, dar eu nu-l mai auzeam. Inaintea mea era Yvette. Faţa avea acelaşi oval fin, dar trupul căpătase linii mai rotunde, ca nişte leagăne pentru fiorii iubirii. Intr'o clipă s'au scufundat într'o prăpastie deschisă şi închisă deodată, toate zilele, toate gândurile care ne despărţiseră. Eram iarăşi lângă ea, ca în ultima seară la Veneţia. Şi iarăşi i-am zis cu glas tremurător:

— Yvette!

Ce ochi imenşi a ridicat atunci spre mine! Râsul nu i-a mai răsărit pe faţă. Privindu-mă drept zise şovăitor:

— Tu eşti... Domnul dela Murano?

— Eu...

— Ce fericită sunt, izbucni atunci Yvette, strângându-mi mâna între mâinile ei, ca între două aripi calde. Ştii că azi după amiază sunt liberă, urmă ea, nu vrei să ne plimbăm împreună?

— Ba da....

— Erai cu un prieten.

— Il părăsesc.

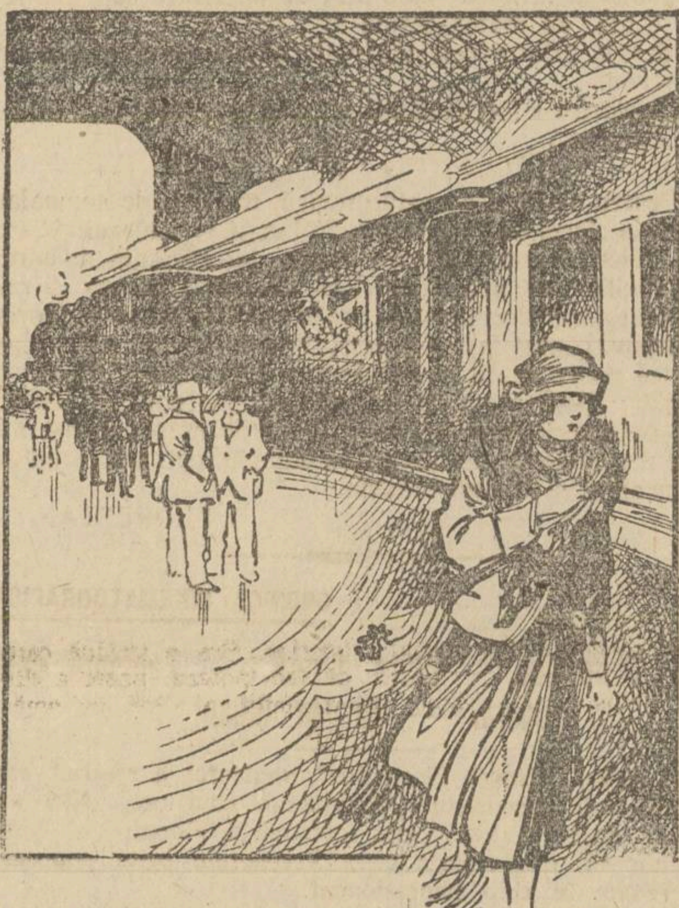
Pentru nimic în lume nu i-aşi fi prezentat-o pe Yvette Mandarinului cel cu fumuri de vin în cap. De altfel, cum aşi fi recomandat-o, când nu ştiam cum o chiamă?

— Luăm un taxi şi ne hotărîm pe drum, urmă veselă Yvette, în care se arăta deodată fata zglobie de pe cheiul dela Fondamenta Nuova.

— Da...

Eram cu adevărat zăpăcit

Când s'a pus în mişcare automobilul, Mandarinul mă

ameninţă şi mă apostrofă pe româneşte. S'a supărat aşa de straşnic, că nici azi nu vorbeşte cu mine. Aşa sunt unii teoreticieni ai resemnării.

In clipa când Yvette întinse mâna să atingă aripile ei desfăcute, lebăda sări pe mal

Yvette mă ţinea de mână, parcă îi era teamă să nu mă piardă. Un lung răstimp am tăcut amândoi. Automobilul se îndrepta spre Bois de Boulogne. Era o zi aurită de Septembrie.

— Nu înţeleg de ce... am murmurat într'un târziu.

— Pentrucă te iubesc! zise pe gânduri Yvette. Apoi întorcându-se spre mine: Te iubesc de mult, de-atunci de când am fost aşa de crudă cu tine. Suferinţa ta mi-a rămas în inimă ca o sămânţă, care a crescut. Te aşteptam mereu, te aşteptam cu încredere şi te-am găsit. Trebuia să te găsesc.

Fiecare vorbă a Yvettei era o nenorocire nouă pentru mine. Mă gândeam la adresa comisiunii şi la toate legăturile care mă zmulgeau brutal de lângă dânsa.

Intram în Bois.

— Yvette, nu putem fi fericiţi.

— Taci...

Yvette îmi luă capul cu amândouă mâinile şi mă sărută pe gură.

Treceam pe lângă lacul cel mare din Bois. Yvette opri maşina: voia să se plimbe cu barca. Mi se părea ciudat gustul ei şi şovăiam. Cu faţa comic încruntată, mă duse de braţ la locul de îmbarcare.

Acum eu făceam pe lopătarul. Glumeam şi râdeam iarăşi ca nişte copii. Yvette voia să ajungem una din lebedele de pe apă. Am început să vâslesc grăbit, dar pasărea înota mai repede. Yvette era nemulţumită. Veni lângă mine, luă lopeţile şi începu să bată apa repede. Intrecerea aceasta era încântătoare. Yvette se aprinse la faţă; ochii ei priveau fix către lebăda care înota nepăsătoare, cu o graţie inconştientă. Când simţi că barca o va ajunge, se îndreptă spre marginea lacului. In clipa când Yvette întinse mâna să atingă aripile ei desfăcute, lebăda sări pe mal. Acum nu mai era lebădă, ci o gâscă cu gât lung, care se legăna gospodăreşte pe picioarele lătăreţe.

Yvette amuţise.

— Lebăda nu-i frumoasă decât pe apă, am reflectat eu. Mă gândeam la comisiune şi la adresă şi gândurile acestea se prefăceau astfel: „ Lebăda după care am alergat era fericirea noastră, Yvette, fericirea pe care n'o vom prinde niciodată. Dacă o urmărim, fuge. Dacă o cunoaştem, se preface într'un lucru prozaic, ca lebăda pe mal...."

Yvette mă fulgeră cu o privire dispreţuitoare. Imi era ruşine de sentimentalismul meu plângător. N'aveam umerii pregătiţi pentru gimnastica Destinului.

Pe înserat, ne-am întors în Paris. Supărarea Yvettei fusese numai de-o clipă. Frenezia ei mă cuceri deplin: ar fi făcut orice din mine. In piaţa Operei însă opri automobilul şi-mi zise:

— Te las aici.... ce adresă ai?... Bine... La revedere.

— Unde pleci? am strigat eu îndurerat. Râse, încântată de suferinţa mea. Apoi deveni serioasă, puse un deget pe buze:

— Tăcere! Pe mâine!

Ea era lângă mine, ca o flacără încolăcită nostalgic pe tulpina unei garoafe

Yvette doborîse pe secretarul Comisiunii şi adusese la viaţă pe domnul dela Murano. Soarta lui însă era grea. La hotel mă aştepta o nouă adresă din Bucureşti. Secretarul comisiunii prinse îndată puteri şi porni să lupte cu înverşunare. M'am culcat devreme, dar n'am putut închide ochii toată noaptea. Intunericul şi liniştea ridicau gândurile, cum ridică luna valurile. Am aţipit abia când au mijit zorile. Somnul trecea peste trupul meu trudit ca apa pârâului peste o piatră. M'au trezit nişte bătăi grăbite în uşă. Până am deschis bine ochii, Yvette era lângă mine, ca o flacără încolăcită nostalgic pe tulpina unei garoafe... Trupul Yvettei era inteligent. Spiritul i se prelungea ca o rădăcină cu mii de firişoare în toţi nervii; între minte şi corp erau legături adânci de prietenie; plăcerea şi durerea tresăreau deodată în fiinţa ei. Cu nimic nu poate fi asemănată beţia acelei dimineţi, când am strâns în braţe o torţă aprinsă.

La plecare, mi-a poruncit să stau pe loc.

— Spune-mi cine eşti, am rugat-o eu, aproape plângând.

— O femee care te iubeşte.

— Nu aşa....

Yvette mă privea mirată.

— Dacă vrei să afli, nimic nu-i mai uşor, urmă ea. Vino azi după amiază în locul unde ne-am întâlnit eri, şi vom vorbi.

— Yvette, ce taină cauţi tu? Ce vrei să faci din mine? Mă tânguiam, nădăjduind că nu mă va lăsa singur aşa de repede.

Yvette râse larg şi fericit.

— Ce bine semeni acum cu domnul dela Murano.

Işi trecu mâinile prin părul meu, mă privi lung şi se făcu nevăzută.

M'am dus la fereastra care da spre stradă. Jos aştepta o maşină particulară foarte elegantă. Când apăru Yvette, şofeurul o salută adânc. Amănuntele acestea neînsemnate m'au aruncat într'o desnădejde sfâşietoare. Uram automobilul, şofeurul, toată viaţa Yvettei în afară de mine. Zugrăvelile geloziei sunt lucruri oribile; ar trebui să le azvârlim, în loc să le punem în colţul cel mai de preţ al sufletului. Oribila crispare a trecut, dar îndrăznelile mele erau frânte.

Pe la orele două după amiază, o telegramă-ordin dela Bucureşti, mă zăpăci ca pe un elev în preajma examenului. Trebuia să iau o hotărîre în grabă. Domnul dela Murano, bolnav încă de gelozie, tăcea. Atunci vorbi secretarul Comisiunii: „Eşti dator să pleci. Iţi dai demisia, trimeţi actele prin Legaţie? De ce? Vrei să iei un drum fără capăt, vrei să cazi la fund pe veşnicie? Yvette nu-i decât un cântec de sirenă."

Fraza din urmă, sigură şi stupidă, căpătă deodată o putere neînvinsă. Devenisem actor, un actor de mâna a doua, care se sprijină pe-o singură replică de efect: „Yvette nu-i decât un cântec de sirenă...."

Nu m'am dus la întâlnire. La ora şase eram în gară. O teamă comică mă făcea să m'ascund mereu. In vagon, mi-am ales un colţ lângă fereastră şi-am tras perdeaua. Pândeam după pânza prăfuită. Trebuia să vină. Prin mulţime, am zărit, în sfârşit, pe Yvette. M'a cuprins deodată o mulţumire de cabotin.

Trecea pe aproape şi i-am văzut ochii rătăciţi, faţa palidă; în mână purta o floare, aceea pe care o pregătise pentru întâlnire. O vedeam sbătându-se cu desnădejde încoace şi încolo, venind după mine acasă şi de acolo la gară. Voia să plece cu mine, să-mi jertfească tot, iar eu mă ascundeam. Cu cât îmi dădeam mai bine seama de netrebnicia mea, cu atât mă ascundeam mai tare, mă ghemuiam în colţul întunecat, muşcându-mi pumnii.

Trenul porni. Am sărit în picioare, am tras perdeaua, şi cu trupul jumătate ieşit afară, i-am făcut un semn desnădăjduit de adio. Ce tresărire a zguduit pe Yvette în clipa aceia! Incepu să fugă după tren, dar se opri fără puteri, aruncă floarea, şi-mi întoarse spatele.

Yvette murise pentru mine.

Mut, orb, am căzut iar în colţul meu. In gură aveam cenuşă, oasele se topeau, curgeau ca un lichid fierbinte: murea domnul dela Murano, omul nehotărît care ucisese pe Yvette.

—

Coralia e în odaia de alături. Ea nu ştie nimic. Şi dacă i-aşi spune, ar crede că-i un basm lăudăros: mă cunoaşte cu totul altfel.

S'au liniştit demult apele lacului în care n'a căzut o piatră, ci o comoară. Numai gândurile, ca nişte pescăruşi cu aripi de fum se rotesc câteodată deasupra...

Cu povestea aceasta mi-am plătit cea din urmă datorie către suflet şi am trezit în voi toţi, care o cetiţi, o imensă gamă de veselie, dela râsul mulţumit şi nătâng, până la zâmbetul din hotarul tristeţii. Cine n'a cunoscut în viaţa lui, soarta domnului dela Murano?

STEJAR IONESCU

Bâtlanul

Bâtlanul s'a lăsat în sbor, greoi,
La marginea privalului pe baltă,
Si-a 'ncovoiat făptura lui înaltă,
Scurmând domol cu ciocul prin noroi.

Stârnite 'n cercuri apele tresaltă,
Şi-o salcie 'ndoită din zăvoi
Inclină capul ei cu păr de foi,
Să vadă ce-a pierdut bâtlanu'n baltă?

Dar pasărea tot scurmă 'n mâl într'una
Şi seara sură vine pe furiş
Curgând din sălciet şi păpuriş.

C'un zâmbet alb din ape iese luna..
....Bâtlanul o zări — privi năuc —
Şi chioti prelung ca un haiduc.

RADU BOUREANU

Cronica fantezistă

Feminism

— Un caz foarte particular —

Trăia odată la o casă,
O casă cu cerdacul nou,
O pisicută somnoroasă
Cu părul înfoiat — o spumă
(O spumă de albuş de ou),
Cu trup elastic ca de gumă,
Cu botişorul de atlaz
Şi ochii galbeni, de topaz.

Pisica mea cu ochii mici,
Cea mai cuminte 'ntre pisici,
Călca uşor, cu paşi de fum
Pe perinuţele-i cu vată
Si nu ieşea de loc pe drum.
Ci toată ziua sta culcată,
Sucindu-şi cântecu 'n spirale
Pe raftul de la etajeră, —
Un presse-papier *călduţ şi moale:*
Când sfinx de puf, şi când panteră
Şi toată noaptea în cotlon,
Torcea subţire fir de cântec —
Pentru vedenii viu descântec —
Mai răsucit, mai monoton...

Gri-gri, motanul din vecini,
Cu blana ca de leopard,
Era zburlit şi mustăcios
Si bătăuş şi mâncăcios, —
Şi toată ziua sta pe gard
Pândind coteţul cu găini,
Adesea noaptea, ca prin vis,
C'un ochiu de fosfor viu deschis
Pisica noastră cea cuminte,
Ciulind cornete de mătasă
Lua aminte
La sgomotele de pe casă:

Urlând pe-o dublă partitură
In crunte ţipete de ură,
Cu modulaţii lungi şi stranii,
Sub lună se băteau motanii...

S'a doua zi Gri-gri, zburlit
Şi zgâriat şi smotocit,
Cu coada dreaptă şi 'nfoiată
Stătea în par,
Mai mândru ca un ghinărar
Dup-o bătaie câştigată.

*

Si într'o zi,
Când soarele în asfinţit
Işi număra în plopi bănuţii,
Incetişor veni Gri-gri
Pân' subt cerdacul pisicuţii :

— De când exist,
Eu sunt statornic feminist,
S'ades mă bat cu alţi motani
(De obicei cu cei bicisnici
Care se tem, prin atavism
De bufniţe şi de guzgani)
Să-i convertesc la feminism.
Mi-s martori soarele şi luna
Şi dacă vrei, pot chiar jura
Că 'n faţa mea
Pisică ori motan, — tot una.
De-aceea, zic,
Nu ca motan, ci ca amic
Vin să-ţi propun tovărăşie
(Idealiştii-s rar sătui,
Căci feminismul încă nu-i
Pentru bărbaţi o meserie).
Stăpână-mea a pus asară
Intr'un dulap, pe policioară,
Un pui întreg să stea la frig
Uşiţa-i prinsă în cârlig
S'o pot deschide puţintel...
Eu stau de pază, fără frică,
Iar tu, că eşti mai subţirică,
Te vâri înăuntru frumuşel,
Iei puiul, dai la loc cârligul, —
Si 'n urmă, împărţim câştigul....

*

Intr'un desiş de pomuşoară
S'a aşezat Gri-gri la masă,
Pisicii, ce-l privea sfioasă,
I-a dat un vârf de aripioară,
Si, ridicând un colţ de buză,
A mormăit:
— Ce-mi stai ursuză?
Ori poate-ţi stă aripa 'n gât?
Zi „mulţumesc" şi du-te acasă, —
Puteam să nu-ţi dau nici atât!
Ce ţi-a intrat, mă rog, în minte?
Am spus ceva mai înainte?....
Se poate... dar eram flămând

Acum, — nici nu-mi mai dă prin gând!
De ce-ai fost proastă să mă crezi?
Tu nu te vezi
Cât eşti de firavă şi mică?
Admit la muncă drept egal, —
Dar nicidecum la caşcaval:
Eu sunt motan, şi tu — pisică....

DONA SOL

In numărul viitor vom publica un interview

cu d. I. Al. Brătescu-Voineşti

Cetitorii vor găsi un portret al acestui mare scriitor, făcut de un literat de valoare.

După aceea urmează lămuririle d-lui Brătescu-Voineşti: date biografice, despre modul de a compune, personagiile operei sale, scriitorii preferaţi români şi străini, un roman pierdut, scriitorul-cetăţean, etc.

Sufletul lui Hamlet

Revista *„Viața Românească"* din Iași, ne dă o *nouă* concepție asupra „enigmaticului" Hamlet.

Peste opera lui Shakespeare se suprapune de astădată viziunea unui suflet contemporan nouă, creațiunea unei minți alese, care privește lucrurile și oamenii și frământările lor, de la înălțimea celei mai nobile concepții etice la care s'a putut înălța vre-o dată sufletul omenesc în lunga lui evoluție. Viziunea d-lui I. Botez e turnată într'o formă, care este ea însăși o minunată operă de artă. Imi permit cu prilejul gustării ei, câteva note, pe marginea a însăși piesei lui Schakespeare. Ele exprimă gândurile unui medic, care citește din când în când, psichiatria.

***

Hamlet par'că, n'ar fi fost conceput și scris acum vre-o 400 de ani! Când se ridică cortina, asistăm la o scenă cu dialoguri, care te face să crezi că iei parte la una din ședințele „științelor psichice" (sau oculte) sau chiar la vre-o experiență în biblioteca sau laboratorul lui Richet.

Pe platforma castelului din Elseneur doi ofițeri, care fac de gardă, discută despre apariția unei „umbre" (spectru).

HORAȚIO

— Ei bine, Bernardo, mortul s'a mai arătat astă noapte?

BERNARDO

— N'am văzut nimic.

MARCELLUS

— Horațio pretinde că n'a fost decât un efect al închipuirii noastre și nu vrea cu nici un chip să creadă în grozava vedenie constatată de două ori de noi. De aceea l'am rugat să stea cu noi astă noapte. Dacă spectrul revine, va putea confirma ceeace noi am văzut, și-i va vorbi. *(lui Hamlet).*

HORAȚIO

— Ași! spectrul nu va mai reveni!

. . . .

Nu trece mult și-l auzim pe Bernardo exclamând.

— St! Nu vorbiți! Privește! Iată-l că revine!

Și Horațio, care înainte era sceptic și nu credea, vede îngrozit, umbra! E o adevărată sugestionare! Vom vedea că și Hamlet, la rândul lui, va fi sugestionat de Horațio. Hamlet nu credea în „strigoi" și totuși cedează rugăminții lui Horațio venind noaptea pe platforma castelului. La ora hotărîtă Horațio zărește spectrul și-i strigă lui Hamlet:

— Priviți, Monseniore, vine!... Vă face semn să vă apropiați de el. Priviți cu câtă bunătate vă chiamă!

Și Hamlet vede umbra tatălui său, îi vorbește și aude un întreg discurs al Spectrului!

E multă probabilitate că Shakespeare, ca profund psicholog ce era, cunoștea fenomenele de automatism mental, acele fenomene psicopatologice pe care le studiază psichiatria modernă și de care noi am vorbit într'un articol din numărul trecut al „Adevărului Literar". Tot ce vorbește umbra, nu e de cât însuși „ecoul gândirii" lui Hamlet pe care acesta îl socoate „rostit ca de o streină gură" *(cum ar spune Eminescu).* Și ca dovadă că toată destăinuirea ce o face umbra despre crima ce s'a săvârșit asupra-i, era în subconștientul lui Hamlet, putem cita și strigătul lui Hamlet când aude povestirea crimei.

SPECTRUL

...Vei ști, nobile tânăr, că șarpele care a mușcat pe tatăl tău, poartă acum coroana mea.

HAMLET

Oh! Presimțirea sufletului meu! Unchiul meu asasin!

E clar deci că Hamlet avea presimțirea că nu un șarpe l'a mușcat pe părintele său, ci a fost asasinat chiar de unchiul său.

***

Toate personagiile din tragedia lui Shakespeare au sufletul pregătit pentru sugestie. Numai regina Gertruda, mama lui Hamlet, pe care acesta o bănuia, la început, ca complice la crimă, când fiul ei îi arată îngrozit într'un moment dat spectrul, — ea nu-l vede de loc! Ba, fără a-și pierde calmul, e în stare să explice fenomenul apariției vedeniilor, ca orice om de știință din zilele noastre.

Astfel, în atât de emoționanta scenă când Hamlet aruncă fără milă toate infamiile din lume pe seama reginei — *(mama lui nevinovată)* — și când din nou apare umbra căreia el îi pune întrebări, regina îi întreabă:

REGINA

Cui vorbești astfel?

HAMLET

Dar nu zărești nimic, colo?

REGINA

Nimic! Și totuși văd tot ce se află în juru-mi!

HAMLET

Nu auzi nimic?

REGINA

Nimic, afară de noi!

HAMLET

Uitați-vă bine! Priviți cum se îndepărtează! E tatăl meu în haina pe care o purta când era în viață...

REGINA

Ba nu e decât o zămislire a creerului tău! E o iluzie creată de slăbiciunea creerului tău!

***

Regina deci nu vede nici nu aude vorbind umbra bărbatului ei mort. Toată încercarea inconștientă din partea lui Hamlet de a o sugestiona, e zadarnică. E și firesc! In subconștientul ei nu există nici o urmă de gând criminal și n'avea de ce să se exteriorizeze ca la Hamlet și companionii lui. Și dacă Hamlet voia o dovadă de nevinovăția mamei lui, era aceasta cea mai strălucită dovadă!

Prințul Danemarcei nu vrea însă să creadă că umbra e o iluzie, și de aceea îi spune reginei:

HAMLET

— O iluzie! Dar pulsul meu bate — ca și al d-tale — într'o măsură cumpătată și pare a juca muzica sănătății. Nu nebunia este aceea care mă face să vorbesc, și dacă vrei o dovadă, a-și putea repeta fiecare din vorbele mele; nebunia n'ar fi în stare s'o facă...

Adevărul e totuși de partea reginei ca și de a psichiatrilor! Hamlet e în realitate victima automatismului mental cu inconștiența acestui automatism. Are însă și el dreptate: nu e nebun. Automatism mental — care la Hamlet ca și la mulți alții e trecător — înseamnă, cum am mai arătat o tulburare a minții, caracterizată printr'o independență mai mult sau mai puțin complectă a elementelor psichice de sub controlul voinții. Și Hamlet — ca atâtea alte personagii vii din dramele Shakespeariene, se agită, se sbuciumă cu credința că-și duce traiul în ritmul unei „muzici a sănătății", pe când în realitate — el și ceilalți tovarăși ai lui sunt târiți orbește de automatismul lor!

DOCTORUL YGREC

CRONICA MUZICALA

Două Concerte simfonice cu Weingartner la Ateneu

Felix Weingartner este cel mai mare șef de orchestră în viață. Asupra acestei aprecieri, toată lumea e de acord.

Apariția lui Weingartner la pupitrul Filarmonicei din București, a fost salutată — ca întotdeauna — cu entuziasm.

Programul primului simfonic dirijat de Weingartner, conținea compoziții de: Tchaikowsky, Weingartner și Wagner. In fruntea programului figurează „Simfonia patetică", cea mai importantă lucrare a lui Tchaikowsky, rus prin temperament și cosmopolit prin educație muzicală; de oarece a lucrat tot timpul în vederea idealurilor muzicale occidentale. Muzica sa diferă de a contimporanilor ruși; și de aceea putem spune că el aparține unei generații anterioare, mult mai pesimistă, care socotea viața ca o corvadă inevitabilă. Tchaikowsky se ocupa în special de operă, influențat la început de muzica italiană, apoi de muzica occidentală și de cea rusească. Tchaikowsky a scris—pe lângă rare simfonii, dintre care ultima este „patetica", — numeroase opere, ca: „Eugeniu Oniegruin" și „Dama de pică", care sunt foarte des cântate. Intr'un studiu asupra Operei rusești, găsim o justă apreciere a acestui mare compozitor, pe care o reproducem: „Natura lui Tchaikowsky era prea emotivă și concentrată, pentru a putea satisface arta dramatică. A afirma aceasta, nu înseamnă a contesta geniul său. Dintre operele lui Tchaikowsky, unele vor dura timp îndelungat și anume acelea care i-au permis, grație subiectului literar, să-și manifeste temperamentul și inspirația lirică". Temperamentul lui Tchaikowsky este admirabil redat de „Simfonia patetică" care invoacă în prima parte, tema atât de cunoscută din sonata patetică a lui Beethoven.

Puține simfonii lasă o impresie atât de particulară ca patetica. Ea a ridicat pe Tchaikowsky la gradul de compozitor universal. Uvertura la tragi-comedia lui Shakespeare „Furtuna" de Weingartner nu arată de cât un lucru: că Weingartner știe să scrie și muzică. In compozițiile sale pentru orchestră, se vede influența lui Liszt, pe care Weingartner l'a cunoscut la Weimar și a lui Berlioz. Am fi preferat, — să fim sinceri, — execuția lui „Faust" (simfonia) sau cum i se mai zice: „simfonia a 9-a a lui Liszt", o capo-d'operă despre care Wagner s'a pronunțat în termenii cei mai elogiosi. Dar pentru a despăgubi publicul, d. Weingartner a pus în program două compoziții de Wagner: „Tannhaüser și Meistersinger". Uvertura din Tannhaüser e mai lungă ca orice uvertură, din cauza adaosului la partiție, pe care Wagner a fost silit să-l scrie.

In 1860, grație prințesei de Metternich și după dorința exprimată de Napoleon al III-lea, s'a pus la dispoziția lui Wagner, Opera cea mare din Paris. Dela început, s'au ivit complicații, care explică tocmai forma uverturei, așa cum se prezintă și la concerte. Royer, directorul Operei, aduce la cunoștința lui Wagner, că opera sa nu va avea succes, din cauza lipsei de balet și — încă ceva mai grav — că va avea contra lui întreg corpul de balet, atât de mult în grațiile abonaților Operei. Wagner, cu toate că era un mare muzicant, nu era însă de loc diplomat, și, când i s'a adus la cunoștință modificarea, ce trebuia să o facă, a protestat cu cea mai mare energie. Totuși, fată de insistența directorului Operei, Wagner se decide să modifice uvertura introducând un tablou „Venusberg" pentru balet. Ceeace înăspri și mai tare raporturile între Wagner și Operă, fu pretenția lui de a aduce pe baletiste în scenă costumate „à la grecque" după cum sunt reprezentate, pe baso reliefuri, bachanalele antice. Maestrul de balet îl ruga să nu schimbe obiceiurile Operei, căci va avea de suportat consecințe destul de grave. Totul fu zadarnic. Acei ce sunt în curent cu scandalul de la prima reprezentație a lui Tannhaüser și cunosc manifestația de la 13 Martie 1861 din fața Operei, suerăturile din actul al II-lea ale abonaților, pot pricepe cât de bune erau prevederile directorului și ale maestrului de balet dela Opera din Paris. Wagner nu a uitat niciodată această înfrângere, care îl supără într'atâta, în cât se îmbolnăvi.

Uvertura din „Maeștri cântăreți" a fost executată la sfârșitul concertului în cele mai bune condițiuni. Atât uvertura cât și întreaga operă este plină de numeroase teme caracteristice, care diferă prin accente și relief; unele caracterizând anumite personagii, altele prezentând o frumuseță melodică absolută. In această uvertură cunoscătorii pot descoperi, în țesătura ei atât de originală, cele cinci melodii principale ale Operei. Toată muzica din „Maeștrii cântăreți" este inspirată de muzica populară germană și Nietzsche, când vorbește de „Maeștrii cântăreți", se exprimă astfel: „E ceva nemțesc, în sensul bun și rău al cuvântului — o operă care cuprinde după sistemul german, ceva complex, informe, inepuizabil... o expresie exactă și autentică a sufletului german, în acelaș timp tânăr și bătrânior, mai mult matur, însă de mare viitor!"

Uvertura din „Maeștrii cântăreți" este rezumatul muzical al întregei Opere.

***

Al doilea concert simfonic, care a avut loc Duminică 31 Ian. a. c. a fost consacrat lui Beethoven. Weingartner este considerat și ca cel mai bun interpret al lui Beethoven; atunci când concertele simfonice din Paris au organizat primul festival Beethoven, Colonne a încredințat bagheta lui Weingartner.

In program „Simfonia a 8-a' în fa', ca și „Pastorala" poate fi considerată interesantă sub raportul întreit al instrumentației ritmului și stilului melodic.

Urmează apoi „Eroica", în care nu e vorba de lupte, de marșuri triumfale, după cum socot unii, ci de adânci și serioase melodii, la care se amestecă amintiri melancolice, invocații de ceremonii impunătoare, grandioase; și în acelas timp — marșul funebru, o adevărată dramă. S'ar părea că Beethoven ar fi vrut să pună în muzică versurile lui Virgil, închinate convoiului care conducea pe tânărul Pallas. Simfonia „Eroica" fusese scrisă din îndemnul lui Bernadotte după 1787, când acest instruit diplomat era ambasador al Franței, la Viena. Bernadotte îi ceruse lui Beethoven o simfonie, pentru a glorifica pe Bonaparte. Atunci Beethoven simpatiza pe republicani. Insă când veni la Viena vestea că primul consul a fost proclamat împărat, Beethoven rupse prima pagină din partițiunea pe care se zăsea dedicația: *„Napoleon Bonaparte"*. Ura ce o simți spontan, se manifestă prin cuvinte injurioase la adresa tiranului. Călcă în picioare partițiunea „Simfoniei a 3-a".

Cu toate frumusețile indiscutabile ale acestei Simfonii totuși detractorii fură în număr mare și Directorul Conservatorului din Praga, Dionys Weber, consideră această simfonie ca contrară moravurilor!

Simfonia „Eroica" este atât de puternică ca gândire, stilul e atât de măreț, forma atât de poetică, în cât este considerată printre cele mai valoroase compoziții ale lui Beethoven.

Concertul a fost încheiat printr'o uvertură de Beethoven „Egmont".

***

Pentru a sfârși această cronică, mai am de semnalat producția clasei de canto de la 28 Ian. a. c. a marei artiste d-na Hélène Teodorini, care a pus în evidență talentul d-nei Emilia Vera și a d-rei Viorica Teișanu, precum și reprezentația extraordinară a baritonului Zalesky, în Boris Godounov, cântat în românește. Marele bariton a dat dovadă că poate cânta în românește—lucru foarte apreciat de public. D-sa pronunță mai bine limba noastră decât mulți parteneri români. Gestul făcut de marele artist nu poate fi considerat de cât ca un omagiu, pe care îl aduce țării noastre și Operei române.

I. FLORESTAN

CRONICA CINEMATOGRAFICA

Nopți Florentine. — Ulița durerii. — Fantoma dela Operă. — Regele Galant

In filmul „Nopți Florentine", regisorul a realizat cea mai minunată reconstruire de viață a unui oraș. Nici un amănunt nu este uitat. Viața colectivă a Florenței și convulsiunile ei, din vremea când Savonerola agită poporul, sunt redate în chip impresionant.

Paralel cu această viață, se desfășoară acțiunea dramatică, violentă, tristă și simplă, sdrobind sufletul și viața unei copile. Rolul fetei a fost jucat de Lillien Gish.

Această actriță a adus în interpretarea rolurilor o sobrietate impresionantă, o mimică lipsită de emoționalism și un fel inedit de exteriorizare a sentimentelor. Arta ei simplă și impresionantă a situat-o printre cele mai de seamă interprete ale ecranului.

***

Romanul lui Hugo Betaner, când a fost publicat, a făcut o mare vâlvă. Viața dureroasă a Vienei și mizeria populațiunii lipsită de hrană este descrisă cu pasiune pentru adevăr. Un fior de tragedie plutește în jurul personagiilor. Regisorul a căutat să redea acest moment, cu ajutorul unei interpretări minunate.

Tragedia familiei funcționarului, decăderea fetei, exasperarea populațiunei lipsită de hrană, au fost jucate de Asta Nielsen, marea artistă a ecranului, Contesa Esterhazy și Werner Kraus.

***

Din romanul senzațional al lui Gaston Leroux s'a înscenat un film frumos, interesant. Numai literatura plină de extraordinar, în care acțiunea nu lâncezește o clipă, a putut da scenarii care să nu plictisească și să țină atențiunea încordată.

Evident că intriga nu este verosimilă și că d. Gaston Leroux atunci când a scris acest roman a speculat nu numai senzaționalul, dar și dorința publicului de a avea fiori. Pe mine însă în această rubrică nu mă interesează calitatea literară a romanului!

Un fior de groază plutea în sală când Lon Chaney apărea pe ecran. Doamnele se uitau în altă parte și un murmur surd se auzea.

Lon Chaney este cel mai neîntrecut artist în maquiaj. L-am văzut în Nôtre Dême de Paris, în „Cel care primește palme" și în „Fantoma de la Operă".

Aproape că nu l-am recunoscut. Așa de bine știe să-și compună figura, atâta diversitate are în joc.

Casa americană care a montat filmul, a construit o Operă asemănătoare celei din Paris, astfel încât am avut impresiune că o vedem.

***

„Regele Galant" este Henric al IV-lea. Acțiunea filmului se desfășoară în jurul luptelor pe care le dă Henric al IV-lea ca să ia tronul Franței, lăsat moștenire de către Henric al III-lea.

Episoadele istorice, adevărul lor și culoarea istorică, au fost respectate de d-nii Leprince și Nalpas, regisorii acestui film, care ne-au dat o montare frumoasă, trecându-ne pe dinaintea ochilor, o epocă din istoria sbuciumată a Franței.

Rolul lui Henric al IV-lea a fost interpretat de Aimé Simon-Girard, cu vervă și atitudini princiare.

T. B.

Note de teatru

CAPITULAND în fața nepăsărei publicului, Jacques Copeau, care creașe la Vieux Colombier sinteze de teatru intelectualizat, anunță că se desparte pentru totdeauna de scena pe care a iubit'o și pentru care a visat. Au mai rămas în Paris să-și irosească energia și să-și risipească avânturile Dullin la „Atelier" și Pitoeff la „Théatre des Arts". Dar privirile publicului se îndreaptă din nou spre Comœdia Franceză, despre care în ultimii ani se spunea că e ocolită de „francezii deștepți". Bătrâna casă a lui Molière a redevenit, pare-se un loc de întâlnire al Parisului. Iși împarte acum popularitatea cu micile „théâtrs à côtes" către care tind vizitatorii cosmopoliți, dornici să râdă și să cheltuiască...

***

INTRE PRIBEGII RUȘI, cari au avut asupra Europei artistice o atât de surprinzătoare influență, unul și-a cucerit o biruință neobișnuită. Este vorba de pictorul Soudeikine, care a fost îngăduit să lucreze decoruri pentru Comoedia Franceză, una dintre cele mai conservatoare instituții artistice.

Nu se poate spune, despre toate inovațiile determinate de artiștii ruși în pribegie, că sunt desăvârșite. Se poate constata însă fenomenul unor spectacole tradiționaliste ale Comoediei, jucate în decorurile unui pictor ultra-modernist...

***

OPERETA n'a murit încă și se pare că nici nu va muri, deoarece criza prin care a trecut — și care ar fi putut fi fatală — s'a terminat spre mulțumirea generală. Era și firesc să se întâmple astfel cu opereta...

Reformatorul salvator e Léhar, componistul reputat, care a simțit că publicul vienez nu are nimic împotriva operetei, dar vrea altceva. (Goana după altceva e caracteristică haosului european al teatrului contimporan). Pășind cu curaj, Léhar a desființat corul (Princesa circului) și a schimbat cu desăvârșire scheletul libretului. „Altceva" fiind astfel descoperit, vienezii se duc din nou la operetă. Nu se plâng de lipsa corului care cânta totdeauna fals și se împacă de minune cu subiectele dramatizate (Paganini). Dispariția eternului cadril (tenorul cu primadona, comicul cu subreta) a făcut o bună impresie și a mărit satisfacția bunilor Vienezi cari constată din ce în ce mai surprinși că, într'adevăr, opereta de acum e altceva, și-și amintesc, zâmbind iertători, de vechiul repertoriu admirat înainte de războiu.

Nu sunt de aceeași părere Parizienii, cărora acum d'abia a prins să le placă „Văduva Veselă" și „Husarii la manevre", despre care nici nu voiau să audă până azi. Ceiace înseamnează că opereta n'a murit.

***

IN RUSIA sovietică teatrele dau de două ori pe săptămână spectacole pentru muncitori. Biletele se vând prin corporații, cu prețuri foarte mici, îngăduind fiecărui muncitor să cunoască întreaga literatură dramatică. (Firește, acea admisă de cenzură care nu îngădue să se rostească pe scenă nici un cuvânt sau vre-o aluzie în contradicție cu principiile revoluționare ale statului). Punctul de vedere estetic al teatrului rusesc, îl fixează astfel Lunatscharsky, comisarul poporului pentru instrucția publică:

— „...Finețurile estetice ale teatrului dv. nu ne interesează. Noi căutăm un teatru social, un teatru moral; epoca noastră cere un teatru de idei, de contact cu masele, un teatru revoluționar capabil să miște popoarele".

***

O ARTA cu perspective mari, este teatrul purecilor, cunoscut vizitatorilor Prater-ului. Așa afirmă, argumentând cu seriositate și competență, d-ra Eveline Pohl, o personalitate fruntașe în lumea artiștilor de baracă. Dela vârsta de trei ani d-ra Pohl — fiica faimosului artist de circ Pollini — s'a ocupat în întreprinderea tatălui ei de educația artistică a purecilor. Când a împlinit 15 ani, moartea bătrânului saltimbanc a silit'o să preia conducerea circului ambulant. Deprinsă de mică să cunoască particularitățile minusculilor ei pensionari, d-ra Pohl a ajuns cu vremea să facă adevărate opere artistice. Se citează astfel, între alte minuni o realizare scenică după celebrul tablou „Bascula" al lui Fragonard. Stilul galant al tabloului a fost redat întocmai, personagiile fiind interpretate bine înțeles de pureci, costumați în frumoase haine de foiță.

Cu autoritatea unei cariere încă în plină desfășurare, d-ra Pohl, povestește despre artiștii ei lucruri neînchipuite. Aflăm astfel că, asemeni oamenilor, purecii actori au trac, își fac farse și mai ales își văd de treabă liniștiți cât timp li se plătește onorariul la vreme: opt ospețe de sânge omenesc, la interval de 3 ore, în decursul a 24 de ore.

Tot d-ra Pohl — care se îndeletnicește de 46 ani cu... regia teatrului de pureci—ne asigură că nu au calități artistice decât purecii umani; cei cari se adapă cu sânge animalic, nu sunt înzestrați pentru slujirea Thaliei. Despre virtuțile atletice ale purecilor, aflăm că unul din ei, cunoscut de public sub numele de Hercule IV, a depășit chiar un record stabilit, isbutind să ridice o greutate de optzeci de ori mai mare decât a propriei sale făpturi. (Se pare că oamenii nu au atins încă acest record).

Firește, actorii-pureci (cari niciodată nu se încumetă să-și piște regisoarea sau pe ajutorii ei) au și gelozia situațiilor artistice. D-ra Pohl, relatează cazul unui bătrân interpret al lui Athello, care fiind înlocuit pentru limită de vârstă, și-a ucis înlocuitorul.

Faima europeană a d-rei Pohl, o are în America d-ra Broydowsky. Deși și-a început mai târziu cariera, și anume cu... elemente artistice cumpărate dela d-ra Pohl arista americană a cunoscut succese srălucite. S'a produs cu trupa ei în palatele lorzilor, dela care posedă fotografii cu dedicații entuziaste. Chiar un mare duce de Coroană al Rusiei țariste, s'a entuziasmat cândva de talentele regisoriale ale d-rei Broydowsky. Prevăzătoare, aceasta din urmă, și-a asigurat trupa, pentru o sumă uriașă, la o societate americană.

Perspectivele teatrului purecilor, d-ra Pohl le vede strălucite. Crede anume că, atunci când marii opticieni se vor interesa de această artă și vor voi să construiască uriașe lupe de dimensiunile scenei, se vor putea da spectacole chiar în teatru. Plăci gramofonice sau actori în carne și oase ar putea rosti dintre culise textul interpretat pe scenă de pureci, complectând iluzia ficțiunei dramatice. Am putea asista astfel la reprezentarea lui „Hamlet" cu Moissi între culise și cu un purice de talent egal, pe scenă.

SERGIU MILORIAN

CARŢI ŞI REVISTE

HAN RYNER: LE CRIME D'OBEIR

Scrisă acum treizeci de ani, această operă a „poetului-filosof" ne arată că Ryner e un precursor al unor idei şi atitudini pe cari războiul european le-a scos la lumină. Eroul acestui roman, e un tip de individualist sincer, într'un mediu pitoresc de literaţi. Râde de prostia contimporană şi nu se amestecă cu mulţimea robită de superstiţii şi de laşităţi. „Crima de a asculta" e marea acuzaţie împotriva mulţimii şi a atâtor inteligenţe cari nu-şi potrivesc ideia cu fapta. Conflictul e între individualism şi societate. Individul care se liberează de imperativele sociale, nu mai poate „gândi în grup" şi refuză să se supună oricărei servituţi: politice, morale, religioase, militare. In acest volum, tema principală e servitutea militară. Individualistul care nu se supune poruncilor colectivităţii, îndurând toate persecuţiile, afirmându-şi conştiinţa, făcându-şi „datoria de sinceritate", dă o pildă de omenie şi de curaj care rescumpără laşităţile şi nenumăratele infamii de toate zilele, ale mulţimii ascultătoare.

Ryner ne arată un astfel de individ, cu toată evoluţia lui, până la gestul de eliberare, „rupând toate lanţurile terorilor şi voluptăţilor, a ameninţărilor şi făgăduelilor", fiind o „protestare vie" — cu toate că puterea gigantică şi oarbă a colectivităţii, stinge flacăra care s'a ivit cutezătoare deasupra turmei terorizate de idoli.

Acest conflict de conştiinţă se desfăşură într'un mediu de artişti şi scriitori; cei mai mulţi, arivişti, netalentaţi, ridicoli şi chiar perverşi. Ryner evoacă astfel atmosfera literară a Parisului de acum un sfert de veac. Lipsa de convingere şi gesturile de manechine cari umplu acest decor al unei drame adevărate, e cu atât mai dureroasă pentrucă aceşti artişti şi scriitori proclamă totuşi idealuri înalte; ei n'au scuza ignoranţei în care e cufundată mulţimea: când se ivesc marile probleme de conştiinţă în faţa realităţilor sociale, teroarea „idolilor" îi cuprinde şi pe ei. Rareori se iveşte câte un erou ca Pierre Daspres, care îşi făureşte viaţa fără compromisuri şi, lucru şi mai rar, găseşte o tovarăşe care să-l urmeze. Şi totuşi viaţa e mai tare şi decât colectivitatea şi decât cei doi eroi: căci Daspres, închis ca nebun, e eliberat ca să fie ros de tuberculoză, iar soţia lui se sinucide ca să scape de robia socială pe copilul ce-l poartă în pântece! Aşa sfârşesc acei cari sunt „robii Absolutului!"

* * *

REVISTA UNIVERSITARĂ (No. 1, 1926). — E o publicaţiune nouă al cărei crez stă în „dorinţa de a universaliza cultura specializată ce se capătă în Facultăţi". Găsim numeroase cronici despre „Ţăranii" lui Reymont, despre scriitorul Gala Galaction, despre M. de Unamuno şi Dostoiewsky. Ne interesază însă direct articolul d-lui *C. Rădulescu-Motru* despre „Filozofia Românească".

Declarând din capul locului că ne lipseşte o conştiinţă filozofică originală românească, conştiinţă pe care nici Academia Română n'a ştiut s'o creieze şi s'o orienteze, pentrucă Academia noastră încă nu are o secţiune filozofică, d. Rădulescu-Motru vede totuşi o putinţă de îndreptare spre rostul natural al filozofiei româneşti. Ea ar începe dela publicişti:

„Nu înţelegem, prin această îndreptare, îmbrăţişarea numaidecât a naţionalismului. Naţionalismul este un program politic şi nu filozofic. Programul politic poate fi sprijinit pe o filozofie, dar nici odată nu se contopeşte cu acesta. Indreptarea pe care o dorim, trece dincolo de hotarele politicei. Prin filozofie românească înţelegem: argumentarea sistematică, prin care o conştiinţă formată în mediul poporului românesc ajunge să-şi împace, în mod sincer, adevărurile dovedite de ştiinţă cu credinţele tainice ale experienţei sale proprii; adică este reflexiunea începută asupra celor ce se dau ca sigur ştiute, şi adusă la o gândire unitară cu conştiinţa de sine a omului produs de mediul românesc. Aceia ce este caracteristic românesc în filozofia pe care o dorim, nu este dar felul cunoştinţelor asupra cărora se reflectează, — acestea sunt cele date de ştiinţă în genere,—ci atitudinea intimă a celui ce reflectează. Nu pietrile fac stilul unei clădiri, ci inclinaţia lăuntrică a celui ce clădeşte. Filozofii români, departe dar de a fi toţi aceia cari scriu româneşte, sunt numai aceia cari prin experienţa şi constituţia lor internă, ajung să unifice ştiinţa timpului lor cu credinţele tainice isvorâte din experienţa neamului românesc întreg".

In felul acesta personalitatea filozofului nu se înţelege decât în legătură cu mediul din care ea este ieşită.

* * *

VIAŢA ROMANEASCĂ (No. 11 şi 12). — Un număr bogat în poezie bună: poezia solemnă a d-lui Mihai Codreanu, cea bizară a d-lui Ion Minulescu, cea intimă şi misterioasă a d-lui Dem. Botez:

Din amintirile copilăriei
Şi-acum biserica din sat mi-apare,
Misterioasă, stranie şi mare
Ca un pustiu pridvor al veşniciei,

şi alături de ele viguroasele versuri ale „Vedeniei" d-lui G. Bârgăuanu:

Din somnul paşnic drumurile se răscoală
Ca nişte uriaşe braţe-ameninţând văzduhul
Cu foşnetul copacilor stingheri,
Cu ropotul paşilor de până eri;
Pădurile, ca mări sălbatice de smoală,
Trezesc prăpăstiile şi deschid pământul, —
Că 'n mii de gemete se sfarmă vântul...
Aleargă duhul morţilor, cu el, aleargă,
Cu crucile şi lespezile 'n pulbere,
De-alungul şi de-alatu 'n lumea largă.

In acelaşi număr — pagini pline de un covârşitor tragism: „Inchisoarea" de d. T. Arghezi; un remarcabil articol: „In jurul tehnicei lui Tolstoi", de Ion Gherea, etc.

* * *

LUMEA (No. 47). — Intr'un emoţionant articol, d. Mihail Sadoveanu dă jos de pe soclu eroismul comod şi cam inconştient de altădată, şi urcă în locu-i „pe nenorocitul om de astăzi care ştie că se jertfeşte; care ar vrea să trăiască, căci socoteşte viaţa ca singurul bun pe pământ şi totuşi se jertfeşte, pentru o iluzie, pentru un ideal sau — şi mai grozav — fără scop".

Eroismul acesta cu atâta-i mai sfânt, cu cât îi mai uitat de generaţia nouă „care râde şi danţează". Cine se mai gândeşte la „eroismul zădărniciei"?

— „Prieteni, — sfârşeşte d. Sadoveanu, — să ieşim la aer curat, către ţintirimile părăsite, peste care are să înverzească iarăşi iarbă nevinovată".

Numărul mai cuprinde o minunată miniatură: „In lunca Mirceştilor" de d-ra Otilia Cazimir, care din câteva trăsături redă un peisagiu, în mijlocul căruia se petrece o scenă de-un desăvârşit naturalism.

Versuri frumoase de d-nii G. Topârceanu şi T. Arghezi. Pagini polemice de d. Alfred Hefter.

* * *

REVUE DES DEUX MONDES (15 Ianuarie 1926. — Continuă studiul academicianului Louis Barthou despre „Vie artistique de Rachel", arătând jocul marei artiste, dela tragedia clasică la tragedia modernă a lui Pradon, Pierre Lebrun şi Hyppolyte Romand şi până la drama romantică a lui Victor Hugo.

Cu ocazia celui de al treilea centenar al morţii romancierului Honoré d'Urfé, Louis Mercier încearcă o lucrare de caracterizare a vieţii şi operei acestuia. Studiul e preţios prin bogăţia de informaţiuni asupra vieţii romancierului cât şi prin analiza largă a operei. Honoré d'Urfé a rămas în literatura franceză prin romanul său „Astrée", scris la începutul secolului al şaptesprezecelea, în vremea când, cu poezia lui Malherbe, se iveau zorii clasicismului. Romanul a ieşit dintr'un mediu „preţios", confuz; încă era la modă caracterul, deodată liric şi satiric, al inspiraţiei, în aceeaş vreme când vestitul „hotel" al doamnei de Rambouillet era în plină activitate. D'Urfé a ştiut să rămână însă cu un stil mai puţin „preţios", mai limpede. Se mai adăuga la această atmosferă o influenţă nouă, aceea a „lumei bune". Se ştie că după Henri IV, organizaţia clasei aristocratice în „societate mondenă" stabilea raporturi, obişnuite, forme de viaţă şi de spirit, după modelul „curţei italiene"; ca răsunet bun, imediat şi principal a fost acela al sociabilităţii inteligenţilor.

Honoré d'Urfé a avut în compunerea operei sale modelul temelor pastorale italiene: „Aminte" de Tasso, „Arcadia" de Sannazar sau, mai de aproape, romanul spaniol „Diana" de Montemayor. La acestea toate s'au adăugat influenţele vieţii „aimable" dela curtea lui Henri IV. Romanul, care inaugurează pastorala franceză, este descrierea vieţii lui d'Urfé, după căsătoria sa cu soţia fratelui său, Diana de Chateau morand, şi începe printr'o compunere scurtă „Sireine", care-i serveşte drept prefaţă. Dar dacă aceasta nu este decât o romanţă „Astrée" este o vastă simfonie. In această operă stau la un loc: un roman pastoral, un roman cavaleresc, un roman psihologic şi un roman istoric; totul dă însă impresia unei poeme mari, când lirică şi descriptivă, când dramatică, în care se întâlnesc şi se armonizează toate elementele enumerate mai sus şi care susţin un subiect unic: amorul, manifestat în toate formele lui, în toată diversitatea caracterelor şi temperamentelor.

Romacierul — spune Mercier — a utilizat, în mod natural, toate formulele şi toate artificiile literare ale timpului său: descripţiunile, dialogurile, epistolele, descântecele, oracolele, procesele de sentiment evocate înaintea jurisdicţiunilor galante; şi ca să-şi înobileze opera a încadrat acţiunea în atmosfera istorică a Galiei din veacul al cincilea. Opera a venit la timp şi avu un succes strălucit. Nici epoca noastră, a tirajului mare şi a gloriilor subite, n'are — spune mai departe Mercier, — un succes asemănător celuia produs de apariţiunea „Astree"-ei. Cultul ei s'a proiectat în toată întinderea secolului al şaptesprezecelea.

Dar cu toată această veche şi unanimă recunoaştere, cu tot fondul ei profund francez, cu toată dialectica ei fină, „Astrée", care a însemnat apogeul rasei sale, aparţine astăzi numai istoriei literare. Succesul ei a fost înăbuşit — se pare — de puterea cu care s'au afirmat, în plin secolul al şaptesprezecelea, operele reprezentative ale clasicismului. Louis Mercier cere întoarcerea spiritelor franceze contimporane, către această operă plină de parfumul religiunii mistice al druizilor — „vis al unei nopţi de vară" care nu se mai sfârşeşte.

Din „Mes cahiers" de Sainte-Beuve, scoatem cele ce urmează, cu privire la arta poetică a lui Lamartine:

„Poezia lui Lamartine este, de cele mai multe ori, desfrânată ca gâtul lebedei din Leda".

Sau:

„Lucru minunat: Lamartine nu este decât cel mai armonios, cel mai bine inspirat, cel mai sublim şi mai încântător dintre prosti".

Hotărît: mare necaz purta Sainte-Beuve, creaţiunii altora'

* * *

MERCURE DE FLANDRE (No. 12, Dec. 1925). — In articolul: *„Un style cinématographique"*, Ch. Dekenkeleire se ocupă de stilul lui Jean Epstein, care a transpus metoda cinematografică în literatură. Prin el, vedem ivindu-se o estetică nouă, încă naivă, dacă o opunem altor estetici mai rafinate. „După cum copilul, dibuindu-şi paşii, se agaţă de toate, loveşte mereu, ronţăe cărbunele ca să-i cunoască gustul şi lasă să cadă o butelie ca să vadă cum se sparge sticla, tot astfel se apropie Epstein de figuri, de mobile, de lucruri uzuale, le întoarce peste tot, le frânge ca să le încorporeze în arta lui." El îşi limitează cercetările, fără să caute subiecte originale ori subtilităţi psihologice. Până acum, literatura ne prezintă viaţa fixată în forme definitive. Metoda cinematografică introdusă în literatură, trebue să ne dea iluzia mişcării, caşi pe pânză. In locul descripţiei, acţiunea — în locul analizei, gestul viu, direct, care sintetizează un personagiu. Sculptorul e paralizat de marmoră, pictorul fixează un moment al acţiunei. Cinematograful e neîncetată devenire, succesiune de momente, viaţa în frenezia ei creatoare. Romanele-foileton au denaturat cinematograful; dar dinamica cinematografului poate fi transpusă în literatură, care ar găsi astfel o nouă formă de expresie mult mai apropiată de realităţile vieţii.

* * *

L'ORDRE NATUREL (seria nouă, No. 1. — Ian. 1926, dirijată de Paul Bergson). — Sociologul H. I. Follin lămureşte *supranaţionalismul* său, care e altceva decât internaţionalismul. Această concepţie, care încearcă să aibă o expresie practică prin „Republica supranaţională", vrea să dea oamenilor conştiinţa solidarităţii ce-i uneşte în afară şi deasupra organizaţiilor politice naţionale. „Nu voim să se spună că Francezii trebue să se unească cu Englezii, Germanii, etc. ci: oamenii trebue să se unească pentru a-şi apăra libertăţile lor esenţiale, caşicum n'ar exista Franţa, Anglia, America, etc." Ei trebue să considere realitatea omenească mai presus decât realitatea silnică a statelor, luptând contra tuturor opresiunilor naţionale sau internaţionale. După pilda unui Goethe, a unui Victor Hugo şi a celor mai multe spirite mari din toate timpurile, trebue să ne considerăm înainte de toate ca fiind cetăţeni ai omenirii.

* * *

LE SEMEUR (No. 58, Ian. 1926). — Gerard de Lacaze-Duthiers în articolul *La Philosophie en 1925* face un bilanţ critic al filosofiei franceze. După ce relevează dispariţia lui Georges Palante, a cărui operă: „Combat pour l'individu" e o contribuţie importantă la filosofia individualistă, autorul arată că există puţine spirite remarcabile în domeniul filosofic. Bergson nu mai poate fi luat ca îndrumător. Dacă bergsonismul nu mai e o „modă", el mai are însă adepţi. Julien Benda a întreprins o critică serioasă împotriva bergsonismului, care are numai câteva adevăruri demne de a fi reţinute. Bergsonismul s'a ivit ca o reacţiune împotriva mecanismului, a logicei abstracte care face din oameni simple maşini fără suflet. Dar nu putem face din bergsonism un „catechism spiritual". Reacţiunea contra lui Bergson se manifestă odată cu reacţiunea contra sociologiei lui Durkheim, care sacrifică pe individ societăţei; visul lui Durkheim e comunismul burghez.

După ce ironizeaza pe acei cari consideră ca o victorie a filosofiei intrarea lui Paul Valéry la Academia Franceză, şi după ce indică operele mai insemnate apărute în 1925, Lacaze-Duthiers trage concluzia că nu s'a ivit unul din acele mari sisteme cari inoesc ideile. Filosofia s'a înămolit în banalităţi şi reeditări. Există însă o filosofie neoficială, care nu e fixată în tomuri aride, ci aplicată în viaţă. Printre reprezentanţii acestei filosofii vitale, Han Ryner — un adevărat Socrate parizian — e unul dintre cei mai neobosiţi. Filosofia lui e o sinteză a tuturor ideilor mari proclamate de filosofi şi profeţi; ea are o realizare în conştiinţa individuală. Atitudinea în faţa vieţii şi a lumii nu poate fi un apanagiu al filosofilor ci un drept şi o datorie a oricărui individ care vrea să se cunoască pe sine. Opera literară şi filosofică a lui Han Ryner va avea în cele din urmă recunoaşterea ce i-se cuvine.

In acelaş număr e un lung articol al lui Eugen Relgis asupra lui Romain Rolland, care împlineşte 60 de ani în Ianuarie 1926.

LES ANNALES (Dec. 1925). Din cartea pe care Cécile Sorel i-a consacrat-o celebrei Lecouvreur, şi al cărui succes pune în plină lumină această atrăgătoare figură a teatrului şi a societăţii franceze de odinioară, sunt expuse în acest număr rezultatele de seamă a cercetărilor cu privire la tragicul sfârşit al artistei. Dacă nu sunt încă lămurite toate punctele i se pare, în orice caz, lui Maurice Letellier că asupra unor anumite împrejurări s'a făcut lumină complectă: iar faptul de căpetenie care a fost în special confirmat, este, fără îndoială, gelozia dintre Francisca de Lorena, ducesă de Bouillon şi actriţa pentru Mareşalul de Saxa. Pare dovedit că ducesa ceruse otrăvuri unui oarecare Bouvet ca să scape de rivală, dar că acesta dădu pe faţă complotul înştiinţând-o pe cea osândită la moarte. Acest lucru însă nu determină pe ducesă să renunţe la gândurile ei criminale. Intr'o seară în vreme ce Adriana juca, ducesa apăru la teatru cu aier provocator. Artista care o văzu, privind-o fix şi arătând-o cu mâna, voi să profite de următoarele versuri pe care tocmai le declama, spre a face o sângeroasă aluzie: „Je ne suis point de ces femmes hardies — qui, goutant dans le crime une tranquille paix— ont su se faire un front qui ne rougit jamais". Dar ducesa stătu nepăsătoare şi, caşi cum n'ar fi priceput sensul acestui gest, chemă pe Adriana în loja sa ca s'o felicite şi să-i ofere un buchet de flori. Adriana, departe de a bănui înşelătoria, pare că a respirat adânc parfumul acelor flori care erau îmbibate cu substanţe otrăvitoare. După trecerea a două veacuri e greu să putem aduna mărturii sigure asupra exactităţii acestor amănunte; dar dovada cea mai sigură a veracităţii faptului stă fără îndoială în desfăşurarea evenimentelor. A doua zi artista trebui să întrerupă reprezentaţiile şi să se ducă acasă, apucată de dureri inexplicabile. Autopsia dădu rezultate care confirmau bănuielile şi puneau în cauză persoana ducesei, singura intersată să scape de dânsa. Se ceru autorizaţia de înmormântare creştinească de la abatele Lanquet, paroh la Saint-Sulpice; dar acesta refuză, invocând cunoscuta lipsă de credinţă a defunctei. Astfel că îngroparea fu aproape clandestină, în zorii zilei, într'o groapă săpată în preajma străzii Bourgogne. Voltaire, amic bun al Adrianei, protestă cu căldură împotriva încăpăţânărei abatelui Languet într'un poem care-i procură plictiseli — ba chiar se văzu silit să părăsească Parisul. Mai târziu d'Argental puse nu departe de mormânt o inscripţie care fu schimbată din loc atunci când se zidi palatul care aparţine azi contesei de Jouvenel, în Rue de Grenelle, 115. Astfel că nu mai ştim nimic asupra locului unde repauzează una din cele mai mari glorii ale scenei franceze.

Librăria „Hasefer" din strada Karagheorghevici 9, recomandă următoarele volume:

Literatura franceză: Proust: Albertine disparue, — Genevoix: Raboliot, — (prix Goncourt), Jeanne Galzy, Les Allongés (prix Fémina) Conrad: Souvenirs, Typhon, Polie Allmayer, Lord Jim, Jeunesse-Thibaudet: Liseur de romans—Jack London: Martin Eden, Fils du loup Croe blanc, Vagabond;—Mac Orlan: Lumières de Paris, Images sur Tamise;— Péladan: Guerre des Idées, Torche renversée.

Pentru bibliofili

Editions originales N. R. F.: Gide: les faux monnayeurs, Symphonie pastorale;—Morand: Tendres Stocks. Fermé la nuit—Kessel: Equipage—Bloch: Nuit kurde—Rivière: A la trace de Lieu-Sandre: le chèvrefeuille—Bost; Prétextat-Mac Orlan: Cavalière Elsa Vénus internationale: Jouve: Paulina, etc., etc.

Cahiers verts: Maurras Musique intérieure, Delteil Jeanne d'Arc, Mauriac Désert de l'amour, etc., etc.

Maître du Livre:: Aproape toate titlurile.

Maîtres et Jeunes: toate titlurile.

Ferroud: Sapho, Education Séntimentale; Verlaine, Fêtes galantes; Voltaire, Zadig etc.

Precum şi cele mai interesante cărţi franceze şi germane pe cari librăria „Hasefer" şi le procură prin oficiile de cumpărare ce le are la Paris şi Berlin.

Cărţile franceze se socotesc la cursul francului francez, iar cărţile germane în urma unui aranjament intervenit între cei mai însemnaţi editori germani *se vând cu 10-11 la sută sub preţul german.* Librăria „Hasefer" se însărcinează să comande orice fel de reviste sau cărţi literare, de artă şi de specialitate (technice, medicale, de drept etc.), germane, franceze sau engleze *cu preţurile originale ale editorilor străini.*

Provincia, în literatura românească

In literatura românească nu există pictură *favorabilă* a vieţii de provincie. Avem numai descripţii pesimiste. In „lumea dreptăţii", în „Floare ofilită" toţi ies învinşi de viaţă, şi par'că autorii au vrut să svârle răspunderea acestor biografii risipite tocmai pe seama acelui monstru *aedax rerum* care este oraşul de provincie.

Iar când se vorbeşte de entuziasmul regional al lui Leonida Condeescu, primarul iluminat al Mizilului, nu avem decât rânjetul rău şi dureros al lui Caragiale.

Cum arta nu face nici odată alt decât subliniază, în limbajul simbolist care îi e propriu, realităţile vieţii, este poate interesant să întrebăm de ce moravurile provinciale sunt ori deplânse, ori râse, nici odată însă lăudate, în literatura noastră naţională.

* * *

Calitatea cea mare, dar şi marele cusur al oraşului-capitală este de a fi numai unul, unul singur în toată ţara. Iată de ce faptele petrecute într'însul păstrează adesea caracterul de fapt *„izolat"*, de lucru răslet, fără semnificaţie generală şi simbolică pentru viaţa întregei ţări. De bună seamă, metropola oglindeşte, în principal, trăsăturile comune tuturor locurilor din comunitate; dar, în plus de această misiune de a potenţa şi accentua realităţile general-naţionale, metropola îşi mai poate permite luxul de a trăi şi pe cont propriu. Ea este, în acelaş timp cel mai însemnat oraş din ţară, şi prin aceasta seamănă cu celelalte oraşe din acea ţară; dar mai face parte şi din categoria oraşelor-capitală, şi în această din urmă calitate se aseamănă cu celelalte oraşe-capitală din lume, putând prezenta trăsături care să fie nu general-naţionale, ci general-metropolitane. Astfel, aberaţiile artistice din Berlin sau nebuniile metropolitane din Montmartre sunt mult mai specific-metropolitane decât nemţeşti ori franţuzeşti.

Oraşul de provincie, şi el, are trăsături care depăşesc graniţele naţionale. Existenţa din târguşoarele de mâna a doua este simţitor identică în Germania sau Italia, în Franţa sau Danemarca. Ne-o reprezentăm mental prin câteva caractere curente: plictiseală, probitate scrupuloasă, monotonie, grandomanie locală, îngustime de orizont, obiceiu de a vorbi de trebile altora. Să se observe însă: una din trăsături, dacă nu chiar cea mai însemnată din toate, este fanatismul inofensiv şi simpatic cu care localnicii îşi apără şi laudă instituţiunile oraşului lor. Or, un asemenea fanatism este foarte rar în târgurile româneşti. La noi, aproape toată aspiraţia politică şi tot arivismul social se traduce prin râvna de a ajunge mai degrabă la Bucureşti. Şi avem un exemplu strălucit al acestei situaţii, în amorul foarte special cu care Ieşenii îşi adoră Iaşul lor iubit. Acest oraş moldovenesc este frumos în mai mult de cât o privinţă. Admirabil aşezat între dealuri pitoreşti care îi dau un aspect de peisaj pur-florentin, pacinic şi distins prin supravieţuirea câtor-va familii veritabil-boiereşti, sediu al celei mai serioase publicaţii culturale din România precum şi a excelentului liceu „Internat"—Ieşenii vorbesc de el cu o pietate şi o dragoste puţin comună. De cât cei mai fanatici din ei nu au altă preocupare de cât să se mute cât mai degrabă în Bucureşti, în Bucureştiul politicianismului, în Bucureştiul vulgarităţii şi al sterilităţii culturale...

Cred cu tărie că ceeace lipseşte mai cu seamă în societatea românească este o *viaţă de provincie* adevărată, mândră de particularităţile sale locale, şi hotărîtă să-şi păstreze indefinit locuitorii ei dintâi; o viaţă de provincie cu populaţie stabilă de generaţii, aşa cum a fost aceea care a făcut unitatea naţională franceză ori germană.

Noi nu avem viaţă de provincie. Avem exil provizoriu al viitorului bucureştean în târgul nedemn de care trebue neapărat să scape, această scăpare fiind preţul fericirei sale. Nu avem — adică poate nu avem încă — regionalismul locuitorului din Marseille sau din Aix-en-Provence, al Lionezului, sau Münchenezului. In alte ţări decât cea Românească, oraşul de provincie se defineşte prin aceea că tinde a se constitui el însuşi în quasi-capitală; pe când în România, el tinde a se şterge în beneficiul capitalei. Intr'un cuvânt: târgurile provinciale apusene fac concurenţă metropolei; la noi metropola e care face concurenţă sigur ruinătoare târgurilor celorlalte.

Iată de ce şi în ce sens nu avem viaţă de provincie, şi însfârşit pentru ce literatura — care nu pictează de cât ce este şi cum este — a fost nevoită să vadă în provincia noastră fie o caricatură caducă, fie o moarte permanentă şi inevitabilă....

D. I. SUCHIANU

A apărut
„Lectura" No. 52
— Floarea literaturilor străine —
HENRI ROBERT
O crimă a lui Napoleon
Trad. de ELENA IOANIU
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

INSEMNĂRI

Bucura Dumbravă

Deşi, in fiecare zi, moartea culege pe câte unul dintre noi şi vestea morţii este fluturele, cu aripi negre, care se zbate de colo până colo la ferestrele noastre, totuşi uneori această veste ne surprinde ca un paradox dureros.

A murit Bucura Dumbravă! A murit energia, veşnic tânără şi nebiruită! A murit voia bună! Au murit munca fără preget şi dragostea de viaţă...

Plecase din ţară la sfârşitul lui Noembrie, deci acum două luni, călătoare spre India — ţara spiritualităţii — spre a lua parte la un congres, pentru mine unul cu totul vaporos. Atâta ştiu că locul de întrunire era Adyar. Pe când venia înapoi şi după ce urcase Marea Roşie până la Port-Said, Bucura Dumbravă s'a bolnăvit greu. Medicul vaşului a debarcat-o la Port-Said şi într'un spital de acolo şi-a dat sufletul.

Fie că boala era molipsitoare, fie că aşa a fost cea din urmă dorinţă a Bucurei Dumbravă, rămăşiţele ei au trecut prin cuptorul funerar şi, peste câteva zile, cenuşa amicei noastre ne va sosi, într'o glastră din pământ egiptean...

Aproximative sau eronate, acestea sunt singurele informaţii pe care le avem până azi asupra acestei morţi neaşteptate. Pe de altă parte, ce amintiri, ce gânduri, ce păreri de rău, pot fi culese, în această oră de surprindere şi de grabă?..

Am cunoscut-o pe Bucura Dumbravă, în fosta ei locuinţă din strada Dionisie, unde mă chemase să-mi spună câteva cuvinte de mulţumire pentru articolul meu *Tudor Vladimirescu...* Citisem cartea ei *Pandurul* şi căutasem să strâng, în câteva pagini, generoasa răscoală sufletească pe care mi-o pricinuise. Dar nu era cadrul cel mai potrivit ca să cunoşti pe Bucura Dumbravă.

Adormita întru fericire Carmen Sylva, mama sufletească a Bucurei Dumbravă, începe astfel prefaţa care împodobeşte ediţia originală a romanelor *Haiducul* şi *Pandurul:*

„Să nu cauţi niciodată pe tânăra poetă, autoarea acestor cărţi cu bogat cuprins, să n'o cauţi la masa ei de scris, ci s'o cauţi pe munţii cei mai înalţi, în sihăstriile vechilor călugări, la păşunile ciobanilor, lângă ochiurile de apă de pe Negoiu, în vreme de furtună şi de zloată, în zăpadă şi în ghieţuşuri pe vârfurile Carpaţilor, sau — în nopţile de vară, în covercile din pădure, la marginea pârâului, unde stă la pândă, să auză ce povesteşte luna..."

Cu părere de-rău, vie, lungă şi acum iremediabilă, nu am văzut-o niciodată pe Bucura Dumbravă, în cadrul şi în lumea din sfatul Carmen Silvei!

Nici zilele în cari ne-am cunoscut (dela 1912 încoace, timp în care s'a schimbat faţa pământului) nici viaţa împovărată pe care o trăiesc, nici... nu ştiu câte împrejurări rău venite nu m'au lertat să iau parte la vre-una din acele excursiuni pe munţi, întreprinse de Bucura Dumbravă şi de coreligionarii ei întru turism.

Mărturisesc, cu remuşcare, că n'am avut pentru acest suflet excepţional, luarea aminte, dinadinsul şi devotamentul pe care-l merita. Ar exista azi, în limba română, o interesantă carte cu naraţiuni creştine, dacă aş fi fost mai sârguincios şi m'aş fi hotărît să tâlmăcesc proza germană a Bucurei Dumbravă.

Nu-mi este aminte să vorbesc de literatura ei... Ce a scris — cât a tipărit, cât a rămas în vrafuri manuscrise, peste cari va cădea într'o zi lumina notorietăţii — a rămas aici cu noi, în lumea pământească. Mă înfioară subitul ei exod şi, ca un vultur, care ştiu că planează în azur, deasupra capului meu, mă obsedează zborul ei cel nou...

L-a început prea de vreme! Era o nobilă bucurie să întâlneşti, în putreda noastră congregaţie, acest suflet închinat frumuseţii şi bunătăţii. Convingerile spiritualiste ale Bucurei Dumbravă, mersul ei în viaţă — ferit, atent şi curat, ca pe cărările din munţii ei iubiţi — mândria ei nebiruită în faţa adversarilor şi a adversităţilor din ultimii ani, aşează pe Bucura Dumbravă în galeria marilor personalităţi.

Fără frică şi fără vină! Cuvintele acestea ar trebui scrise cu linii de mărgăritare pe amfora care va păstra cenuşa ei. A ştiut să fie inimoasă, voioasă, cumpănită, zi de primăvară, pentru toată lumea — şi când ieşea din palatul Carmen Sylvei şi când ieşea din bordeiul unei cerşetoare.

Moare când se întorcea din India, de la un congres spiritualist. Probabil că se întâlnise acolo cu principii idealismului indian şi că sosită printre noi, ne-ar fi împărtăşit şi nouă ceva din comorile sufleteşti, adunate de pe malurile Gangelui.

Bucura Dumbravă era adepta unei înţelepciuni care proclamă nemurirea părţii celei mai nobile din noi şi predică iubirea de oameni şi virtutea. Este o doctrină respectabilă ca multe altele, cari cresc azi, ca nişte vlăstari, împrejurul tulpinei creştinismului. Bucura Dumbravă pleacă fără să-mi fi dat prilejul să aud din gura ei mărturisirea acestei doctrine....

A scăzut cu unul numărul atât de mic al idealiştilor din lumea atât de mică şi de robită pământului, în care trăim.

Am trecut aseară, purtând în inimă parfumul dureros al plecării Bucurei Dumbravă, pe lângă casa unuia dintre pontifii afacerilor veroase, ai milioanelor stoarse din oasele mulţimii, ai corupţiunei universale şi-ai ruşinei naţionale. Un şir de automobile vegheau sub geamurile cu storuri lăsate. Inăuntru, desigur era timp de liturghie politică.

Şi mi-am spus resignat: Da, aşa trebuia să fie! Ca să-şi mai aducă aminte Dumnezeu de noi şi să nu ajungem toţi lupi şi porci, trebuia să plece dintre noi, spre lumile cereşti, nu acest idol al turpitudinei noastre, ci sufletul de viorele — Bucura Dumbravă!

G. GALACTION

Activitatea teatrală

In ultimul timp, s'a reluat la Teatrul Naţional „Regele Lear" cu d. Nottara în rolul titular.

Conflictul dintre părinţi şi copii, care-i fondul acestei tragedii, i-a pasionat şi acum pe spectatori. I-a pasionat, poate, mai mult decât oricând — fiindcă în actuala atmosferă de egoism şi de juisare, copiii parcă-s mai străini faţă de părinţi decât altădată. Shakespeare a luat un caz extrem: un părinte, care-şi împarte regatul între fiice, este gonit de ele. Acest conflict, în mic, se petrece în foarte multe căminuri — deoarece în aceste câteva sute de ani, fondul sufletului omenesc nu s'a schimbat decât în rău.

D. Nottara, grandilocvent în unele scene, a fost în altele uman şi deci impresionant.

S'a remarcat d. Calboreanu.

La Teatrul Regina Maria s'a jucat „Frumoasa aventură", o piesă cunoscută publicului, dar care — prin verva-i şi jocu-i sclipitor de spirit — i-a distrat pe spectatori o seară întreagă.

D-na Sturdza-Bulandra a făcut o creaţie neuitată: o bunică bună, vorbăreaţă. D-sa a dat rolului bogăţie. Intonaţii, gesturi, mimică — înfloreau parcă fiecare cuvânt al rolului.

D. Tony Bulandra a jucat cu naturaleţă şi vervă.

D-nii Enescu şi Ţăranu au ieşit în relief. — *M. Sv.*

O prefaţă inedită a lui Emile Zola

Indată după apariţia romanului „Germinal", un ziar dintr'o regiune industrială, voind să-l publice în foileton, a întrebat pe Zola în ce lumină să-l înfăţişeze cititorilor.

Răspunsul lui Zola, care poate servi de prefaţă romanului, a rămas până acum inedit, dar iată că ziarul „Volonté" din 19 Ianuarie, îl publică în întregime.

Médan, Decembrie 1885.

Scumpe confrate,

Imi ceri pentru cititorii d-tale, — un întreg popor muncitor din provincie, — câteva rânduri de prefaţă la romanul „Germinal", pe care vrei să-l publici. Te înţeleg, te cam nelinişteşte renumele pe care l-a putut face operei mele prea marea sensibilitate a cenzurii, şi ţii să-ţi potolesc eu teama, declarând că n'am avut intenţia să umplu Franţa de baricade.

Linişteşte-te! pot repeta ceeace am mai spus:

„Germinal" este o operă a milei, şi nu o operă a răsvrătirei. Ceeace am vrut, este să strig fericiţilor, stăpânilor lumii: „Luaţi seama, uitaţi-vă sub pământ, vedeţi pe nenorociţii care muncesc şi sufăr. Poate că mai e timp să înlăturaţi catastrofa finală. Dar grăbiţi-vă să fiţi drepţi, altfel primejdia e aici: pământul se va deschide şi naţiunile vor fi înghiţite într'una din cele mai mari prăbuşiri din istorie".

M'am coborît în iadul muncii; şi dacă n'am ascuns nimic, nici decăderea mediului, nici ruşinea care naşte din mizeria şi din îngrămădirea vitelor omeneşti, este pentrucă am dorit ca tabloul să fie complect, cu toate grozăviile lui, am dorit să storc lacrimi din ochii tuturor, în faţa unui traiu atât de dureros de paria. Fără îndoială nu-i poate pentru domnişoare; dar familiile trebuie să mă citească. Voi toţi cei care munciţi, citiţi-mă; dacă veţi striga milă şi dreptate, sarcina mea va fi împlinită.

Da, un strigăt de milă, un strigăt de dreptate, nu vreau mai mult. Dacă pământul va urma să trozească, dacă dezastrul anunţat de mine va îngrozi mâine lumea, va fi semn că n'am fost auzit.

Al dumitale din toată inima,
Emile Zola.

MARUNTE:

— Desenele nuvelelor din acest număr ale d-lor: M. Sadoveanu şi Stejar Ionescu sunt făcute de d. A. Dragoş.

In curând va avea loc la „Cartea Românească" vernisagiul noului salon plastic, intitulat *„Grupul celor patru"* — unde vor expune pictorii Fr. Şirato, Şt. Dimitrescu, N. Tonitza şi sculptorul O. Han.

— Dintre articolele publicate de colaboratorul nostru d. Eugen Relgis în publicaţiile din Apus, remarcăm un studiu asupra lui Romain Rolland în revista **„Le Semeur"** din Paris (15 Dec. 1925), un articol: „les Intellectuels et „l'Humanitarisme" în revista **„la Raison"** din Bruxelles, iar în ultimul număr din **„Esope"** e reproducerea interesantei cuvântări ţinută de d. Relgis la recepţia dată în cinstea sa la Paris, în Iulie 1925, de către „Fédération Internaţionale des Arts, des Lettres et des Sciences".

— Miscarea teatrală din Germania este, încă dela începutul stagiunei, în declin. Cel dintâi număr din revista teatrală „Premiera", — a lui Kiepenheuer — scrie în privinţa aceasta: „Inceputul (stagiunei) n'are nimic deosebit; nici teatrele de stat, nici acela al lui Reinhardt nu anunţă ceva mai însemnat". Piesele tinerilor autori, acelea cari sunt primite pretutindeni doar cu titlu de curiozitate, pătuiesc, la fel cu acele ale tuturor celorlalţi dramaturgi şi romancieri germani, printr'un exces de ideologie. Adevăratul mare autor dramatic german, de însemnătate general umană, este însă Gerard Hauptmann.

— Noua piesă de teatru „Robert et Marianne" de *Paul Géraldy* studiază un caz de desuniune conjugală, în care căsniciile burgheze pot găsi, destul de mărite şi stilizate, puse în scara artistică şi socială a celui dintâi teatru din Franţa, micile şi marile lor certuri lăuntrice.

— Romancierul francez Georges Duhamel a ţinut la Madrid o conferinţă cu subiectul: „Despre roman". Printre altele a spus că nu există astăzi decât criza.... romanelor proaste. Cea dintâi virtute a unui roman, a mai spus Duhamel, trebuie să stea în acestea: a interesa şi a amuza. Va reuşi atunci când va ajuta cunoştinţei şi interpretării lumei. El va combina realul cu imaginarul, experienţa cu intuiţia. Literatura actuală trebuie să fie un realism spiritualist.

— Literatura alsaciană, propriu zis, aceea în dialect, n'a luat încă o prea mare desvoltare. Totuşi s'a lansat la Bâle o colecţie alsaciană, cu cele dintâi opere scrise în franceză, germană şi în dialect. Autorii cei mai marcanţi până în prezent sunt: Rene Schikelé şi d-na Clain Goll.

— Un scriitor olandez care admiră poezia lui Paul Valéry, i-a cerut autorizaţia să publice în fascicule periodice notele pe care poetul le scrie în carnetul lui în fiecare dimineaţă, începând de acum 30 de ani. Fascicolele vor avea drept titlu: „Analecta ex manuscripts Paulii Valeri".

— Viaţa literară în Bulgaria este mai bogată şi se desfăşoară mai repede decât ne-am închipui-o noi. De curând a apărut la Sofia o foarte interesantă carte de studii şi schiţe critice, de prof. *M. Arnandof*, intitulată: „Figuri şi probleme", cuprinzând dări de seamă despre opera unor scriitori ca: Molière, Jean Jacques Rousseau, Goethe, Novalis, Puşchin, Byron, H. Heine, Petöffi, Swinburne, Paul Verlaine, Dostoiewschi, Sinkiewicz, Schiller. Ultimul capitol al cărţii este intitulat: *„Hamlet"* şi constitue o nouă interpretare ce se dă enigmaticului personagiu al lui Shakespeare.

— Revista franceză „Europe" aduce în numărul său din urmă câteva poeme de *Lucien Jacques*, poeme pline de adâncă umanitate. Intr'adevăr, din „Le pèlerin sur la route", din care dăm numai începutul, se vede clar că simţământul uman este dublat şi de acela al expresiei talentului poetic:

Ses larmes de soldat, personne ne les voit.
Souvent le mot, voulu guailleur,
Masquait sa révolte et sa peine.
Il sifflotait, le coeur roidi d'horreur
et, les yeux secs, se penchait
sur d'incroyables agonies.
Il n'est pas beau qu'un homme pleure.

BIBLIOGRAFIE

St. Zeletin: **Retragerea**, Edit. „Pagini agrare şi sociale", Bucureşti, preţul 60 lei.

St. Zeletin: **Istoria socială**, Edit. „Pagini agrare şi sociale", Bucureşti, preţul 20 lei.

Anatole France: **Pe piatra albă**, trad. de Seb. Leonard, Edit. Brănişteanu, Bucureşti, preţul 70 lei.

Ramiro Ortiz: *Italia Modernă*, Edit. „Ancora", Bucureşti, preţul 10 lei.

Mihail Dragomirescu: *Colea* (Inălţarea spirituală şi morală), tip. Naţională, Craiova, preţul 40 lei.

Gazeta Şcolii No. 3.

Cosinzeana No. 3.

Ateneul Cultural No. 11-12.

Roma No. 1 (Petre Sergescu: Leonardo da Vinci ca om de ştiinţă; Ramiro Ortiz: Cei vii şi cei morţi, etc.).

Albina No. 41—42 (I. Simionescu, Lascarov-Moldovanu, etc.).

Tribuna No. 9—12.

Tinerimea Română No. 3—4.

Răzeşul No. 1 (Virgil Caraivan, Const. Asiminei, Gh. Ghibănescu, etc.

Ţara de jos No. 1.

Arhiva No. 1 (Ilie Bărbulescu, I. Iordan, P. Constantinescu-Iaşi, N. Bejenaru, etc.).

Societatea de mâine No. 4 (Ion Clopoţel, St. Bezdechi, N. Ghiulea, etc.).

Neamul Românesc Literar No. 10 (N. Iorga: Un povestitor—Eug. Boureanul; N. Batzaria: „E bună, mai trimete"; G. M. Vlădescu: Romanul Domnişoarei Mimi etc.)

Univerul Literar No. 5 (Cezar Petrescu: Vizita înaltelor personagii; D. Nanu: Arhipăstorii; Perpessicius: Leon Feraru—Maghernita, etc.).

Curiozităţi

Impozitul pe pariuri

In căutarea nouilor izvoare bugetare, Ministerul de Finanţe al Angliei, cu ajutorul opiniei publice, proectează să perceapă impozite pe pariuri de care Englejii sunt atât de pasionaţi. Insă pariurile n'au constituit până acuma decât un obiceiu întins al ţării, nefiind recunoscute de legile în vigoare. Tradiţia pariurilor le-a elaborat normele şi codul penal obligatoriu, însă statul se prefăcea că nu le aprobă. Actualmente pentru a impune pariurile în folosul fiscului, statul trebuie să le recunoască, să le reglementeze, să le încadreze în legiuiri speciale şi să le dea dreptul de judecată în faţa diferitelor instanţe. Contra acestei recunoaşteri oficiale a pariurilor, se ridică însă tot clerul bisericii anglicane. Intr'o predică specială citită prin biserici, pariul tradiţional englez e declarat un viciu monstruos, şi legiferarea lui va fi privită ca o provocare directă contra bisericii.

Legile proectate pentru pariuri, promit să verse anual în bugetul Marei Britanii circa 20 milioane lire sterline venit nou. Numai pariurile practicate la alergări de cai trec peste 300 milioane lire sterline. Iar „bookmaker"-ii, cari operează ca mijlocitori între amatorii pariurilor, constitue o armată întreagă de 30.000 oameni, având şi peste 60.000 ajutori şi băeţi de serviciu — viitori „bookmaker"-i şi ei. După cum se vede, deci, problema pariurilor e gravă de tot în Anglia.

Hârtia din eucalipt

S'a descoperit un procedeu tehnico-chimic pentru transformarea lemnului de eucalipt în hârtie, în locul pinului care era întrebuinţat până acuma ca material prim. Hârtia de eucalipt iese de calitate foarte bună şi se fabrică în bande pentru maşini tipografice rotative. Eucaliptul creşte în Brazilia, California şi Florida. In curând America nu va mai importa hârtia din Canada şi Scandinavia.

Bizonii din Canada

In 1907 turmele de bizoni din preriile occidentale ale Canadei s'au împuţinat într'atâta, încât naturaliştii au prezis o dispariţie totală a rasei. Atunci guvernul canadian a întocmit un plan de înmulţire a bizonilor. Un vast teritoriu numit Parcul Naţional din Wanray a fost destinat pentru ultimii 700 de bizoni prinşi cu mari greutăţi. Parcul se află între localităţi populate, astfel că bizonii au fost îngrădiţi natural de restul lumii. Pe acest teritoriu întins s'a interzis accesul oamenilor. Experienţa a reuşit pe deplin. Bizonii s'au înmulţit şi în 1920 un număr de 2.000 bizoni a fost prins şi tăiat în abatoarele Canadei. Apoi a început „exportul" bizonilor din parcul naţional prin alte localităţi similare. Astăzi se mai află în parcul central peste 10.000 capete. Rasa se înmulţeşte foarte repede şi promite mari avantagii Statului.

Sport

D-nii Lloyd George şi Balfour sunt spormeni desăvârşiţi; primul joacă golf şi celălalt tenis. Când erau miniştrii, evident, au fost fotografiaţi şi trecuţi în filme cinematografice, cari au făcut senzaţie vre-o săptămână. Nemţii le-au cumpărat cu câteva mărci aur. Acum le întrebuinţează ca propagandă pentru exerciţiile fizice. Mai ales în şcoale le exibează, cu placatele: „Cei mai mari oameni se ocupă cu sportul. Trebuie să faceţi la fel".

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

Iată ultimele două lucrări apărute în această interesantă colecţie literară:

No. 49 RADES de N. Teodorescu

pagini de roman pline de sentimentalismul cel mai pătrunzător. Intâia lucrare mai însemnată a unui tânăr scriitor vrednic de atenţie

No. 50 WERTHER

de scriitorul sârb Lazăr K. Lazarevici, traducere după original de C. S. Constante, – una din cele mai caracteristice scrieri ale celui ce a fost numit „un Turghenieff al poeziei sârbeşti".

No. 51 DOMNUL ŞEF de ADRIAN PASCU

Schiţe din viaţa funcţionarilor

No. 52—53 Profesiunea doamnei Warren

Comedie neplăcută în patru acte de GEORG BERNARD CHAW
în româneşte de VICTOR ION POPA

Preţul unui exemplar LEI 6

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. - No. 271

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 14 Februar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897 - 1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu Dl. I. Al. Brătescu-Voinești

O convorbire cu d. Brătescu-Voinești e un lucru încântător. Distinsul nostru scriitor este cel mai fermecător causeur *pe care-l cunosc și desigur că în această privință nimeni din actuala generație de scriitori nu-l întrece. A povesti o întâmplare, a-și exprima o părere ori a discuta o chestiune oarecare, sunt ocazii pentru d-sa de a-și arăta nu numai ușurința de vorbă, ci și* talentul dramatic, *dacă putem să ne exprimăm astfel. Căci d. Brătescu-Voinești mimează aproape tot ce spune cu o artă delicată și subtilă. Pentru aceea mă îndrept cu plăcere către palatul Adunării Deputaților unde locuește scriitorul, d-sa fiind secretarul general al Camerei. Am putea spune deci că „națiunea recunoscătoare" i-a pus la dispoziție un vast apartament pe care desigur că d. Brătescu îl apreciază la justa lui valoare pe vremile aceste de dușmănie acerbă între proprietari și chiriași.*

Pe drum mă gândesc cum am cunoscut întâia oară opera acestui fin scriitor. Imi amintesc foarte bine. Era prin 1903 sau 1904 — când mi-a căzut din întâmplare în mână volumul Schițe și Nuvele *pe care autorul le-a dat la lumină după repetatele insistențe ale lui Nerva Hodoș. Fără prietenia acestuia, desigur că multă vreme ar mai fi stat încă răvășite diferitele bucăți ale volumului, căci trebuie să spunem că pe atunci cași astăzi, d. Brătescu era cu totul lipsit de ambiție literară. Cetind volumul, plăcerea mi-a fost așa de mare, în cât mi se părea că am descoperit un juvaier rar pe care nimeni nu-l știa. De fapt, scriitorul era cunoscut și prețuit în cercul* Convorbirilor literare, *un cerc foarte restrâns însă.* Cucoana Leonora *care cu mâna arată munții din față spunând că toți au fost odată ai Strâmbenilor, Moartea lui Castor, dramatismul Udreștilor și celelalte bucăți din volum, mi-au făcut o impresie extraordinară. Așa ceva nu mai cetisem în literatura noastră, și numele* Brătescu-Voinești *îmi apăru înconjurat de o lumină magică ca al unui vraciu misterios. Mai târziu l-am cunoscut pe autor, dar acuma opera sa era celebră, căci apăruse revista* Viața Românească *care o răspândise în straturile largi ale cetitorilor, tot așa cum mai târziu marea publicație ieșeană a scos în relief pe alți doi scriitori, cari debutaseră de mult, rămânând totuș necunoscuți: Hogaș și Galaction.*

De la apariția „Vieții Românești" și mulțumită insistențelor repetate ale d-lui G. Ibrăileanu, d. Brătescu-Voinești a reintrat putem spune în literatură cu un prestigiu neasemănat mai mare decât îl avea până atuncea.

Astăzi numele său e cunoscut și admirat de marea mulțime a cetitorilor săi. Volumele Schițe și Nuvele, In lumea Dreptății, Intuneric și lumină, Rătăcire *și* In slujba păcii, *au foarte mulți admiratori. Și nu numai în vechiul regat, cum s'ar părea, ci și în provinciile alipite, este tot așa de prețuit. In privința aceasta putem povesti o nostimă întâmplare.*

D. Brătescu-Voinești se găsea prin Bucovina, între Vatra Dornei și Iacobeni, pe un afluent al Bistriței, numit Argestu, ocupat cu pescuirea păstrăvilor. Intr'o dimineață un flăcăuaș ca de 12—13 ani intră în vorbă cu dânsul.

— Și în ce clasă ești, îl întrebă d. Brătescu.

— A, am isprăvit școala, spuse băiatul cu mândrie. Acuma sunt funcționar.

— Taci, Domnule! Și ce fel de funcționar ești ?

— La bancă, la noi. Am 1500 de lei pe lună. De la Ianuarie o să am cât tata.

Și băiatul spunând vorbele acestea i se părea foarte cu haz faptul că el o să aibă leafă cât tatăl său.

— Dar tatăl tău ce slujbă are ?

— E la poștă și are 2000 de lei pe lună.

— Bravo, băete. Și cum te cheamă ?

— Traian Nacu. Dar pe d-ta ?

— Pe mine mă cheamă Ion.

— Apoi nu așa — făcu băiatul. Cum ți-i porecla de pe tată ?

— Brătescu-Voinești.

La aceste cuvinte flăcăuașul rămase împietrit:

— Domnule, spuse el, eu cunosc un Brătescu-Voinești - da acela o scris despre o prepeliță care avea un puiu eteag și care o plecat încolo lăsând puiu aici. Nu cred că-i dumneata...

— Ba chiar eu sunt, spuse râzând d. Brătescu.

Atunci băiatul, devenind foarte grav, își scoase pălăria de pe cap :

— Domnule, frumoasă bucată ! Ti, ce frumoasă ! O să spun și tatei că v'am întâlnit.

Peste două zile băiatul veni acasă la d. Brătescu îmbrăcat de astădată frumos, cu ițari albi și cu o bundă înflorită — aducând ca dar scriitorului trei păstrăvi mari, din partea tatălui său. D. Brătescu vru să-i plătească — dar copilul sări ars, ca lovit de șfichiul unui biciu:

— Nu se poate, domnule Brătescu... e din partea tătucăi... asta nu se poate... E așa... o mulțămire a lui.. Nu se poate !

Atunci d. Brătescu sărutând copilul:

— Dragă băete, nici alegerea mea la Academie nu mi-a făcut atâta plăcere ca întâlnirea ta!

Și când scriitorul a plecat din satul acela, s'au strâns câțiva oameni ca să-l petreacă — ca pe o cunoștință a lor. Iar el luându-și ziua bună, și urcându-se în trăsură, unul din ei i-a spus, zâmbind cu înțeles:

„Călătorului îi șade bine cu drumul".

* * *

Gândindu-mă la toate acestea ajung în Dealul Mitropoliei, de unde pe o scară colosală de lemn mă scobor într'un fel de vale care, pentru moment mi-aduce aminte de prăpăstiile Bucegilor. Căci locuința d-lui Brătescu-Voinești, a cărei intrare e prin curtea unde se găsesc acareturile mari ale Mitropoliei, este așezată în valea asta, de partea opusă a dealului.

Un servitor îmi deschide. Chiar de la intrare privirea îmi este atrasă de 40—50 de sticle de șampanie, aliniate pe două rânduri ca niște soldați disciplinați scoși la mustru — lucru care mă umple de admirație — măcar că sticlele sunt goale. Uitându-mă la omul care mi-a deschis și făcând cu ochiul spre regimentul cu gâturile aurite, zic:

— Bine lucrează domnu Brătescu!

— Sunt de la nuntă — îmi răspunse servitorul.

— De la care nuntă, întreb eu.

— De la nunta Duduei, fata Cuconașului.

Abia acuma îmi amintesc că d. Brătescu este bunic și entuziasmul meu de adineaoarea mărturisesc că scade puțin. Da, d. Brătescu în curând va fi înconjurat de nepoței pe cari, desigur că, cu o răbdare îngerească, îi va învăța să se uite la gândaci, la bârzăuni și la tot felul de furnici și buburuji, să lucreze traforajul, să răsădească micsandre și petunii și să așeze cu multă migăleală rombușoare de lemn colorat în frumoase mozaicuri...

Intru în biurou. D. Brătescu,—neștiind ce-l așteaptă—îmi trimite vorbă că vine îndată. Mă uit prin casă. Pe pereți, așezate în câte șapte-opt rânduri orizontale, unele sub altele, tot felul de bucăți de undiță, câteva groase, altele din ce în ce mai subțiri și mai fine, toate de bambou refendu *care se împreunează câte 3—4 la un loc și formează un minunat instrument de pescuire. Apoi minciocuri, sacuri de pești, genți de vânătoare, îmi amintesc cele două pasiuni nobile ale distinsului scriitor — pescuitul și vânatul. In vremea de pe urmă e mai mult pescar decât vânător, căci vânatul se face azi în condiții mai grele, iar pescuitul păstrăvului cu undița e mai pasionant de cât orice vânătoare. Cunosc lucrul din experiență și știu că d. Brătescu-Voinești este și el de aceeaș părere.*

Desen de A. Dragoș

I. Al. Brătescu-Voinești

Pe biurou hârtii clasificate, notițe, câteva cărți și mai multe cataloage: Hardy's Anglers Guide, Farlow Anglers Guide, Pécheur Ecossais, *etc. Lângă unul din aceste cataloage, o cutie cu muște artificiale, pești de metal și linguri de sidef: va să zică pescar în toată regula.*

* * *

D-l Brătescu vine zâmbind. E surprins oarecum de prezența mea, dar eu liniștindu-l îi spun:

— Maestre, nu vă speriați... e vorba de un interview...

— Un interview.... ca ce?

— Cum, ca ce ? Ca un scriitor ce vă găsiți. Și încă pentru Adevărul literar.

— Știi, nene, că *Adevărul literar* de-o bucată de vreme e o publicație admirabilă? Il cetesc cu cea mai mare plăcere — îmi spune d. Brătescu uitând de interview.

— Cum să nu știu — răspund eu. Dar dacă sunteți de părerea aceasta, atunci de ce nu-i dați și d-voastră ceva. Uite, toți scriitorii de seamă sunt colaboratori...

Și încep să-i fac un pomelnic: Sadoveanu, Ibrăileanu, Galaction, Stere, Patrașcanu...

— Iți făgăduiesc că voiu scrie și eu. Poți să anunți pe d. Sevastos care e un tânăr, cât se poate de simpatic. Și ce anume vrei de la mine — îmi spuse d. Brătescu, arătându-mi un fotoliu și așezându-se și el la biurou.

— Mai întâiu ceva din biografia d-voastră.

— Crezi că interesează ?

— Cum nu, zic eu. Cetitorul în genere e puțin cam mahalagiu... îi place să afle lucruri de soiul acestora.

D. Brătescu rămâne un moment pe gânduri. Apoi scoțându-și tacticos o țigară, zise:

— Sunt născut în Târgoviște. Anul nu ți-l mai spun....

— A, zic eu... nu-i nici o nevoie... ce-are a face ?

— Tatăl meu — urmă d. Brătescu — era un boier scoborîtor dintr'o familie veche, căci în biserica *Stolnicu* este o inscripție din veacul XVI în care se spune că acest sfânt lăcaș a fost reparat de zid de către Stolnicul Udrea Brătescu...

— E pomenit acest strămoș în vre-o bucată a d-stră ?

— Da. *Neamul Udreștilor* de acolo vine. Tatăl meu avea casă deschisă și a botezat și cununat sute de fini și fine — fără nici o altă preocupare lăturalnică decât dragostea de oameni. Era un om căruia îi plăcea veselia. Adeseori balurile și sărbătorile țineau la noi câte două zile în șir — și toți care treceau pragul locuinței noastre se găseau ca în sânul lui Avram....

Tata era un horticultor pasionat. Toată vremea și-o petrecea în grădină și în seră — care erau vestite în toată Târgoviștea. Parcă-l văd și acuma pe tata — Dumnezeu să-l ierte: îmbrăcat cu o bluză de lucru, cu un fir de teiu în gură și cu mâinile pline de pământ. Așa îmi apare în totdeauna. Căci el veșnic altoia, răsădea sau îngrijea o micsandră, o begonie ori vreun pomișor din livadă.

Copilăria mi-am petrecut-o la Târgoviște. Pe când frații mei se jucau cu smeul, cu arșicele și alte jocuri copilărești, eu stam ceasuri întregi în grădină sau în seră uitându-mă la gâze, la insecte și urmărindu-le toate mișcările lor. Dacă m'aș fi născut aiurea, în Franța, în Anglia, sau măcar la Viena, aș fi fost de sigur un entomolog, un zoolog, într'atâta mă pasiona observația acestor ființe minunate. Imi amintesc că eram abia de zece ani când mi s'a spus că omul se trage din maimuță și că acest adevăr l'a descoperit Darwin. Am avut o impresie foarte puternică. Aveam intuiția că aflarea acestui lucru *de către un om* e ceva grandios. Așa că, după cum vezi, de mic copil eram înzestrat cu dispoziții pe care le-am păstrat până astăzi, căci în biblioteca mea vei găsi și acuma pe *Fabre, Romanes, John Lubbock, Douglas Spalding, Hubert*, etc.

— Dar Târgoviștea, ca oraș vechiu, nu v'a impresionat de loc? Știți... Ruinile Târgoviștei...

— De loc! M'a impresionat casa noastră, grădina cea frumoasă, moșia și via dela poalele Dealului.... In colo, nimic alta.....

— Hm ! — făcui eu, așa ca să zic ceva.

— După ce am terminat clasele primare — urmă d. Brătescu — am fost trimis la București, la pensionul Cocorăscu. Aici am fost încercat de toate frumusețile naturii. In biblioteca școalei am dat însă de operele lui Victor Hugo și atunci am încercat să fac traduceri. *Les Burgraves, Maria Tudor, Ruy-Blas* — din toate m'am încercat să redau ceva în românește și încă în versuri. Iți închipui în ce hal ! Am trecut apoi la liceul Sf. Sava. Aici am fost coleg cu Pompiliu Eliade și cu Ghiță Adamescu. Ei scoteau o revistă școlărească la care am colaborat și eu scriind versuri, parodii, etc. Inceputul literaturii mele a fost, după cum vezi, versurile, foarte multe versuri, însă nu le-am publicat.

— Dar în proză când ați scris și ce anume ?

— A, mai târziu. Urmam dreptul la Universitate, și audiam și cursul de filozofie al lui Maiorescu. Vorbind el odată la una din prelegerile sale despre conștient și inconștient, ni s'au părut nelămurite cele spuse de dânsul și atunci i-am scris o scrisoare. Ora următoare, Maiorescu a citit scrisoarea mea și ne-a dat toate lămuririle necesare— și aflând dela Pompiliu Eliad că eu sunt acela ce-i scrisesem, m'a invitat acasă la dânsul — tot prin Pompiliu — la seratele lui : Miercurea filozofice și Sâmbăta, literare. Atunci am început să public în Convorbiri versuri și ăsta e debutul meu literar.

Prima bucată în proză a fost *Sâmbătă*. Maiorescu după ce a ascultat-o, mi-a spus că voiu scrie foarte puțin — de oarece eu încep prin sfârșitul altor scriitori, anume prin amintiri. I-am răspuns că sunt cu totul lipsit de imaginație și într'adevăr până astăzi n'am putut scrie decât numai lucruri trăite. Toate personagiile mele sunt reale, nici unul nu e inventat: nici în *Pană Trăsnea*, nici în *Neamul Udreștilor*, nici în *Lumea Dreptății* și nici în celelalte.

— Cum obișnuiți să scrieți?

— N'am început să scriu — adică nu m'am așezat la masă pentru asta — dacă n'am avut gata și ultima frază din bucată. Nuvelele mele se scriau singure în cap, la pescuit, în fundul grădinei, sau la vânat, colindând miriștile și ponoarele.

Meșteșugul de avocat — care în paranteză îmi era foarte neplăcut — mă împiedica dela elaborarea scenelor care mă frământau. Atunci era o stagnare — dar în ceasurile viitoare de pescuit și de vânat reluam nuvela de unde o lăsasem.

Scrisul propriu zis nu-mi face plăcere.

— Bucățile odată scrise rămâneau așa, sau le mai revedeați?

— Tocmai voiam să-ți spun. Nuvelele cele mai lungi le-am scris dintr'o dată, parcă mi le-ar fi dictat cineva. Bunăoară *Niculăiță Minciună* am început să-l scriu în Joia Paștilor, la orele 3 după amiază, și l-am terminat Vineri dimineață, pe la orele 5. Tot ce-am scris a ieșit la început de două ori mai mare decât a rămas la urmă, după netezire. Tai, tai și iar tai — rareori numai adaug.

— Dar oarecari greutăți sau displăceri ați întâmpinat la începutul carierei literare?

— Greutăți — nu văd anume care, de oarece eu trăiam din profesia mea de avocat. Până la apariția revistei *Viața Românească*, literatura nu-mi producea nimic. Cu toate acestea, accesele de creație literară, mă apucau ca o boală care revenea întocmai ca frigurile. Uneori căutam să mă vindec de această meteahnă, fiindcă mediul în care trăiam îmi socotea această îndeletnicire, și pentru barou și pentru politică, ca un soiu de *capitis diminutio* — un fel de descalificare. In sensul acesta aș putea spune că am avut oarecare displăceri la începutul carierei mele literare — dar numai la Târgoviște...

Aici, servitorul apare în ușă și-i face un mic semn victimei mele. D. Brătescu mă părăsește și revine peste câteva momente...

* * *

D-le Brătescu — zic eu — de ce nu faceți un roman ?

— Am avut un roman — îmi răspunde d-sa așezându-se din nou pe scaunul său — al cărui început este publicat în volumul *Rătăcire*. Acest fragment a scăpat fiindcă a apărut în 1915 în *Flacăra*. Era complect terminat: nu mai aștepta decât ultima revedere. L-am uitat în București în momentul evacuării, iar la întoarcere nu l-am mai găsit. M'am încercat să-l refac și ideia aceasta nu m'a părăsit încă.

— Dar, în chestiunea aceasta, v'aș ruga să-mi spuneți ce idee aveți de romanul românesc ? Societatea noastră a ajuns la desvoltarea cuvenită care se potrivește cu înflorirea acestui gen literar ? Și dacă credeți că a ajuns aci, care este viitorul romanului la noi ?

— Aceste întrebări se potrivesc mai bine unui critic, și d. G. Ibrăileanu a răspuns la unele din ele într'un număr trecut al *Adevărului literar*. In ce mă privește pe mine, pe cât sunt de mult auto-critic, pe atâta de puțin sunt alterocritic.

— Bine, atunci să trecem la altă problemă. In ultimul timp s'a vorbit de o secetă literară la noi. Ce credeți asupra acestei chestiuni ?

— Când n'au încetat să producă scriitori ca Sadoveanu, Patrașcanu, Galaction, Jean Bart, Rebreanu, Topârceanu, Minulescu, Codreanu, Rosetti, Agârbiceanu, Cincinat Pavelescu; când se ridică Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, mult talentata Otilia Cazimir, Ion Pilat, d-șoara Stahl și atâția alții, cum se poate vorbi de o secetă literară ?

— Dar despre publicul nostru cetitor ce spuneți ?

— Desigur că există un public cetitor și va fi din ce în ce mai numeros. Cărțile bune se cumpără și se cetesc. Nu mai încape vorbă însă, că e mult mai puțin decât ar putea să fie. In călătoriile mele prin țară mi s'a întâmplat să găsesc la un pădurar din Bucovina în mijlocul unei păduri, o bibliotecă modestă — ce e dreptul — dar unde se găseau cărțile multor scriitori dela noi. Erau acolo lucrări de-ale lui Sadoveanu, Patrașcanu, Galaction, erau și de-ale mele, alături cu scriitori mari germani. Mărturisesc că nu puțină plăcere mi-a pricinuit faptul acesta. Din cauză însă că numărul cetitorilor nu e tocmai considerabil, ar fi de preferat astăzi ca scriitorul să aibă și altă profesie. O să lucreze mai puțin, dar dacă are talent real, acel puțin va fi de valoare. Altfel, fiindcă scrisul nu produce îndeajuns, literatul este nevoit să apeleze, uneori chiar cu o amară jignire a demnității lui și a întregei bresle, la sprijinul oamenilor politici — ceeace nu e bine.

— Statul însă — după părerea d-voastră trebue să aibă vreun rol în încurajarea literaturii ?

— Intr'o țară ideală n'ar trebui să se amestece Statul de loc. Ar fi în interesul unui progres calitativ continuu, ca scriitorii să fie lăsați să se întreacă prin emulație. Dar într'o țară cu un procent atât de mare pe deoparte de analfabeți, pe de altă parte de oameni pe care nu-i interesează literatura, Statul e dator să ajute pe scriitori în sensul de a alege operele vrednice de răspândire și scoțându-le în ediții mari ,să le pue prin toate mijloacele de reclamă și de colportaj, în mâna unui cât mai mare număr de cetitori.

Aud că e vorba de înființarea a foarte multe biblioteci populare. Aceste biblioteci ar trebui înzestrate—pentru ca cu adevărat să-și împlinească misiunea — cu operele alese de către o comisiune numită *adhoc* și compusă din cunoscători *adevărați* și *cinstiți* ai literaturii noastre.

— Care sunt autorii d-voastră preferiți ?

— Dintre străini: Dickens, Fabre, Alphonse Daudet Courteline, Jules Lemaitre. Dintre români: Eminescu, Creangă, Caragiale.

— Și din cei în viață ?

— Sadoveanu și Patrașcanu.

— Asupra ultimelor lucrări românești — care vi se par mai remarcabile ?

— Cele două volume din *Viețile Sfinților* ale lui Sadoveanu și Patrașcanu care, după părerea mea, sunt un monument al literaturii românești și o operă de o foarte mare utilitate socială.

— Dar cartea d-voastră de căpătâiu care e ?

— Fabre.

— Unui scriitor îi cereți să fie numai artist, ori și cetățean ?

— Dacă scriitorul are talent și produce opere de valoare și-a îndeplinit complect rolul lui de cetățean. Pe cine îl poate interesa dacă Dickens, Darwin ori Claude Bernard, și-au exercitat vreodată dreptul de vot ?

— Scumpe maestre, nu e vorba numai despre dreptul de vot ci și de atitudinea scriitorului — ca scriitor — față cu diversele probleme morale și sociale ale timpului....

— E foarte frumos ca un scriitor sau un om de știință să se ocupe de asemenea probleme, zise d. Brătescu întrerupându-mă. Dar ar fi o pagubă dacă preocupările de o așa natură, l-ar împiedica să-și îndeplinească menirea lui de artist sau de om de știință. Socotesc că Edison, bunăoară, n'are nici o scădere ca om și ca cetățean american, dacă nici un moment din viața lui n'a fost preocupat de probleme sociale. Și acestea cu atât mai puțin cu cât printr'o operă științifică sau literară, de o valoare reală, un artist sau un om de știință rezolvă, cel puțin în parte, una din preocupările cele mai de seamă ale sociologilor umanitariști, anume micșurarea disproporției dintre soarta diferitelor clase sociale.

— După cât văd, puneți pe acelaș plan, ca consecvente practice, opera unui literat cu aceea a unui om de știință....

— Da, desigur. Un om de știință, descoperitor fie al unui serum, fie al unui mijloc de iluminare sau de locomoțiune mai ieftin decât cele de astăzi, sau acela care a aflat o lege de fizică sau de mecanică cerească — deci pur științifică — produce în ultimele lor consecvențe, o ușurare materială a suferințelor omenești, pe când literatul și artistul în general îi aduce numai o mângâiere prin clipele de uitare de sine pe cari i le procură — ceea ce afirm că nu e de mai mică valoare.

— Despre problema păcii, care preocupă astăzi mai pe toată lumea, ce părere aveți ?

— Sunt umanitarist. Consider că din toate nefericirile omenești, cea mai absurdă și mai revoltătoare este războiul, pentru că această nefericire nu este rezultatul unor

Continnarea în pagina II-a

Situaţia Regelui în Istoria Socială a D-lui Zeletin

Este clar că d. Zeletin, autorul interesantei „Revoluţiuni burgheze în România", figurează printre puţinii români pe care îi preocupă probleme cu adevărat **moderne**. Şi este tipic, pentru lipsa noastră de curiozitate intelectuală, faptul că foarte puţini discută chestiunea aceasta a rolului şi fiinţei Istoriei — adică tocmai problema care le domină azi pe toate în interes şi generalitate.

Până în veacul al XIX-lea, problema centrală a gândirei era teoria cunoaşterei. Dar Ştiinţele exacte pe de o parte, Darvinismul pe de alta, au fragmentat cugetarea, risipind'o în nenumărate ştiinţi particulare,—ştiinţi „naturale". sau ştiinţi „morale". In această fărimiţare a tuturor eforturilor, singura disciplină care păstrează vechea nevoe de sinteză este aşa zisa „Filozofie a Istoriei", căreia toate marile naţiuni cultivate i-au închinat o abundentă literatură.

Iată de ce am fost nespus de plăcut impresionat şi am simţit o reală mândrie naţională când am văzut pe d. Zeletin svârlind, la rându-i, în discuţiune, această problemă mai mult ca oricare **„europeană"** şi indicatoare de preocupări intelectuale veritabile. Şi acum, după ce—potrivit obiceiului nostru,—am început prin a semnala **„faptul cultural"** care ni s'a părut simptomatic, putem analiza cuprinsul câtorva din ideile autorului nostru.

* * *

D. Zeletin deploră felul tradiţional-cronologic în care se predă Istoria astăzi. Reluând ideia lui Xenopol, a împărţirei evenimentelor în fapte de succesiune, şi fapte de repetiţiune, (D. Zeletin le numeşte fapte unice şi fapte revesibile)—d-sa se pronunţă în favoarea exclusiv a celor din urmă. Nu-l preocupă întâmplările contingente din societăţile omeneşti, ci numai acele ce pot fi formulate în legi reproductibile. Iar **individualităţile** nu-l interesează decât întrucât sunt tipice, adică **generale,**—reprezentative pentru o situaţie socială obiectivă, înăluntrul unui moment istoric dat.

Dar—o primă remarcă: crede d. Zeletin că mai există şi alte soiuri de individualităţi ? Individualităţi **nereprezentative ?** Şi nu-i oare contradictorie însăşi această împerechere de cuvinte ? O personalitate apare fie ca să simbolizeze strălucit o anumită realitate, fie ca s'o combată,—adică la urma urmei, ca să simbolizeze realitatea **adversă**. Şi în acest caz ea este reprezentativă a acelei realităţi incontstabile care se chiamă **opoziţia** la o situaţie dată. Toate personalităţile puternice, fie că-s reprezentative al unor situaţiuni sociale generale, fie ale unora minoritare, sunt de opotrivă demne de a fi studiate în Istoria sociologizantă dorită de d. Zeletin. Cât despre indivizii neînsemnaţi, ei trebue isgoniţi din asemenea cercetări nu atât pentru că-s neinteresanţi, cât tocmai pentru că nu-s indivizi, pentru că nu-s încă individualizaţi...

D Ibrăileanu spunea undeva că esteticianul literar poate alege printre operele de artă numai pe acele cari îi plac pe când istoricul de literatură trebue, el, să le studieze pe absolut toate, bune sau rele. Şi nu arare ori o poezie proastă sau o nuvelă ratată ne poate spune mai mult adevăr general despre o epocă decât o producţie artistică de mâna întâi. Pentru ce ? Răspunsul e lesne. Toţi scriitorii geniali sau mediocri, sunt indivizi deja **individualizaţi.** Că această individualizare reprezintă sau nu un folos pentru artă, — este cu totul altă chestiune. Rămâne însă faptul însuşi al individualizării.

Or, a ne individualiza însamnă—şi e, cred cea mai corectă definiţiune—a deveni reprezentativ pentru o anumită situaţiune obiectivă şi — bun înţeles — împotriva altor situaţiuni obiective. Cineva devine „cineva" pentru că iubeşte un anumit curent de idei pe care îl imită sufleteşte, şi, pe de altă parte pentru că urăşte anumite alte curente, pe care le „imită à rebours"—dacă se poate spune— făcând tot ceeace nu fac ele, şi exact contrariul de ceeace ele fac...

Iată pentru ce **politica** este marele fabricant de individualităţii, căci personalitatea nu se capătă şi nu se caută decât pentru cineva şi contra cui-va...

* * *

Dar să revenim la d. Zeletin. Aversiunea sa pentru tot ce poartă, în Istorie, pecetea individualului îl face să se pronunţe împotriva „biografiilor de regi". De mai multe ori revin sub condeiul său fraze ca acestea : „Naşterea lor (a oamenilor „mari") e lucru de puţină seamă; căci natura e capricioasă, ea nu alege figurile reprezentative ale nevoilor veacurilor numai în palate, ci şi în colibe; mai mult în colibe decât în palate". In realitate, natura nu-i de loc capricioasă, cum vrea d. Zeletin, căci colibele sunt numeric mai multe decât palatele.... Natura ascultă şi ea de legile sociologiei şi statisticei moderne. Ş'apoi pentru ce acest ton de Figaro răsvrătit faţă de acei cărora d. Zeletin le reproşează „meritul de a-şi fi dat osteneala de a se naşte" ? Când facem ştiinţă, privim faptele, nu ne experimentăm convingerile politice.

Dar să revenim la regi. Merită ei sau nu să intre cu toţii în Istorie, sau trebue să ne mărginim a-i introduce numai pe cei realmente reprezentativi (Petru cel Mare, Napoleon, Ludovic al XIV-lea?) Intrebarea se reduce în fond la o a doua întrebare, mai simplă şi mai generală :

Există oare două categorii de regi, unii reprezentativi, alţii oarecari ?

S'ar părea că da. In realitate însă trebue răspuns prin negativă. Căci — şi este uşor de arătat — toţi suveranii sunt aproape egal de reprezentativi ai ţării lor, şi adesea unul neînsemnat poate fi mai reprezentativ decât unul eminent. Regii imbecili cum au fost ultimii Valois au oglindit o situaţiune de reală adormire morală a Franţei, după cum seria următoare, dela Henric IV şi până la Ludovic al XIV-lea simbolizează minunat fenomenul contrariu. Un preşedinte de republică anodin ca Loubet traduce o importantă realitate socială : dorinţa Franţei de a îmbrăca, cu aproape întreaga putere executivă, guvernul, deci parlamentul. Şi invers, Poincaré este şi el interesant tot din acest ca să zicem aşa : **punct de vedere al altora,** din punctul de vedere al mentalităţii publice franceze, care era favorabilă unei sustrageri a puterei executive din mâinile parlamentului.

Iată de ce capul Statului, oricine ar fi el, alcătueşte pentru istoriograful sociolog, un fenomen de prima mână, adânc simptomatic pentru situaţiunea generală a comunităţii. Bun-rău, genial sau tâmpit, suveranul este cel mai formidabil simbol social, dela care putem învăţa mai multe decât de oriunde aiurea. Iată de ce trebue păstrat, în interesul superior al însăşi Istoriei cauzale, obiceiul de a se studia în amănunţimi biografia prinţilor. Ele sunt placa de ceară care înregistrează automat şi cu o miraculoasă fidelitate, toate mişcările importante dinlăuntrul comunităţii. Adagiul : „Regele este iresponsabil" nu-i numai o ficţiune juridică modernă, ci adevăr de totdeauna. Biografia regelui nu aparţine omului. Intre el şi propria lui faptă se interpune, inconştient, Ţara. Bună sau rea, e altă chestiune. De aceea se poate spune că „o societate îşi are suveranii pe care îi merită", sau, mai ştiinţific, o societate se însărcinează a-şi fasona, aşa cum vrea ea, psihologia suveranului respectiv. Dacă acesta e preşedinte de republică, operaţia e simplă. Opinia colectivă îşi **selectează,** din massa candidaţilor posibili, pe Mac-Mahon sau pe Millerand — după dispoziţiune. Când avem monarhie, procedeul e altul, dar rezultatul acelaş. Se ştie că psihologia capilor încoronaţi este în mare parte opera anturajului ; că tot ce află prinţul, în palatul său, este deformat cu sistemă de către **curte.** Astfel, structura sufletească a suveranului e făcută de alţii, adică de **Ţară,** căci aceşti „alţii" nu-s, în ultimă analiză, decât exponenţii societăţii în care trăiesc.

* * *

Iată de ce d. Zeletin nu are dreptate să alunge din Istorie pe regii cei mărunţi. Aceştia, din punctul de vedere al sociologiei, sunt cu deosebire reprezentativi. Şi nu de geaba Istoria, de veacuri, le-a aparţinut aproape în întegime. E încă o dovadă că oamenii nu se înşală nici odată complect, şi că după cum spunea Hegel : „Alles was ist, ist vernünftlich".

Dar toate acestea ne-au făcut să lăsăm de o parte mulţime de alte idei ale d-lui Zeletin.

Din lipsă de loc, le sacrificăm deocamdată. Promitem însă să revenim.

D. I. SUCHIANU

legi fizice ineluctabile, cum ar fi un cutremur de pământ un ciclon sau altă catastrofă elementară — ci efectul unor combinaţii ticăloase, unei neghiobii a conducătorilor popoarelor ori unei miopii a celor mai puţin vinovaţi, şi a unei culpabile resemnări a maselor. Sunt însă convins că pe măsură ce acest nou factor de evoluţie, anume conştiinţa omenească, va spori — putinţa revenirii unui asemenea flagel va scădea şi, în cele din urmă, va pieri cu totul. Aceasta bine înţeles pentru toate popoarele.

— *Cu asta, Scumpe Maestre, am terminat. Nu voiu să abuzez mai mult, cu atâta mai vârtos cu cât sperăm să vă cetim în curând în* Adevărul literar.

— Da, da, sper să mă ţin de cuvânt....

— *Atunci... îmi daţi voie să mă retrag....*

— Bucuros... Nu te reţin...

— *Cred şi eu după asemenea inchiziţie...*

Şi luându-mi ziua bună de la acest om încântător — am părăsit biuroul trecând iarăşi pe lângă soldaţii auriţi de adineoarea care parcă îmi făceau şi mie front. Afară începuse să se întunece; stătusem patru ceasuri de vorbă cu acest nobil reprezentant al literelor româneşti...

X. Y. Z.

Bucura Dumbravă
(Fanny Seculici)

Născută în Decembrie 1868, la Bratislava, în Cehoslovacia, la vârsta de 5 ani a venit şi s'a aşezat cu familia la Bucureşti.

De atunci nu a mai părăsit ţara, decât pentru călătorii vremelnice, devenind română în toată puterea cuvântului, prin dragostea şi activitatea ei închinată României.

Educaţia a primit-o în familie, potrivit obiceiului vremii.

Inzestrată cu un talent pronunţat încă de timpuriu, Bucura Dumbravă a început să scrie versuri în limba germană dela vârstă de 12 ani.

Când a împlinit 15 ani, Regina Elisabeta, care cunoştea bine pe părinţii ei, a cerut să citească unele din aceste versuri. După această lectură, începe acea prietenie cunoscută tuturor, care — cu toată marea diferenţă de vârstă — a dăinuit atâta între fosta noastră regină şi Bucura Dumbravă. la moartea Reginei Elisabeta.

Paralel cu activitatea literară încă dela 18 ani, ea s'a consacrat rodnice activităţi sociale. A întemeiat pe lângă Societatea Tibişoiul, împreună cu d-na Brăiloiu, cele dintâiu şcoli duminicale. Râvna cu care le-a condus în primii lor ani, s'a întipărit în inima multora din copiii de atunci, ajunşi azi departe.

Numele ei se regăseşte între întemeetoarele Policlinicei „Regina Elisabeta" şi ei i se datoreşte interesul fostei Regine pentru opera Policlinicelor.

Bucura Dumbravă, alături de alte doamne, a înfiinţat Soc. Kindia cu scopul de a cultiva gustul pentru jocurile naţionale şi portul bătrânesc.

Nicăeri însă dragostea ei de ţară nu s'a tradus într'o operă mai desăvârşită, decât în romanele-i istorice „Haiducul" şi „Pandurul".

Cartea care trebuia să ducă mai departe firul vieţii eroice a românismului dela începutul veacului trecut, „Sarea Pământului", cum o intitulase autoarea, a fost oprită în loc de moartea ei.

In timpul din urmă activitatea ei literară se împărţea între diferite reviste, cărora le dădea povestiri, schiţe, articole, etc. şi conferinţe publice.

A mai publicat cartea de legende mistice „Ceasuri sfinte" şi apoi o culegere de meditaţii aproape evlavioase, asupra naturii: „Cartea Munţilor", Această operă desfăşoară înainte-ne fondul, pe care se proectează întreaga viaţă sufletească şi intelectuală a Bucurei Dumbravă.

A înfiinţat împreună cu alţii, cea dintâi societate turistică dela noi: „Hanul Drumeţilor".

A întemeiat în Bucureşti un cerc teozofic, pe care l-a pus în legătură strânsă cu centrele indiene. Pentru ca să întărească unirea aceasta, Bucura Dumbravă, a întreprins ultima călătorie la Adyar.

In drum s'a sfârşit această viaţă de curaj, de neistovită energie, de adevărată nobleţă morală, de rară şi puternică creaţie spirituală.

O pagină inedită

Duhul blândeţii

Când trecem dintr'o ţară într'alta, ne întâmpină chiar la graniţă, ceva ca o prezenţă impalpabilă, fără trup, să-i zicem un duh, care nu e alcătuit numai din tipul, portul şi graiul oamenilor, din felul arhitecturei, din caracterul vegetaţiei şi al pământului, ci e mai subtil ca toate aceste manifestaţii materiale, pluteşte în aer, fără ca el să fie aer, şi să se poată descrie prin însuşiri sufleteşti: veselie, asprime, turburare, linişte, nepăsare, simpatie primitoare. Acesta nu purcede numai din ceeace se face într'o ţară, adică din ocârmuirea şi administraţia ei, din curăţenia oraşelor, din buna orânduială a mijloacelor de comunicaţie, din calitatea produselor sale naturale şi industriale, căci cum s'ar lămuri atunci cazul următor: că, într'o ţară, unde munca nu e tocmai rânduită cu rost, astfel în cât administraţia este lăsată, cam în voia întâmplării, nu numai indigenii, dar şi străinii, şi străini cu spirit critic să se simtă atraşi de un duh prietenos ? E vorba, fireşte de prea frumoasa ţară românească, care e pentru noi pilda cea mai apropiată şi cea mai instructivă.

Bucura Dumbravă

Pricina atracţiei este atmosfera sufletească. Iar aci ca pretutindeni, atmosfera sufletească nu izvoreşte atât din ceeace se face, cât din ceeace se simte şi se gândeşte.

Lucrul este ştiut de mult, şi ştiinţa aceasta se rosteşte scurt şi cuprinzător prin cuvintele Evangheliei: „Duhul este osârduitor, iar trupul neputincios".

Cu duhul suntem totdeauna cu mult înaintea trupului. Şi e bine să fie aşa, pentru că duhul este cel mai tare, duhul este înaintaşul, cercetaşul, care caută drumul, şi care, la urma urmei, va duce făptura întreagă pe calea luminată a adevărului. „Duhul ajută slăbiciunii noastre", zice sfântul Pavel.

Duhul pe care mai ales îl simţim în atmosfera sufletească a ţării, este cel numit atât de româneşte: duhul blândeţii. El îngădue individualităţilor o largă desvoltare. cugetului toată slobozenia; obscurantism şi intoleranţă sunt lucruri necunoscute în România.

Urmarea exterioară a acestei însuşiri interioare este, că biserica ţării nu este mânjită de sângele prigonirilor şi al luptelor religioase, — un fapt unic, dacă nu mă înşel, în istoria bisericilor creştine din Europa, şi care la rândul său, va purta roade minunate. La rândul său, adică în cursul evoluării bisericilor din lumea întreagă, care a şi început, căci pretutindeni se simte nevoia unei priceperi mai adânci a învăţăturei creştine.

O altă floare a duhului blândeţei este idealul vieţii, aşa cum si-l ticluiau bătrânii: un trai tihnit într'o gospodărie mare şi primitoare, unde toţi, cei mari ca şi cei mici, rubedeniile ca şi trecătorii, să se înfrupte din belşugul lăsat de Dumnezeu. Mi-aduc aminte, că fata lui Costache Epureanu, cunoscutul om de stat din Moldova, îmi povestea ceva caracteristic în această privinţă. Se publicase,—fireşte într'un scop politic,— o scrisoare a principelui Anton de Hohenzollern, tatăl regelui Carol,— care p'atunci nu purta încă acest titlu,— o scrisoare oarecum jicnitoare pentru un român îndrăgostit de ţara sa. Probabil —am uitat din nenorocire, cuvintele exacte—era vorba de lipsa de civilizaţie a unei ţări încă pe jumătate turceşti. Atunci cinstitul boer Epureanu îşi luă condeiul şi aşternu pe hârtie, în cea mai curată şi clasică nemţească, un răspuns, care glăsuia cam astfel: „E drept că România n'a avut parte pân'acum de toate bunurile civilizaţiei, în schimb nici pomeneală n'a fost vreodată, pe meleagurile ei, de un fel de instituţie numită cavalerismul de pradă— Raubrittertum—bine cunoscut într'una din ţările cele mai mari ale Europei".

Inţelepul duh al blândeţei a rodit şi în timpurile moderne, când s'a alcătuit legislaţia nouă a ţărei. S'a înlăturat atunci una din cele mai înfricoşate greşeli ale judecăţii omeneşti : osânda la moarte. Aceasta este o pagină mult mai falnică în istoria unui neam de cât toate războaele, chiar dacă până acum frumuseţea şi valoarea ei normală nu e pricepută de cât de o elită foarte restrânsă de gânditori.

Prin urmare, de oarece această bogăţie sufletască a poporului românesc s'a manifestat astfel, şi fără multă cultură, în mod aproape inconştient, la ce înălţimi s'ar putea avânta acest popor călăuzit de o muncă spirituală conştientă ? Iar dacă mi se pune întrebarea: cine să-i fie călăuză ? răspunsul e simplu: fiecare dintre d-voastră, şi noi toţi împreună 1).

Bucura Dumbravă

1) Extras dintr'o conferinţă ţinută în 1923.

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 6.—, 8 şi 10.— VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp)
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea, povestirea unei ţărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păianjenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust,** tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Manu.
No. 35. — **Amazoana,** culegere de eşecuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

A apărut

„Lectura" No. 53

— Floarea literaturilor străine —

LEONIDA ANDREIEV

Autorul „Râsului Roşu" şi „Anfisei"

NEBUN?

Trad. de CONST. I. GHICA

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

Ochiul de nichel

Procurorul roti o privire plictisită prin biuroul său şi, mângâindu-şi bărbia, gândi că trebue să se rază: în seara aceea, era invitat la prefect. Se uită la pendula din perete: cinci şi zece. Sună: aprodul vârî capul pe uşă, cu sfială.

— Mai e vreun arestat?

— Nici unu, s'trăiţi...

— Va să zică, sunt liber! — glumi procurorul. Uşierul râse politicos:

— Este un domn, care vrea să vorbească cu dv.

— Să poftească! — răspunse procurorul de astă dată plictisit de gândul că încă nu şi-a sfârşit corvada. „Domnul" intră: era tânăr şi elegant.

— Imi daţi voe să mă recomand, d-le procuror. Eu sunt Constant Paraschivescu...

Procurorul se ridică din jilţ şi se înclină profund:

— A! d-v sunteţi noul nostru profesor de franceză... Imi pare bine. Ţineam să vă cunosc.

— Şi eu regret, d-le procuror, că în cele două luni, de când am plăcerea să fiu numit în oraşul d-v, nu am avut prilejul să vă fac cunoştinţa.

Profesorul îşi desbrăcă paltonul, îşi scoase mănuşile şi se aşeză în fotoliul, pe care procurorul i-l indicase cu un gest curtenitor. Procurorul cu vădită admiraţie îi urmăria mişcările liniştite, studiate, alese şi îşi spunea în gând: se cunoaşte că vine dela Paris!

— Cu ce v-aş putea fi de folos? — întrebă politicos procurorul.

— Am venit să mă predau... — răspunse cu simplitate noul sosit. Procurorul râse forţat. — Nu râdeţi, d-le procuror, — urmă profesorul. — Văd că râdeţi fără poftă şi gândiţi: iată o glumă veche şi de prost gust. Nu glumesc. Aş putea spune că sunt unul dintre puţinii oameni, care n'au glumit niciodată în viaţa lor. Vă repet deci: am venit să mă predau. Dece? Foarte simplu: fiindcă am ucis. Văd prea bine că, dacă adineauri credeaţi că am făcut o glumă fără haz, acum mă credeţi nebun. Nu, d-le procuror, sunt perfect zdravăn. Am ucis pe bătrânul Faustino, italianul care ţine magazinul de pe strada Mare.

Procurorul, care ascultase aiurit această tiradă spusă cu o uimitoare repeziciune, răspunse bâlbâit:

— D-le profesor, d-v ştiţi tot aşa de bine ca şi mine că un om ca d-v nu poate ucide şi că, mai ales, bătrânul Faustino trăeşte...

— Trăia, d-le procuror. Trăia până acum... — profesorul se întrerupse o clipă, se uită la ceas, socoti ceva în gând şi reluă: — Trăia până acum patruzeci şi două de minute. De patruzeci şi două de minute Faustino e mort, fiindcă l'am ucis eu. Vă veţi întreba: dece? Mă grăbesc să vă răspund... Nu am avut cu Faustino nici un fel de conflict. L-am ucis, pentrucă trebuia să-l ucid. Explicaţia o veţi avea îndată...

Profesorul scoase din buzunar o elegantă tabachere de piele, oferi procurorului o ţigară — (procurorul o luă cu un gest automat) — îşi aprinse şi el altă ţigară şi începu:

— Când eram copil, dormeam foarte mult. Doctorii spuneau că e din pricina slăbiciunii: am fost totdeauna anemic. Oricum, dormeam foarte mult: un somn greoiu, profund, după care mă sculam şi mai obosit. Ca să mă trezesc la timp şi ca să nu pierd ora şcolii, tata mi-a cumpărat un ceasornic deşteptător. Ştiţi, un ceasornic obicinuit: costa vreo doi lei şi era de nichel. Dar suna, suna — d-le procuror — groaznic. Un sunet ascuţit, prelung, enervant, — care mă făcea totdeauna să sar din pat ca şi când casa ar fi luat foc. Dibuiam prin întuneric chibriturile şi le găsiam anevoe. Apoi, aprindeam lampa şi, numai după aceea, pe lumină, puteam pune piedeca ceasornicului, puteam opri sunetul chinuitor. Vreme de doisprezece ani — patru în şcoala primară şi opt în liceu, — am trăit acest coşmar. Mă culcam cu gândul că, peste câteva ore, ceasornicul de nichel va suna. Adormeam şi, fireşte, nu visam decât ceasornice de nichel — mari, mici şi, unele, mici de tot, — care sunau, sunau — d-le procuror, — groaznic... In acelaş timp, aveam coleg de clasă pe băiatul unui popă de ţară: Popescu Ion. Intre el şi mine, era o luptă cruntă, o luptă de fiecare zi, de fiecare oră: cine va obţine premiul întâiu? Tata îmi pretindea, sub cele mai grele ameninţări, să-l obţin eu. Dar Popescu Ion il obţinea el, în fiecare an el. Popescu Ion — d-le procuror — avea albeaţă în ochiul stâng: puteţi cerceta, el e acum şef de birou în ministerul de finanţe. Aţi privit mai deaproape un om, care are albeaţă în ochi? I-aţi privit cu băgare de seamă ochiul? Un ochiu cu albeaţă samănă cu un ochiu de nichel. De câte ori întâlneam privirea lui Popescu Ion, mă gândeam la ceasornicul meu de nichel. De câte ori mă uitam la ceasornicul meu de nichel, mă gândeam la Popescu Ion. Cum viaţa mea era mărginită între şcoală şi casă, trăiam sub îndoita teroare a ceasornicului deşteptător şi a premiului întâi. Şi cum, şi ceasornicul deşteptător şi premiul întâiu, pentru mine erau legate de imaginea nichelului, vă închipuiţi foarte uşor că aveam pentru acest metal o duşmănie neînfrânată. Imi veniau în minte cele mai drăceşti gânduri... Dacă aş desface ceasornicul şi i-aşi fura o rotiţă, mâine n'ar mai suna şi aş putea dormi în tihnă! Dacă i-aş scoate ochiul — ochiul cu albeaţă, ochiul de nichel — lui Popescu Ion, el n'ar mai putea învăţa, aşi lua eu premiul întâiu şi aşi scăpa de ameninţările tatii! Mi-era însă frică şi răbdam cu laşitate teroarea micului clopoţel de nichel şi a ochiului de nichel. Răbdam cu nădejdea că, într'o zi voi scăpa de această teroare. Mi-aduc aminte că seara, după ce stingeam lampa, mă frământam în pat ceasuri întregi: plănuiam atentate eroice împotriva ceasornicului şi împotriva lui Popescu Ion. Făuriam planuri măreţe: să înfig un briceag de nichel în ochiul cu albeaţă şi să sfredelesc adânc: albeaţa va curge ca nichelul topit, se va prelinge pe obraji, pe haine, pe pământ... — şi gândul ăsta îmi da fiori de satisfacţie, simţiam un val de sânge în obraz şi o năduşală rece îmi îngheţa spinarea. Plănuiam după aceea să iau ceasornicul de nichel şi să-l pun în cuptor; să încălzesc cuptorul, să-l supra încălzesc, până când nu va mai rămâne din spăimântătorul ceasornic decât un bulgăre inform şi inofensiv. Adormeam târziu şi visam ceasornice de nichel, care aveau — în loc de clopoţel — un ochiu cu albeaţă, un ochiu plumburiu, rece, neînsufleţit care mă privia sec: — o privire care venia parcă din altă lume. Era ochiul lui Popescu Ion. A doua zi, mi-aminteam de planurile pe care le făurisem şi mi-era ruşine: mi-era ruşine să mă uit la ceasornic, mi-era ruşine să mă uit la Popescu Ion. Dar nu mi-era ruşine de gândurile mele, ci de frica mea care mă împiedeca de-a înfăptui tot ce gândeam. Mă simţiam mic, laş, neputincios în faţa unui ceasornic de nichel şi-a unui ochi de nichel şi simţiam că o ură — o ură ascunsă, tăinuită, dar cu atât mai puternică — îmi covârşia sufletul. Cu cât mă cercetam mai de aproape, cu atât mai bine îmi dam seama că nu uram nici ceasornicul, nici pe Popescu Ion, ci uram clopoţelul de nichel şi ochiul cu albeaţă. Uram, d-le procuror, nichelul. Uram metalul însuşi...

Profesorul se opri o clipă, aprinse altă ţigară şi continuă, pe acelaş ton liniştit:

— Tata se întorcea acasă, seara, la opt şi suna, la uşa de intrare, ca să vină servitoarea să-i deschidă. Aşteptam cu spaimă s'aud soneria — soneria de nichel şi să-l văd intrând: îşi agăţa paltonul în cuer şi punea într'un colţ, la îndemână, bastonul — bastonul cu mâner de nichel. Apoi îmi cerea carnetul ca să vadă ce note am luat în ziua aceea: mă controla în fiecare seară. Şi când luam o notă rea, îmi dădea cinci bastoane la palmă. Am ajuns astfel, d-le procuror, să am oroare de nichel — de nichelul soneriei, de nichelul bastonului, de nichelul ceasornicului, de nichelul din ochiul cu albeaţă al lui Popescu Ion. Doisprezece ani am trăit aşa — până am sfârşit liceul, căci tata era sever cu mine şi când mă mărisem. Credeam că s'a sfârşit chinul. Dar — sunt şase ani de-atunci, d-le procuror — eu nu pot dormi o noapte — o singură noapte — fără să visez ceasornice de nichel, ochi de nichel, bastoane de nichel şi sonerii de nichel. Dar mai ales — d-le procuror — ochi de nichel. Ochi cu albeaţă. Ochi morţi, cari te privesc stăruitor, rece, care te urmăresc cu priviri ce îngheaţă. Eram la Paris, urmam cursurile universitare. Un amic al meu, care iubia pe o cântăreaţă de varieteu, s'a sinucis: cântăreaţa îl părăsise, el şi-a tras trei gloanţe în inimă. M'am dus la morgă să-l văd. Era întins pe una din mesele de disecţie. Ochiul stâng închis; ochiul drept întredeschis. Şi printre pleoape, se zăria pupila. Era în amurg, lumina cădea pieziş iar pupila părea de nichel. Aţi remarcat — d-le procuror — la autopsii, că toţi ochii întredeschişi par ochi de nichel? Moartea prietenului meu — cel mai bun, singurul meu prieten — m'a îndurerat profund. Dar nu pot să mă gândesc la el, fără să-mi vină în minte pupila aceea de nichel. Acum, când vorbesc cu dv., simt aţintită asupra mea aceeaşi privire rece, care mă înţeapă ca un ac. Oh! şi acele, — d-le procuror, — acele nichelate, mici, ascuţite, mă chinuesc groaznic. Eu nu pot vedea un ac. Mi se pare că mă ameninţă, că mă va înţepa în ochi, mai ales în ochi...

Tot la Paris, m'am îmbolnăvit: citisem prea mult şi aveam o boală de ochi. M'am dus la un specialist. Mi-a spus că trebue să mă opereze. M'a întins pe o masă şi m'a adormit. Din pricina durerilor prea mari, m'am trezit din somnul cloroformic în cursul operaţiei. O clipă: în clipa imediat următoare o nouă injecţie mă adormise din nou. Dar în clipa aceea, când am deschis ochiul stâng — căci îmi opera ochiul drept — am văzut mâna păroasă a doctorului şi, în mână, un bisturiu — un bisturiu nichelat, d-le procuror — care sfredelia sub pleoapele mele...

Iubiam pe o midinetă. O iubiam nebuneşte. Ne învoiam de minune. Intr'o seară, a plecat dela mine mai târziu. A doua zi, am fost chemat la poliţie ca să mi se spună că Lucette — aşa o chema — a fost asasinată pe cheiul Senei, de doi apaşi. A fost găsită pe trotuar, scăldată în sânge. Un cuţit înfipt în piept. Cuţitul — d-le procuror — era nichelat. Vedeţi prea bine, nu sunt nebun şi nu sunt nici măcar victima unei obsesii. Puteţi cerceta tot ce vă spun: veţi vedea că fiecare amănunt este precis. Inţelegeţi, deci, starea mea sufletească. Era suficient să văd un obiect de nichel, ca să fiu cuprins de-o furie oarbă.

Intr'o seară — tot la Paris — eram la un bal mascat. Ştiţi, un bal studenţesc. Apare o mască — am aflat pe urmă că era o studentă la medicină — o mască, în costum de soldat roman, Tot costumul — platoşa, zaua, suliţa, — în nichel. Nu ştiu cum, m'am repezit asupra măştii cu pumnii încleştaţi aş fi fost în stare s'o strâng de gât. Fireşte, am fost dat afară din bal şi, numai graţie câtorva cunoscuţi, nu am păţit-o mai rău, căci proştii spuneau că furia mea se datoreşte geloziei... Or, vă dau cuvântul meu, că nici măcar nu ştiam cine se ascunde sub mască, nici nu cunoşteam pe studenta care era să-mi cadă victimă. Mai târziu, am căutat să-mi potolesc furia altfel: la miezul nopţii chemam la telefon oameni, pe care nici nu-i cunoşteam; îmi făcea plăcere să ştiu că şi ei sunt chinuiţi de nichel, de micul clopoţel de nichel al telefonului, care zbârnâia prelung în noapte şi le turbura somnul... Ei, dar — d-le procuror — asta era o distracţie inofensivă. Mie îmi trebuia ceva mai puternic. Imi trebuia o satisfacţie mare, o mare emoţie. Prea mult mă chinuia nichelul — şi ziua şi noaptea, în vis! Mi-am luat doctoratul în litere şi am ocupat catedra de franceză dela liceul din micul dv. oraş. Am venit aici, căutând liniştea. De prisos: de două luni, de când trăiesc în mijlocul d-v, nu ştiu dacă am dormit zece nopţi. Astăzi după amiază, am intrat în prăvălia bătrânului italian Faustino. Cu ce scop? Să vă spun... De patru ani, eu nu m'am mai ras: precum vedeţi mi-am lăsat barbă — fiindcă nu pot să sufăr briciul şi nici maşina de ras. Briciurile şi maşinile de ras sunt nichelate. Astăzi mă hotărîsem să-mi rad barba şi mustăţile. Imi făcusem o socoteală simplă: dacă mă voi deprinde cu briciul, — cu briciul nichelat, d-le procuror, — voi scăpa de urmărirea continuă, drăcească, chinuitoare a nichelului. Nu-i aşa că e o socoteală simplă şi sănătoasă? M'am dus deci, la Faustino, ca să-mi cumpăr un brici. Am intrat în magazin. Faustino era singur. M'am uitat în jurul meu: briciuri, bricege, maşini de ras, lame, bisturiuri, ace — şi toate nichelate. Toate aveau acelaş luciu groaznic. In clipa aceea, mi s'a părut că în luciul atâtor tăişuri este ceva din ochiul cu albeaţă al lui Popescu Ion. Am simţit că mă înţeapă ca nişte ace — ca nişte ace nichelate d-le procuror — mii, zeci de mii de priviri de nichel, de priviri reci, îngheţate, priviri care veniau din altă lume ca să mă chinuiască mereu, mereu... Am luat un brici, m'am repezit asupra lui Faustino şi i-am tăiat beregata.

Pe tejghea, era un alt brici cu indicaţia că e briciul d-v. I l-aţi dat desigur, să-l ascută. Fiindcă ştiam că viu la d-v, l-am luat. Vi l-am adus.... Poftiţi....

Profesorul puse pe biurou briciul procurorului. Procurorul privi năuc. Profesorul zâmbi:

— Luaţi-l, — d-le procuror, — nu e prudent să-l lăsaţi pe masă cât timp sunt eu în biroul d-v...

In acelaş timp, telefonul zbârnâi prelung. Procurorul ridică receptorul:

— Alo... Cine e acolo? Cum? Poliţia? Cine e dela poliţie? Comisarul de serviciu?... Bun. Spune. Da, eu sunt... Cum? Faustino? Beregata tăiată? Cum? Caz interesant? Bine... Viu, viu... Intr'un sfert de oră...

Profesorul zâmbi încântat:

— Vedeţi, d-le procuror? Nu v-am spus eu! Nu sunt nici nebun, nici farseur de prost gust...

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Conferinţă ţinută la Facultatea de Medicină din Paris la 24 Iunie 1925

Ştiinţa Metapsihică

de CH. RICHET

I. — O ŞTIINŢA NOUA

Venind vremea, potrivit dreptei legi a împlinirei vrâstei, să-mi părăsesc cursul, înainte de a pleca, aş voi ca dela înălţimea catedrei pe care am ocupat-o atât de îndelung, să vă fac să cunoaşteţi, dragii mei ascultători şi elevi, să vă fac să cunoaşteţi, printr'o foarte scurtă expunere, trăsăturile unei ştiinţi noi, *Metapsihica*, care nu intră încă în învăţământul oficial al Fiziologiei. Cu toate astea Metapsihica e un fragment din Fiziologie, din care face parte integrantă şi poate nu târzie vreme ea va aparţinea Fiziologiei clasice.

Această ştiinţă, măcar că am avut îndrăzneala să-i dau un nume, n'am prosteasca înfumurare de-a fi creat-o eu. Ea a fost întemeeată de unul din cei mai mari învăţaţi ai timpului nostru şi ai tuturor timpurilor, de sir William Crookes. După Crookes, după Myers, am căutat să fac din această ştiinţă un corp de doctrină omogenă şi riguros ştiinţifică.

Se numeau odinioară ştiinţi *oculte*, o mulţime de povestiri ciudate, nepomenite, de istorii diavoleşti: fakirizm, mesmerizm, somnambulizm, spiritizm, etc. Eu le-am numit metapsihice. Pentru acest neologizm am o scuză, şi o mărturisesc cu totă umilinţa, am autoritatea lui Aristot, pur şi simplu, carele după o carte pe care a scris-o asupra Fizicei, vorbeşte într'o alta de legi cari par a depăşi Fizica, sau cel puţin îi urmează, denumind „Metafizică", Fizica aceasta superioară. Tot aşa, după Psihologia clasică, vine Psihologia zisă odinioară ocultă, care depăşeşte Psihologia clasică sau care cel puţin îi urmează: *Metapsihica*.

Nu mai e nevoie de multă vorbă. Cuvântul a fost consfinţit de o întrebuinţare îndelungată.

II. — METAPSIHICA SE IMPUNE. DEFINIŢIA EI

Inainte de toate, cată să definim ce e aceea Metapsihică. Vom zice că e Metapsihic un fenomen, când nu se poate explica prin faptele cunoscute, clasificate, clasice, fie ale Psihologiei normale, fie ale Mecanicei normale, fie ale Fiziologiei normale.

Poate că nu-i tocmai propriu să zic normal, pentru că totul este totdeauna normal. E o absurditate de a presupune că au loc în natură fenomene neregulate, necondiţionate de legi hotărîte. In loc de normale ar trebui să zic *obicinuite*. A ceti o scrisoare închisă ermetic într'un plic care nu-i străveziu, fără îndoială nu-i un lucru obicinuit. E ciudat, uimitor de ciudat. Cu toate astea cetirea unei asemenea scrisori este şi ea un fenomen normal, cârmuit fireşte de legi. N'are a face dacă le cunoaştem sau nu.

Bine înţeles, înainte de-a admite realitatea acestor fapte neobicinuite, de necrezut, trebuie să observăm o disciplină aspră, cumplit, necruţător de aspră. Trebuie de înlăturat toate ipotezele, chiar cele mai plauzibile, înainte de-a statornici un fenomen metapsihic. Dar în cele din urmă, când faptul e fapt, când apare vădit şi când înfruntă ori ce tăgadă, faptul trebueşte admis, sub pedeapsa de a da o dezminţire răsunătoare tuturor principiilor noastre ştiinţifice, legilor imperioase ale metodei experimentale.

Ţineti seamă, cel ce vă vorbeşte e profesorul de fiziologie, care n'admite altă călăuză de cât experienţa. Am fost doar elevul lui Claude Bernard, al lui Vulpian, al lui Marey, al lui Berthelot, al lui Würtz, şi m'aş socoti ştiinţificeşte dezonorat dacă n'aş urma pildele şi lecţiile acestor iluştri maeştri, şi dacă n'aş admite experienţa de-a pururi suverană a părerilor mele.

Astfel înarmat, cred că pot să nesocotesc, ceeace e şi un precept de morală şi un precept de ştiinţă, cred că pot să nesocotesc larma opiniei publice. Trebuie să ne amintim că toate cuceririle ştinţei, la început au fost prigonite, batjocorite, bârfite, afurisite.

Când Harvey, a dovedit prin experienţe fără de greş că sângele circulă, dânsul a răsturnat fiziologia clasică a lui Hipocrat şi Galien, şi-a provocat timp de treizeci de ani indignarea tuturor profesorilor, mai cu seamă a profesorilor din Paris.

Când Lavoisier a stabilit că vieaţa este o combustiune, un fenomen chimic, dânsul a spulberat lipsitele de temeiu idei ale lui Stahl şi Willis.

Când Claude Bernard a dovedit că organizmul animalelor produce zahăr, a ridicat împotrivă-i pe toţi medicii şi pe toţi fiziologiştii.

Pasteur, întemeind minunata lui teorie microbiană, a întâmpinat nepomenite împotriviri.

Când s'a adus la Academia de Ştiinţe cel dintâi telefon, unul din cei mai iluştri dascăli ai Facultăţei noastre a zis că era o ventrilocie.

Inainte de Marey, înainte de primele încercări de aviaţie, cei cari căutau să construiască maşini zburătoare mai grele de cât aerul, erau luaţi drept nebuni de legat.

Jean Müller, unul din cei mai mari fiziologişti, zicea: nu se va măsura niciodată viteza vibrărei nervoase. Şi după doi ani, Helmholtz îi dădea măsurătoare exactă.

Prévost şi Dumas au zis: nici odată nu se va putea purifica substanţa globulară a sângelui. Dar ştim cu toţii că astăzi prepararea hemoglobinei cristalizate pure e una din operaţiile cele mai lesnicioase ale chimiei fiziologice.

N'am pretenţia să mă socot de o potrivă cu aceşti maeştri, pe ei mă voiu răzăma însă pentru a cuteza să fiu revoluţionar, cu alte cuvinte să am încredere în metoda experimentală şi numai în ea. Hotărît, eu resping părerile banale, vulgare, dispreţuesc prejudecăţile, teoriile, concepţiile savanţilor tipicari şi orbi, cari nu voesc să ţie seamă de fapte şi cari, drept călăuza părerei lor admit părerea lumei şi nu metoda experimentală.

Negreşit, ceeace vă voiu desfăşura vi se va părea ciudat poate, nesocotit, dar nu mă judecaţi înainte de a mă fi ascultat. Voiu zice bucuros, cum a zis odinioară Temistocle care, înaintea bătăliei de la Salamina, dete lui Euribiade, comandantul flotei ateniene, un sfat care a salvat armata grecească: „Loveşte, dar ascultă". Inainte de a mă lovi. Domnilor, ascultaţi-mă. Inţelegeţi-mă şi nu mă osândiţi fără a mă fi ascultat.

III. — METAPSIHICA SUBIECTIVA ŞI METAPSIHICA OBIECTIVA

Voiu căuta să stabilesc adevărurile fundamentale ale Metapsihicei.

Pentru a pune oarecare rânduială în marea amestecătură de fapte, eu împart Metapsihica în două capitole cu totul deosebite, cari cer cu totul alte metode, şi cari nu prezintă acelaş grad de certitudine: Metapsihica *subiectivă* şi Metapsihica *obiectivă*.

Metaphisica *subiectivă* e studiul, cercetarea fenomenelor neobicinuite, în cari nu intervine însă nici un fenomen mecanic sau material care să fie neobicinuint. Cetirea unei scrisori închise într'un plic care nu-i străveziu nu introduce nici un element nou în mecanică, în chimie, în fizică. E un fenomen care se mărgineşte pur şi simplu la Psihologie.

Meapsihica *subiectivă* e studiul, cercetarea faptelor mecanice sau materiale, cari nu se pot explica prin Mecanică, prin Fizică sau prin Chimia obicinuită. Mişcări de lucruri fără atingere, lumini, lovituri în mese, fără contact, forme cu înfăţişare vieţuitoare, percepute de diferite persoane cu putinţă de fotografiat, zgomote puternice auzite de la distanţă, cu toatele fenomene cari presupun ceva mai mult de cât o nouă funcţie intelectuală, fiind că avem de-a face cu mişcări de materie, mişcări mecanice, pe cari nu le poate explica Mecanica ordinară.

Incă o trăsătură de căpetenie mai deosebeşte Metapsihica subiectivă de cea obiectivă. Faptele de Metapsihică subiectivă sunt relativ destul de obicinuite. Aş putea să pomenesc sute de pilde cu totul doveditoare. Poate că nu se află familie în care, cercetând bine, să nu se întâlnească vre-un caz. Experienţele de Metapsihică subiectivă sunt izbitoare. Realitatea Metapsihicei subiective este temeinic şi nestrămutat dovedită.

Din potrivă, faptele de Metapsihică obiectivă sunt rari, cât se poate de rari şi cu toate că de realitatea lor sunt încredinţat, recunosc toată tăria întâmpinărilor ce li se pot aduce.

Voiu adăoga că tăgăduirea Metapsihicei obiective nu atrage tăgăduirea Metapsihicei subiective. Astea-s două ştiinţi aproape neatârnate.

IV. — OBSERVAŢII DE METAPSIHICA SUBIECTIVA

Intreaga Metapsihică subiectivă poate fi cuprinsă într'o propoziţie foarte simplă, care nu-i de loc o teorie. Această Metapsihică e pur şi simplu expunerea unui fapt care mi-se pare vădit, şi pe care-l voiu formula cum urmează: *cunoaşterea realităţei pe alte căi, de cât pe căile senzoriale obicinuite.*

Cu alte cuvinte, inteligenţa poate cunoaşte un fragment, o parte din realitate, fără ca vederea, pipăitul, auzul, să fie în stare să i-o descopere.

Pentru a ajunge la asemenea constatare, avem observaţia şi experienţa.

Voiu vorbi mai întâi despre observaţii. Astea-s nenumărate. Şi-au fost adunate cu cea mai mare grijă de învăţaţii mei prieteni din societatea de cercetări psihice din Londra. Cele mai adesea e vorba de o halucinaţie, numită *veridică*, fiind în legătură c'o întâmplare exterioară pe care nimic nu putea face să fie prevăzută.

Câte cazuri, cu totul sigure, de indivizi cari au văzut apărând imaginea unei persoane care, chiar în momentul acela murea.

Neputând să dau în această scurtă schiţare de cât o foarte săracă înşirare de lucruri, voiu pomeni numai două fapte.

Smith, funcţionar la o bancă din Londra, vine acasă şi după masă vorbeşte liniştit cu soţia lui. De o dată, zice: „cât e ceasul"? — „8 şi 45".— „Va să zică Fred a murit la 8 şi 45. L'am văzut". Şi într'adevăr, Fred murea în clipa aceea, fără să fi fost bolnav.

D-nu Winghfield aflându-se în Indii, pe iahtul său, fără să doarmă, vede apărând în cabina-i fratele său, galben şi trist. Spăimântat se duce într'o altă cabină, şi scrie în agenda-i, în notesul lui, iniţialele fratelui său, cu aceste cuvinte: *God forbid:* ferească Dumnezeu. Notând ziua şi ora apariţiei. La aceeaşi oră şi în aceeaşi zi, în Anglia, fratele său, Wiliam Baker, murea căzând de pe cal la o vânătoare.

Aş putea să citez peste o sută de asemenea cazuri, tot atât de doveditoare. Nici înşelarea, nici frauda, nici întâmplarea nu-s îndestulătoare să le explice.

Frédéric Myers a dat acestor halucinaţii veridice, cari au adică o oare care legătură cu realitatea, halucinaţii constatate cu scrupulozitate, numele de **telepatie**. Myers a presupus că vibrările cerebrale ale individului *A* se transmit, fără îndoială în chip cu totul misterios, în creierul unui individ *B*. Societatea psihică engleză a adoptat cu grăbire această părere, şi teoria telepatiei s'a vulgarizat repede. Această teorie nu că mi se pare greşită, dar eu o socotesc necomplectă.

Gândirea noastră, vibrarea noastră cerebrală e un fragment din realitate, şi atunci fragmentul acesta poate fi perceput ca ori ce altă realitate. Cu toate astea această limitare a cunoştinţei la nişte vibrări cerebrale nu mi se pare îndestulătoare, pentru că adesea avem cunoştinţa unei realităţi pe care nici un creer omenesc n'o cunoaşte.

Când iau la întâmplare din zece plicuri cuprinzând zece diferite răspunsuri necunoscute de mine, când iau un anumit plic, nimeni nu poate şti ce plic am luat. De ce medium-ul ne spune exact ceeace este în plic ?

Afară de asta e foarte greu de-a pricepe cum din tot tumultul de agitaţii cari se frământă în creierul nostru, se transmite o anumită vibraţie cerebrală. Parcă ar fi mai lesne de înţeles să se poată ceti o scrisoare închisă într'un plic care nu-i străveziu în care s'a scris cu litere groase cuvântul *Mărgărit*, decât de-a spune Mărgărit, fiindcă mă gândesc, mai mult sau mai puţin vag, la cineva cu numele Mărgărit.

Că telepatia există, asta-i neîndoelnic, dar asta nu-i de cât un caz particular. Fenomenul este cu mult mai general. De aceea, fără a face teorie, vom admite în chip provizoriu, că există în lucruri vibraţii, imperceptibile pentru cea mai mare parte din oameni, dar cari la anumiţi indivizi trezesc cunoştinţa. Această cunoştinţă, cunoştinţa realităţei, cele mai adesea asemenea indivizi n'o percep sub forma adevărată. Ci le apare sub o formă simbolică.

După multiple observaţii şi sigure, pare deci stabilit că există *moniţii de morţi*, arătări, cu alte cuvinte că uneori cunoaştem realitatea de la distanţă. Această realitate se ascunde sub un simbol, fie vizual, fie auditiv. Şi într'adevăr, mie nu-mi vine a crede, cel puţin de-o

Continuarea în pagina IV-a

camdată, pentru că în orice negare trebuie să fim cât se poate de chibzuiți, nu-mi vine a crede că se arată tocmai fantomă, năluca mortului. Asta-i ipoteza spiritistă. Dânsa dă loc la o mulțime de întâmpinări. Imi place mai bine să rămân în domeniul fiziologiei pozitive și să zic că în mintea lui Smith și a d-lui Wingfield se afla o cunoștință schițată, nedeslușită, a realității, care s'a înfățișat sub forma unei imagini. Dar nu mi se pare că această imagine să fi avut mai multă consistență reală de cât formele vagi cari ne trec prin minte în vis.

V. — PREMONIȚIILE

Departe de noi orice teorie. Vom rămânea în domeniul observației. Dar chiar în acest domeniu putem constata încă și alte fapte tulburătoare, neînchipuit de tulburătoare, pentru că par în opunere cu simțul nostru cel mai adânc, în opunere cu libertatea ce o avem. Intr'adevăr, nu sunt numai monițiii, vestiri, ci sunt încă și prevestiri, *premoniții*. Cu alte cuvinte nu numai cunoașterea realității prezente sau trecute, ci chiar și cunoașterea realității viitoare.

Mă voiu mulțumi să pomenesc patru pilde, cu toate că aș putea să pomenesc mai mult de cincizeci.

Un oare care Litovski, funcționar la Ministerul Marinei din Petrograd, visează că se îneacă, că se zbate pe să-ți facă haine de doliu". Trec șease luni. Nu-și mai ao scândură cu un tovarăș de nenorocire, și în sfârșit că se îneacă: „Sunt pierdut", spune dânsul soției sale: „Dă duce aminte de visul său. Iată însă că primește ordin să se îmbarce pentru Odesa și spune din nou, cu și mai multă tărie de cât în urmă cu șase luni: „sunt pierdut". Inainte de a pleca, dă chiar el să se facă haine de doliu soției sale și le alege chiar el, după plac. Și după câteva ceasuri de la plecarea vaporului care-l ducea la Odesa, se întâmplă o ciocnire. Nava se scufundă, Litowski cade în apă, se zbate pe o scândură cu un tovarăș de nenorocire, și se duce la fund. Povestește înecul chiar cel scăpat.

In Sicilia, cavalerul Figueroa, președintele clubului de scrimă din Palermo, visează că sosește înaintea unei căsuțe. Il întâmpină un om îmbrăcat în negru, c'o pălărie mare, care-l îndreaptă spre o odae, pe o scară întortocheată, lovind cu palma șoldul unui catâr care încurca drumul. La sfârșitul scărei o odae încărcată cu porumb și cu ceapă, cu un pat mare, ciudat, și două femei, una tânără și alta bătrână. Işi povestește visul, cu voiciune, soției sale. Peste câteva luni, este chemat ca martor într'o afacere de onoare, și trăsura care-l ducea, pe el și pe prietenii lui, îl opri într'un sat pe care nu-l cunoștea nici din nume. De odată, recunoaște amănuntele visului său: un om, în cap c'o pălărie mare, neagră, îl îndreaptă spre o scară întortochiată, lovind cu palma șoldul unui catîr care încurca drumul. Urcând scara dă de-o odae încărcată cu ceapă și cu porumb, și dinaintea unui pat mare, ciudat, două femei, una tânără și alta bătrână.

Prietenul meu, Doctorul Asty, sosește la Paris, căutând un apartament. Nevoit să facă o călătorie în Bretania, i se povestește că în timpul acelei călătorii va găsi un apartament la Paris, într'o stradă aproape de Sena, al cărei nume începea cu B.... O căsuță în fundul unei grădini, în grădină cu o statuie de ghips. In cursul călătoriei sale, dela Paris la Lorient, întâlnește pe cineva în tren, care în timpul convorbirei îi spune:

„Am o prietenă care-i vorba să se mute: poate vei găsi acolo un apartament. E în strada Boulainvilliers". Intors la Paris, prietenul meu merge la adresa indicată, găsește o casă cu o grădină în care era o statuie de ghips, și o închiriază, stabilindu-se 'n ea.

Pentru a termina istoria premonițiilor, prevestirilor, voiu pomeni de una, cărei i s'a dus faima. Pela sfârșitul lui Noembrie 1913, primesc vizita unui medic vestit din Mont-Dore, doctorul Tardieu, fost elev al tatălui meu. Tardieu îmi spune: „A venit vremea să-ți povestesc niște fapte trecute, a căror autenticitate o garantez. In Iulie 1869, ieșeam din internat, și hoinăream prin grădina Luxemburg, cu-n bun prieten, Saurel, matematician iscusit, astronom-ajutor la Observator. De odată, văd pe Saurel că se schimbă la față. Ca'n extaz. Imi zice: „Te văd în haine militărești, socotești bani într'un chipiu, și mergi ca militar la Hirson, la Sedan. Ah, sărmana mea țară, ce dezastru. Uite, uite-mă și pe mine că-s militar, și ofițer superior încă. Dar sunt bolnav. Mai am trei zile și mor. Cu toate astea tu sosești la timp și mă vezi... Nu e numai atât... Uite o mulțime de vreme, trec patruzeci de ani, și tot sânge, tot bătălii. Ce de-a sânge. Iată însă Franța salvată, uite-o la Rin, la Colonia. Ah, Franță, tu ești de-a pururi regina lumei, și toate popoarele te admiră".

După ce isprăvi de spus această mișcătoare povestire, rugai pe Tardieu să mi-o scrie, ceeace și pe dată făcu. Această lungă povestire fu publicată în Mai 1914. Notați bine această dată... *Mai 1914*. Tardieu adaugă: „Toate amănuntele ce mi le-a dat Saurel, privitoare la îmbrăcămintea mea, la banii socotiți în chipiu, peste un an fură adeverite. La sfârșitul lui August 1870, plecând pentru Est, cu o ambulanță a Crucei Roșii, am făcut o chetă pe bulevarde. Și când, în drumul de fier, tovarășii mei se întrebară unde mergeam, îmi adusei numai decât aminte de ceea ce-mi spusese cu un an înainte Saurel, și răspunsei: „la Hirson, la Sedan". Saurel se întoarse la Paris pela sfârșitul lui Septembrie 1870. Peste puțin se îmbolnăvi de-o variolă hemoragică, care-l dete gata 'n trei zile, iar eu sosii la vreme să-l văd.

„Cât despre cealaltă prevestire, care nu s'a realizat încă, care poate nu se va realiza, repetă Tardieu în 1913, poate totuși să-i vie vremea, pentrucă evenimentele se precipitează"...

Mi 'nchipui, dragii mei, că-n urma unor atari povestiri și constatări riguroase, nu vă veți mai îndoi că premonițiile, prevestirile, sunt o realitate.

Precum a spus-o învățatul meu coleg Bozzano, unul din cei mai erudiți metapsihici din timpul de față: „Cu toate că faptul cel mai extraordinar, Promoția e tot odată și cel mai bine stabilit fapt din Metapsihie".

Imi dau seamă că asemenea povestiri ar avea nevoe să fie mai amănunțite decât nu-i îndemână a o face eu în această repede înșirare. Dar mă grăbesc a conchide: unele premonițiii sau prevestiri, referitoare la fapte de necrezut, nu se pot explica tocmai prin întâmplare.

Inteleg de asemenea ca oricine, enormitatea premoniției, în care nu-ți vine a crede. Premoniția are în sine ceva absurd. Poți prea bine zice că: „Nu se poate". Fie. Eu voiu răspunde cu marele Wiliam Crookes: „Nu zic că faptul e cu putință, zic că există".

In românește de *Mihail Drăgănescu* și *P. Mușoiu*

Urmează: Experiențe Metapsihice subiective. Teoria criptesteziei. Metapsihica obiectivă. Concluzii.

Natalia Davâdovna

de **A. CUPRIN**

Timp de șaisprezece ani ea a fost pedagogă în institutul fetelor de nobili din orașul N. și se bucura de o considerație excepțională, nemaivăzută, atât din partea directoarei cât și a tuturor conducătorilor mai înalți. Toți apreciau severitatea ei pedagogică, devotamentul riguros pentru lucru și îndelungata-i experiență. Intre celelalte pedagoge umblau zvonuri, că ea se bucură la directoare de privilegiul rapoartelor intime după ceaiul de seară. De aceea nu o iubeau, se fereau de dânsa și se cam temeau.

Elevele tremurau înaintea ei și clasa totdeauna îi era exemplară ca purtare și succese; acest lucru, însă, ea îl realiza fără strigăte, fără pedepse, chiar fără plângeri la părinții fetelor sau la direcțiune. Era ceva impunător în privirea ei rece, fără clipiri, se simțea o putere încrezută în tonul liniștit al glasului ei. Vioaia familie școlară, numai ei din toate pedagoagele nu i-a putut da o poreclă biciuitoare, înaripată.

Isprăvind cursurile institutului cu medalie de aur, ea tot acolo rămase ca pedagogă. Nu a avut nici copilărie, nici trecut, nimic asemănător celui mai nevinovat roman de institut — ca și cum s'ar fi născut pe lume numai pentru a deveni pedagogă.

Totuși era frumoasă. Fața ei cu trăsături fine, palidă și smolită era presărată de alunițe drăguțe. Astfel de figuri cu înfățișare de ftizie, plac totdeauna bărbaților. Tot institutul invidia talia ei. Cu toate acestea nimeni nu îndrăznea să-i facă curte. Fiecăruia i se părea că numai cu un singur gând usuratec ar ofensa această fată care s'a consacrat în întregime educației copiilor.

A. Cuprin

Cineva de seamă din sfatul părintesc al institutului a numit-o „santinela fără schimb". In adevăr, ea consacra serviciului douăzeci din douăzeci și patru de ore—celelalte patru dormea. De altfel, uneori, trezindu-se în timpul nopții, trecea prin dormitoare cu pași neauziți, strânsă tare în corset ca în totdeauna, încheiată la toți nasturii uniformei. De ea nu se putea ascunde nici un amănunt din viața obișnuită a pensionului, ca și cum ar fi avut aptitudinea de a citi intențiile în însăși sâmburele lor.

In toată vremea îndelungatei sale slujbe, Natalia Davâdovna numai o singură dată s'a folosit de un concediu mai lung — anume atunci când, după sfatul doctorilor, a fost nevoită să plece pe patru luni pentru îndreptarea sănătății sale sdruncinate de slujbă, să facă băi la limanurile Odessei. Afară de această întâmplare, nu a mai părăsit aproape de loc zidurile institutului. Numai arareori, nu mai des de odată în două sau trei luni, ea cerea voie să petreacă noaptea Sâmbăta spre Duminică la o mătușă a sa bolnavă, care trăia undeva tocmai la marginea orașului și suferea de câtiva ani dearândul de o crudă boală femeiască, ce nu-i permitea nici odată acestei respectabile femei să se scoale de pe jilt.

Dar petrecând o noapte chinuitoare la patul bolnavei capricioase și iritabile, care suferea de insomnie, Natalia Davâdovna, desdedimineață apărea în institut pentru ca împreună cu clasa ei să apuce leturghia. După sfârșitul slujbei religioase, când directoarea sărutând cea dintâi crucea se așeza pe locul vizibil de lângă cliros și toate pedagoagele întorcându-se dela cruce îi făceau reveranse, ea cu un semn din cap chema la dânsa pe Natalia Davâdovna:

— Eh bien! Comment se porte, madame, votre tante?

— Princesse. Dieu seul peut la sauver. Elle souffre beaucoup, — răspundea pedagoga oftând și privind recunoscătoare pe directoare.

— Pourquoi n'êtes vous pas restée encore auprès d'elle?

— Je suis venue pour remplir mon devoir, princesse.

— Mais vous même, mon enfant, vous avez l'air maladif.

— Ma tante n'a pas fermé l'oeil pendant toute la nuit.

— Pauvre enfant! Vous perdez votre santé. Allez vite vous reposer, ma chérie. Voiu ordona imediat să vi se trimită supă și vin.

Infățișarea Nataliei Davâdovna în aceste Duminici era cu totul bolnăvicioasă. Par'că atunci s'ar fi sculat după o grea boală sau și-ar fi venit în fire după o orgie nebună; atât de palidă și de istovită era fața ei cu ochii cufundați, înconjurați de umbre, cu buzele uscate și mușcate.

In fapt, însă, Natalia Davâdovna n'avea nici un fel de mătușă. Și lucru mai minunat, timp de șaisprezece ani nimeni nu s'a îndoit nici odată de aceasta.

Odată la două sau trei luni, Sâmbătă după vecernie, Natalia Davâdovna întreba modest pe directoare:

— Me permettrez vous, princesse, — d'aller voir ma tante?

— Mais certainement, mon enfant. Seulement ne vous fatiguez pas trop.

Și Natalia Davâdovna, încredințându-se, ca de obicei, că fetițele ei dorm somnul adânc al tinereții obosite în decursul zilei, ieșea încet pe poarta institutului, pe lângă paznicii și ușierii ce i se închinau respectuos.

Depărtându-se destul de mult de zid, ea scotea din buzunar un voal des și negru, își invălea fața cu dânsul și într'o clipă se schimba în întregime. Era acum o cocotă, o aventurieră, o cusătoreasă dintr'un bun magazin — tot. ce doriți, numai nu pedagogă punctuală și severă. Ea mergea cu un pas liber, desfrânat, puțin legănat, pasul femeii obișnuite să aparțină la sute de bărbați. Petrecea cu capul pe trecătorii ce-i întâlnia, râdea provocător când o acostau, și în acelaș timp, băgătoare de seamă și atentă, ea urmărea vigilent ca să nu se apropie de cineva, care o văzuse mai înainte.

Figura ei frumoasă, atrăgea pe bărbați, dar la toate propunerile ea da negativ din cap, desbărându-se de cei mai stăruitori, printr'o exclamație obraznică, uneori cinică, de cei beți salvându-se prin fugă. Ea căuta. Experiența îndelungată și instinctul fără greș al unei desfrânate ascunse. îi arătau între sutele de fețe îndreptate spre dânsa cu patimă, pe aceea care-i trebuia. In privirea, în profilul de fiară al maxilarului de jos, în zâmbetul bestial al dinților albi și mărunți, în mers, această Messalină cunoștea trăsăturile bărbatului pasionat, nesăturat și neobosit, și îl alegea. Ea rămânea cu desăvârșire indiferentă la înfățișarea frumoasă, vrâstă, îmbrăcăminte; câte odată, acesta era un bătrân, câte odată un ghebos, câte odată un elev abia răsărit al școalei militare. Victima țintită de dânsa nu-i scăpa niciodată. Atingerea întâmplătoare a cotului ei, tonul însăși cu care pronunța ea frazele banale de stradă, făceau să fie dorită apropierea ei. Fără îndoială, există niște fire tainice, nevăzute, prin care gândurile unui om pot momentan să comunice cu gândurile altuia, chiar atunci tocmai întâlnit pe stradă.

Ea îl ducea pe alesul său undeva la marginea orașului, într'un hotel murdar cu cea mai proastă reputație, și noaptea întreagă, fără odihnă, se deda la acele plăceri pe care le putea inventa imaginațiunea ei neînfrânată. Dimineața, când amicul ei întâmplător, obosit de monstruoasa orgie, adormea într'un somn greu, tresărind la fiece minut, ea se furișa încet din așternut, se îmbrăca, și, plătind pentru toate cheltuielile din timpul nopții, se grăbia cu o trăsură la institut. Nici odată n'a acordat ea nimănui o a doua întâlnire, deși toți, în răstimpul dintre două desmierdări, o implorau pentru aceasta.

Odată amantul ei fu un soldat, un tânăr, un om foarte greoiu, pare-se copist la Comandament. Aceasta s'a întâmplat în Decembrie. Spre dimineață, când începu să se lumineze și perdelele se desenară pe ferestrele albite, el iritat de dezmierdările ei, o îmbrățișă, punându-i capul pe piept dar deodată horcăi și rămase nemișcat. Peste câteva secunde, în decursul cărora Natalia Davâdovna, îl întreba neliniștită ce-i cu dânsul, copistul începu să se răcească. Atunci ea pricepu și, ieșindu-și din fire de groază, răcni cu o voce atât de disperată, încât servitorii hotelului alergară și sparseră ușa.

Peste o jumătate de ceas se ivi poliția și procurorul. Procurorul, om în vârstă și deștept, deodată cunoscu pe N. D. pe care o vedea în fiecare Joi în sala de primire a institutului, unde venia să vadă pe fiica sa. El vru să acopere această istorie, dar fu surprins de nerușinarea ei. Venindu-și în fire din groaza în care o adusese mortul ce îmbrățișa sânul ei gol și, văzând, că tot e pierdută situația ei în institut, ea deveni sinceră până la cinism. Sta în fața procurorului numai în fustă, își pieptăna părul lung, dând peste cap brațele goale și fără a lăsa din gură spelcile, îi spunea:

— Dv. vă mirați, cum timp de șaisprezece ani, nimeni nu a avut nici umbră de bănuială? Ah! tocmai asta, îmi făcea o plăcere strașnică. Știți, uneori, rămânând singură în camera mea, mă înecam de râs, când îmi aminteam de aceasta. Era minunat. Să fii considerată aproape ca o sfântă și noaptea să te dedai desfrâului. Dar ce să vă mai spun! Dv., bărbați însurați, nu înțelegeți mai rău decât mine, aceste plăceri tainice. Mă credeți! Nimănui nici nu i-a trăznit prin cap, că am plecat la Odessa nu pentru limanuri, ci, numai pentrucă eram gravidă.

Procurorul o privea cu o curiozitate acestecată cu frică.

— Dar nici odată oare n'ați dat peste cunoscuți? — o întrebă el, nedumerit.

Ea isbucni în hohote.

— Nu, din fericire n'am întâlnit. Dar tot una, n'aș fi riscat nimica, chiar dacă m'aș fi întâlnit. I-aș fi propus numai să meargă cu mine — și atât. Ei spuneți, iată dv., chiar dv., om respectabil și cu familie. Oare această propunere nu v'ar fi făcut numai prin originalitatea ei să alergați după mine? De sigur, ați auzit deajuns dela fiica dv. despre calitățile mele!

Și apoi, înfigându-și pieptenii în păr și așezându-se în fotoliu, ea adause liniștit:

— Fiți bun a trimite după un comisionar. Vreau să-l trimit la institut după lucrurile și actele mele. Intre altele: ordonați să mi se servească un dejun.

Trad. din rus. de NIMM

LIBRARIA „HASEFER" din str. Karageorgevici, 9, recomandă următoarele cărți germane:

Pirandello: Sechs Personen suchen einen Autor, Heinrich IV,
Jakob Wassermann: Laudin unde die Seinen (ultimul roman în care marele scriitor german discută căsătoria).
Bernard Shaw: Die heilige Johanna, Căsar und Cleopatra, Zurück zu Methusalem, Mensch und Uebermensch (piese de teatru), Aussichten des Christentums (studii), Die törichte Heirat, Künstlerliebe (romane).
Upton Sinclair: Der Sumpf, Jimmie Higgins, Hundert Prozent, Samuel der Suchende, Man nennt mich Zimmermann precum și ultimele celebre romane din viața miliardarilor americani: Metropolis, Der Industriebaron, Der Wechsler.

Cărți franceze interesante:

Anatole France: Recomandăm volumele mari din noua ediție a operelor complecte ale lui France. De format mare, pe hârtie foarte fină, cu gravuri datorite celor mai iluștri artiști francezi, fiecare volum cuprinde câte 2—3 opere ale lui France. Prețul unui volum e de 35 franci.
Romain Rolland: Jean Christophe (opera complectă în 10 volume sau în ediție pe hârtie fină, complectă în 4 volume) Colas Brugnon, L'âme enchantée (Annette et Sylvie — L'été) Liluli-Pierre et Luce, Clréambault, Au dessus de la mêlée, etc.
Henri Barbusse: Le feu (edițiune de lux în două volume pe hârtie alfa), L'Enfer (edițiune obicinuită și bibliofilă cu gravurile lui Chimot), Les enchaînements (ultimul roman în 2 volume), etc.
André Gide: Les caves du Vatican, Prétextes, Retour de l'enfant prodigue, Corydon, Souvenirs de la cour d'assises.
Librăria „Hasefer" lucrând direct cu străinătatea, primește zilnic cărți noui, franceze și germane. Expediții în provincie contra acont, restul ramburs. Răspundem oricărei cereri de lămuriri bibliografice și de bibliofilie, (a se alătura mărci poștale pentru răspuns).

CRONICA... ȘTIINȚIFICA

Eterna patimă

— Boala dragostei —

Este vorba de o carte despre *dragoste*, dar scrisă nu de un poet ci de un medic. Noutatea din această carte intitulată *„La maladie de l'amour"* a d-rului *Voivenel* din Paris (un scriitor medic, autor al cărților: *„psychologia soldatului"*: „Curajul" etc.) este, că el tratează despre dragoste ca despre ori care altă boală, descriindu-i originea, modul de pătrundere a bolii în organism, simptomele, tratamentul și profilaxia!

Să nu se creadă că e vorba de acea dragoste bolnăvicioasă, numită de francezi: *l'amour morbide*, acea deviare a sentimentului sub formele acele stranii de *masochism, fetisism* sau de acele inversiuni și pervertiri sau perversiuni sexuale. Nu! E vorba de dragostea... normală, aceea prin care trece mai mult sau mai puțin tot omul, și despre care Eminescu a spus că *„e un lung prilej pentru durere"*.

După d-rul Voivenel, nu mai încape îndoială, că în dragoste avem de a face cu o boală psihică, căci ce alta poate fi acea stare *„în care pierdem cu totul liberul nostru arbitru, lăsându-ne prada și jucăria a fel de fel de iluzii"*?

Când în tratatele de medicină e descrisă vreo boală, de ex.: febra tifoidă, se obicinuește mai întâi a descrie modul de pătrundere a bolii în organism. E cunoscut cetitorilor cum descrie Eminescu vehiculul prin care se transportă microbul dragostei: Aripi are, iar în tolbă-i el păstrează ca săgeți, etc.

Ar urma, după poetul nostru, că dragostea se transmite ca.... frigurile palustre, printr'o ființă înaripată (țântari?) având împunsătura înveninată. D-rul Voivenel e însă de altă părere: ea ar intra în om prin organele văzului, auzului și ale mirosului.

Și'n această privință e o deosebire în privința transmisiunei la bărbat și la femeie. Bărbații iau de obicei boala prin văz, iar femeile prin auz. Astfel se explică faptul, că bărbații privesc femeile ca să le vadă, dar femeile se uită la bărbați mai mult ca să fie ele văzute.

Așa se mai explică faptul că femeile știind instinctiv că bărbații iau boala prin ochi, își cultivă cu atâta îngrijire exteriorul. Toate giuvaericalele, toate fardurile obrajilor și „rujurile" buzelor, toate decolteurile precum și dantelele, volanele și altițele cu care se împodobesc femeile sunt agenți de transmisiune a bolii. Eminescu a cunoscut se vede aceasta, când a scris în poemul dragostei:

O *vede* azi, o *vede* mâini
Și-i cade dragă fata.

Femeile—cum am zis—iau boala prin simțul auzului. E cunoscută slăbiciunea femeii pentru tenori și baritoni, spune d-rul Voivenel. Gargarisirile celui dintâi tenor îi vor da primele simptome ale bolii. Nu mai vorbim de ușurința cu care cad fulgerător intoxicate uneori femeile la auzul câtorva vorbe rostite de donjuani, care cunosc bine chipul de transimisiune a bolii la sexul feminin.

D-rul Voivenel descrie și diferitele forme clinice ale bolii.

Ea se arată în diferite chipuri. Nici spațiul, nici caracterul ziarului în care scriu aceste rînduri, nu permit descrierea tuturor simptomelor și a formelor clinice, așa cum o face Voivenel.

Aceste forme variază după constituția fizică, după temperamentul, după instinctele predominante și chiar *după biochimismul indivizilor*. D-rul Voivenel socoate, se vede boala dragostei, nu lipsită de gravitate și de aceea dă și mijloacele practice de profilaxie, ca să poată fi evitată.

Cel mai bun preventiv e... *fuga*. Și 'n această privință el îl citează și pe *Montaigne*, care a scris tot în această materie: *„Ne vous rendez pas aux attraits de la beauté Fuyez-la. courez hors de sa vue et de son rencontre, comme d'un poison puissant, qui s'elance et frappe de loin"*.... (Nu vă lăsați ademeniți de atracțiile frumuseții. Fugiți de ea, cătați să n'o mai vedeți și să n'o mai întâlniți, cum fugiți de o otravă puternică, ce se asvârle și lovește de la distanță).

In sfârșit era firesc lucru, ca autorul să ne indice și tratamentul bolii: Foarte serios, d-rul Voivenel arată două mijloace de vindecare. Primul: *derivative*. Când aveți un junghi la piept, puneți ventuze, vezicătoare, adică atrageți focul, sângele dela plămân, spre altă parte, spre piele.

Pentru boala dragostei întrebuințați ca *derivative*: exerciții, vânătoare, oboseli fizice, regimul, sau în fine: o ocupație care să vă pasioneze ca: ușoare monomanii inocente (bibliofilie, filatelie, numismatica, zoophilie... „cuvinte încrucișate".

Al doilea mijloc de tratament al bolii preconizat de d-rul Voivenel este condus de principiul: *Cui cu cui se scoate*. Să te *îmbeți* de obiectul iubit. Ceeace omoară dragostea este satietatea (saturarea). Aici e atinsă o chestiune delicată. Tocmai acest tratament al bolii e realizat — pare-se — prin instituția căsătoriei! Toți cei căsătoriți vor protesta de sigur împotriva unei asemenea erezii, cu toate că mai toate piesele ce se joacă pe scenele teatrelor noastre, mai toate romanele n'au par'că alt scop de cât a demonstra exactitatea acestei... erezii! Nicăirea în toată literatura universală nu se vede ca dragostea conjugală să dureze. Ea este ca febra: — zice Stendhal — naște și se stinge fără ca voința să intervie. Balzac susține, că un monstru o devorează: *obișnuința* (l'habitude). Doctorul Voivenel, care-i citează, exprimă această idee prin termeni medicali: *amorul moare prin autointoxicație*. Aceasta nu-l face însă să fie contra însurătoarei. Ascultați-l:

„Căsătoria este de sigur forma cea mai sănătoasă, cea mai biologică și câte odată cea mai fericită a amorului. Când febra, — fericita boală a dragostei... s'a calmat... atunci înfloresc pe ea încrederea mutuală, nobila prietenie conjugală, mărețele legături de întovărășire pentru nenorociri și pentru fericiri; și iată că copiii, cari transfuzează și înobilează amorul, ne leagă de ceeace rămâne, de divinul lui Platon, și ne fac nemuritori, făcându-ne să luăm parte la legile lumei pe care înțelepciunea ne sfătuește să le acceptăm. Și atunci când soarta n'a dat fericirea copiilor unor părechi, — care se iubesc și se înțeleg, — cei doi tovarăși, la care inundația amoroasă dela început deveni fluviul roditor al tandreței, n'au totuși nimic de invidiat restului universului"!

DOCTORUL YGREC

Decembriştii în literatură

Printre ultimele noutăţi literare anunţate din Rusia, se află şi numele unei mari nuvele scrise de Gh. Ciulcov: „Pumnalul" din epopeia decembriştilor. Cronologiceşte trebuie să fie într'adevăr cea din urmă inspiraţie literară, datorită interesului impus tuturor generaţiilor de scriitori ruşi de către eroii primei revoluţii ruseşti. N'a fost un singur scriitor mai însemnat în cursul unui secol începând de la 14 Decembrie 1825, care să nu fi privit o latură sau alta a revoluţiei decembriste, acestui nucleu al tuturor mişcărilor literare şi revoluţionare ruseşti.

Puşkin, contimporanul decembriştilor, suspectat şi el un timp de a fi avut legături cu conducătorii acelei mişcări, a scris mai multe poezii dedicate celor câţiva decembrişti —scriitori, triimişi la munca silnică sau deportaţi în Siberia, Caucaz, etc. Printre brulioanele lăsate de Puşkin se află însă şi numeroase rezumate, proecte şi planuri de schiţe şi nuvele, cu subiecte din epoca decembriştilor. Moartea prematură a poetului a împiedicat desvoltarea şi realizarea acestor planuri. Dar nici urmaşii lui Puşchin şi ai decembriştilor, până la Gh. Ciulcov din 1925, n'au făcut de fapt decât să adune toată viaţa materiale în legătură cu „decembrismul", nerealizând decât schiţe istorice, articole şi nuvele cu episoade disparate asupra acestei teme.

Decembristul principele Serghie Volconschi în anul revoluţiei 1825

Nici Tolstoi n'a apucat să scrie „Decembriştii" — un roman monstruos de mare, conceput după isprăvirea operii „Războí şi Pace". Proporţiile epopeii decembriştilor erau peste puterile celor mai productivi scriitori ruşi. Dacă Leon Tolstoi, cu forţa lui de scriitor uriaş, s'ar fi consacrat „decembriştilor" — el n'ar mai fi avut răgaz să se facă ecoul atâtor probleme moderne şi istorice, duse de dânsul la bun sfârşit, perfecţionate ca formă şi rotunjite ca cuprins.

Dostoievschi cu atât mai mult — dacă ar fi intrat în desişul psihologiei decembriştilor — n'ar fi găsit ieşire în toată viaţa lui. Fiindcă această psihologie aparţinea unui număr total de circa o mie de personalităţi confundate cu însăşi epoca.

„Războí şi Pace" are tipuri foarte numeroase şi distincte; în acest roman reciprocitatea acţiunii între personalităţile istorice şi massele poporului s'a putut simplifica şi supune exigenţelor literaturii mondiale.

In faţa temei „decembriştilor", Tolstoi s'a pomenit înaintea necesităţii de a reconstrui psihologia unei epoci din sufletul a o mie de personalităţi, între cari au fost oameni mari şi mici, intelectuali culţi şi inculţi, idealişti, ca şi răi sau idioţi. Automatismul ideii centrale îi contopise însă pe toţi într'o încărnare colectivă a opocei, ruptă de viaţa de toate zilele a poporului înapoiat.

Dând peste aceste constatări, Tolstoi a văzut că sub răscoala revoluţionară din 1825 nu se află o temelie naţională. Atunci, în căutarea isvoarelor rupturii şi dezacordului între popor şi societatea cultă, adică „ desfirând ghemul", Tolstoi, după cum se exprimă el însuşi, „a ajuns fără voe la timpurile lui Petru cel Mare" — „şi aci a aflat rădăcina". Această „rădăcină" l-a şi ocupat apoi cu exclusivitate. Pentru a pricepe prăpastia între decembrişti şi popor, în 1800—1825, Tolstoi s'a aprofundat în originea acestei prăpăstii din 1700—1725 ivite sub imperiul reformelor forţate de europenizare a Rusiei, întreprinse de autocratul Petru cel Mare. In scrisoarea-i adresată lui Strahov (celebrul critic rus de literatură şi artă), Tolstoi exclamă textual: — „Ce epocă sublimă pentru artişti! Ori încotro te uiţi—pretutindeni enigme, probleme. Numai poezia poate să le ghicească, să le descifreze. Nodul vetii ruseşti este aci..."

Şi, consecvent şi constiincios, Tolstoi s'a pus la lucru: continuând să adune materiale pentru „decembrişti", el a îngrămădit munţi de note din epoca lui Petru cel Mare. Mulţi ani au fost cheltuiţi în această sforţare, care n'a dat însă nici un rezultat, dintr'o sumă de cauze, care nu privesc subiectul acestui articol. Faptul a fost că nici „Decembriştii" nici „Petru cel Mare" n'au devenit romane ca toate romanele. „Ana Carenin" sau „Crimă şi Pedeapsă" au fost create de doi giganţi ai literaturii, cari au fost în stare să cuprindă câte un ciclu de idei contimporane lor, însă s'ar fi arătat neputincioşi să îmbrăţişeze şi să redea măcar una din cele patru epoci de transformare a Rusiei:

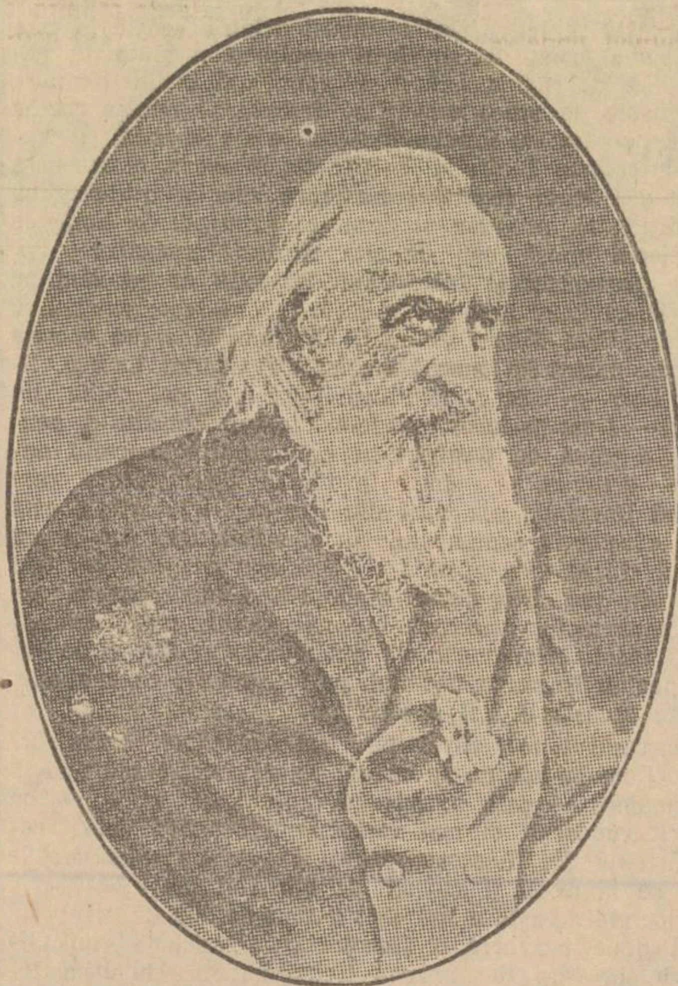
1. Revoluţia şi interegnul cu schimbarea dinastiilor Ruricovici—Romanov din 1600—1625 (inclusiv mişcarea comunistă a „Hoţului din Tuşin");
2. Revoluţia reformelor lui Petru cel Mare din 1700—1725 (inclusiv comunismul Cazacilor opozanţi);
3. Revoluţia „decembriştilor" din 1800—1825, inclusiv comunismul de stat al lui Aracceev, şi
4. Revoluţia de astăzi, din 1900—1925 cu comunismul lui Lenin.

Cu o regularitate aproape mistică. Rusia suportă în fiecare prim sfert de secol câte o zguduire profundă revoluţionară cu o încercare de a răsădi comunismul. Nici pentru epoca 1900—1925 nu ştim dacă se va găsi vre-un scriitor în stare s'o redea în literatură, cum nu s'au găsit nici pentru celelalte trei epoci precedente, şi cu atât mai puţin pentru perioadele identice din 1500—1525, 1400—1425, etc. în adâncul evului mediu rusesc. Dar mi-te să le priceapă vre-un european!

Decembriştii au fost şi ei literaţi. Fiul lui Nicolae I, Alexandru II, urcându-se pe tron în 1856 (în urma războiului din Crimeia, în care Rusia a fost înfrântă de Anglo-francezi, ţarul Nicolae I murise de o moarte în tot cazul ne-naturală: se otrăvise — aşa e versiunea cea mai verosimilă) i-a eliberat pe decembrişti din Siberia, le-a restituit o parte din averi şi a permis chiar unora dintre ei să plece în străinătate. Aceşti supravieţuitori ai celor 30 ani de muncă silnică şi de exil au publicat apoi mai multe memorii, toate extrem de subiective, asupra împrejurărilor din 1825. Apoi dintre decembrişti, principele Veazemschi, principele Volconschi, principele Odoevschi, Râleev, Iacubovici, Kuechelbecker, Raevschi şi alţii au fost poeţi, romancieri, literaţi recunoscuţi de generaţia lor.

La serbările actuale jubilare din Petersburg, Moscova, Paris, Berlin, Praga, Belgrad, etc., s'au cetit mai multe fragmente frumoase din scrierile lor originale. S'au declamat numeroasele poezii de Necrasov, poeme în proză de Herzen, etc. S'au executat compoziţii muzicale de Glinca, Ceaicovschi şi alţi cu teme inspirate de tragismul soartei decembriştilor. Şi totuşi, acestea nu sunt decât crâmpee care nu regenerează în cuvinte şi în sunete, vastitatea epopeii decembriştilor. Publiciştii au făcut în acest sens mult mai mult. Mulţumită recapitulărilor făcute timp de un veac, caracteristicele decembriştilor din punctul de vedere: politic, social, literar, istoric, psihologic, etc., au fost stabilite aproape complect. Această literatură, reeditată mai ales cu prilejul centenarului, ne-a permis să reconstituim partea istorică în „Epopeia Decembriştilor" din numărul trecut al „Adevărului Literar". Atunci am văzut că pilda decembriştilor cari au ridicat acum o sută de ani steagul rebeliunii armate cu scopul de a introduce în Rusia libertăţile politice şi sociale, a răsturnat părerea formală cum că numai o clasă desmoştenită, care n'are ce pierde, se aruncă în lupta revoluţionară. Decembriştii erau reprezentanţii de elită ai acelei monarhii autocratice bazate pe nobilimea, pe care vroiau s'o distrugă. Cum s'a întâmplat acest eveniment, contrar atâtor revoluţii şi legi economice? — Iată cum:

Către sfârşitul secolului XVIII, Rusia autocraţiei şi a castelor nobile începuse să aibă crăpături. Răscoalele ţăranilor au pus o întrebare: Dacă robia poate fi temelia statului şi a ordinei ? Iar teroarea de sus a ţarului Pavel I a mai pus o întrebare: Toate privilegiile nobililor depind în fond de bunul plac al împăratului? Atunci reprezentanţii mai culţi ai elitei şi-au pus două probleme: Ce-i de făcut cu robia ţăranilor? Ce-i de făcut cu autocraţia? Toate aspiraţiunile liberale ale ţarului Alexandru I din 1801—1812 (Napoleon la Moscova) au ieşit din dorinţa de a rezolva aceste două probleme.

Decembristul principele Serghie Volconschi eliberat în 1856 din Siberia

Ideile epocei nu cereau încă distrugerea robiei şi a autocraţiei, ci numai asanarea şi reîntinerirea lor. Totuşi, în locul sfinţeniei medievale, aceste două principii au fost declarate discutabile, deci caduce. Dacă părinţii — liberali-moderaţi —ai decembriştilor căutau să reformeze organic statul, fiii lor vroiau să dărâme viaţa Rusiei şi s'o construiască pe alte baze. Şi iarăşi, acest radicalism revoluţionar avusese loc contra părerii generale că numai războaele nenorocite împing statele spre revoluţii, pe când cele norocoase le consolidează temeliile. Decembriştii s'au dus în 1813—15 în Europa ca patrioţi ruşi. Purtând un războí triumfal contra lui Napoleon, ei s'au revoluţionizat, văzând libertăţile ţărilor constituţionale şi dând apoi peste comunismul militar de stat al dictatorului Aracceev din Rusia. De aci purcede munca lor clandestină întru pregătirea revoluţiei. De aci se trage şi hotărîrea lor supremă: dat fiind că ţara nu e pregătită pentru o revoluţie, iar momentul politic cere numaidecât o ieşire armată în stradă la lupta contra ţarului Nicolae I,— această ieşire trebuie făcută fără vre-o speranţă serioasă de succes, ci numai ca cea dintâi afirmare politică a aspiraţiunilor revoluţionare, în vederea viitorului mai îndepărtat.

Astfel, pot fi criticaţi decembriştii, însă trebuie să le facem şi dreptate supremă: să le recunoaştem caracterul de înaltă moralitate intelectuală. „Mai ales astăzi—a mai spus la Praga profesorul Kizevetter — nu e un interes arheologic, care ne atrage pe noi spre decembrişti, ci cu totul altceva: auzim cum la comemorarea lor, ne tremură strunele inimilor noastre"...

O coincidenţă foarte curioasă: în mijlocul tulburărilor postbelice de astăzi am văzut o fabrică de monede-hârtie falşe la Iaşi. Asistăm şi la scandalul din Budapesta. Inflaţiunea mărcii, coroanei, rublei de-abia au intrat în domeniul trecutului. Dar tocmai decembriştii au încercat să facă, cu scopuri politice, pentru întâia oară, o fabrică de bancnote ruseşti falşe pentru a-şi procura mijloace şi pentru a zdruncina banca de stat a Rusiei! Decembristul Mihail Orlov, cu binecuvântarea lui Pestel, a aranjat o asemenea „fabrică" la Ecateriburg (oraş din Urali, în care, în 1918, a fost asasinată familia ţarului Nicolae II), însă a fost prins după un denunţ: tocmai în atmosfera trădării, în care se agitaseră decembriştii, întreprinderea avusese desigur cele mai puţine şanse de succes!

In viitorul şi ultimul articol: „Sufletul slav al decembriştilor" vom mai caracteriza câteva trăsături specifice ale decembriştilor în legătură cu psihologia rusească în genere. Le luăm şi din articolele lui M. Aldanov, autorul mai multor scrieri asupra istoriei şi revoluţiilor ruseşti, traduse în germană, franceză şi cunoscute întrucâtva şi la noi.

ALEXIS NOUR

Cei trei reformatori[1]

J. Maritain e filosof catolic. Cum se împacă aceste două noţiuni — filosof şi catolic — nu importă aici : constatăm doar faptul.

Nu ştiu de când datează profesia lui de filosof : cea de catolic datează de prin 1907, dacă nu mă înşel. Léon Bloy, pamfletar viguros şi gânditor ciudat, notează în „Jurnalul" său la o dată din acest an : „Astăzi, abjuraţia şi botezul lui J. Maritain şi a soţiei sale Raissa" (citez din memorie).

Despre Raissa ştiu că-i Evreică din Rusia, fiindcă o spune acelaş Bloy. Şi fiindcă în pasagiul pomenit se vorbeşte despre abjuraţie şi botezul ambilor soţi, am putea crede că şi Maritain aparţinea, până la acea dată, unei alte confesiuni, poate chiar celei mozaice. Dar asta n'are importanţă.

Fapt e că după 18 ani dela botezul său, Maritain păstrează acelaş zel pasionat al neofitului ; atât de pasionat încât s'a crezut chemat să lupte pentru triumful religiei pe care a primit-o şi care l-a primit. Pentru aceasta s'a făcut apologistul unei filosofii catolice, care nu-i alta decât aceia — moartă de 6 veacuri — a lui Thomas d'Aquino, trecând peste tot ce s'a gândit din secolul XIII-lea şi ignorând frământările omeneşti în decurs de 6 veacuri cari au însemnat ceva în evoluţia omenirei.

Nu se poate spune că Maritain n'ar fi original.

Nu-i aci locul să ne ocupăm de opera d-lui M. (şi chiar dacă ar fi, nu ştiu dacă m'ar amuza mult s'o fac). Mă voiu mărgini doar să notez câteva rânduri despre ultima lui carte „Trei Reformatori", în care se vorbeşte de Luther, Descartes şi Jean-Jaques Rousseau, ca de unii ce sunt părinţii conştiinţei moderne, a acelei conştiinţe care neagă toate idealurile ce însufleţesc pe discipolul S-tului Thomas d'Aquino, autor al unei opere intitulate „Antimodern". „Celula în care Luther a discutat cu diavolul, soba lângă care Descartes a avut faimosul său vis, locul din pădurea din Vincennes unde J. Jacques, la picioarele unui stejar, şi-a muiat vesta cu lacrimi descoperind bunătatea Omului naturii, iată locurile unde lumea modernă şi-a luat naştere. (op. cit. pag. 19).

Ca unul ce se institue atlet al catolicismului, M. se crede obligat a lovi fără cruţare mai întâiu în duşmanul cel mai de seamă al Bisericii romane, în protestanism. Pentru aceasta, Maritain nu va căuta să atace baza religioasă a Reformei, încercând să dovedească erezia celor ce au deslănţuit-o — cum a făcut-o de mult Bossuet în a sa „Histoire des Variations" ; nici nu va pune chestiunea pe terenul naţionalist cum a făcut Maurras şi în urmă Massis, cari văd în Luther — acest „om german" prin excelenţă, cum spunea Fichte — duşmanul pasional al poporului francez. Ci, adoptând metoda de care vorbiam la începutul acestor rânduri, pentru a dărâma protestantismul în întregul său, va începe prin a-l nimici pe acela care — în credinţa sa — a creat Reforma : pe Martin Luther.

Portretul pe care-l face Maritain seamănă cu originalul cum ar semăna o şarjă exagerată a unui desenator nepriceput cu chipul adevărat al victimei : toată patima de care-i capabil un neofit sectar intră în rândurile cari vor să traseze figura unuia dintre aceia pe cari Carlyle i-a socotit demni să figureze în galeria „Eroilor" umanităţii.

Pentru Maritain, călugărul acela obscur care — dintr'un orăşel provincial din Germania — a putut ridica massele populare în potriva unei stări de lucruri îmbrăcând caracterul sacrosanct al aprobării papale şi bucurându-se de consacrarea pe care i-o dădea o durată de veacuri ; fiul acela din popor care — în vremuri când origina servia drept titlu — a convertit regi, prinţi şi popoare ; omul care — numai prin forţa cuvântului şi scrisului său — a smuls din braţele Romei milioanele de credincioşi ce au îmbrăţişat religia ce-i poartă numele, pentru Maritain omul acesta nu-i decât un impulsiv, pradă a instinctelor sale josnice pe cari nu şi le poate stăpâni şi cari îl forţează să părăsească o haină care-l stingheria în satisfacerea poftelor sale mergând până la cea mai de rând bestialitate. Luther cedează forţelor instinctului, el îndură chemarea cărnii, după o progresie pe care o poţi constata după seria portretelor sale, dintre cari ultimele sunt de o bestialitate surprinzătoare (Pag. 16). Şi apoi compară cu portretul pe care-l face Carlyle : „Eu îl voiu numi pe Luther un adevărat om mare : mare la minte, în bărbăţie, în simţire, în cinste : unul din oamenii noştri cei mai de preţ şi mai demni de a fi iubiţi. Mare, nu ca un obelisc cioplit, ci ca un munte alpin, — aşa de simplu, de cinstit, de spontaneu... Un adevărat Erou spiritual şi Profet ; încă odată un adevărat Fiu al Naturii şi al Faptului, pentru cari aceste veacuri şi încă multe ce au să vie trebue să mulţumească Cerului. („Eroii", trad. C. Antoniade).

Dacă acest „Teuton, plin de bere şi de Teologie" — cum îl caracterizează undeva Anatole France — ar fi fost un om cumpătat şi liniştit, nu s'ar fi întâmplat nimic: Reforma n'ar fi luat naştere şi toate ar fi fost de minune, crede Maritain (France credea altfel : după el, Luther a prelungit cu 10 secole existenţa creştinismului, care altfel ar fi murit înăbuşit în braţele lui Leon X, papă păgân).

Luther nu era însă omul cumpătat şi potolit pe care l-ar dori Maritain. „Frământat de pofte mari şi de aspiraţii vehemente cari se hrănesc din instinct şi din sentiment, nu din inteligenţă, posedat de patimi, deslănţuind furtuna în jurul lui, sfărâmând orice obstacol şi orice disciplină „exterioară", dar purtând în lăuntrul său o inimă plină de contradicţii şi de clamori discordante, privind, înainte de Nietzsche, viaţa ca esenţial *tragică*, Luther e tocmai tipul individualismului modern" (p. 38).

Poftele şi ambiţiile lui, Luther le transformă în dogme religioase : în cât religia pe care avea s'o întemeieze era făcută să satisfacă tocmai nevoile acestea ale trupului şi sângelui său. De aceea, stăpân pe o doctrină, care permite deslănţuirea patimilor celor mai abjecte, succesul lui pe lângă aceia bântuiţi de aceleaşi pofte era sigur. „Acum L. are o doctrină : el poate atrage la teologia sa tot ce în Germania timpului său sunt aviditări, sensualităţi nerăbdătoare, fermentări putrede, amestecate cu speranţe de reforme". (P. 13).

Astfel se face, spune M., că urmările Reformei fură desastruoase. „Cu doctrina aceasta, cu cât mergem mai departe cu atât lumea devine mai rea, e opera şi lucrul acestui diavol blestemat. Se vede bine cum poporul e acum mai avar, mai crud, mai impudic, mai necuviincios şi mai rău decât era sub papism"... „Adulterul, furnicaţiunea şi incestul nu cunosc margini" (citat de M., pag. 250).

Nu-i nevoie să menţionez că informaţiile sale Maritain şi le ia de la duşmanii cei înverşunaţi ai lui Luther, ceeace e desigur un procedeu foarte conştiincios şi onorabil pentru un om de studii.

In esenţă, spune Maritain, doctrina lui Luther este aceasta : păcatul original e înrădăcinat în noi, fără putinţă de a fi învins vreodată, oricât am face fapte bune. De aceia suntem ticăloşi fără putinţă de vindecare, pentru totdeauna. Dumnezeu, dându-ne Legea, ne-a cerut imposibilul. Spre mântuirea noastră însă a venit Isus, Mântuitorul, a cărui misiune e să ia asupra sa păcatele noastre, liberându-ne de ele fără ca noi să facem ceva pentru aceasta. „Pentru a fi mântuiţi, noi n'avem nimic de făcut. Dimpotrivă, a voi să cooperăm la acţiunea divină, e a nu avea credinţă, a renega sângele lui Christos şi a ne condamna". (P. 13).

De aci încheierea : faptele bune sunt inutile, Isus are grija să răscumpere toate păcatele noastre. Cum să ne mai mire atunci desastrul care a urmat răspândirii Reformei? se întreabă Maritain.

Se întâmplă însă că filozoful nostru a redat esenţa Reformei lui Luther cu o rea credinţă care ar revolta dacă n'ar fi obişnuită şcoalei căreia îi aparţine. După el, personalitatea uriaşă a aceluia care a determinat o revoluţie morală dela care datează o nouă fază a istoriei ţărilor apusene, apare transformat într'un personaj vulgar amintindu-l pe Rasputin de multe ori. Căci doctrina aceia care permite păcatele şi nu recomandă faptele bune — ca unele ce ar fi absolut inutile, dacă nu chiar jignitoare la adresa lui Isus — pare deadreptul luată din practicele călugărului rus din zilele noastre : în nici un caz însă ea nu corespunde învăţăturilor adevărate ale lui Luther, învăţături cari au făcut ca popoarele ce le-au urmat, îmbrăţişând Reforma, să fie tocmai acelea cari au dat cele mai puternice pilde de viaţă morală, orice ar spune Maritain & Co., după care ţările protestante ar fi în decadenţă. (V. şi art. meu „Politica lui Ch. Maurras", în „Viaţa Românească" No. 8 din 1925).

Maritain, cu reaua credinţă a omului pătimaş n'a văzut — fiindcă n'a vrut să vadă — în Reformă, decât o deslănţuire de patimi meschine şi abjecte: Reforma a desfăcut frâul eului uman în domeniul spiritului şi religios, precum Renaşterea a desfăcut frâul eului uman în ordinea activităţilor naturale şi sensibile (20). N'a vrut să vadă şi, mai ales, n'a vrut să ne arate ce a însemnat Reforma în plămădirea societăţii moderne ; n'a explicat, decât într'un chip naiv, ce a făcut ca doctrina călugărului acela german să se răspândească în ţările şi astăzi protestante, cu o repeziciune care ar da de gândit oricui ; n'a pomenit de revoluţia produsă în sufletul omenesc, de învăţăturile acelea simple cari liberau gândirea de cătuşele inchiziţiei catolice, permiţând avântul tuturor stiinţelor şi cari stau la temelia orânduirilor noastre, lucru atât de evident încât un om de ştiinţă ca Max Weber a putut dovedi că la baza democraţiei moderne stă Reforma religioasă. (Cf. Emile Doumergue, în „Les Démocraties modernes", Ed. Flammarion, p. 98). „Principiile religioase ale protestantismului au fost rădăcina care, printr'o desvoltare spontană, printr'o impulsiune intensă şi iresistibilă, a produs trunchiul, ramurile şi frunzele copacului, care-şi întinde umbra imensă şi democratică peste timpurile moderne".

Maritain nu pomeneşte nimic despre toate acestea ; ci se mulţumeşte să compileze câteva mărturii pătimaşe ale duşmanilor marelui Reformator pentru a trasa un portret fals şi caricatural al aceluia care se poate măsura printre făuritorii conştiinţei moderne, pentru ca pornind de la acest portret să încerce un atac în potriva operei victimei sale.

Incercarea e prea copilăroasă pentru a avea vreo şansă de succes. Concluzia la care ajunge Maritain : „Reforma pune în noi o luptă orizontală. Ea a iritat totul, n'a vindecat nimic. Ea ne lasă fără speranţe în faţa marilor probleme cari, deslegate de Christos şi de Doctorii săi pentru omenirea răscumpărată, câtă vreme aceasta a fost credincioasă, au reînceput de vreo 4 veacuri să pună în tortură inima omenească"—e amuzantă pentru oricine nu-i catolic fervent şi drept credincios. Pentru toţi ceilalţi, rămâne cert că opera lui L. e hotărîtoare în istoria omenirii prin aceia că a însemnat un triumf în lupta umană pentru libertate şi lumină, din moment ce a isbutit să smulgă din ghiarele papale câteva popoare îngenunchiate în obscurantismul medieval în care se complăcea a ţinea noroadele Sfânta Biserică romană.

De aceia permis să ne fie a recomanda lui Maritain şi amicilor săi cuvintele lui Carlyle : „Pătrundeţi mai întâiu în sfera de cugetare de unde puteţi judeca pe Luther altfel decât prosteşte; atunci vom putea sta de vorbă cu voi".

MANUEL MENICOVICI

1) J. MARITAIN: „TROIS REFORMATEURS". Ed. Plon 1925. Col. de Roseau d'Or.

Cronica artistică

In prima sală a Ateneului, Neylies prezintă o expoziţie bogată, migălită, cu destule bucăţi remarcabile, dar cu o dulcegărie în culoare, care falşifică natura. Desprinse din acest cadru, „Spălătoresele din Prahova" (82), revarsă frumosul luminos şi stingher în rusticitatea elocventă a unor divizări fericite de tonuri.

Pustiu în adâncime sufletească, dar perfect echilibrat în îmbinările de proporţii, procedeul de subiectivizare căruia e greu să-i defineşti un hotar, — nu depăşeşte însă bunul simt la acest artist. Spălătoresele lui spală într'adevăr: sunt vii şi trec dincolo de pretenţiozitatea academică.

Severo Burada, elev al unor maeştri cu renume, cu cari însă... nu s'a putut înţelege, expune numeroase „schiţe" şi panouri mari decorative, a căror mărime e uneori cu adevărat impresionantă. Aproape toate pânzele expuse par a fi încă în lucru; şi probabil pictorul a uitat să noteze asta în catalog în dreptul tuturor tablourilor.

Plin-aerul şi plin-soarele subtilizează tonurile până la absenta lor totală. Distincţiile trasate superficial între nuanţele de umbră şi lumină sunt aproape inexistente: o massă compactă de alb inutil, împrăştie o vagă dezolare din pânză. De sigur lucrul acesta necuprinzându-se în temă, pictorul nu-l poate pretinde în intenţie.

Nu ştim ce să credem! Lipsă de temperament? Lipsă de voinţă? Să fie oare aci echivalenta unor stări complicate de suflet?... Culoarea la acest artist nu evocă nimic: e numai o materie plat şi fără căutare aşezată în cadru. Cromurile limpezi până la spălăceală şi căznite într'un aer prea alb dar abondent, îl apropie de un impresionism minor.

Singurul tablou care reuşeşte să oprească fără efort interesul e „Portretul amicului Eugen"

In cu totul altfel de condiţiuni sufleteşti lucrează Henri Visconte. „Monaco", „Iles de Lerins" şi câteva din străzile din Paris. desvăluie aci o observaţie justă a naturii şi o reală calitate vizuală. Pasta cu fină consistentă are o fluiditate simpatică. Silinţa pictorului de a se desbăra de formule pentru a-şi dobândi complecta stăpânire de sine, se exprimă limpede în linişte şi certitudinea gamelor. Adevărul naturii izbeşte la pământ dozajul calculat al formulei. Şi numai pe calea aceasta se poate ajunge la o fundamentală considerare a frumosului.

Din bucăţile lui Pejin (maiorul Jinga), „Interiorul" 79 şi „Cociovaliştea", arată un penel supraveghiat cu îngrijire şi o aplecare către caracterizarea intimă şi odihnitoare.

Sculptorul Mătăuanu, afară de reuşita galerie politică, asupra căreia nu putem stărui, nu are ca preocupare pură de artă decât splendidul „Cap de expresie" al chinezului.

* * *

Reflectii bizare ne-au prilejuit exibiţiile pictorului Gori Mircescu, dela Căminul Artelor Regina Maria, exhibiţii care nu se ating decât periferic cu arta. Din o sută de pânze expuse (unele cu variante), cu dureroasă părere de rău trebuie s'o spunem: n'am putut reţinea nici una. Nici paralelism, nici simetrie; trupuri noduroase şi greoaie; distribuiri lăturalnice şi rigide de culoare; împletirea stranie a unor violente schimonosiri de desen; o lipsă de grije în proporţii şi o naivitate în execuţie, cum numai la Lucia Demetriad Bălăcescu am mai întâlnit. Sufleteşte nu e cu putinţă să descifrezi nimic în aceste miniaturizări de carte poştală prost ilustrată, care filtrează impresia şi o nimiceşte.

Expoziţiile acestea denaturează cu totul înţelesul cuvântului artă. Practica unor îndeletniciri caricaturale, cari sugrumă şi deformează talentul şi avânturile cele mai generoase, obişnueşte publicul într'o miopie de raport estetic, de unde cu greu se va simţi dezgrădinat.

Facem însă o rezervă: asemenea scamatorii plastice (Gori Mircescu şi Lucia Demetriad Bălăcescu) pot găsi şi oameni cari să le admire sau să se bucure de ele. E nevoie s'o spunem: e vorba atunci de gust iar nu de artă. Şi dacă arta a şlefuit şi a format în totdeauna gustul public, nu orice gust este în stare să stimuleze o artă.

Să ni se ierte deci dacă despre aceşti doi artişti nu ne vom rătăci în labirintul unor aprecieri mai categorice.

La fel pentru duzina de tablouri de duzină expuse de Pherekyde.

Numai câteva din aquarelele şi desenele lui Popp-Ludoşanu sunt simpatice şi promiţătoare.

Sculptorul Jalea aduce câteva blocuri minunat modelate. Deosebindu-se de Mătăuanu, la care se remarcă o severitate caracteristică în tratarea subiectelor şi o predilecţie pentru formele sferice şi expresive (de aci preferinţa comenzilor cu subiect prezent). Jalea dimpotrivă, e mai puţin concret; plăsmuirea spirituală ocupă în statuarea lui un loc covârşitor. In materialul rezistent, în organismul săpat în piatră, el a pătruns toată forţa şi semnificaţia expresiei. Interesându-se în egală măsură de formele abstracte ca şi de cele organice, Jalea taie în piatră efecte reliefate de mişcare, în linia ondulată sau în gestul circular adâncit în îmbinarea formelor. Bronzurile lui n'au nimic din inflexibilitatea materialului: sunt în mişcare; muşchii sunt încordaţi de viaţă, iar tendinţa de aplecare sau de mers e continuă şi reală. Amănuntul suprafeţelor se contopeşte închegând o nespus de viguroasă unitate arhitectonică.

Pe câtă vreme Mătăuanu nu inventează nimic, Jalea aduce viziunea atât de pitorească a unei lumi unde domneşte irealul, săpând în blocul inert, întruchiparea spiritualităţii clocotitoare.

Este de netăgăduit că acest ziarist are un gust pronuntat pentru sveltetea liniilor. „Syrinx" şi „Bachantele" mărturisesc dragostea de mişcare. Modelajul lui în „Femeia cu harpa" e sensual sistematizat în continuitatea ritmică a liniilor cari se urmăresc cu uşurinţă şi virtuozitate, până la o rară forţă emotivă. Nasc par'că din stâncă si cresc impunător în spaţiu: „Hercule doborând centaurul", „Arcaşul în repauz" şi „Centaurul masiv". In toate, frământul neaşteptat şi neînţeles se plasticizează în vibraţiunile musculare, în crisparea cărnii expresiv dăltuită. Bucăţile acestea în deosebi, amintesc în vigoare, acel celebru „Centaur rănit" şi acel „Hérakles" singular, pe care i-a eternizat Bourdelle. Dacă ideia conţinută în operă diferă, în schimb realizarea sculpturală de linie, de volum şi de adâncime, le înlănţuie într'o unică şi definitivă apropriere.

Nativitatea facturii lui Mătăuanu, care rămâne totuşi un sculptor onest şi de talent, nu se vede doborîtă decât în faţa viziunii aşa de îmbelşugată în surprize a lui Jalea; viziune care poartă spre făgaşul unei lumi îndepărtate, suprasensibile, — unde răsfrângerea reminiscenţilor lirice se plămădeşte din interesul pentru termenii unei noui probleme artistice, ce n'are rădăcini în apropierea noastră pământească.

Purificând astfel inspiraţia şi atmosfera de elementele reflexe imediate, Jalea le sporeşte vitalitatea. Tecnica lui dă frăgezime şi nerv viu contururilor; iar dorinţa neastâmpărată de împrospătare, îi destelinează gândul din comunul imboldului fără înălţare, trezindu-l către sensibilitatea care purcede din cele mai profunde cute ale sufletului de artist.

E în arta lui Jalea o dovadă de străduinţi intelectuale fructuoase, cari se adaugă fericit vechilor sale eforturi.

* * *

Sala Ileana se pare că e sortită să adăpostească numai elita noastră artistică. Nu ştim dacă potrivită sau vrednică să stea alături de ceilalţi expozanţi din acest an, se poate socoti şi ultima închiriere.

Departe de a însemna un succes, D. Stoica e mai de grabă o mâhnire: un crâng ce privit de pe culme — te chiamă; dar apropriindu-te, ţi-e cu neputinţă să-l străbaţi, fără să-ţi sfâşii vestmântul....

Pictura lui Stoica păcătuieşte de o lipsă de gradaţie în tonuri, o coloraţie lividă, monotonă, inexpresivă. Puerile combinaţii de ulei, reîntregite de discreţia, vioiciunea sau fineţea unui oarecare îndemn sufletesc. Necultivând de loc culoarea în marile şi multele compoziţii, e firesc să nu se vădească acea consumată flacără interioară care să smulgă valorile din convenţionalul supărător şi îngâmfat de parada temelor cu tendinţă lustruită, şi să le ridice la resortul puternic al capodoperei scutite de tipar.

Sunt aşa de puţin actuale tablourile de acest fel, atât ca realizare cât şi ca inspiraţie, încât numai vecinătatea versurilor de război ale lui Mircea Rădulescu le-ar mai putea consola.

Sub forma falşă a subiectului istoric terorizat, Stoica pune în evidentă o stângăcie care altfel ar fi trecut neobservată. Desvoltarea plastică a conflictelor cunoscute, rămâne în dezacord cu felul cu mult mai poetic cum ni le închipuiam în desfăşurarea lor istorică. Nici cel puţin semnificaţia sufletească simbolică a faptului pictat nu-l prindem; înregistrăm o simplă aparenţă brută: moartea domniţei Luxandra, sau: Duca Vodă luat de Poloni.

Dacă nu l'a interesat simbolul, am fi înţeles să-l preocupe desăvârşirea artistică; dar nici atât: n'am găsit o expresie în valul de capete zugrăvite; n'am prins nici pe departe rostul deosebit al conţinutului istoric care se asfixiază, se epuizează brutal în pânză.

Fabula şi realizarea artistică sunt iremediabil învrăjmăşite în tablourile acestea. Povestirea picturală a faptelor nu întemeiază rostul artei. Trebuie frenezia unui temperament clocotitor care să dezgroape amintirea unei împrejurări şi numai sufletul ei să-l ţintuiască în pânză...

Desenul lui Stoica tace; n'are acea vibraţie esenţială pornită din lăuntru. Din inegalitatea de valorificări rezultă o dezarmonie care plictiseşte. Servilismul acesta pictural pentru legendă, numai enervează.

Ceremonios dar lipsit de concentrare, pictorul Stoica nu izbuteşte decât parţial în aquarelă, şi lepădându-se de mijloacele artificiale — nu e artist desăvârşit, decât în portret.

„Arta — spunea Tolstoi — este mijlocul de a comunica o emoţie". Dacă conţinutul emoţional lipseşte din operă, nu mai poate fi vorba de artă. Tablourile lui Stoica — anume cele cu personagii istorice — n'au nici un pic de emoţie. Priveşti îngrămădirea de culori şi nu simţi nimic; aşa cum nici o impresie nu-ţi face simpla pomenire a unui oarecare an legendar.

In portret însă, desenul nu mai e torturat şi urgisit de clişeul luat din cărţi, ci calm şi cald ca un balsam. Prestigiul imanent al artei care apare grav prejudiciat în compoziţii, se compensează de astădată în veritabile cântece ale culorii şi ale desenului.

H. BLAZIAN

Teatrul Popular

MIRANDOLINA. *Comedie în 3 acte de C. Goldoni.*

In general situaţia bărbatului faţă de sexul slab este una din temele cele mai exploatate în teatrul tuturor timpurilor, si asta nu numai în comedie — de resortul căreia s'ar părea într'o ultimă analiză că depinde mai mult obiectul — ci şi în celelalte genuri dramatice. Lucrul, fireşte, nu trebue mult explicat, dacă ţinem seamă că aceste raporturi omeneşti sunt atât de primordiale şi de puternice, în cât lor le datorim exclusiv perpetuarea fiinţei omeneşti pe pământ. Şi ce izvor nesecat de inspiraţie au fost ele totdeauna şi pentru autorii mari şi pentru cei mai mărunţi! Dela comicul de situaţie, potrivit în unele farse, până la analiza amănunţită a acestui sentiment în comediile psihologice moderne ale scriitorilor francezi sau în încercarea de distrugere a pasiunii ca în dramaturgii scandinavi, până la drama burgheză şi cotidiană şi până la tragedia cu desnodământul fioros — ce a mai rămas neexploatat de talentul diverşilor autori dramatici ai diferitelor ţări? Şi oricât ar fi subiectul de vechi şi de maltratat, publicul ascultă cu plăcere o comedie, a cărei scene, cu figuraţie numai de bărbaţi — se desfăşoară toate în jurul unei femei, cum este tocmai comedia lui Carlo Goldoni, acest Molière italian, cum cu drept cuvânt a fost numit. Iar dacă mai ţinem în seamă că Mirandolina este şi operă celebră în teatrul italian şi a fost reprezentată pe multe scene europene — atunci înţelegem şi mai bine pentru ce lumea, fie că era cea din veacul al 18-lea, fie că suntem noi cei de astăzi — face mare haz de manevrele acestei hangioaice drăguţe şi viclene. A şi găsit la Teatrul Popular pe d-na Nora Piacentini, care aproape s'a identificat cu rolul acestei femeiuşti— mai ales în partea dela urmă a comediei — unde ridicolul cavaler misoghin vede reversul medaliei.

Păcat că rolul acestui cavaler prezumţios a fost interpretat cam forţat de d. Şubă. Mărturisim că nu ne-a prea plăcut chipul cum îşi manifestă d-sa sentimentele de ură şi de dispreţ faţă de sexul frumos şi nici cele de admiraţie faţă de hangiţă, cu toate că autorul îl face să umble şi în genunchi după şireata femeie.

D. Bâcleseanu în rolul unui marchiz sgârcit, curtezan şi el al Mirandolinei, a fost cât se poate de bine şi ne-a înveselit adesea, căci d-sa are *vis comica*.

Regia d-lui I. M. Daniel a fost reuşită. Uneori însă scena a fost prea mică — şi d-sa n'a făcut nimic ca să remedieze acest neajuns.

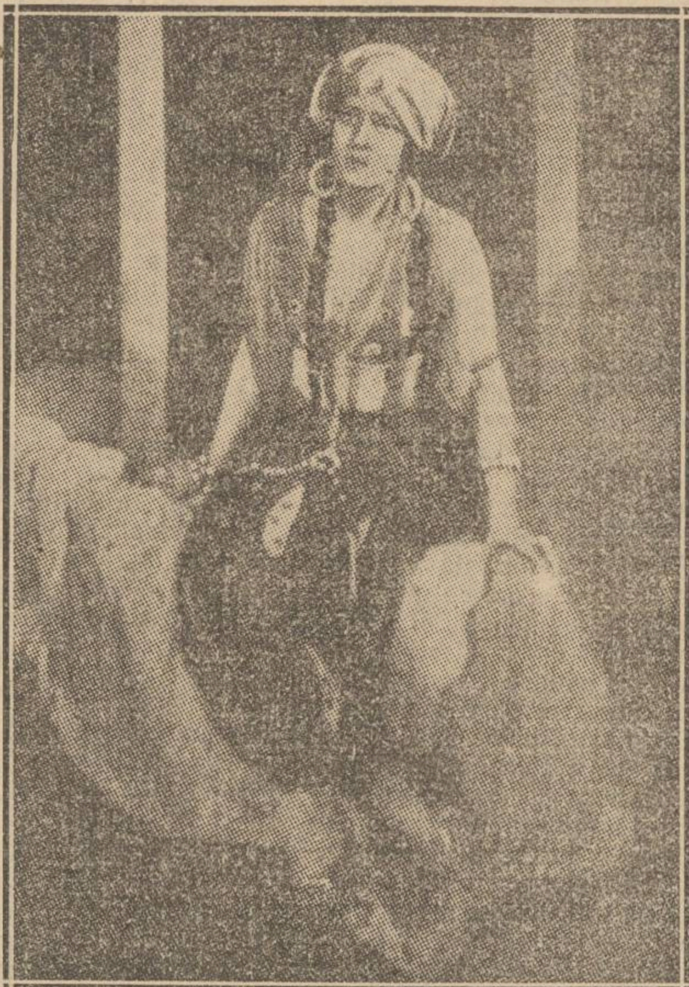
C.

Revoluţionarea Operei

O convorbire cu WL. NEMIROVICI-DANCENKO, directorul Teatrului Artistic din Moscova

Cu mult încă înaintea revoluţiei ruse, eu şi W. K. Stanislavski aveam senzaţia limpede că naturalismul pe scenă e epuizat artisticeşte, că problemele, ce ni le pusesem la crearea Teatrului Artistic din Moscova sunt demonstrate şi realizate, drumul înainte rămânând deschis.

Motive lăuntrice şi externe mă îndrumară să caut a înfăptui un gând, mie de mult drag: reformarea artei muzicalo-dramatice. Scena muzicală — opereta ca şi opera — precum toată lumea ştie — s'a fixat în forme convenţionale, devenite aproape proverbiale şi atingând adesea limitele ridicolului. Problema ce se punea, era să redea scenei muzicale puterea de convingere ce a pierdut-o şi să se aducă din nou drama muzicală în atmosfera artei adevărate şi vii. Cântăreţi şi dansatori are Opera destui, dar nu are de loc *actori sintetici*. Scena, fie ea cea dramatică, fie cea muzicală, aparţine actorului. Rusia are un singur mare artist, egal de mare ca actor şi cântăreţ: Şaliapin. Dar el stă unic şi izolat. Când îl vezi jucând, îţi vine uneori în gând că el ştie să şi cânte în chip uimitor. Ceeace voiam eu, era să creiez scena *actorului* muzical, să-l învăţ pe cântăreţ, însăşi esenţa teatrului, elementul firesc şi de obârşie al acestuia.

Baklanowa în „Fântâna din Bachcisarai" de Puşkin

Aceasta se putea realiza numai printr'o şcoală în care să instruim artişti tineri, tineri muzicanţi şi cântăreţi, neatinşi încă de rugina rutinei şi având încă instinctele pure neîncătuşate de vre-o convenţie. Trebuia să reluăm aceeaş metodă pe care am întrebuinţat-o cu atâta izbândă, pe vremuri, la crearea Teatrului Artistic din Moscova, ceeace ne-a fost atunci lege; raporturi înalte cu arta şi o disciplină necondiţionată, puserăm şi acum ca principiu de bază, la întemeierea nouei şcoli de artă muzicală-dramatică.

In groaznicul şi frământatul an 1919 ne puserăm pe lucru. După lungi pregătiri, deterăm prima reprezentaţie, cu opereta: „Fata Mamei Angot". Din această veche operetă franceză, păstrarăm numai muzica de Charles Lecocq, libretul însă — fals şi neutilizabil ca cele mai multe din librete — l-am prelucrat pe de-a 'ntregul. Am ales-o, pentru că e plină de potriviri cu evenimentele timpului nostru — acţiunea se petrece în timpul Directoratului care a urmat Revoluţia cea mare din Franţa, — şi artiştii cată să fie educaţi în sentimentul viu al vremii lor. Tot ce era calapod obişnuit de operetă s'a înlăturat cu grijă din text ca şi din joc. Din poetul Ange Pitou, din operetă, am făcut personagiul principal. Oriunde răsună viaţa, oriunde hohotă râsul, oriunde clocotă patimile poporului, acolo răsună poetul. Romanţa poetului am întreţesut-o ca leitmotiv. Opereta aceasta a fost o încercare.

Succesul a fost covârşitor. Noi înşine am rămas surprinşi. Cum la noi nu se cunosc actori „mari" sau „mici" am împănat, — prin scenele cu grupuri de popor, — pe cei mai cunoscuţi şi mai experimentaţi artişti dela Teatrul Artistic din Moscova, pentru ca, dela aceştia, forţele tinere să ia pildă şi sugestii de atitudini fireşti.

Opereta aceasta a trebuit s'o dăm de 262 de ori.

A doua încercare o făcurăm cu „Perichola" lui Offenbach, la care deasemenea trebuirăm să schimbăm totul, din temelie. Opereta aceasta o puturăm reprezenta de 125 de ori. Incurajaţi de noua izbândă, şi pentrucă Stanislavski îşi prelungise şederea în America, studiai cu tânăra mea trupă, ajunsă acum la maturitatea experienţii, comedia patetică „Lysistrata". Maximalismul revoluţiei ruse, patosul care cuprindea toată viaţa rusă, făceau primitoare simţurile trezite şi biciuite ale ruşilor, pentru tot ce e maximal şi paroxism.

Sguduirile războiului mondial şi ale revoluţiei, ne conduseră oarecum până la elementele primare, de obârşie, ale vieţii şi ale destinului omenesc, privirea noastră se ascuţise pentru lucrurile mari ale existenţei, pentru ceeace face tragică existenţa, pentru ceeace face viaţa vrednică de trăit. Noţiunile Natură, Războiu, Pace, Sănătate, Pâine, Somn, Bărbat, Femee, căpătară pentru noi sensul lor originar şi etern. „Lysistrata" fusese aleasă de mine din considerente pedagogice, pentru a aduce pe elevii mei artişti, cu un pas mai aproape de Operă. Premiera aduse o recunoaştere şi o deplină reuşită. Critica era alarmată.

Acum ne încumetarăm — în 1923 — să încercăm cu o adevărată Operă, cu „Carmen", — dar să ne 'nţelegem: cu Bizet şi cu Merimée, nu cu prea cunoscutul libret. Redactarăm un nou libretto: „Carmencita şi soldatul", din care depărtarăm tot ce era clişeu de Operă şi convenţional. Aveam în fine actori, cari puteau fi numiţi *artişti sintetici*. Cine cunoaşte „Carmen" şi vede opera noastră: „Carmencita şi soldatul" nu mai recunoaşte în aceasta decât muzica lui Bizet. Am introdus în ea un nou cor, despărţit de actorii principali printr'un plan mai înălţat (d. ex. treptele de sus al unui pod de piatră), — cor care oglindeşte acţiunea dramatică la care e martor, apropindu-se oarecum de simbolica Corului antic. Acţiunea câştigă prin aceasta în ritm şi în putere de sugestiune.

Plecăm în America şi vom da şi în Berlin câteva reprezentaţii, ducând şi dincolo de graniţe solia noastră artistică. Nu avem pretenţiunea realizărilor desăvârşite, aprecierile pot şi vor fi diferite. O convingere însă s'a desprins şi rămâne temeinică în noi: la revoluţionarea Operei se poate ajunge numai pe calea, pe care am apucat-o noi, cu încercările noastre.

IOSEF MELNIC

Cronica muzicală

„Aida".--Concertul tenorului C. Stroescu

Opera Română a reluat Aida cu ajutorul unui ansamblu foarte bine ales, în care figurează marele bariton Zalesky şi tenorul Arensen, amândoi cântăreţi la la Scala din Milano.

Despre Aida s'a vorbit mult, fiindcă Verdi, în această operă, si-a schimbat felul de compunere. Unii mai cu seamă sustin că ar fi vorba de-o influentă a lui Wagner. Este o greşeală. Nu găsim nimic wagnerian în această operă.

S'ar putea spune că Verdi, prevăzând că Lohengrin trebuia să treacă Alpii, doria ca această operă să găsească în Italia, o muzică în stare să i se opună. In Aida, felul personal de exprimare al lui Verdi nu s'a schimbat deloc. Găsim o modificare şi o perfecţionare a întregului instrument de expresiune. Aida a fost scrisă pentru teatrul din Cairo, de curând clădit după îndemnul vice-regelui, care a suportat toate cheltuelile de reprezentare. Subiect mitologic, care pune în prezenţă Egipteni ca: Rhamses, regele; Amneris, fiica sa; Radames, eroul; Ramfis, preotul şi etiopieni, ca: Aida: eroina şi Amonasro, regele Etiopiei, tatăl Aidei şi învinsul lui Radames. Nu se puteau găsi nume mai sonore, mai evocative a unei perioade, care trăieşte şi azi, graţie mumiilor şi tuturor legendelor, care roiesc în jurul sarcofagiilor regale. Aida a fost reprezentată la Scala din Milano, în 1872, într'o atmosferă excepţională, pe care nici un compozitor nu a cunoscut-o dela prima reprezentaţie.

Carusso spunea că nici o operă nu-l emoţionează mai mult ca Aida, din cauza romanţei lui Radames: „Celeste Aida", dela începutul operei, când cântăreţul nu şi-a încălzit vocea şi nu-şi stăpâneşte încă emoţia. D. Arensen, tenorul, care cântă această romanţă pentru prima oară la noi, a confirmat părerea celui mai mare tenor al lumii.

Trebuie să remarcam din opera lui Verdi: corurile din actul I şi tabloul al 2-lea; ele sunt motive de dansuri sacre, cu melodii indigene, transmise prin tradiţie şi de origină foarte veche. Corul triumfal „Gloria all Egitto" atât de sonor, condus cu multă pricepere de d. Massini, este partea culminantă, nu numai a actului al II-lea, ci şi al întregii opere.

Fanfara trupei egiptiene cu trompetele lungi caracteristice — care deschide cortegiul — a fost mută şi simula numai prin gesturi că execută cunoscuta melodie în „ut bemol". Tot efectul acestui act a fost redat cu multă caznă, din cauza lipsei de mijloace. Actul al doilea cere o scenă mare şi o figuraţie apropiată — am putea spune — de cea cinematografică. D. Zalesky a salvat situaţia graţie jocului său de scenă şi modului de interpretare a rolului, impresionând profund publicul.

In ultimele două acte, sentimentul dramatic este atât de puternic, încât domină chiar inspiraţia muzicală. Rugăciunea Aidei: „O cieli azzurri, o dolci aure native" a fost cântată de d-na Rodrigo cu multă voce şi pricepere. Această bună cântăreaţă a fost de altmintrelea răsplătită prin furtunoase aplauze.

D. Zalesky a atins, în actul al 3-lea, în scena blestemului părintesc, accente de un dramatism impresionant, ca şi în ademenitoarea arie: „Rivedrai le foreste imbalsamate", cântată în mod duios. Opera se isprăveşte prin pianissimele cele mai accentuate, deoarece Verdi a realizat, în ultimul act, un duo între eroii dramei, în fundul pământului. Radames şi Aida, înmormântaţi de vii, nu mai puteau să spună decât un slab adio vieţii, din cripta unde-i trimiseseră judecătorii în frunte cu Ramfis (d. Niculescu-Basu). Pe lespedea de piatră eternă, plângea Anméris (d-na Constanţa Dobrescu) după ce aşezase pe dânsa cununa de lauri, pe care o purtase Radames.

Aida este cea mai serioasă operă, scrisă sub influenţa teoriilor nouă muzicale. Verdi a imprimat personagiilor dintr'o lume arhaică, însă cu o civilizaţie recunoscută, un caracter personal, pasiuni puternice şi nobleţă de sentiment, respectând în acelaş timp cadrul egiptean.

* * *

Impreună cu d. Weingartner, d. Stroescu a cântat mai multe lieduri, la Ateneu. Toată lumea recunoaşte interesanta personalitate a d-lui Stroescu. D-sa cântă ca nici un artist, nu imită pe nimeni, este o creaţie proprie, în care se simte poezia izvorîtă din câmpia Moldovei. D. Stroescu s'a înfăţişat alături de marele muzicant al timpurilor de azi, Felix Weingartner. N'a fost intimidat de o autoritate muzicală aşa de mare — care cu graţie, a dat instrumentului de acompaniare caracterul unei antice „épinette". D. Stroescu a interpretat liedurile partenerului său.

Ascultându-l, ne gândeam la gloria acestui artist, care a asigurat un succes nou unei opere atât de franceze: „Pelléas si Mélissande" de Claude Debussy. Romain Rolland a spus în această privinţă: „Victoria lui Pelléas şi Mélisande înseamnă o reacţie legitimă, naturală, fatală, aş putea spune chiar vitală a geniului francez contra artei străine, mai ales contra artei wagneriane şi contra nedibacilor reprezentanţi din Franţa". Şi d. Stroescu a fost acela care a repurtat victoria!

Când am citit în „le Figaro" că Pelléas şi Mélisande, care nu mai figura de câtva timp la Opera Comică din Paris, a fost reluată cu d. Stroescu, câştigând o mare izbândă — mi-am dat seama de câte resurse dispune acest admirabil cântăreţ. Oare Weingartner, cu seria de lieduri inspirate, nu datoreşte şi el mult din succesul obţinut, compatriotului nostru?

...In timpul acestei şedinţe muzicale, ni se părea că-l auzim pe Baudelaire, şoptind: „Cette musique légère est passionnée ressemble à un brillant oiseau, voltigeant sur les horreurs d'un gouffre".

I. FLORESTAN

CARŢI ŞI REVISTE

DOUĂ CARŢI DE PEDAGOGIE

Cea dintâi este *„Buletinul Seminarului de Pedagogie Teoretică"* dela Universitatea din Bucureşti, care oglindeşte intreaga activitate din anul şcolar 1924—1925.

Suntem încă intr'o perioadă de prefaceri sufleteşti, de revenire la un idealism pe care trebue să-l punem însă in concordanţă cu toate cerinţele noui de viaţă actuală. „Materialismul, utilitarismul şi hedonismul societăţii de după războiu trebuesc puternic combătute printr'o cultură idealistă, care preţueşte valorile ideale mai presus de folosul material. Iar lenea moleşitoare şi tendinţa spre reveria dulceagă şi pasivă, trebuesc combătute printr'o continuă deprindere cu activitatea. Se impune deci idealismul activ, pe care numai şcoala activă integrală îl poate realiza. Numai o şcoală inspirată de idealismul activ va face ca ideile mari şi sentimentele frumoase să nu rămână în cadrul activităţii pur sufleteşti, ci să fie înfăptuite în viaţa socială, iar aceasta să fie continuu luminată de idei generoase". Cu aceste cuvinte, d. prof. G. G. Antonescu rezumă şi rostul acestui prim buletin pe care îl pune în slujba cunoaşterei originei şi fiinţărei şcoalei active.

Toate conferinţele publicate aci de către cei mai meritoşi elevi ai seminarului de pedagogie, privesc partea teoretică şi practică a şcoalei active — (fundamentul ei istorico-pedagogic, filosofic, psichologic şi bio-sociologic, precum şi normele de aplicaţie pe care le primesc în noua concepţie pedagogică: intuiţia, educaţia intelectuală, socială, morală şi religioasă.) Origina şcoalei active nu este tocmai atât de nouă; am putea spune că îşi ia fiinţă chiar cu primele reguli de pedagogie cunoscute. Intr'adevăr, încă dela Socrate, dela Descartes, Rousseau şi Pestalozzi, şi dela discipolii acestuia: Froebel şi Diesterweg, ideia şcoalei active a mers intr'o evoluţiune care a permis să ajungem astăzi la şcoala activă integrală, potrivit principiului: „totul prin evoluţie, nimic prin revoluţie."

Prin problemele interesante pe care le discută, buletinul are şi o largă menire socială, se subliniază din aceste discuţii o nouă disciplină de educaţie, acea bazată pe muncă şi ideal. „In felul acesta nici idealul nu rămâne o utopie, nici viaţa socială nu devine o josnicie." Completat cu programul de activitate pe 1925—1926 şi cu descrierea bibliografică a bibliotecei pedagogice, noul „Buletin al Seminarului de Pedagogie Teoretică" dela Universitatea din Bucureşti merită a fi răspândit şi citit cu intres deosebit.

* * *

„Clasicism şi Realism în Pedagogie", se intitulează cartea nou apărută a d-lui Const. Radu. Autorul analizează toate părerile emise *pro* şi *contra* realismului şi clasicismului în pedagogie şi conchide că, pentru vremurile de azi, se impune sinteza dintre aceste două curente, iar nu înlăturarea unuia sau altuia. Realismul: pentru cultura utilitară; clasicismul: pentru cea idealistă, pentrucă e nevoe şi de una şi de alta; iar prin inteligenta lor contopire, prin sinteza desăvârşită dintre scopul unuia şi altuia, idealismul va ieşi din starea lui contemplativă şi va deveni un idealism activ. Se impedică astfel exagerările dintr'o parte sau alta, prin crearea aşa zisului liceu unitar.

Intreaga lucrare e o demonstraţie a acestui adevăr, care vine tocmai în preajma reformelor învăţământului. Bogată în fapte şi argumente, cu mărturii eloquente din marii pedagogi, filosofi şi reformatori ai timpului, cartea d-lui C. Radu înseamnă pentru actualii noştri reformatori un îndreptar serios.

GEORGE BAICULESCU

REUBENI, FURST DER JUDEN de Max BROD
(Editura Kurt Wolf)

Max Brod e alături de Martin Buher unul din cele mai interesante capete ale judaismului. Cărţile lui Max Brod, frumos scris, luminează epoci intregi din întunecata istorie a Evreilor.

La 1524, povesteşte în această carte Max Brod, a sosit la Veneţia un personaj enigmatic care se pretinde fiu de rege, trimis de Statul evreu independent care s'a menţinut în deşertul Arabiei. El are ca misiune să se ducă la Papa şi să-i ofere alianţa poporului său contra Marelui Turc, cu condiţia ca Sfântul Părinte să ajute pe poporul ales să-şi reclădească Ierusalimul. Impreună cu aventurierul, ne plimbăm prin Roma papei Clement şi a lui Aretino, în Portugalia, la Ratisbona, — apoi urmează prăbuşirea. Falşul profet a fost prins şi a pierit în Spania, în închisorile inchiziţiei. Această povestire e precedată de un prolog ,care formează aproape o jumătate de volum şi care e partea cea mai interesantă în această operă a lui Max Brod. Căci Max Brod cunoaşte mai bine ca oricine Praga şi mentalitatea ghettoului şi în prolog el descrie psihologia complicată a sufletului evreesc, amestec de retorică, de credinţă superstiţioasă, elan şi consideraţiuni meschine.

Don-Juan modern

In fiecare săptămână „L'Europe nouvelle" publică un articol bun de Albert Thibaudet, critic şi profesor universitar. Această revistă se poate felicita: Thibaudet este cel mai erudit, cel mai clar, mai metodic şi mai înţelegător al fenomenului de artă, dintre toţi criticii francezi.

Vorbind în numărul 414 despre romanul „L'homme couvert de femmes" de Drieu la Rochelle, criticul explică „mobilismul" lumei şi sensibilităţii în care se fermentează opera de artă. Mobilismul acesta, care-şi găseşte loc, mai întâi, în inteligenţa vechilor scriitori greci, apoi la Montaigne şi Bergson, este realizat mai cu seamă în vagabondajul amorului, al amorului fizic, precizează Thibaudet, — tip Don Juan. L'homme couvert de femmes este, în romanul lui Drieu la Rochelle, tânărul parisian care are, nu toate femeile pe care le vrea, cum am putea s'o credem, dar atâtea femei câte vrea din acele care se dau sau care se cumpără. Ceeace este puternic în această carte, ceeace nu s'a exprimat încă în detaliu precis şi definit, este analiza acestei multiplicităţi, demonstraţia că fiind, în aparenţă, prea mult, este în realitate prea puţin. In amor, ca şi în logică, individul coincide nu cu particularul, ci cu universalul. O femee este un tot, o natură. Mai multe femei, cel mai mare număr posibil de femei, prin faptul că fac un număr, sunt părţi, nu figurează decât ca fragmente ale unei unităţi îmbunătăţite. Este evident, spune Thibaudet, că în Don-juanism se redă forma neputinţei de a iubi. Această neputinţă de a iubi, cu rapoartele ce le întreţine cu alte neputinţe, autorul a redat-o ca pe un tablou patetic.

Cartea aceasta, plină de idei şi de femei, n'are propriu zis o acţiune. Thibaudet recunoaşte aci o sumă de scene, de tablouri şi un dialog final, în care autorul filozofează asupra chestiunei autonomiei sufletelor.

Marcel Proust

„Les Marges" publică în No. de Octombrie un studiu curios al criticului Denis Saurat despre **„le Judaïsme de Proust"**. Din ce în ce mai studiată din toate punctele de vedere, opera lui Marcel Proust duce la analogii surprinzătoare. Saurat trage concluzia că „stilul lui Proust este stilul rabinului care comentează Scriptura". Făcând o comparaţie între un citat din Talmud sau Zohar şi un citat din „A la recherche du temps perdu", criticul constată că stilul lui Proust nu e de esenţă franceză. Fraze lungi, complicate, încărcate de paranteze şi aluzii lăturalnice. Acest stil a fost inventat de Evreii din Babilon şi Ierusalim, pentru a comenta cărţile sfinte. „Fraze lungi de comentariu, complicate, — pentrucă un interpret consideră toate înţelesurile posibile ale textului, de unde rezultă numeroase digresiuni şi mici observaţii secundare, considerate de comentator mai importante decât înţelesul imediat al textului ; frazele sunt desarticulate, pentru a permite ramificarea simultană a unei idei şi referirea neincetată la alte texte sau alte fapte"... „Un pasagiu (din Talmud) are pentru rabini, mai multe înţelesuri, cari trebuesc notate toate, deşi n'au legătură între ele. Aceasta e şi forma cea mai caracteristică a spiritului lui Proust ; el aplică adesea metoda rabinică şi personagiilor sale, ale căror fraze au mai multe înţelesuri şi pe cari Proust le dă pe toate, fără să aleagă". De-aceia Proust apare atât de contradictoriu, lipsit de plan şi plin de repetări. Chiar prin unele subiecte el se aseamănă surprinzător cu spiritul talmudic. Proust nu e decît un produs degradat şi rabinismului. O parte din mentalitatea rabinică s'a păstrat în el.

El a transpus, în această bună şi limpede limbă franceză, stilul minunat de unduitor, de comprehensiv şi de complicat al comentatorilor evrei... ca să evit orice neînţelegere, încheе Saurat, toate aceste observaţii nu sunt contra lui Proust, dar nu sunt nici pentru el. Proust ne-a dat o capod-operă. Am vrut să atrag atenţia asupra unuia din aspectele cele mai curioase ale acestei capod'opere.

Ritmul

Maurice Bataille în „Vouloir" (Ian. 926) dă, sub titlul „Le Rythme", câteva indicaţii clare asupra artei. „Analiză ori sinteză, ritmul este însă elementul creator. Nimic nu există fără acest ritm omenesc. Dacă ne-am închipui natura fără oameni, ce-ar deveni frumuseţea ? Oare frumuseţea există în rigiditatea legilor fizice, în arhitectura vegetaţiilor libere ? Frumuseţea este oare absolută, în afară de propria noastră existenţă ?... Nu cred. Vibrarea unei coarde de vioară mă face să visez, dar pe un câine îl face să latre. Eu şi câinele suntem în contact cu acelaş fenomen. Eu am isbutit să adaptez fenomenul la ritmul sensualităţii sau sensibilităţii mele. Pentru câine, sonoritatea e fără frumuseţe... Arta nu e deci altceva decât căutarea unui ritm personal. Noi nu iubim un lucru, ci ne iubim în acest lucru. Nu contemplăm un peisaj, ci ne contemplăm în el".

Sainte-Beuve şi contemporanii

In legătură cu ultimele însemnări inedite ale lui Sainte-Beuve, publicate în „Revue des deux mondes", Fernand Vandérem constată în „La Révue de France" (No. 3), după apariţiunea studiului său „Baudelaire et Sainte-Beuve" (1914), că nu totdeauna criticul a ştiut să înţeleagă genialitatea scriitorilor epocei sale. N'a ştiut sau n'a voit să înţeleagă; după publicarea acestor însemnări, sub titlul general de „Mes Poisons", Vandérem recunoaşte, cu bună dreptate, că mai degrabă criticul „n'a voit" să înţeleagă valoarea poetică şi literară a contimporanilor săi. „Mes Poison" desvăluesc o parte din tainele vieţii şi credinţelor criticului.

Scriind, cele ce urmează, despre *Victor Hugo:*

„Hugo este cel mai mare gălăgios pindaric din câţi au existat vreodată. Hugo era un rege barbar; am cercat să-l civilizez şi am reuşit foarte puţin. Discursul lui V. Hugo la funeraliile lui F. Soulié: şarlatan de cimitir. In exil Hugo îşi face o dublă atitudine: când profilul lui Dante, când trei-sferturi Olympio. Face ceeace a făcut totdeauna: pozează".

Despre *Lamartine:*

„Lamartine n'a făcut altceva, decât să repete aceleaşi lucruri pe toate tonurile sau, mai bine, acelaş ton asupra tuturor lucrurilor. Lamartine nu este decât cel mai armonios, cel mai bine inspirat, cel mai sublim şi mai încântător dintre proşti. De azi înainte se poate spune despre Lamartine: în loc de „le Lac", — mari băltoace de poezie".

Despre *Balzac:*

„Este un negustor de mărunţişuri de toaletă, pe care le vinde şi iar le cumpără. Este un Pigault-Lebrun al duceselor. Ampère spunea despre Balzac: „Când am citit lucrurile acestea a trebuit să-mi spăl mâinile". Balzac a păstrat totdeauna ceva din josnicia debuturilor sale".

Despre *Musset:*

„Musset a combinat pe Crébillon-fiul şi pe Lauzun cu lord Byron. A pus poezie în şiretenia şi desfrânarea acestora".

Sainte-Beuve, crede Vandérem, a făcut-o din grozavă invidie. Inceputurile lui în literatură urmăreau, de aproape, realizarea a două visuri: cuceririle lui feminine şi gloria poetică. Destinul s'a arătat însă neindurător; insuşi Sainte-Beuve o recunoaşte: „Sunt omul care a fost totdeauna refuzat în amor, şi care a respins cele mai multe prietenii". Sau: „Natura îmi interzice, de azi înainte, nu numai plăcerea, dar însăşi dorinţa". Şi în alt loc: „Credeam că trăesc, dar nu sunt decât omul care vegetează, când la umbră, când la soare, după frângerea speranţelor mele". Ca poet, el îşi găsea afinităţi cu Cowper, Leopardi, Goldsmith, Teocrit şi Catul. In fond însă, îl măcina regretul înfrângerii: „Imi lipseşte toată măreţia, sunt incapabil să iubesc şi să cred." Fiind torturat de mediocritatea norocului său poetic, el şi-l atribuie la mii de cauze arbitrare. Mai întâi că a fost ridicat pe galera romanticilor şi mai apoi, că n'a fost încurajat de marii lui contimporani. „Maeştrii cari ar fi putut să mă acopere cu o vorbă înaltă, n'au avut nici un semn de generozitate pentru mine." De aci tot sarcasmul criticei lui.

Dar procesul sentimentelor literare ale lui Sainte-Beuve nu se opreşte numai aci. Există o însemnare care-i sdruncină întreg sistemu-i critic. Cunoscut ca o istorie literară naturală, ca o clasificare a spiritelor pe baza realităţii, poeziei şi fiziologiei, sistemul primeşte chiar rechizitoriul creatorului lui. Intr'un avânt de luciditate, el zăreşte neantul acestor fantasme, şi scrie: „Imi este aproape imposibil să scriu despre principalii autori ai timpului; de mult, am început să nu-i mai judec după opera lor, ci după persoana lor." Este formula identificării omului cu opera, care se ştie că nu constitue cel mai fericit sistem de critică literară.

Un laureat

Franz Hellens, unul din scriitorii reprezentativi ai Belgiei actuale prezintă în „Revue de Genève" No. 1 publicului doritor de a cunoaşte valorile literare, pe un alt scriitor al Belgiei, mai puţin cunoscut, pe Horace Van Offel, laureatul premiului naţional de literatură, pentru lucrarea lui din urmă: „Les deux Ingénus". Autorul recunoaşte însă că adevărata realizare artistică Van Offel o reprezintă numai în primele lui lucrări, romanele de războiu: „Une armée des pauvres" şi „Les Enfermés".

Din articolul lui Arnold Reymond: „Cercetarea filozofică şi timpul prezent", — lecţie inaugurală a cursului de filozofie, — apărut în acelaşi număr, scoatem acest mare adevăr, banal ca toate marile adevăruri, dar de interes pentru epoca noastră care caută prea mult în viitor, fără să aibă sprijinul şi reflexul trecutului: „Când este vorba de artă de literatură, de technică sau de ştiinţă, activitatea unei epoce este condiţionată totdeauna de tot ceeace a fost înaintea ei."

Ştefan Zeromski

In „L'Est européen" (No. 7—8), V. Srocki vorbeşte despre scriitorul polonez Zeromski mort de curând.

B. Srocki vede mai întâi în Zeromski, un patriot şi un cetăţean, spoveditorul tuturor slăbiciunilor şi tuturor păcatelor poporului său, militantul celui mai bun viitor al acestuia, poet al durerii, al mizeriei şi al nedreptăţii îndurate de oameni. Stilist fermecător, ştiind să dea verbului acordurile cele mai bogate, el este maestrul limbei, conştient şi de puterea ei dar şi de responsabilitatea ce implică o imperfecţie cu ton fals.

Astfel, întreaga lui operă, începând dela primele povestiri până la cele din urmă romane şi piese de teatru, este fructul unei munci asidue, care căuta dominaţia completă a formei, perfecta ei armonizare cu subiectul, pentru a le topi într'un tot omogen. Limba lui Zeromski, incomparabilă în a reda nuanţele sentimentelor sau descrieri după natură, limbă suplă şi muzicală, subtilă şi originală, se schimbă după împrejurări; când exprimă realitatea brutală a vieţii, liricul se transformă în epic. Realismul lui Zeromski este aspru şi intransigent, unele din romanele lui au deslănţuit scandal, fie prin caracterul scabros al subiectelor tratate sau prin brutalitatea manierei cu care tratează episoadele particulare. (Exemplu „Povestea unui păcat", roman, 1907).

Psiholog şi analist distins, Zeromski este şi un artist exuberant, profund şi sincer. Foarte greu se pot găsi scriitori atât de susceptibili să pătrundă cu o astfel de siguranţă în adâncurile sufletului omenesc, să-i atingă locurile cele mai ascunse, să scoată plângerea dureroasă a omului care caută, în lupta continuă contra sorţii, adevărul existenţii sale. Dealtfel, aproape toţi eroii lui Zeromski, dacă facem abstracţie de diferenţele sociale, ale sexului, de desfăşurările intelectuale şi de caracter, au o trăsătură comună, acea a omului iremediabil trist. Din punctul acesta de vedere Zeromski se aseamănă cu marele Dostoiewski.

Teatrul rusesc

Şi în revista *L'Europe* (No. 36) caşi în multe altele, se observă o largă preocupare de problemele ruseşti. In numărul acesta, Nadine Stchoupak vorbeşte despre *Les Décembristes en Russie* (1825), N. Lioubimov, profesor la universitatea din Moscova, răspunde cu date statistice la un studiu al lui V. Kokovtzoff, în articolul: *l'Industrie et les Finances dans U. R. S. S.* — iar *Valentin Parnac* se ocupă în alt articol despre *Meyerhold, şi teatrul* rusesc. Regisorul Vsevolod Mayerhold, elev al altui mare regisor rus: Stanislavsky, s'a arătat dela început ca un temperament revoluţionar şi evoluţia străduinţelor sale timp de un sfert de veac e paralelă cu evoluţia artei teatrale moderne. La început (după 1905) Meyerhold a fost atras de şcoala simbolistă, punând în scenă, la teatrul celebrei Vera Kommisarjevsky, dramele lui Maeterlink, L. Andreev, Al. Block, Alexis Remisov. Deşi ironizat, considerat ca execentric, Mayerhold ajunge regisor al teatrelor imperiale, rămânând inovator, ştiind să unească concepţiile sale îndrăzneţe cu tradiţia şi technica actorilor. Până în 1914, el e atras de teatrul chinezesc, japonez, de maniera şcolii italiene, de melodrama franceză şi romantismul german. Şi teatrul grec îl atrage cu arhitectura şi corurile sale. Dar prin toate eceste şcoli, el îşi păstrează personalitatea. Revoluţia din 1917 deschide lui Meyerhold vaste posibilităţi. El montează piese pentru mulţime, satire sociale (de ex. operile poetului futurist Maiakovsky). După futurism, în propriul său teatru, Meyerhold montează opere constructiviste, sau dă cadru constructivist unor opere ca „Les Aubes" de Verhaeren, „Le cocu magnifique" de Crommelynck, „La nuit" de M. Martinet. Elemente de circ şi de cinema, sentimente cinice şi amare caracterizează această fază a teatrului său. El înlătură decorul, costumele strălucitoare ca desenurile de reclamă. Simple construcţiuni: uşi, punţi, roţi, scânduri; actorii sânt în bluză, ca muncitorii, femeile au şorţuri de piele. Dar aceasta era în 1920, când bântuia foametea în Rusia.

Meyerhold voia să creeze o „dramaturgie revoluţionară", ceiace nu era aşa de uşor precum credeau adepţii „marxismului" rus. Cele mai multe piese erau opere de propagandă politică, pline de platitudini extrase din jurnale. Dar Meyerhold a ştiut să scoată în evidenţă câteva adevărate drame revoluţionare, împrumutând elemente din „Tunelul" lui Kellermann sau „Trust D.-E." de Ehrenburg. Lângă elementele revoluţionare, el a păstrat vechile sale înclinări fanteziste, şi a putut da aspecte grandioase de luptă şi de distrugere, aşa cum e în orice perioadă revoluţionară. Cea mai recentă înscenare a lui e piesa de moravuri sovietice: „Mandat de N. Erdmann, care a păstrat ceva din tradiţia lui Hoffmann şi a lui Gogol. In mod firesc, el e atras de cinematograf, „teatrul maşinăriilor", cum numeşte el teatrul viitorului. El visează la vremea când actorii vii vor putea fi înlocuiţi de păpuşi expresive din ceară, căci forţa dramatică, în teatru, nu e înăuntru, în suflet, ci în expresie: în gest, în atitudine, în cadrul mobil al pereţilor şi al lucrurilor pe cari regisorul le stăpâneşte tot aşa de bine ca şi pe actori...

Gilberto Beccari : Vita Vergine

Ca mulţi alţi fii ai patriei sale, tânărul italian Froilan Duprez — eroul romanului — poet inconştient, a plecat în America să-şi agonisească stare, devenind un „estanciero" (crescător de vite): atras de poezia păstoritului şi a nesfârşitelor livezi din Pampas. Din Buenos Aires porni în inima Continentului, în lungul pitorescului „Rio de la Plata", al râului „Parâna", şi al râului „Paraguay", pe o luntre indigenă, până la „insula lui Dumnezeu" — Nandeyara, ca un Robinson oarecare. Aci Beccari ne dă emoţionante pagini de descriere a acelei naturi luxuriante, bizară şi plină de primejdii care constituesc meritul de căpetenie al cărţii. Facem cunoştinţă cu locuitorii sălbateci ai insulei, descrişi de autor în chip viguros şi impresionant, prin care se evidenţiază antagonismul dintre rassa albă şi cea indiană. Nu lipsesc apoi episoadele de iubire între erou şi indigene, autorul tinzând să lumineze astfel un alt aspect al aceluiaş ireductibil contrast.

Suntem la porţile „deşertului verde al Americei de Sud" (Marele Chaco), acea vastă regiune semi-necunoscută, singuratecă şi misterioasă. In tovărăşia straniilor „tipuri" din partea locului, mai ales a isteţului „tigrero" Pablito, vânătorul de tigri, îmbrăcat în albastru, căci această coloare se pare a fi ostilă fiarelor. Fermecător de şerpi, mic de statură dar vânjos. Pablito se împrieteneşte cu tânărul italian, pe care-l introduce în tainele vieţii de acolo (descrierea colorată a sărbătorii, cu flori, chitare şi cai înzorzonaţi în panglice de argint dar şi a primejdiilor de toată ziua, constând din atacul fiarelor, şi din năpustirea stolurilor de lăcuste uriaşe). Totodată eroul pătrunde în familiile de creoli care trăiau în insulă, făcând astfel cunoştinţa celor două minunate fecioare Vidalita şi Consuela personificări de frumuseţe sălbatică şi de eroic devotament sufletesc, înflorit din pasiune.

In astfel de împrejurări se săvârşeşte încetăţenirea poetului Froilan în noua lui patrie de adopţie. Intr'acestea, i se oferă prilejul de a cunoaste mai de-aproape şi mult încântatul *Gran Chaco*, atât de misterios şi de neexplorat. Iată nesfârşita frământare a valurilor verzi, şi puzderia de păsări multicolore cu cântecul lor asurzitor şi împleticirea plantelor uriaşe, şi mugetul fiarelor nestânjenite de om. Şi cântecele nostalgice din colibele de pe marginea drumului. Dar după două luni de şedere în acest pustiu însufleţit, deşi regenerat trupeşte, Froilan începe să simtă apăsarea nostalgiei lui de european desrădăcinat. Imensa singurătate îl strivea. Se întoarce iarăşi printre oameni, aproape sălbăticit. Pentru curajul lui de-a fi trecut primejdiile Marelui Chaco, această întoarcere e un triumf de flori, de aclamaţii şi de zâmbete femeeşti. (Din nou autorul ne introduce în tainele vieţii locale, precizând decorul folkloric, în legătură cu marile acte ale vieţii acelcia: naşterea şi moartea). Imaginea Vidalitei îl urmărea pretutindeni. O reîntâlneşte în mijlocul marei sărbători numită Gerra (înfierarea vitelor), unul din marile evenimente din viaţă „Estanciei", sărbătorit cu mare solemnitate. Pentru Vidalita, Froilan renunţă la atracţia deşertului, dar nu pentru multă vreme. Cedă stăruinţelor tovarăşilor, plecând iarăşi să exploreze şi mai adânc pustiul, cu două luntri înarmate. Spre fericirea lui Froilan însă, familia celor două creole i le încredinţă în ultimul moment, spre a le duce într'o localitate din partea opusă a pustiului. Beccari îşi luminează aci romanul cu o splendidă pagină descriptivă, arta sa atingând cu acest prilej frumuseţi nebănuite, de-o putere de sugestie impresionantă.

In cursul acestei puţin obişnuite călătorii iubirea italianului pentru creolă se schimbă în adevărată pasiune, cu atât mai mult cu cât are prilejul s'o salveze de mai multe ori de atacul fioros al tigrilor ori al triburilor de indigeni. Nu mai puţină înclinare pentru curagiosul „italianito" simţia şi Vidalita, soţia ideală visată de Froilan şi pe care, odată îmbogăţit acolo, ar fi voit s'o ducă cu el în Italia. La aceasta se opunea însă tradiţia nemiloasă a familiilor de creoli, care nu admitea nici un fel de încrucişare de rassă.

După câteva decepţii în ce priveşte putinţa unei repezi îmbogătiri în acest pământ al făgăduinţii, şi după întoarcerea în orăşelul lor, Froilan încearcă să-şi exteriorizeze frământarea pătimaşe din suflet, dar se vede în faţa groazei Vidalitei de-a fi surprinsă de ai săi, călcând jurământul sacru al familiei, şi deci ucisă fără milă. De aci începe drama. Fratele celor două creole începe să bănuiască legăturile dintre străin şi una dintre surori; după o scenă violentă între ei. Ruy—fratele—cere explicaţii categorice lui Froilan. Ca prim rezultat, se hotărî exilarea Vidalitei pe marginea unui râu sălbatec, în coliba unei rude bătrâne. Scandalul se lăţi şi întregul orăşel nu mai avea decât vorbe de ocară la adresa străinului. Pus în imposibilitate de-aş mai exercita meseria de „estancero", acesta se văzu redus la viaţa chinuită a unui sclav. O singură licărire de speranţă îi dă împrietenirea cu Pablito, vânătorul de tigri, de la care află şi locul unde fusese ascunsă creola. După o fugă plină de primejdioase peripeţii şi după întâlnirea emoţionantă a celor doi tineri, — cu toată pasiunea care îi coprinsese şi ei sufletul, creola Vidalita nu se poate hotărî să-şi părăsească pământul ei de soare şi de verdeaţă. Cu mintea întunecată de prejudecăţi atavice, cu inima bântuită de sentimente primitive, Vidalita nu se putea învoi la fuga în ţara „străinului", pe care totuşi îl iubea. După un rămas bun cu înfiorări de tragedie, Vidalita dispare irevocabil din faţa lui Froilan. Oprit la timp pe marginea prăpastiei, în suflet cu nostalgia Vidalitei şi a oceanului de verdeaţă din ţara Marelui Chaco, Froilan se hotărăşte să se întoarcă în patrie, înfrânt în lupta cu „viaţa virgină" a miraculosului Paraguay.

Din povestirea aceasta a subiectului, ne dăm seama că romanul lui Beccari—oscilând, între aventură şi romantism exotic — se leagă de-o întreagă tendinţă destul de accentuată astăzi în Apus: renunţarea la romanul provincial ori analitic, spre a se încerca repunerea în circulaţie a luminoaselor teme exotice.

INSEMNĂRI

Despre interviewuri

„Cetatea Literară". vorbind de interviewurile noastre, spune că... „cel întrebat preferă să vorbească despre sine decât despre alții, ceeace trebuie să fie în definitiv foarte confortabil". Această revistă face oarecum repros scriitorilor interviewați.

Trebuie să recunoaștem că, în chestia de față, nu-s vinovați scriitorii — ci noi...

Intr'adevăr, luând interview lui X., noi am înțeles să ne ocupăm nu de alții, ci de X. Un lucru foarte simplu, de altfel. Deci pe X. am vrut să-l facem să vorbească despre dânsul și despre opera lui.

Recunoaștem: am greșit metoda.

Pe viitor, când vom vrea să aflăm date biografice asupra autorului, informații asupra operei lui X. — ne vom adresa lui Y. Iar despre Y. vom cere știri lui Z. După o serie de interviewuri, ne vom atinge scopul — nu direct, ci pe încunjur... însă vom fi pe placul „Cetății Literare" care are atâta încredere în mahalagismul literar, încât își închipuie că alții sunt mai bine informați asupra persoanei și operei tale decât tine însuți...

Un cronicar literar

D. Russu Sirianu într'o revistă a revistelor din „Indreptarea". citează și „Adevĕrul Literar".

Dar să dăm cuvântul cronicarului de mai sus :

„*Adevĕrul Literar* No. 270. Prea se aseamănă număr cu număr...

„Sistemul de a impune un nume îndoelnic cu „poze" și litere groase, e riscat.

„Memento: *Poezia pură* de Ion Minulescu".

Numerele „Adevĕrului Literar" se aseamănă între ele — fiindcă-s bune. Numerele proaste se pot face foarte variat... pe când cele bune, cu un număr mic de prozatori, critici și poeți excelenți, sunt condamnate — vai! — la monotonie.

Dar să vorbim serios.

„Indreptării" nu-i plac numerele uniforme. Un punct câștigat discuției. Ea vrea deci lucruri nouă.

Ei bine. — în No. 270 am prezentat un nume nou. Dar nici asta nu-i pe placul cronicarului literar al d-lui general Averescu: „sistemul de a impune un nume, etc... e riscat".

Cum să-l împăcăm pe d. Sirianu?

A. da. — cu „Poezia pură *de* Ion Minulescu", pe care d-sa o remarcă din tot numărul.

Ori, ce s'a întâmplat?

„Poezia pură" nu este *de* Ion Minulescu, ci de d. Paul Zarifopol, și este numai dedicată *lui* Ion Minulescu.

D. Russu Sirianu n'a cetit articolul, s'a uitat numai la titlul lui și, confundând dedicația cu iscălitura, ne-a trecut la Memento: „*Poezia pură* de Ion Minulescu".

Iată cine ne face obiectii critice.

Soviete culturale...

D. Mihail Dragomirescu, rămânând fără revistă în Capitală, și-a mutat activitatea în provinciile desrobite. Astfel d-sa onorează foarte des paginile revistei „Cele Trei Crișuri" din Oradea.

In ultimul număr al acestei publicații, d. Dragomirescu — ca spirit metodic — vrea să organizeze sistematic activitatea culturală.

După părerea d-sale, ar trebui să se înființeze o instituție centrală de cultură, „care s'ar întruni numai odată pe lună", și din care s'ar alege un comitet executiv de trei sau de cinci persoane, cu atribuții permanente. Acest comitet și-ar exercita activitatea „fiind ajutat de tot atâtea *comitete speciale* câte specialități comportă manifestările noastre culturale".

Această instituție ar presupune în prealabil o federalizare a tuturor societăților culturale în centre locale — centre direct legate cu comitetul central.

Ar fi deci un sistem de soviete culturale — împotriva cărora n'am avea nimic de zis... dacă s'ar găsi la noi societăți de federalizat și „specialități" de înzestrat cu comitete „speciale", „centrale" și „executive". Căci membri în aceste soviete — începând cu dictatorul literelor — mișună prin toate cenaclurile și institutele de cultură...

O întâmpinare

Primim din partea d-rei Henriette Yvonne Stahl următoarea scrisoare, căreia — în virtutea dreptului de apărare — îi facem loc în coloanele noastre:

„Domnișoara O. Cazimir, care mă obișnuise numai cu laude, are împotriva mea, în „Adevărul literar" din 7 Februarie curent, o neașteptată eșire. Se pare că ține cu tot dinadinsul să mă înfățișeze în postura ridicolă de „acaparatoare a tutulor glorioaselor bunuri pământești pe care mi le poate oferi cariera" literilor, ca o „tenace autoare care ține să concureze la toate premiile posibile", adică de femee ce se înghesue la pomana premiilor literare.

Mă învinuește că ași fi concurat la 4 premii literare, ba mai mult: *afirmă* că ași fi concurat, cu o carte din 1924, la premiul Femina 1925, și comisiunea, în mod ilegal, mi l'ar fi decernat.

Nu știu ce a putut induce pe d-ra O. Cazimir în eroare. Căci articolul d-nei I. Sadoveanu din „Adevărul literar" din 31 Ianuarie, pe care pare a se rezema, nu arată așa ceva.

In realitate n'am prezentat volumul Voica decât la un singur premiu, aceasta ca debutantă, la premiul „Dimineței", și nu l'am obținut.

Am luat premiul S. S. R., și am fost propusă la Premiul Femina pe 1924, fără nici un amestec din partea mea.

Pentru S. S. R. nu știu măcar cine a avut amabilitatea să atragă atenția asupra cărței mele, iar la „Femina", d-na I. Sadoveanu este aceea căreia îi datoresc mulțumiri.

Imi pare rău că talentul atât de inteligent al d-rei O. Cazimir, în literatură, n'a fost secundat în această ocaziune de o cunoaștere a meseriei gazetărești. Mai puțină fantezie în chestiuni de informații ar fi scutit această discuțiune.

Concluzia, pentru mine, este că nu numai unele „jurii femenine" lucrează mai mult cu „sentimentul" decât cu inteligența. — *Henriette Yvonne Stahl.*"

Viața marilor scriitori

Publicul se interesează mult de viața privată a marilor scriitori. In Scandinavia, mai ales, unde gazetele zilnic apar obișnuit în 24 pagini și Sâmbăta în 48, informația politică nu ajunge să umple coloanele. S'a recurs la studii literare anchete și reportagii. Se servesc adesea interviewuri cu marii scriitori scandinavi în care tot felul de amănunte sunt furnizate publicului avid de fapte diverse.

In momentul când svonuri asupra candidaturei d-nei Sigrid Undset la Premiul Nobel de literatură făceau ocolul capitalelor europene, presa scandinavă și mai ales ziarele feminine, au publicat sumedenii de pagini asupra scriitoarei (uitând bineînțeles să vorbească de opera ei).

Intr'o mare revistă din Copenhaga *Vore Damer* a apărut un articol cu totul lipsit de gust. O colaboratoare a acestei reviste s'a dus la Sigrid Undset (laureata premiului Nobel din acest an) și i-a cerut câteva date asupra vieții ei private. Scriitoarea a refuzat însă orice fel de lămuriri pretextând că e suficient să i se citească cărțile, dar nu privește publicul dacă ea se culcă la opt seara sau la patru dimineața. Gazetărița însă nu s'a lăsat descurajată. Ea a aflat că laureata premiului Nobel are o mătușă, nevastă de negustor. S'a dus dar la dânsa să afle amănunte. Negustorița, fericită că poate produce în sfârșit ceva destinat tiparului, dădu drumul la o mulțime de amănunte. Aflăm deocolo că Sigrid Undset a fost un copil-minune; la doi ani știa să deosebiască statuia lui Venus de Milo de statuia lui Apollon de Belvedere; la șase ani mătușa a avut intuiția că Undset va ajunge un al doilea Andersen. La 29 de ani a debutat în literatură și mătușa i-a prezis de atunci cariera strălucită de astăzi. Apoi urmează detalii asupra vieții casnice. In casa dela Lillehammer, scriitoarea are peste 250 de vase cu flori. Ea tricotează și coase, face bucătărie deși are trei servitoare... etc

Scrie noaptea, fumând țigări și bând cafea...

Pretutindeni, viața literelor cunoaște indiscreții.

Două premii literare

Publicul francez n'are mare încredere în premiile literare, totuși urmărește cu destul interes distribuirea celor două mari premii anuale :

Premiul Goncourt și Premiul Femina—Vie Heureuse.

Frații Goncourt, ca să-și imortalizeze numele, au înființat o Academie a cărei însărcinare de căpetenie este să premieze în fiecare an cea mai bună operă — din romanele naturaliste.

Intre membrii acestei Academii figurează frații Rosny, Lucien Descaves — care, de când a fost respinsă canditatura lui Courteline, nu mai ia parte la ședințe, ci-și trimete votul în plic—; poetul Raoul Ponchon Poe Neveuse și în fine Leon Daudet.

De data aceasta **cei zece** — cum sunt numiți adesea membrii acestei Academii — în ședința de la 17 Decembrie au hotărît să premieze pe Maurice Genevoix, alegere cu totul neașteptată.

Maurice Genevoix și-a petrecut copilăria în Orléans, unde a absolvit și școala normală — școală care a fost ilustrată de Romain Rolland.

„Cei zece" l'au premiat pentru volumul *Raboliot*. Deși nu este cel dintâi volum al său, totuși Genevoix este un începător, căruia Academia Goncourt i-a deschis în felul acesta drumul spre glorie.

* * *

Juriul de literate Femina-Vie heureuse a decernat în ultimii ani premiul lui Roland Dorgelè, pentru **Croix de bois** și lui Lacretelle, pentru **Silbemann.**

Anul acesta a fost încoronat Joseph Delteil, pentru **Jeanne D'Arc.**

MARUNTE:

— A apărut de curând noua lucrare a d-lui *N. Cartoian*, conferențiar la Universitate, despre „Legendele Troadei în literatura veche românească". Autorul studiază epopeele omerice în legătură cu literatura românească, originalul redacțiunilor din cronografe ale Istoriei Troadei și insistă a arăta cum o versiune occidentală a Troadei a influențat romanul românesc al veacului. Lucrarea lămurește o sumă de chestiuni din vechea literatură românească și a apărut în editura Academiei Române, Memoriile Secțiunii literare.

— Ultima carte a lui *Ivan Bunin*, apărută în franțuzește, se intitulează: „Le sacrament de l'amour". O carte admirabilă și simplă: eroarea sentimentală a celei dintâiu iubiri. Cei cari acuză încă pe romancierii ruși că sunt înăbușiți și obscuri, să citească această poveste scurtă și limpede. E de mirat că Ivan Bunin nu se bucură încă, la noi ca și aiurea, de notorietatea de care se bucură un Maxim Gorki.

— S'a pus sub tipar și va apare în curând „Almanahul Graficei Române pe 1926" cu colaborarea d-lor: N. Iorga, M. Simionescu-Râmniceanu, I. Bianu, Eug. Lovinescu, S. Mehedinți, Em. Tătărescu, I. Timuș, G. N. Dulca și V. Molin.

— Revista „Roma" de sub direcțiunea d-lui profesor Ramiro Ortiz, a intrat în al șaselea an de existență. Numărul pe Ianuarie 1926 publică oda lui Carducci către regina Italiei, în frumoasa traducere a d-lui Giuseppe Chifarelli, un articol al d-lui P. Sergescu despre Leonardo da Vinci și Ramiro Ortiz despre „Cei vii și cei morți".

— O nouă publicație „*Răzeșul*", revistă culturală lunară, care apare la Bârlad sub îngrijirea scriitorului Virgil Caraivan, publică interesante documente în legătură cu întemeierea „Soc. Scriitorilor Români", printre care două scrisori dela d. Mihail Sadoveanu.

— Intr'o broșură „B. P. Hasdeu și Rusia", d. Liviu Marian, stabilește anumite raporturi pe care le-a avut Hasdeu cu cultura și literatura rusă și-și arată în acelaș timp regretul că Hasdeu n'are încă în Basarabia, patria lui de naștere, un monument sau un muzeu care să-i poarte numele. Ca titlu de informație, mai amintim că d. Marian lucrează la o mare monografie asupra învățatului B. P. Hasdeu.

— La 15 Februarie va apărea în București „Generația Nouă", revistă de literatură, critică, sociologie, redactor fiind d. D. Nichita.

— Cea mai mare parte din ultimul număr al revistei „Pagini Litere" e consacrată lui *Romain Rolland*, a cărui aniversare de 60 de ani dela naștere e sărbătorită în aproape toate centrele culturale din Apus. Articole de P. Istrati, Eugen Relgis, I. Neagu-Negulescu, și A. Gălățeanu arată pe Rolland ca om și scriitor.

— Criticul și istoricul literar francez, *Fortunat Strowski*, anunță o carte care se va intitula „La Sagesse française" — o serie de studii asupra unor cugetători printre care se numără: Montaigne, Saint Francois de Sale, Descartes, La Rochefoucauld și Pascal.

— Premiul „Lasserre" (10.000 fr.) a fost dat, pentru anul trecut, lui *Edmond Pilon*, pentru întreaga lui operă, contra lui Paul Fort, Ernest Jaubert și Saurès. Destinat să încoroneze opera unui scriitor, premiul a fost atribuit până în prezent lui: Dumont-Wilden, Auguste Dorchain, Camille Mauclair, Pierre Hamp, Tancrède Martel, Elemir Bourges, Victor Giraud, Louis le Chardonnel.

— O serie de curioase „Portrete de femei" publică în „Revue Universelle" *Francis Jammes:* La tyranne, La Clarisse, La noble illusionnée, L'infirmière bénèvole, La théologiènne, L'éternelle enfant, La contrediseuse, La snob.

— Un nou eveniment în programul limbei Esperanto, îl formează apariția revistei ilustrate *„Oriento"*, care se editează la Harbin în China. Revista conține 110 pagini, multe articole originale despre: etnografia, educația, medicina, pedagogia, literatura, comerțul și mișcarea socială din extremul orient, și este redactată în întregime în limba Esperanto.

— Intr'o editură franceză va apărea în curând „La Psichologie de l'amour", cu o prefață de Paul Valery, datorită d-lui Poldystern, autorul pieselor „Ploaie cu soare" și „Biata inimă", ambele reprezentate la Teatrul Mic.

— A murit la Paris pictorul și desenatorul Félix Valloton. S'a remarcat în special prin portretele poeților și oamenilor de litere, tratați în negru sau alb, în maniera gravurilor în lemn, care au apărut, rând pe rând, în „Mercure de France", în „Revue blanche" sau „Revue des Revues", însoțind textul lui Remy de Gourmont. Tot el a ilustrat cele două „Livres des Masques".

BIBLIOGRAFIE

Gunar Heiberg: „Balconul" din limba norvegiană cu un studiu introductiv de Marcel Romanescu. Edit. „Cartea Românească", București, prețul 50 lei.

Carol Drimer: „Studii și Critice" (volumul II), cu următorul sumar :

Cabala în noua concepție, Iom Kipur, Eri și Azi, Tise be Ab după Brandes, La primul congres, Anatole France despre Evrei, De pe Stâncă, Cântarea Cântărilor, Primitivele, L. Atlas, Evreica din Toledo, Esterca, Frânturi de suflet, Erev Iom Kipur, Un român ebraist, Din zilele de Paști, M. Braunstein-Mibaschan, Poetul Sol. Segall, Ruth. Prețul 30 lei.

Universul Literar No. 60 (Perpessicius, N. Davidescu, Alfred Moșoiu, M. Sorbul, Mircea Rădulescu, N. N. Tonitza, etc.)

Neamul Românescu Literar (N. Iorga, Ion Sân-Giorgiu, etc.).

Cetatea Literară No. 3 (Camil Petrescu, F. Aderca, Ticu Archip, etc.).

Cultura poporului No. 147 (Ion Dongorozi, August Scriban, etc.).

Cele trei Crișuri No. 1 (Mihail Dragomirescu, I. Agârbiceanu, A. Cotruș, Emil Isac, George Baiculescu, etc.)

Gândul Nostru No. 8-10 (Adrian Pascu, Sandu Teleajen, Enric Furtună, etc.).

Societatea de mâine No. 6 (I. Simionescu, N. Ghiulea, Dr. Kernbach, dr. Aurel Voina, etc.)

Curiozități

O... Veneție în America

America își construește o a două Veneție! Liga proprietarilor de hoteluri din Florida a hotărât anul trecut să sape în orașul Miamy o vastă rețea de canaluri copiate după modelul Veneției, și să clădească palate de marmoră identice cu cele venețiane. Astăzi, canalurile sunt gata, iar palatele vor fi isprăvite la toamnă. Pentruca asemănarea celor două Veneții să fie și mai izbitoare, iar milionarii americani să nu mai plece în Europa ca să vadă Veneția cea veche, liga a și tocmit „câteva duzini" de adevărați gondolieri venețieni, care au și sosit la Miamy. Liga a garantat guvernului american că, după expirarea termenului pentru care au fost angajați, gondolierii se vor întoarce acasă, cedând locul gondolierilor americani „instruiți" de dânșii.

Football sau nuntă ?

Un amator pasionat de football, din Schephfield, care timp de 15 ani n'a scăpat un singur match, urma să se căsătorească cu o fată bogată. Nunta a fost fixată de pastor pentru Sâmbătă. Dar în aceiași zi trebuia să aibe loc și concursul între două din cele mai bune echipe de football. Tânărul se arăta extrem de agitat, însă nu îndrăznea să spună logodnicei sale, că ar prefera o altă zi. O întâmplare i-a venit în ajutor. Fata scăpă o vorbă, că n'ar vrea să se căsătorească în ziua în care pastorul mai cunună și alte perechi. O ideie strălucită apăru în capul footbalistului: Clerk-ul pastorului primi o sumă și se obligă să spună logodnicei sale că într'adevăr mai multe alte căsătorii urmau să fie oficiate în ziua de Sâmbătă. Nunta s'a amânat, și fericitul sportsman a luat parte la match.

O expoziție monstră

La 1 Iunie 1926 va începe funcționarea expoziției din Filadelfia, organizată cu ocazia a 150 ani de la proclamarea independenței. Expoziția va demonstra omenirii întregi progresele Statelor-Unite din ultimii 50 ani care au trecut după expoziția dela Filadelfia din 1876, când se serbase centenarul Independenței. 24 națiuni mai mari iau parte la această expoziție, în afară de alte zeci de națiuni mai mici. In partea centrală a expoziției s'a construit un stadion sportiv care a și costat 2 milioane dolari, organizarea expoziției costă 3 milioane, amenajarea străzilor din sectorul expoziției — 6 milioane dolari, etc.

O viață pentru... o mănușă

George Blanchette din Sanford, Statele-Unite, fiind plin de sentimente cavalerești, a observat că o fată rezemată de balustrada podului de peste râul Musam, a scăpat o mănușă, care a căzut pe ghiața râului. Căutând să-i aducă mănușa tânărul s'a aventurat s'o ridice de pe ghiață, ținându-se de colțul unei bare de fier; însă a alunecat și și-a găsit moartea sub ghiața care era prea subțire.

Câini din Paris

Primăria din Paris a mărit taxele ce se percep pentru câni. Cu această ocazie s'au întocmit și statisticile cânilor întreținuți de parizieni. La 3.500.000 locuitori, nu se află decât 49.000 câni înregistrați, adică un câne la 71 locuitori. Câni neînregistrați mai că nu există în Paris. In 1914 numărul cânilor era mare mare: 73.000 și de atunci scade necontenit.

BIBLIOTECA DIMINEAȚA

Iată ultimele lucrări cari au apărut în această interesantă colecție literară:

No. 49 RADEȘ de N. Teodorescu

pagini de roman pline de sentimentalismul cel mai pătrunzător. Intâia lucrare mai însemnată a unui tânăr scriitor vrednic de atenție

No. 50 WERTHER

de scriitorul sârb Lazăr K. Lazarevici, traducere după original de C. S. Constante, — una din cele mai caracteristice scrieri ale celui ce a fost numit „un Turghenieff al poeziei sârbești".

No. 51 DOMNUL ȘEF de ADRIAN PASCU

Schițe din viața funcționarilor

No. 52—53 Profesiunea doamnei Warren

Comedie neplăcută în patru acte de GEORG BERNARD CHAW

în românește de VICTOR ION POPA

Prețul unui exemplar LEI 6

ANUL VII. — No. 272

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 21 Februar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

In Memoria lui Radu Rosetti

Cu inima strânsă scriu aceste rânduri, după ce am dus la mormânt pe cel mai nobil fiu al pământului nostru, pe un erou din alte timpuri care zăbovise printre noi parcă anume să ne fie o pildă vie de cinste, lealitate şi curaj cetăţenesc. Minat de o boală necruţătoare, s'a stins bătrânul, încetul cu încetul, dispărând dintre noi cu aceeaşi discreţie cu care îşi ducea viaţa în vremea sa de pe urmă. Retras de lume, deşi iubea plăcerile ei, consacrându-se cu totul unei opere pe care ţinea mult s'o isprăvească, el a închis ochii cu regretul că n'a putut să dea tot ce-şi pusese în minte. Pentru noi, pierderea este enormă: o lume întreagă se prăbuşeşte cu moartea acestui vrednic bărbat, o lume al cărei secret numai el îl avea şi pe care l-am închis pentru totdeauna în groapa care adăposteşte rămăşiţele lui pieritoare. Nimeni nu-l va putea înlocui....

* * *

Toată opera lui a ieşit din legătura sa tainică cu trecutul. Patriot fără asemănare, ceeace fireşte, nu spunea niciodată, dar care reieşea din fiecare gând, din fiecare vorbă, din fiecare mişcare, el iubea pământul ţării aceştia cu o pasiune pe care vârsta, cu pornirile ei melancolice pentru acel „altădată" o ţinea vie şi scânteietoare. Căci pe pământul binecuvântat al Moldovei au trăit şi s'au bucurat de viaţă — tatăl său, marele logofăt Răducanu Rosetti, om învăţat şi aprig iubitor de ţară, şi mama sa, Domniţa Aglaia — cea mai bună şi mai frumoasă femee din Moldova — fiica lui Grigore Ghyca Voevod, a acelui Domn blând şi senin, care toată viaţa lui a luptat pentru *Unire*. Aici trăise bunul său de pe mamă, Alecu Ghyca, bărbat de o cinste şi integritate neasemănată, care trecea drept un sfânt prin viaţa lui fără prihană, şi Costache Ghyca, care căpătase titlul de principe al imperiului rusesc dela Caterina cea Mare, şi voevodul nenorocit Grigore al III-lea Ghyca, ucis de Turci la Iaşi, când cu răpirea Bucovinei. Aici trăiseră toţi Ghyculeştii moldoveni — rudele maicei sale — din toate stirpele: Trifeştii, Budeştii, Comăneştii, Delenii, Brigadireştii şi Kefaleştii, aliaţi de aproape cu neamul lui Buhuş, ai cărui cei mai îndepărtaţi strămoşi ilustraseră domnia lui Alexandru cel Bun, cu Sturzeştii, care domniseră în câteva rânduri, şi cu toate familiile mari din Moldova.

Şi iarăşi pe pământul pe care-l iubea atâta, şi-a petrecut viaţa, bunul său depe tată, vestitul hatman Răducanu Roset, om vajnic şi neastâmpărat, dar credincios, drept şi nelacom, pe care literatul ni l-a descris în *Păcatele Sulgeriului;* şi comisul Lascarachi Ruset, cel cu multe procese, şi medelnicerul Iordache, ascendentul său. Aici a trăit vornicul Manolache Ruset, care a prins pe regele Poloniei, Stanislav Lescinski, ce se rătăcise prin Bacău, şi l-a dus prizonier la curtea lui Neculai Mavrocordat, cum povesteşte Axinte Uricariul pe larg. Apoi Constantin Ruset, numit *CuparIul,* care, cu faptele lui a umplut întreaga istorie a Moldovei, la sfârşitul veacului XVII-lea, cum arată cronicarii, şi Antonie Ruset, voevodul Moldovei, care „măcar că grec ţărigrădean, era mai bun decât pământenii", după vorbele lui Neculcea. Aici au trăit deci, au suferit şi s'au bucurat toţi strămoşii săi depe tată — Roseteştii — cu toate ramurile directe şi colaterale: Teţcanii, Orăşenii, Roznovăneştii, Filipeştii, Soleştii, Bălăneştii şi Pribeşti.

Pentru a-şi satisface dragostea lui de pământul ţării, îndemnat şi de o nobilă pornire, s'a afundat în studiul documentelor ce-i desvăleau trecutul aspru şi sbuciumat. De aici a ieşit o operă ştiinţifică care-l pune alături de istoricii noştri fruntaşi. Dar cercetând cu râvnă mai ales legăturile dintre boieri şi ţărani, a ajuns la nişte concluzii care aruncau discreditul asupra clasei din care făcea parte, pe care însă firea sa cinstită şi dragostea de adevăr, n'au putut să le ocolească. Şi atunci el, urmaşul unor mari proprietari de pământ, a vorbit limpede şi răspicat: ţăranul a fost despuiat în cursul vremilor de ocina lui strămoşească, iar moşiile boiereşti, în fazele lor depe urmă, sunt rezultatul tuturor nelegiuirilor...

Aşa au ieşit la lumină cele două lucrări monumentale ale lui: *Pământul, Sătenii şi Stăpânii în Moldova* şi *Pentru ce s'au răsculat ţăranii.* Aceste opere au nu numai o valoare ştiinţifică, ci şi una socială, căci numai în urma apariţiei lor, au putut să se convingă adversarii improprietăririi ţărăneşti, că exproprierea este un act indispensabil pentru viitorul neamului — dar şi unul de dreptate expiratoare...

* * *

Şi opera lui literară, tot din acest imbold a fost alcătuită: reinvierea trecutului. *Păcatele Sulgerului,* acest roman pasionant, *Poveşti Moldoveneşti, Alte Poveşti Moldoveneşti, Amintiri* şi mai ales, acea istorie vitejească dela începutul descălecării Moldovei — *Cu paloşul* — poate cea mai fermecătoare lucrare ce s'a scris în româneşte — sunt icoane vii, întâmplate în cursul veacurilor, care te captivează cu farmecul lor.

El n'a avut lectori mulţi şi aceste cărţi n'au cunoscut ediţii mari, însă toţi acei care au cetit măcar una din lucrările sale au devenit, fără nici o rezervă, admiratori sinceri ai lui.

Subt tipar se găsesc acuma, alte două volume de *Amintiri* — dar izvorul lor nu era încă secat. Avea de gând să mai scrie un volum, în care să arate legăturile lui — începând din vârsta copilăriei — cu diferiţii oameni mari ai ţării. De asemenea voia să mai dea la lumină încă 2—3 volume din Poveşti Moldoveneşti, pe care le-ar fi intitulat: *Iar Poveşti Moldoveneşti, Tot Poveşti Moldoveneşti* şi *Noui Poveşti Moldoveneşti....*

Dar cartea pe care dorea el s'o vadă mai iute sfârşită era *O partidă de Stos* — la care lucra cu râvnă în vremea din urmă. E istoria noastră din timpul neutralităţii şi a războiului. Materialul tot e adunat. Cele dintâi capitole sunt şi redactate, însă lucrul mergea greu din pricina şubredei lui sănătăţi. Radu Rosetti îmi vorbea de un testament literar, în cazul când moartea l-ar fi împiedicat să-şi termine lucrarea. Nu ştiu dacă acuma a designat sau nu, pe acela care s'o isprăvească.

Pământul, Sătenii şi Stăpânii avea de gând s'o refacă. Anume ar fi dorit ca partea generală a operei, anume evoluţia proprietăţii, s'o puie mai în acord cu ultimile date ale ştiinţei — şi să mai revadă şi unele amănunte. Lucrarea asta nu voia s'o facă singur. De aceia s'a adresat fiului meu — care l-a impresionat cu cunoştinţele lui asupra chestiunii agrare la noi. Inainte de a pleca ultima oară în străinătate, pentru doctorat (subiectul tezei e Reforma Agrară în România), Radu Rosetti i-a propus o colaborare pentru refacerea pomenită, spunându-i că pe copertă să fie numele amândurora, iar beneficiile să le împartă în două. La care fiul meu i-a răspuns că cinstea de a sta numele său alături de un nume atât de ilustru, e o prea mare distincţie pentru dânsul, ca să mai fie vorba şi de alte foloase...

Mai voia să facă o dramă cu subiect din viaţa lui Ştefan cel Mare, al cărui început îl avea scris, redactat însă pentru nuvelă. Aşa mi-a spus în Iunie trecut şi pentru schimbarea pe care o plănuia, îşi căuta un colaborator cu pricepere în lucrările dramatice.

* * *

In copilăria mea auzeam de multe ori pe mama pomenind numele *Răducanu.* Era vorba atunci de „fetele Răducanului", de „casele Răducanului" sau de „robii Răducanului". Nu ştiam ce să cred. Augmentativul numelui mă punea pe gânduri. Eram la vârsta aceia în care, limita dintre lumea imaginară a basmelor şi viaţa reală nefiind bine fixată, cele două tărâmuri se amestecau unul cu altul, aşa că trăiam alături de smei şi de balauri pe care-i luam drept fiinţe aievea. Numai că nu ştiam pe unde să-i caut. Răducanu... fetele lui... şi mai ales *robii* de care auzeam vorbindu-se, ce puteau oare să însemne? Odată am întrebat:

RADU ROSETTI

— Mamă, cine-i Răducanu?

Mama mi-a răspuns nebănuind ce se petrece în mine:

— Un boier mare...

— E om? am îndrăznit eu să adaug.

— Dar ce poate să fie alta?

Ştiam eu ce putea fi — dar răspunsul îl păstram numai pentru mine. Aş fi dorit ca mama să n'aibă dreptate. Intr'o zi însă, — să fi avut nouă ani — pe când eram amândoi pe una din străzile Iaşilor — cam pe unde venea vechiul magazin al Babettei — mama uitându-se pe trotuarul celălalt, zise mai mult pentru dânsa:

— Băietul Răducanului..."

M'am oprit brusc şi m'am uitat cu mare atenţie. Un domn înalt — chiar foarte înalt, mi s'a părut — cu o bărbuţă neagră, cu haine cenuşii, în mână cu un baston noduros, mergea agale înspre Mitropolie. Cine să fi fost? Poate chiar Radu Rosetti. Imi aduc aminte impresia puternică ce mi-a făcut vederea lui şi feluritele gânduri care m'au frământat până ce am ajuns acasă.

Mai târziu, o soră a mamei, care locuia pe malul Prutului, oridecâteori venea pe la noi, în convorbirile ei cu cei ai casei, pomenea de Bazga, Gura Bohotinului, Cozia, Răducăneni, Căiuţi. Era vorba tot de Răducanu, de fetele lui, de Lascarachi Rosetti care avea moşii prin Basarabia. Deşi eram în vârstă acuma, ascultam totuşi cu interes vorbele mătuşei mele, căci simţeam că cei pomeniţi erau oameni mari şi puternici.

* * *

Amintirile mele în această privinţă, nu se sfârşesc aici. In anul când am ieşit din universitate, am găsit în casa profesorului Dimitrie Stoika o femeie bătrână care fusese doică la două din fetele sale, iar acuma trăia pe lângă dânşii. O chema Aristiţa şi era fata lui Neculai Lefter — despre care Radu Rosetti vorbeşte de multe ori în Amintiri. Trăise în Căiuţi, la curtea Răducanului, şi istorisea cu plăcere cele ce-şi mai aducea aminte. Vorbea de sutele de robi răducăneşti, de ţigancele cele frumoase care frecau tălpile boierilor, de moşiile întinse şi viile lor, de frumuseţa şi cruda tinereţă a Domniţei, de blănurile de samur, de jder, de vulpe, de ienot, cu care se acopereau frânghii întregi, când le scoteau la aer, de belşugul de acolo şi de mâniile cumplite ale Răducanului. O ascultam cu mare plăcere. Iar ea sfârşea totdeauna cu un oftat adânc, parcă ar fi fost vorba de rudele ei: „Ei, s'au dus timpurile acelea!"

Da, într'adevăr, acele timpuri s'au dus. In diversele mele peregrinări electorale prin judeţul Bacăului, am trecut odată şi pe la Căiuţi. Cam prin mijlocul târgului, vezeteul a întins biciul spunându-mi: „Curtea Răducanului..." Am oprit trăsura. O casă mare, cu două rânduri, dărăpănată, aproape părăsită. Tencuiala lipsea din multe părţi. Gardurile la pământ. Grădina cea mare — frumosul parc de care vorbeşte Rosetti în amintirile sale — era părăgănită. Cărările nu se mai cunoşteau, iar copacii — mulţi din ei, tăiaţi. M'am uitat cu strângere de inimă. Ştiam că în casă sunt doi bolnavi fără leac: un băiat şi o fată a Răducanului. Vasăzică Dezolarea şi Ruina locuiau acuma în voie, acolo unde altădată înflorea cea mai mare gospodărie moldovenească. Da, vremile s'au schimbat — iar acuma n'a mai rămas nimica din fala şi mărirea de odinioară. Moşiile s'au împărţit la ţărani, casele dela Căiuţi s'au înstrăinat, iar pe locul curţii dela Răducăneni, se ridică astăzi, ca o tragică ironie, azilul de cerşetori al Ocrotirilor sociale...

* * *

In mijlocul lumii nouă — de multe ori aprigă şi neîmblânzită — ce viaţă ducea Radu Rosetti? Suferea oare de vitregile schimbări ale soartei? Regreta el avuţiile părinteşti şi măririle trecute? N'am putea spune. De Căiuţi însă ştim sigur. Pierderea acestei moşii era o mare durere pentru dânsul. Căci vremea cea mai frumoasă a copilăriei o petrecuse pe malurile Trotuşului, care-i evocau veşnic figura lui Ştefan cel Mare. Aici a crescut şi a învăţat româneşte. Iar ţăranii din Rădeana, din Bogdăneşti, din Oneşti şi din Târgul Ocnei erau tovarăşii lui nedespărţiţi, a căror limbă o vorbea şi de a cărei particularitate n'a voit niciodată să se despartă. Casa părintească din Căiuţi ar fi voit s'o păstreze: prea multe amintiri sfinte erau legate de dânsa. Altfel sufletul său sănătos se adaptase după cuvântul de pe armele familiei: *Sereno aut nubilo sospes* — „în senin şi în negură teafăr...." cum e tradusă deviza pe nişte argintărie veche a colonelului Roznovanu. Trebuinţele lui erau puţine şi totdeauna i-au fost satisfăcute. Plăcerile intelectuale de care era capabil îl despăgubeau însă de bunurile celelalte şi, în privinţa aceasta era mai bogat decât toţi Răducăneştii laolaltă. Aceste plăceri le savura din belşug. Ultimele zile, doborît de boală, i-au fost triste, dar grozava vamă care se apropia, nu-l înspăimânta. S'a stins fără dureri, într'un suspin prelungit....

Cu moartea lui, Moldova a amuţit. *O Partidă de Stos* va putea fi continuată de alţii — *Amintirile* lui, niciodată! Viaţa descrisă acolo va rămâne atâta cât ne-a spus-o el. Deaceea jalea noastră este mare, iar pentru ţara de dincolo de Milcov, pierderea e ireparabilă. Cine va mai vorbi de hatmanii, de comişii, de pârcălabii vechi şi de pitoreştile întâmplări de altădată? Cine va mai cânta farmecul vieţei noastre patriarhale? Cu dispariţia lui Radu Rosetti totul s'a sfârşit...

D. D. PATRAŞCANU

Istoricul şi Scriitorul

Duminică după amiazi, înconjurat de câteva rude şi puţini prieteni, au fost aşezate în pământ rămăşiţele lui Radu Rosetti, cunoscutul istoric al proprietăţii şi scriitor de povestiri din viaţa vechei Moldove.

Radu Rosetti era coborîtorul uneia din marile familii domneşti ale Moldovei. Mama lui fusese una din fiicele lui Grigore Vodă Ghica, domnitorul Moldovei (1849—1856), cunoscut prin înaltul său patriotism şi pentru activitatea lui pentru unirea principatelor.

Radu Rosetti nu făcuse studii de specialitate, prin urmare nu era un istoric de profesie. Crescut fiind însă în atmosfera boerească a unei familii din cele mai patriotice şi mai democratice din acea epocă şi trăind în deaproape legătură cu răzeşii Moldovei, s'a deşteptat într'însul interes viu pentru cunoaşterea trecutului claselor sociale ale patriei sale. Astfel, ca autodidact a învăţat slavoneasca hrisoavelor vechi şi s'a dedat cu dinadinsul studiilor istorice.

Primele lui încercări în această direcţie au fost încurajate cu admiraţie de marele Hajdeu şi publicate în „Revista Nouă" (1888—1891). De aici cercetările lui Rosetti s'au întins şi s'au adâncit până când a ajuns să producă monumentala lucrare despre „Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova" publicată în 1907.

In această lucrare se arată pentru întâia oară şi încă de unul din coborîtorii uneia din cele mai mari familii boereşti, cum încetul cu încetul a fost aproape cu totul desfiinţată puternica classă ţărănească a răzeşilor Moldovii, care făcuse în vremuri ţăria oştirilor lui Ştefan cel Mare. Puţin mai târziu, la 1907, a explodat revoluţia ţărănească ca o vulcanică protestare în contra acaparării pământurilor ei de către classa boerească privilegiată. Atunci Rosetti a scris o noua carte „Pentru ce s'au răsculat ţăranii".

Scrierile acestea au fost adevărate revelaţii, căci istoricii noştri de până atunci nu studiaseră de aproape marea chestiune socială din viaţa poporului român. Unii i-au vrăjmăşit pe Rosetti şi-au pus scriitori interesaţi ca să combată rezultatele cercetărilor lui, dar toate în zadar, lumina adusă de dânsul a rămas definitivă şi reformele de după războiu sunt o dovadă neîndoioasă despre adevărul concluziilor lui.

Rosetti avea o rară şi puternică intuiţie a trecutului. In marele lui roman istoric „Cu Paloşul" se povestesc cu multă vioiciune frământările Românilor de peste Carpaţi sub stăpânirea regelui Ungariei, frământări ce au produs emigrarea peste munte a unei părţi din boerimea maramureşeană, fapt care a avut de urmare întemeierea şi organizarea statului moldovean.

Romanul „Păcatele Sulgeriului" este una din cele mai vii povestiri evocatoare a moravurilor classei boereşti dela sfârşitul secolului al XVIII-lea. Talentul de povestitor al lui Rosetti a produs câteva volume de „Poveşti Moldoveneşti" a căror farmec este neîntrecut în literatura noastră.

Inzestrat cu un caracter de oţel, Rosetti nu s'a plecat înaintea nici unei puteri pământeşti, îndurând cu un stoicism rar, aproape neexistent în vremurile noastre, cele mai mari greutăţi în viaţă, fără să cedeze nimic din demnitatea lui moştenită dela o lungă generaţie de strămoşi. Era patriot până în fundul sufletului, iubea toată Românimea, dar mai presus de toate era Moldovean. Nimic nu putea fi asemănat cu frumoasa lui Moldovă, şi se mândrea că în scrierile lui, mai ales în povestiri păstrează nuanţele dialectale moldoveneşti.

Rosetti a fost un rămas de alte vremuri, din vremuri aspre şi vârtoase şi de aceea nicăeri nu se simţia mai bine decât în cărţile şi hrisoavele istorice ale Academiei.

Prietenii lui erau foarte puţini şi numai dintre aceia care gândeau lucrurile în felul lui.

I. BIANU

Membru al Academiei Române

Operele literale şi istorice ale lui Radu Rosetti

1. — *La Roumanie et les juifs.* Bucarest, 1903; — *idem,* 1904.
2. — *Roumania and the Jeus.* Bucarest, 1904.
3. — *Cronica Bohotinului. Bucureşti,* 1905, Analele Academiei Române, Tom. XXVIII, — Memoriile Secţiunei Istorice.
4. — *Cu Paloşul...* Poveste vitejească din vremea descălicatului Moldovei, Bucureşti, 1905. — *Idem,* Ediţia II-a Bucureşti 1924, 1925.
5. — *Despre Unguri şi episcopiile catolice din Moldova,* Bucureşti 1905, Analele Academiei Române, Tom. XXVII, Memoriile Secţiunei istorice.
6. — *Cronica Vascanilor* (judeţul Suceava). Bucureşti 1906, idem, Tom. XXIX.
7. — *Despre origina şi transformările clasei stăpânitoare din Moldova,* Bucureşti, 1906, idem Tom. XXIX.
8. — *Note genealogice şi biografice* despre familiile Buhuş şi Rosetti fosti proprietari ai moşiei Bohotinul, Bucureşti 1906, idem, Tom. XXVIII.
9. — *Despre censura în Moldova,* I—IV, Bucureşti 1907, idem, Tom. XXIX—XXX.
10. — *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova,* Tomul I, dela origini până la 1834. Bucureşti 1907.
11. — *Pentru ce s'au răsculat ţăranii,* Bucureşti, 1907.
12. — *Arehiva Senatorilor din Chişinău* şi ocupaţia rusească dela 1806—1812, I—IV. Analele Ac. Române, Tom. XXXI, Bucureşti 1909.
13. — *Cum se căutau moşiile în Moldova* la începutul veacului XIX. Condica de răfuială a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilul lui pe anii 1798—1812, Bucureşti, 1909, idem, Tom. XXXI.
14. — *Un proces de seacrilegiu la 1836 în Moldova,* Bucureşti 1909, idem, Tom. XXXI.
15. — *Conflictul dintre guvernul Moldovei şi mânăstirea Neamţului,* I—II, Bucureşti, 1910, idem, Tom. XXXII.
16. — *Răspuns la o agresiune,* Bucureşti 1910.
17. — *Pentru adevăr şi dreptate.* Răspuns unei critice. (Extras din „Viaţa Românească"). Iaşi, 1911.
18. — *Pacatele Sulgedilui,* Bucureşti, 1912.
19. — *Acţiunea politicei ruseşti în ţările române,* povestită de organele oficiale franceze, Bucureşti, 1914.
20. — *Nici într'un chip cu Rusia.* Bucureşti, 1914.
21. — *Adevăraţii provocatori,* Bucureşti şi Iaşi 1915.
22. — *Atitudinea României în războiul actual,* Bucureşti 1915.
23. — D-l V. *Pârvan despre chestiunea continuităţii elementului roman în Dacia Traiană.* Extras din „Viaţa Românească". Iaşi, 1916.
24. — *O schiţă de reformă agrară* — Articole publicate în ziarul „Renaşterea", 1919.
25. — *Poveşti moldoveneşti,* Iaşi, 1920.
26. — *Alte poveşti moldoveneşti,* Iaşi, 1921.
27. — *Despre succesiunea domnilor Moldovei dintre Laţcu şi Alexandru cel Bun,* Iaşi, 1923.
28. — *Amintiri,* vol. I, Iaşi, 1924.

In afară de aceste volume, alte scrieri literare şi istorice, contribuţii mai mărunte la cunoaşterea trecutului, a mai publicat Radu Rosetti în revistele „Viaţa Românească", „Revista Nouă" şi „Adevărul literar".

O. B.

Peste Ocean

Reporterul american

La o încrucişare de străzi ne oprim. De ce s'o fi îmbulzind atâta lume? Vre-un accident sau un scandal de stradă? Ne facem loc înotând în coate prin mulţime. La mijloc, cocoţat în vârful unei scări mobile, un domn în negru, cu părul sur, vorbeşte mulţimii. Face gesturi largi de orator popular, declamă cu patos ca un actor de provincie.

— Ţine un discurs politic? — întreb pe Aurel care abea îşi poate stăpâni râsul.

— Nu. E un orator comercial. Face propagandă pentru cumpărarea acţiunilor companiei care lucrează noile canaluri de navigaţie.

Intr'o mână ţine o portocală şi în cealaltă un măr. Cu gesturi de scamator le arată şi asigură publicul că va plăti pe jumătate preţul fructelor transportate pe apă, atunci când New-Yorkul se va lega printr'un canal cu Filadelfia, iar Clevelandul îşi va da mâna cu Pittsburgul. C'o mişcare abilă aruncă fructele în mulţime şi scoate dela piept un pachet de acţiuni pe care le învârteşte de-asupra capului.

— Singura ocazie de îmbogăţire, domnilor!...

Şi c'o agilitate uimitoare scoboară din vârful scării, pătrunde în mulţime cu teancul de acţiuni, urmat de alţi doi agenţi care împart cu de-a sila prospectele şi broşurile noii companii a canalurilor de navigaţie.

Inainte de a se răspândi lumea doi hamali zdraveni ridică scara îndreptându-se către o altă piaţă, unde trebue să se instaleze tribuna oratorului comercial.

— E luptă aprigă, — îmi spune Aurel, între companiile de căi ferate şi noua companie care a început tăerea canalurilor de navigaţie interioară.

Ca să se folosească de părerile specialiştilor din Europa, au stăruit aşa de mult Americanii să se ţină acest congres internaţional de navigaţie la Filadelfia. In lupta asta presa, ca de obiceiu, e împărţită în două. Unele ziare susţin căile ferate, altele susţin canalurile. Să nu crezi c'ai să scapi de reporterii gazetelor americane. Incă nu ţi-a venit rândul. Ii ia pe toţi delegaţii după naţionalitate.

* * *

Seara, la masă, într'un restaurant de mâna a doua ascult o orchestră ciudată: piano, vioară, violoncel şi un grafofon care ţine locul tenorului.

Mâncarea şi serviciul foarte proaste. Aştepţi un ceas până ce un chelner binevoieşte să ia comanda scrisă. Alt ceas aştepţi până ce-ţi vin deodată toate felurile cu care-ţi umple masa. Americanii nu sunt pretenţioşi: nelipsita porţie de îngheţată îi mulţumeşte mai mult decât toată lista de bucate.

Un italian, dela masa de-alături, bătea enervat în farfurie; chelnerul, care mesteca între dinţi o bomboană de gumă, se opri spunând hotărît: „Aşteaptă, că nu ţi-a venit rândul; dacă faci sgomot nu te servesc de loc". Italianul s'a potolit ca prin farmec.

Inainte de a termina masa văzui intrând în sală un tânăr cu pălăria pe ceafă. Dela uşă roti o privire grăbită şi întins veni la masa noastră. Fără multă introducere îmi spune că-i trimis din partea unui mare cotidian să afle ce părere am eu asupra noilor proecte de tăere a canalurilor de navigaţie dintre Filadelfia—New-York şi Cleveland—Pittsburg. Ii răspund râzând că abea am sosit în America şi nu sunt încă orientat nici asupra situaţiei geografice a noilor canale.

Reporterul marelui cotidian îşi încruntă o clipă sprâncenele. După ce-şi scoase din cătărămi un întreg harnaşament de curele, în care-şi ţinea un enorm aparat de fotografie tip „*Kodak*", se aşeză la masă în faţa unui *blok-notes*.

Zadarnic încercasem să mă sustrag. Căzut în ghiarele reporterului american, nu mai aveam nici o scăpare. După ce-şi ţăcăni de câteva ori vârful tocului de dinţii de aur cari străluceau printre buze, începu să-mi explice proectele canalurilor servindu-se de tacâmurile şi farfuriile de pe masă. Căuta să-mi sugereze părerile sale asupra noilor canale pentru a-mi putea smulge răspunsurile de care avea nevoe.

Sfârşi prin a-şi schimba formularea întrebării:

— Ce părere aveţi în general asupra concurenţei dintre căile ferate şi canalele de navigaţie?

— In toate ţările, îi spun eu, unde s'au tăiat canale a fost la început o luptă între căile de comunicaţie de apă şi cele de uscat. Experienţa însă a dovedit peste tot că nici unele nici altele nu pot pierde, căci întregul trafic creşte, ridicându-se valoarea întregei regiuni în care s'au înmulţit mijloacele de transport.

Satisfăcut americanul nota cu mare viteză în carnet nişte semne cabalistice din cari trebuia să-şi compună interviewul.

Ca să mă despăgubesc, mă încercai şi eu să-l descos asupra organizaţiei marilor ziare americane.

Reporterul după ce-şi termină masa — o porţie de carne de porc cu marmeladă şi două porţii de îngheţată — începu să-mi explice:

— La noi *Jurnalul* e o pură întreprindere comercială. Cum ar fi o bancă sau o societate de asigurare... o gigantică fabrică în care lucrează o armată de mii de specialişti... o imensă uzină de produse intelectuale.

Aşa cum a ajuns azi, jurnalul american, e o tribună liberă, deschisă la toate părerile şi iniţiativele timpului. C'un preţ foarte mic a ajuns la un tiraj formidabil. O avalanşă de hârtie imprimată cade zilnic asupra maselor, şi răspândeşte, vântură, inoculează idei în milioane de capete omeneşti. Titanicile forje ale *presei* înghit zilnic, ca nişte monştri din poveste, kilometri de hârtie ameninţând cu distrugerea vastele păduri americane.

New-York Herald a ajuns, în ediţia de Duminică, la o sută de pagini — jumătate kilogram de hârtie — aproape de greutatea unei pâini. Ce puternică influenţă şi autoritate are azi presa cu forţa ei dominatoare...

— E numai o iluzie, îl întrerupe Aurel, tăind brusc entuziasmul Americanului; ziariştii se cred stăpânii opiniei publice, dar în fond nu sunt de cât sclavii publicului, reflexul şi agenţii de transmisie. Presa americană nu-i de cât o imensă agenţie de informaţii, un vast birou de explicaţii populare într'un limbaj arid, monoton sau naiv, exagerat şi senzaţional, fără nici o scântiere de spirit, de logică sau de pasiune. Se tipăreşte numai ceea ce marelui public îi place să citească. Nici idei, nici stil, nici personalitate. Ziariştii americani nu sunt cunoscuţi şi apreciaţi ca în Europa. Ca dovadă deschideţi cele mai mari ziare americane şi nu vedeţi nici un articol semnat. Singurul nume aparent e al proprietarului care, cu toată reclama comercială ce şi-o face, nu scrie nimic. Nu este de cât un abil om de afaceri, un mare negustor de noutăţi.

Americanul, care ascultă cu ochii aproape închişi, cu faţa crispată, izbucni deodată:

— Mă rog, nu uitaţi că fiecare epocă îşi are presa ei. Credeţi că noi n'am trecut prin vechea şcoală a jurnalismului — apostolat? Că n'am avut odată presa dogmatică, apărând idei şi opinii după programe de partid? Ziariştii noştri din trecut, începând cu marele Franclin, au dus lupte teribile împotriva tiraniei engleze. Şi mai târziu, după constituţie, ziarele politice se războiau cu atâta patimă că adesea redactorii terminau în stradă cu focuri de revolver polemicile înfierbântate din ziare.

Dar oricât de bun, ziarul din trecut avea un cadru prea strâmt. Nu se adresa de cât numai unei anumite categorii de cititori, nu marelui public. In angrenajul giganticilor transformări mondiale, prin mijloace rapide de comunicaţii, presa s'a *universalizat*. Am evoluat realizând *marele jurnal american*, care culege şi împarte noutăţi şi cunoştinţi pentru fiecare membru al familiei şi societăţei.

Misiunea şi opera socială a presei americane este una din cele mai mari minuni ale lumii. Răspândind anual miliarde de foi, ea face educaţia unui număr mai mare de oameni de cât poate face totalitatea şcoalelor şi universităţilor existente. E adevărat că presa noastră are alt caracter. Nu are nume marcante care să domine. Nu are tenori, primadone, dar fiecare îşi face partea sa conştiincios conlucrând armonic în acest concert în care totul e la unison.

Şi ca serviciu de informaţii, de sigur, că-i cea dintâi presă din lume.

Succesul jurnalului american depinde de reportajul care *recoltează* noutăţile. Căci în fond gazetarul nu-i de cât un fel de vânzător de noutăţi. Trebue să posede arta de a culege şi prezenta marfa la timp, în chip interesant şi atractiv.

Reporterii noştri ţin recordul. Sunt activi, ingenioşi, antrenaţi şi neobosiţi. Isbutesc să învingă toate dificultăţile; ştiu să găsească totdeauna mijlocul de a obţine ceeace vor. Sunt cazuri celebre de voinţă şi devotament profesional. Nu ştiu dacă aţi auzit de Fielders, reporterul de la *New-York Times?* Acum câţi-va ani, când s'a întâmplat groaznicul naufragiu al vaporului *Oregon*, Fielders a plecat c'o şalupă pe ocean ca să întâlnească în cale vaporul Lloydului German, care salvase în drum o parte din călătorii de pe Oregon. A reuşit să întâmpine vaporul german înainte de intrare în baia New-Yorkului. S'a suit pe bord şi a stat de vorbă cu cei salvaţi, recoltând în câteva minute informaţii din care el putea scrie un volum întreg asupra naufragiului Oregonului, ca şi când ar fi fost la faţa locului. Dar când vru să plece căpitanul vaporului german, îl opri. Inserase, vaporul ancorase în faţa portului aşteptând vizita sanitară care întârzia. Debarcarea nu era încă permisă. Când s'a convins că orice protestare e în zadar faţă de încăpăţânarea căpitanului, abilul reporter s'a apropiat de balustrada punţei de sus şi, printr'un salt de acrobat, s'a aruncat de la înălţime în valurile oceanului.

Călătorii priveau îngroziţi de spaimă. Marinarii îi aruncau aparate de salvare şi se agitau toţi pe punte să coboare în apă câteva bărci ca să-l pescuiască. Fu salvat de şalupa cu care venise şi aştepta în apropierea vaporului. Şalupa cu toată viteza se îndreptă spre port. După o oră Fielders debarcă pe cheu. Şi a doua zi dimineaţa, înainte de acostarea vaporului german, numai în coloanele ziarului „New-York Times" apărură pe larg informaţii complecte asupra naufragiului Oregonului. Un alt reporter celebru, Stuart dela *Chicago Tribune*, ca să poată reproduce discuţiile juraţilor în procesul Luesteger — un cârnăţar care îşi omorâse nevasta — a reuşit să se bage în ventilatorul camerei secrete a juraţilor, unde a stat şapte ore.

Cel mai interesant caz e al unei femei reportere. Indrăsneaţa Miss Ann Royal, căreia Prezidentul Vyler îi refuzaze orice interview, a pândit momentul când Prezidentul fiind la ţară, făcea bae sub cerul liber în râul Potomac. Ingenioasa reporteră s'a aşezat pe hainele Prezidentului lăsate pe mal. Nu s'a mişcat de-acolo până ce nu i-a smuls toate informaţiile de care avea nevoe.

* * *

Era aproape de miezul nopţii când reporterul american îşi controlă ceasornicul. După un *all right* repezit porni în goană spre redacţie.

A doua zi dimineaţă apăru într'unul din marile cotidiane, pe trei coloane, cu litere mărunte: *„Părerile unui specialist român asupra importanţei noilor canale de navigaţie din Statele-Unite"*.

Şi pentru că la masa care o luasem împreună îmi păruse ciudat felul acela de mâncare: carne de porc cu marmeladă, reporterul făcuse un articol special pe alte două coloane. Titlurile şi sub titlurile erau imprimate cu litere de-o şchioapă:

„Interesantele impresii ale unui român asupra ţării noastre".

„Admiră progresul nostru dar se miră de unele obiceiuri necunoscute în lumea veche.

„Bucătăria românească nu admite carne de porc cu marmeladă".

JEAN-BART

Sufletul slav al Decembriştilor

Legenda decembriştilor e frumoasă. In istorie nu sunt alţi revoluţionari mai dezinteresaţi, nici o altă revoluţie mai curată. Poate din cauză că glasul libertăţii n'a sunat decât câteva ceasuri? Ce ar fi fost dacă rebeliunea ar fi reuşit? Un *„Sovet Suprem de Boieri"*? O *„Guvernare Constituţească"* a lui Raevschi? Un război civil între „Societatea de Nord" şi cea „de Sud"? Doar decembriştii îşi risipeau proiectele fără sfârşit. Insă opera lor n'a încercat o probă grea prin succes.

In Franţa se scriu numeroase romane fantastice şi ridicole „din viaţa rusească", pline de absurdităţi. Insă în toate aceste romane, partea absurdităţii e dominată de *„l'âme slave"* — o noţiune foarte populară în Franţa. Prin *„l'âme slave"* se explică toate extravaganţele ruseşti inventate de „romancierii" francezi. In fond, sufletul slav există şi e într'adevăr extravagant. Tolstoi s'a oprit în faţa enigmei complexe a decembriştilor şi i-a văzut rostul în ruptura între societatea înaintată şi poporul înapoiat. Dar un Dostoievschi cu o putere analitică de sute de ori mai mare, ar fi constatat în complotul acesta straniu al decembriştilor *qui-pro-quo*-uri psihologice fără număr. Unul dintre decembrişti, reîntors la Petersburg după treizeci de ani petrecuţi la ocnă şi în Siberia, dintâi s'a dus la mormântul lui Nicolae I. Altul—în Siberia—a plâns când a aflat de moartea acestui ţar: în acelaş timp, scriitorul Hertzen, capul emigraţiei politice ruseşti, scăpat teafăr şi aflat în Elveţia, a băut şampanie la un banchet. Pestel, capul complotului, deşi născut luteran, a vrut, după revoluţie, să se călugărească la Lavra din Kiev. Lunin, născut ortodox, a căutat, tot atunci, să intre în congregaţia trapiştilor sau iezuiţilor. Sunt asemenea exemple printre revoluţionarii occidentali din ultimii 150 de ani?

Enver-Paşa, cunoscător profund în materie de comploturi, dăduse o proporţie tehnică: la 10 complotişti—unul e trădător. Savincov, alt cunoscător, afirma că e unul la cinci. Complotul decembriştilor era cunoscut de mii de oameni şi a existat totuşi, neturburat, vreo şase ani! Guvernul şi Alexandru I n'au luat nici o măsură. Acest ţar a fost şi el — *l'âme slave*. Toată domnia lui se prezintă ca un scenariu cinematografic. Legenda metamorfozei sale în „staretul Feodor Cuzmici", înfundat în 1825 în pustietăţile păduroase ale Siberiei, ca vagabond, fără neam, — s'a putut inventa numai despre un ţar al Rusiei, nicidecum despre un Louis francez sau Friedrich prusian. Şi până astăzi persistă o versiune cum că Alexandru I n'a murit, ci a părăsit lumea şi a plecat în Siberia, drumeţ, vagabond şi cerşetor — pentru a-şi ispăşi crima de paricid şi alta: de ţar sub care robia ţăranilor şi abuzurile criminale ale autorităţilor n'au putut să fie curmate. A fost şi bătut cu vergi pentru vagabondaj.

Istoria Rusiei e plină de reflexele *„sufletului slav"*. M. Aldanov ne povesteşte că la Tobolsc, unde fusese internată în 1917 familia ţarului Nicolae II, ţarul vorbia foarte mult cu comisarul Guvernului Provizoriu care îl supraveghia, şi-şi exprima unele păreri şi convingeri atât de radicale şi libere, încât se apropia după mentalitate mai mult de bolşevici, decât de concepţiile lui Kerenschi. *L'âme slave* s'a dat pe faţă în aceste convorbiri de ambele părţi — şi ce *l'âme slave*" încă! Ţarul îşi exprima convingerile extremiste, însă explica de ce, personal, nu le realiza niciodată în actele domniei: datoria de ţar, răspunderea în faţa Divinităţii, îl făceau să-şi suprime orice gând liber, deoarece massele oamenilor au nevoie de o putere forte ca să le conducă, etc. Şi într'adevăr, această confesiune coincide cu unele „pozne liberale" făcute de acest ţar în tinereţe, până la căpătarea „experienţei şi a simţului datoriei".

In acelaş timp, ţarina, un suflet germano-englez, deşi molipsită de habotnicie ortodoxă, de misticismul rasputinist şi de alte apucături „poporaniste" religioase, nu vorbia decât foarte rar cu acel comisar, întrebând numai cum e vremea afară. Ţarina n'a fost *l'âme slave;* aceasta nu a împiedicat-o să creieze acele scrisori din Tobolsc şi Ecaterinburg care vor rămânea ca unul dintre documentele umane, pline între altele şi de putere emoţionantă pur rusească: molipsirea unei anglo-germane a fost destul de intensă, deşi scrisorile ne impresionează mai mult în sensul universal uman...

Dar cu toată divulgarea complotului decembriştilor, tocmai neurmărirea lor de guvern a făcut că la 14 Decembrie 1825 rebeliunea ar fi putut să aibă urmări politice covârşitoare. Tehniceşte şi politiceşte, această ridicare a armelor în scop de revoluţie, fusese pregătită mai bine poate decât revoluţia din 1917. In acea zi puterea ţărilor atârna de un fir de păr. Focul de pistol al lui Kahovschi putea să schimbe destinele Rusiei. Numai personalitatea ţarului autoritar a ţinut în eşec, în clipa hotărîtoare, îndoiala celorlalte regimente: să se unească cu ceilalţi, rebeli, sau nu? Nicolae I în acea zi, dovedise, un curaj extraordinar. Cu o autoritate nemărginită dădea ordine şi îşi risca viaţa la fiecare pas sub privirile trupelor de ordine. *L'âme slave* al decembriştilor n'a procedat cu aceiaşi disciplină şi hotărîre, deşi în caz de împuşcare a lui Nicolae numai autoritatea complotului rămânea pentru a conduce mai departe Rusia.

Revoluţia din 1825 a fost cea dintâi prevenire pentru dinastia Romanovilor. Berne bine a spus: — Soarta nu spune unui rege „mat" înainte de a-i fi spus „şah". — Şi totuşi, dela „şah" şi până la „mat" a trecut un secol: de ce dar se prelungise partida?—Răspunsul obişnuit este următorul: decembriştii au venit prea devreme, poporul n'a fost desvoltat suficient. Cu 40 de ani mai târziu, după epopeia decembriştilor, Turghenev scria lui Herzen:

„Din toate popoarele Europei, cel rus are nevoe de libertate cel mai puţin. Rusul, lăsat în voia lui, devine numaidecât lipovan, sectant, „răscolnic" religios, retras în sine. E împins numaidecât spre această stare. Dumneata personal ai păţit destul pe această chestie, şi trebuie să ştii ce întuneric, ce tiranie domneşte în popor. — Ce-i de făcut? — Răspund la fel cu Scribe: *prenez mon ours* — luaţi ştiinţele educative, întâi".

Turgheniev nu prea obişnuia să prezică sau să predice, însă când o făcea — o făcea bine, cu succes, fiindcă sfătuia atunci cele mai elementare lucruri ca: învăţătura e lumina, ignoranţa e întuneric. Poate că tocmai de aceea trecea în Rusia de „occidental", european şi original. Răspunsul lui Turghenev se repetă doar şi astăzi după revoluţiile din 1917. Se zice că şi acum ceeace a fost — a fost „prea de vreme". Această afirmaţie nu poate fi răsturnată: nimeni, în orice condiţii, nu poate dovedi când anume „e timp".

Au fost printre decembrişti şi unii entuziaşti, care crezuseră că ziua „înţelegerii între oameni" va veni la 15 Decembrie 1925. Astfel au fost şi primii creştini şi beggarzii, waldenşii şi apostolicii, amalricanii şi taboriştii, adamiştii şi fraţii boemi, anabaptiştii şi levalerii, digerii şi babuviştii, saint-simoniştii şi furieriştii, scheckerii şi harmoniştii, bacuniştii şi „luptătorii spirituali" (40.000, o sectă creştină trimisă de ţarism din Caucaz în Canada), şi teroriştii social-revoluţionari ruşi („Pământ şi Voie") autori din 1860-1914 ai tuturor asasinatelor individuale de demnitari ţarişti şi de la 1918 încoace — de demnitari sovetişti... In această listă nu intră comuniştii. Aceştia, indiferent dacă sunt fanatici, sau interesaţi — se bazează pe ideia puterii tari, a dictaturii, care se bazează la rândul ei — pe „prognosticul ştiinţific", pe economia politică. Aci e descifrarea enigmei: de ce tocmai emigraţiunea antisovetică se consideră moştenitoarea entuziasmului decembrist, şi de ce sovetiştii se uită cu dispreţ înapoi, la entuziasmul nesăbuit al decembriştilor, moştenindu-le numai pregătirea politică şi technică a rebeliunei armate şi a dictaturei — pentru a doua zi după rebeliune. Comunismul rus e realist *nec plus ultra:* câtă distanţă a parcurs deci ideea comunismului modern de la Campanella, care îşi baza comunismul nu pe economie politică, ci pe astrologie!...

Dar nu toţi decembriştii au fost numai entuziaşti. Pestel prezinta o figură uriaşă şi complexă, un tip inepuizabil pentru recreaţiuni literare. El a scris „Pravda Rusească" cu autoritatea unui oarecare profesor de stat. Insă discursurile lui, scrisoarea-i scrisă înainte de execuţie, convorbirile lui şi pledoaria dela tribunalul marţial—constitue o temă peste puterile chiar ale unui Tolstoi. Acesta din urmă i-a schiţat totuşi pe decembriştii într'un mod genial. Când se făcuseră cunoscute schiţele preliminare „decembriste" creiate de Tolstoi, atunci s'a stins tradiţiunea de artă sentimentală în abordarea temelor din 1825, introdusă de Necrasov în marile-i poeme „Femeile Ruse", scrise întru glorificarea soţiilor celor condamnaţi, care au mers după bărbaţii lor la mizerie, munca silnică şi exil — aceste aristocrate şi urmaşe ale familiilor domnitoare feodale!...

Dar şi Tolstoi, deşi fascinat un timp de epopeia decembriştilor, se lupta cu ispita exploatării acestei teme, foarte chinuitoare pentru dânsul, moralistul teist. Sunt semne că el a vrut să-i facă pe decembrişti mai mărunţi, însă în contra dorinţei sale, eroii epopeii eşiau tot mai mari, mai însemnaţi tocmai din cauza idealismului lor, izolat de realităţile vieţii poporului de toate zilele.

In manualele istoriei universale decembriştii nu ocupă nici un singur rând. In însăşi Rusia, revoluţia lor n'a avut rezultate istorice, dar nici literare mari. Numai Herzen cu marele-i talent, a introdus în literatura rusească o epopeie simbolică: tineretul generaţiilor de la 1825—1855 îşi depunea din tradiţie legământul revoluţionar: „jurământul lui Hanibal" într'un punct din „Munţii Vrăbiilor", de unde se vede Moscova ca în palmă. Herzen a eternizat această tradiţie într'o nuvelă, punând pe viitorul decembrist, principele Serghie Volconschi (i-am reprodus portretul în articolul din numărul trecut al „Ad. Lit.". Era atunci general de brigadă la vârsta de 27 ani numai) cu camarazii lui, să depună acolo cel dintâi jurământ din istoria intelectuală a revoluţiei ruseşti. Nuvela a provocat lacrimi multe la toate generaţiile tineretului rusesc, timp de circa un secol. Apoi Leonida Andreev şi-a plasat zguduitoarea piesă de teatru din viaţa studenţească „Zilele vieţii noastre"—tot în „Munţii Vrăbiilor".

Decembriştii n'au nevoie de un piedestal din fapte mari istorice realizate: — „Durerea i-a cununat cu eternitatea". Care pagină mare din istoria universală se poate compara cu legenda plină de adevăr a decembriştilor, după strălucirea-i psihologică, după frumuseţea-i eternă?

ALEXIS NOUR

Librăria „HASEFER" din str. Karageorgevici, 9, primind zilnic, direct din străinătate, cărţile cele mai interesante, recomandă:

Din literatura universală — autori celebri — în traducere franceză:

Bernard Shaw: Sainte-Jeanne.

Upton Sinclair: Le roi-charbon (2 vol.); 100% — roman d'un patriote.

Thomas Mann: Tonio Kröger.

Hanns Heinz Ewers: Mandragore (histoire d'un être artificiel- L'apprenti-sorcier (roman phantastique).

I. Zangwill: Rêveurs du Ghetto, Enfants du Ghetto, Roi des Schnowers, etc.

Gallsworthy: Fleur Sombre, Domaine, Fraternité, Patricien.

Johann Boyer: Dyrendal, Dernier Viking, Caméléon, etc.

Knut Hamsun: Victoria (prix Nobel) Au pays des contes, Pan, La Faim (în curând o nouă ediţie).

Gotfried Keller (l'admirable conteur suisse) Sept. légendes.

Kipling: Livre de la Jungle, Second livre de la Jungle, Au Blanc et Noirs, Sous les déodars, Trois troupiers.

Kellermann: Le tunnel (2 vol.) La mer; Le 9 novembre (le roman dela révolution allemande.)

Joseph Conrad: Typhon, Jeunesse, Folie Allmayer, Sous les jeux d'Occident, etc.

Jack London: Peste écarlate, Martin Eden, Vagabond des étoiles, Fils du loup, etc.

Pirandello: Feu Matias Pascal (roman) Six personnages en quête d'auteur (théâtre) Volupté de s'honneur (théâtre-, etc.

Thomas Hardy: Le maire de Casterbridge, Tess d'Urbewille, etc.

Schalom Alechem: (l'admirable conteur juif): Histoire de Téwié (traduit en français par Edmond Flegg.

Lafcades Hearn: (l'incomparable écrivain-peintre de l'Etrême-Orient): Le Japon inconun, Kiotto, Kwaidam, etc.

Twain: Pari de milliardaires, Prince et bandit, etc.

Wells: Guerre dans les airs, Utopie moderne, etc.

Strindberg: Danse de mort (théâtre), chambre rouge (roman), Le songe, Deux féeries, etc.

In numărul viitor, vom publica o serie de titluri de cărţi din autorii ruşi cari se găsesc la Librăria „HASEFER" în limbile: franceză, germană sau rusă. Vor urma lista de cărţi de sociologie, economie politică, filosofie, etc., etc.

A apărut

„Lectura" No. 54

— Floarea literatuilor străine —

H. BANG

— Cel maimare romancier al Danemarcei —

Cel mai tare

— Din misterele psihologiei —

Trad. de E. MARGHITA

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

Sfânta Ioana de Shaw

Arta şi adevărul istoric

I

Figura Ioanei d'Arc, unică în felul ei, a trebuit în mod fatal să tenteze talentele dramatice. In Henric VI, Shakespeare aduce în scenă Pucella. Modul chiar cum o aduce, după unii o concesiune făcută spiritului englez al vremei, după alţii o dovadă că întreaga piesă nu e a lui Shakespeare, după mine şi o indicaţiune că în acea epocă, perspectiva vremei nu îngăduia încă englezilor o considerare fără patimă şi prejudecată a Ioanei,—destul, modul cum e adusă pe scenă de lebăda dela Avon, a determinat pe un spirit fin ca d. Louis Barthon să proclame ritos: „Shakespeare a fost prea englez pentru a putea înţelege pe eroina franceză".

Bernard Shaw a demonstrat toată netemeinicia unor asemenea generalizări bazate pe concepţia unei aşa deosebiri între oameni şi naţiuni, încât face, că chiar în condiţiuni egale de cultură, să nu se înţeleagă de loc. Shaw este englez prin toate fibrele sale, dar cronica sa în şase scene şi un epilog, în care prinde viaţa, isprăvile şi tragedia Sfintei Ioane, este desigur prima lucrare dramatică, despre care se poate spune că face deplină dreptate, că epuizează complet, personalitatea atât de extraordinară a fecioarei din Domremy. Intr'adevăr, medalia de aur a Jeanei d'Arc, ai cărei titulari până azi

MARIOARA VENTURA

sunt Papa Piu XI, mareşalii Joffre şi Foch, d-nii Poincaré, Vivani, generalul Gouraud, admiralul Le Bon şi primarul din Blois d. Croiseau, a fost oferită în seara de 3 Martie 1924, lui missWinifred Lenihan, prima interpretă a Sfintei Ioana, pe scena engleză, „în recunoaşterea faptului că această artistă prin intrepretarea ei a degajat exact calităţile spirituale ale fecioarei". Autorul nu poate fi exclus de la această cinstire,—şi autorul e englez ca şi interpreta medailată.

II

Mare e numărul autorilor dramatici pe cari 'i-a tentat acest minunat şi zguduitor subiect. Se poate însă afirma că nici una din lucrările lor nu a rămas posterităţi, ba cele mai multe nu au avut răsunet nici chiar în vremea lor. Shakespeare, în acel Henric VI, care, dacă e într'adevăr opera lui, cade la începutul producţiunei sale artistice, a tratat pe Ioana cu o grosolănie respingătoare. Schiller a neglijat cu totul adevărul istoric şi a tratat faptul real ca o legendă, cum în altă ocaziune tratase legenda lui Tell ca un fapt real. Fecioara lui Schiller cuprinde multe frumuseţi, dar nu e Fecioara. Romantismul 'l-a făcut să piardă din vedere adevăratele ei calităţi. De altfel pe când Shakespeare ar fi avut în favoarea sa, apropierea în timp, care făcea ca episodul Pucellei să trăiască încă viu în amintirea englezilor, Schiller a scris tragedia sa înainte ca să se fi publiicat documentele referitoare la procesul ei, cari mărturisesc că ea a fost într'adevăr unul din acele mari genii, cari se ivesc la câteva secole odată, în mijlocul oamenilor, şi cari prin intuitiunea geniului lor, ştiu şi prevăd lucruri şi evenimente, pe cari cei mai deştepţi şi mai instruiţi contemporani ai lor nu le cred şi nu le înţeleg.

III

Scriitori s'au ocupat mulţi de Ioana. E curios că primii şi cei mai mari admiratori ai ei, au apărut printre englezi. Aceştia 'i-au fost mai mult apologişti, (Lang de ex.) cum apologist îi este şi d. Hannotaux. Voltaire şi Anatole France, au considerat'o cu scepticism. Primul mai mult pentru a reacţiona contra fanatismului bisericei catolice, al doilea pentru a reacţiona înpotriva fanatismului naţionalist şi şovin, care se serveau de memoria ei pentru scopurile lor. Figurei Ioanei, Anatole France i-a făcut totuşi mai multă dreptate decât Voltaire. poate şi pentrucă publicarea documentelor procesului îi dăduse putinţa de a o vedea într'o lumină mai reală şi mai justă. Căci cel mai caracteristic este că, în opoziţie cu alte apariţii mari şi tragice ale omenirei, cea a Ioanei câştigă cu cunoaşterea adevărului istoric.

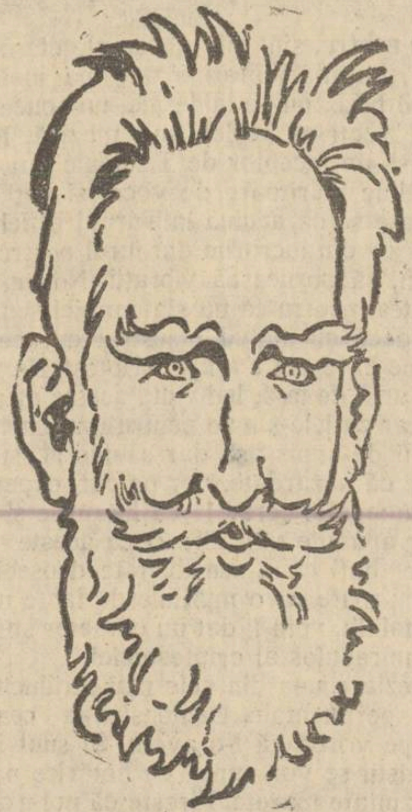
Cred însă că nu greşesc când spun că dintre toţi istoricii cari au cercetat povestea adevărată a vieţei milostivei Ioanei d'Arc, — nici unul nu a văzut şi găsit în documentele vremei, ceeace a văzut şi găsit autorul dramatic Shaw. Se întâmplă cu dânsul, ceva asemănător cu ceeace s'a întâmplat după ce Jaurès a publicat formidabila sa lucrare asupra Revoluţiunei franceze. Unul dintre marii specialişti a spus atunci : Toţi am avut în mână documentele de cari s'a servit Jaurès, dar ce a scos din ele, noi n'am putut găsi, pe noi nu ne-a frapat, nouă nu ni s'a revelat. D. Hannotaux a găsit că Ioana a fost „îngerul Renaşterii, mesagera unei ordine noui, crainicul unei umanităţi liberate şi mai bune". Dar d. Hannotaux admiţând că ea a prevăzut evenimentele vremei ei, nu admite însă că a prevăzut nici ruina oligarhiilor, nici advenirea democraţiilor, nici viitoarele aşezări ale omenirei. Shaw dinpotrivă vede şi demonstrează că apariţiunea Ioanei, coincide cu apariţiunea acelor tendinţe politice şi sociale, cari conţineau deja ca într'o minunată prescurtare, toate acele dezvoltări ulterioare, cari trebuiau să ducă de la dărâmarea privilegiilor feudale de către regi, la biruinţa drepturilor mulţimei de jos asupra acestora. Aci nu este chestiunea de cuvintele întrebuinţate, ci de ideile emise ; nu este chestiunea de vorbe, ci de faptele pe cari le-a vroit şi, în parte, le-a făptuit, cu rezultate întrevăzute clar, de şi exprimate într'o formă adequată timpului, formă mai mult mistică.

In această privinţă recomand cu atenţiune lectura Scenei IV şi anume a dialogului dintre contele deWarvick şi episcopul Cauchon, cărora, în treacăt fie zis, domnii Aristid Demetriad şi Romald Bulfinsky le asigură la reprezentaţia Teatrului Naţional, o interpretare cu adevărat perfectă în mască, joc şi înţelegere a textului de o fineţe rafinată. Pe când Cauchon pune în evidenţă primejdia pe care Ioana o reprezintă pentru stăpânirea bisericii, Warvick o relevă pe cea pe care o reprezintă pentru organizaţia socială, pentru puterea feudalismului. Pe când Cauchon vrea să ardă pe Ioana ca eretică, Warvick vrea s'o ardă pe naţionalistă. Da, au fost vremuri când şi naţionaliştii erau arşi pentru ideile lor şi ar putea spune că e numai dreptate, dacă la rândul lor ar vroi să ardă pe alţii.

Bine înţeles că s'ar putea presupune că acest dialog între Warvick şi Cauchon, este raţionamentul modern al autorului, proiectat prin gura acestor două personagii asupra vremei lor. Dar mai întâi ei discută acte, gesturi şi vorbe ale Pucellei, consemnate documentar. Şi apoi : spuie cineva că Warvick şi Cauchon nu sunt, prin apariţie, concepţiune şi mentalitate, oamenii vremei lor, dacă nu stau într'ânsa întregi, vii, şi dacă mai sunt imaginabili în aceiaş formă astăzi.

Apoi trebue avute în vedere concepţiunile religioase şi politice ale Ioanei, aşa cum rezultă din numeroasele documente ce i-au supravieţuit şi cari fiind din diverse lagăre, îngăduie restabilirea cât mai completă a adevărului. Din ele se vede că Ioana a fost, inconştient, dacă intuiţia geniului este inconştientă, prima apostolă a naţionalismului. „Franţa francezilor" aşa se poate rezuma întreaga ei concepţie şi aspiraţiune, înţelegând prin Franţa, într'o vreme când aceasta era încă divizată, tot pământul locuit de francezi şi înţelegând şi, ca lor să le aparţie acest pământ, ideie revoluţionară care şi-a găsit realizarea, mult mai târziu, abia după 1879. Că asemenea idei erau pe atunci în aer, explică şi mai bine surprinzătoarea divinaţiune a acestei fete de ţară. Şi e natural că primele popoare la cari asemenea idei naţionale s'au ivit, au fost şi primele cari au formate state naţionale : englezii şi francezii. Dar cum englezii erau de pe atunci mai înaintaţi pe această cale decât francezii, — la Ioana nu se manifestă decât sub forma lui cumpătată, fixând graniţele naţionale la graniţele limbei naţionale, pe când englejii cuceritori aveau deja intuiţia naţionalismului acaparator şi Capelanul de Stogumber sintetizează perfect această concepţiune, când la observaţia lui Warvick că lui desigur îi place „Anglia englezilor", răspunde : „Desigur, Anglia englezilor, asta se 'nţelege dela sine, asta-i simpla lege a naturii. Dar această femeie (Ioana), refuză Angliei cuceririle ei legitime, pe cari Dumnezeu îi le-a dat în virtutea capacităţei speciale de a guverna pentru binele rasselor mai puţin civilizate". Aceste cuvinte sună astăzi ca o satiră, dar au fost multă vreme teoria englezului şi în subconştientul faimosului „the man in the street" continuă a fi într'o formă oarecare şi astăzi.

Faptul că personagiile lui Shaw vorbesc în limbagiul nostru modern, nu împiedică de loc ca ele să fie totuşi mai vii decât apar din tratatele istorice. Iar faptul că într'o piesă, adevărul istoric să fie mai bine prins decât în cele mai multe tratate speciale, şi nu numai prins, dar şi mai bine pus în evidenţă, mai sesizant reprezentat, nu e nou. Gobineanu a dat în „Renaşterea" sa, pe care A. Toma a publicat-o acum de curând într'o impecabilă traducere românească, o mai vie, mai exactă, şi mai sintetică imagine a faimosului Quattrocento italian, decât cei mai mari istorici ai acestei strălucite perioade de renaştere, inclusiv Iakob Burckhard. Aci nu e vorba, se 'nţelege, de exacta şi amănunţita descriere a faptelor şi persoanelor, ci de liniile generale, aşa cum apar în perspectiva vremei, de întreaga atmosferă, de întreaga ambianţă, din cari abia pot fi înţeleşi oamenii şi mobilurile lor. Şi într'adevăr ca şi la Gobineanu, la Shaw, cu toate că la acesta aluziile la vremea noastră abundă, toate personagiile din piesă, absolut toate, trăesc în vremea lor. Reprezentanţii bisericei luptătoare, fanaticii ideei naţionale britanice, generalii şi oamenii de stat, cu concepţiile lor, cu tăria lor, cu apucăturile lor, cu ambiţiile, slăbiciunile şi interesele lor, cu prejudecăţile şi superstiţiile lor

BERNARD SHAW

IV

S'a spus că acelea sunt popoarele cele mai tari, cari îşi pot permite să râdă ele însile de slăbiciunile şi defectele lor. Celebra inscripţie de pe templul lui Apolon din Delfi, se aplică cu tot atâta dreptate popoarelor, cât şi indivizilor. Şi un popor care nu se cunoaşte pe el însuşi, se poate tot atât de puţin îndrepta, ca şi un om. Satira însă continuă să rămâie cel mai eficace mod de a mijloci popoarelor această cunoştinţă. Castigat ridendo mores — este tendinţa în arta satirei, care este prin aceasta chiar tendenţionistă dela origine. Dar totuşi mi se pare că, în vremea noastră a naţionalismului excesiv până la absurd, în nici o ţară din lume, un scriitor nu şi-ar putea permite să satirizeze în chip atât de muşcător, propriul său popor, cum o face Shaw în cronica Sfintei Ioane.

Incepând cu definiţia aceia a trădării care are altă semnificaţie aiurea, unde trădător însemnează perfid, infidel, neloial, pe când în Anglia nu însemnează decât că cineva nu este cu totul devotat intereselor engleze ; continuînd cu teribila apostrofă a canonicului de Stogumber, că cum poate cineva numi erezie ceeace crede un englez şi cu peroraţia aceluiaş călugăr care înţelege totul şi rebeliunea împotriva naturei, împotriva bisericei, împotriva lui Dumnezeu, dar nu înţelege rebeliunea împotriva Angliei, căci aceasta întrece orice,— şi până la momentul culminant când episcopul de Beauvais aruncă „cu un amestec de cinică admiraţiune şi de dispreţ" contelui Warvick teribila apostrofă : „Şi se mai spune că englezii sunt ipocriţi !" — Shaw relevă tăios şi categoric, tot ce vreodată s'a imputat caracterului englez de cei mai aprigi adversari ai Britaniei: naţionalismul excesiv al poporului englez şi credinţa englezului în atotputernicia şi a tot dreptatea ţării sale, convingerea lui că face parte dintr'un popor ales menit să domnească asupra altora, uşurinţa lui de a considera drept tot ce face ţara lui, chiar când socoate greşit acelaş lucru când îl fac alţii, etc.

Ce departe suntem aci de tiradele cari unora le apar ca culme a artei şi prin cari se ajunge la distrugerea din rădăcină a oricărui spirit critic şi la orgoliul naţional orbitor, care este cea mai mare primejdie pentru viaţa şi progresul popoarelor. Astfel omul de stat britanic, generalul englez, un Warvick, încarnează cu toată rigoarea şi cu toată vigoarea concepţiunea politică a imperialismului englez,—mereu acelaş: Anglia nu e grăbită, ea face fiecare lucru la rândul lui, ea ştie bine ce vrea şi realizează ce vrea, prin toate mijloacele. Cu sânge rece, cu conştiinţa clară a cruzimilor ce comite, cu hotărârea de a nu comite nici una mai mult decât e neapărat necesar, cu calmul şi hotărîrea acelor oameni de stat şi comandanţi ai acelei Renaşteri italiene, cari au servit de model sau au inspirat pe Macchiavell. Dar asupra tuturor acestora, planează fondul sufletesc cavaleresc, care răscumpără defectele caracterului englez. Warvick nu e un nesimţitor şi canonicul de Stogumber regretă fanatismul său care l-a făcut să urmărească cu atâta înverşunare moartea Ioanei. Warvick nu crede că nu se va mai auzi de ea după moartea ei; Stogumber simte că arderea Fecioarei va rămâne o pată pe reputaţia Angliei;—şi epilogul ne arată că dacă Franţa a răscumpărat prin glorificarea ei, biserica prin sanctificarea ei, păcatul ce au comis contra Ioanei, —Anglia a înălţat în catedrala Westminster, unde'şi îngroapă pe ce mai mari fii ai el, o statue echestră celei care i-a pregătit înfrângerea dela Orleans şi izgonirea depe continentul european.

V

Nu am de scris o receziune teatrală. Au făcut'o alţii, chemaţi pentru aceasta. Dar ar fi nedrept să nu menţionez aci, că Marioara Ventura ne-a procurat fericirea de a vedea piesa lui Shaw pe scena teatrului nostru naţional, dându-ne în acelaş timp o grandioasă şi impresionantă interpretare a Ioanei. Intâmplarea face că tocmai acum d. Louis Barthou publică un interesant studiu asupra vieţei artistice a Rachelei. El aminteşte în acest studiu că marea tragediană a jucat, într'o piesă plată şi seacă, lipsită de elan—rolul Ioanei. Dar dacă piesa a fost proastă, artista a fost sublimă. „Această evreică fără patrie—scrie Barthou— avu instinctul eroinei naţionale: inima ei secondă geniul ei, o imensă milă îi conduse jocul, gesturile, atitudinile: ea fu statuia Jeannei d'Arc".

Din această constatare, făcută după notele lui Theophile Gautier, ne interesează mai mult observaţia că jocul Rachelei a fost condus „de o imensă milă". Aceasta este şi nota conducătoare a concepţiunei Marioarei Ventura despre rolul Sfintei Ioana. Şi e şi logic să fie aşa. Poezia populară franceză, aşa o prezintă pe Jeanna :

„C'estoit une povre bergère.
Qui gardoit les brebis es champs
D'une doulce et humble manière..."

Iar dintre istorici d. Hannotaux rezumă impresiunea tuturor, când spune: „Jeanne fut tout pitié". Marioara Ventura însă, adaogă la această milă, acel larg spirit de umanitate înţelegătoare, care aşează pe Ioana, în galeria marilor martiri ai omenirei, prin înclinarea ei de a erta greşiţilor ei, prin eroismul ei în clipele decisive şi umilinţa ei în viaţa de toate zilele, prin abandonarea ei, prin sfârşitul pretimpuriu al vieţei ei, prin martiriul ei.

B. BRANIŞTEANU

Constructori şi Negatori

Când vre-un literat din cei mai oarecare e supărat şi stânjinit de rezistenţa criticei, citează, cu nobil patos şi elegiacă demnitate, pe Goethe. Adevărat, între toţi oamenii vestiţi Goethe a fost acela care s'a ridicat foarte necăjit împotriva aşa numitei „negativităţi". Poza lui preferată era panteistic aprobativă; să blagoslovească toată „creaţia", era gestul lui favorit. Şi înţelegem că un om cu productivitate atât de diversă şi calitativ eminentă să fie avocatul „creaţiei" în general. Dar acei care-i chiamă autoritatea în ajutor, pentru a lupta contra lumii care nu vrea să ştie de „productivitatea" lor, nu vor să-şi aducă aminte de Mephisto, deşi tot Goethe ne asigură că nici Atotputernicul nu-şi poate închipui lumea fără duhul ce veşnic tăgăduieşte. Şi apoi e vizibil că Mephisto este foarte simpatic celui care l-a imaginat. Goethe înţelegea prea bine orice, ca să nu priceapă că Mephisto face esenţial parte din „creaţie". In sfârşit, diletantismul său, nu totdeauna fericit, în fizică, în conducerea teatrului, ca învăţător şi protector al pictorilor, îi va fi adus să gândească la valoarea abţinerii şi să simtă preţul negării, care singură poate înfrâna neastâmpărul adeseori regretabil al aşa numitei producţii „pozitive".

Gândirea banală sau cea neonestă vrea să ne înveţe că, de pildă, în viaţa de stat nu s'ar mai putea realiza nimic măreţ, dacă am ţine seamă cu nestăpânit scrupul de excrocheriile, bacşişurile şi orice alte coruperi inevitabile la pregătirea oricărei mari transformări de ordin public. Există însă un bun gust moral care se împotriveşte neobosit acestui ieftin sofism, şi nu poate primi ca bacşişul să treacă drept altceva decât drept bacşiş, şi cere ca să fie dovedit şi calificat cum se cuvine. „Pozitivitatea" bacşişului o *neagă* bunul gust moral, fără consideraţie pentru micile foloase de ordin public la care bacşişul sau excrocheria renunţă pentrucă nu le poate înghiţi.

Tot astfel opera intelectuală rezultată din plagiat o poate numi cine vrea, „creaţie pozitivă" pentrucă e orişicum lucru vizibil, palpabil, cetibil. E drept că astăzi plagiarea pe deaîntregul nu se mai scuză nici măcar prin motive morale sau patriotice. Dar copiarea chiar grosolană a metoadelor literare şi artistice lumea nu o simte numaidecât; astfel. marafeturile şi calapoadele cele mai prostituate de către suburbanii vieţii intelectuale din ţările care dictează cultură slujesc „productivilor" din ţările care importă cultură. Aşa se plăzmuiesc „creaţii pozitive" cu mijloace luate fără discreţie de aiurea şi aplicate, tot fără discreţie, la un material pretins naţional.

* * *

Se zice peste tot: Henri Bordeaux e pozitiv şi constructiv — Anatole France, distructiv şi negativ. Cei doi formează contrastul cel mai familiar astăzi publicului francez şi oricărui public tributar literaturii franţuzeşti. Aici e vorba de ideile scriitorilor puşi în formulă. Dar negativitatea unui France este, oricum, relativă, fiindcă figurile de roman, conflictele, descripţiile sunt creaţii pozitive. Dacă figurile gândesc şi vorbesc *negativ,* aceasta nu le ştirbeşte cât de puţin caracterul pozitiv. Numai că apostolii educatori de anume specie nu simpatizează cu asemene creaţii. E în tot cazul mai bine, zic ei, să dai sufletelor cetitoare o hrană complet pozitivă, să le oferi „ceva ideal", fiindcă răi sunt destui pe lume, şi mai la urmă orice om e aplecat la rele, — mai cu seamă într'o societate tânără, unde...

După cum apostolii educatori cer artistului să arate „ideale", adică modele perfecte de bună purtare, tot aşa autorii literari, cei nesiguri şi nemulţumiţi de succesele lor, cer criticului să-i aprobe fără margine. Pe public şi pe apostolii educatori îi supără mai ales negativitatea ideilor unui artist; pe autorii literari însă îi supără criticul care nu-i aprobă, — criticul rezistent este negativitatea însăşi. Cei astfel interesaţi au încercat totdeauna să convingă publicul că orice critică e dăunătoare, ori cel puţin inutilă. Inutilitatea criticei este un loc comun veşnic împrospătat. La dânsul aleargă neisprăviţii şi slăbănogii pe care o soartă perversă i-a umflat cu caraghioase şi zmintite vanităţi.

* * *

Infirmii care consolidează şi poartă banalităţile cu aparenţă de gândire propriu zisă, încurcă ideile şi întrebuinţarea cuvintelor. Liber să numească cineva „creaţie pozitivă" un sonet tăiat în fada gelatină a celor mai răsufiate antologii, s'au încleiat din „reminiscenţe" subtilizate dela poeţii cu trecere. Totuşi cercetarea care va arăta ce cârpeală este acel sonet, va fi o construcţie intelectuală originală, prin urmare o „creaţie" adevărată, a cărei existenţă şi vigoare efectivă nu poate fi atinsă prin faptul că un interesat, cărui acea solidă construcţie intelectuală îi este supărătoare, o va numi „negativă", dacă acest cuvânt îl consolează de neputinţa lui literară.

Cei interesaţi în afacere pot zice, până la proba dureros contrarie, că un aeroplan prost, care la primul zbor rupe capul pilotului, este o „construcţie pozitivă". Oricine înţelege însă din acest exemplu că nu palpabilitatea brută a unui obiect hotărăşte valoarea lui, ci numai calitatea spiritului şi a muncii care au realizat obiectul. Cu preţul oaselor sau al vieţii aeronautul probează că maşina bine sclivisită nu era ce trebuia să fie, ci numai părea astfel celor care nu-i cunosc structura şi nu-s destoinici să i-o verifice. Acel care examinează calitatea spiritului şi a muncii puse într'o operă intelectuală nu are riscul aviatorului, ci trebuie numai să rabde a fi pecetluit ca „negativ", „destructiv", câteodată şi ca simplu invidios, dacă părerea lui supără vanitatea productivilor sau ameninţă să le turbure mersul afacerilor.

Orice gândire, fie cât de *negativă* în efectele ei asupra unei alteia de care se loveşte, este pozitivă, atunci când e născută dintr'o inteligenţă robustă, când e copilul unui tată zdravăn. A utiliza însă, sub protecţia ignoranţei agiamiilor, sfori dramatice şi calapoade lirice luate dela alţii este simplă învârteală de neputincios; fiindcă doar nu genul dramatic şi liric hărăzesc dela sine, prin nu ştiu ce misterioasă putere, calitatea de „creator pozitiv", ci numai vigoarea talentului câtă trăeşte în ele.

* * *

Impărţirea aceasta a producerilor intelectuale în „pozitive" şi „negative" e grosolană şi tendenţioasă. Din vreme în vreme o tot aduc în vileag sau oamenii din public lipsiţi de sensibilitate şi experienţă literară sau, mai ales, negustorii de literatură. Pe ce d'intâi îi supără analiza operelor de artă făcută de un competent, fiindcă sunt prea vanitoşi pentru a-şi mărturisi că ei singuri n'ar fi fost în stare să facă asemene analiză; iar pe negustorii de literatură îi înfurie că rezistenţa criticei le primejduieşte debitul pe piaţă.

Când Sudermann se înfruptase bine din succesul mănos de pe scenele nemţeşti şi cu sforile şi păpuşile lui Sardou fabrica din gros dramă germană modernă, Maximilian Harden, pe atunci critic de teatru, i-a verificat înaintea publicului procedările economicoase şi uşor profitabile. Sudermann a încercat, prin scribii disponibili oricărei pungi bine deschise, să reînvie principiul comod al „pozitivităţii" de care am vorbit aici. Dar manopera n'a prins destul; criticul a urmat să analizeze în voie. Intr'o zi s'au întâlnit cei doi pe stradă. Poetul creator a pierdut seninătatea principiilor; brusc a tăiat drumul lui Harden şi i-a zbierat: Domnule, d-ta îmi strici cariera!! — Astfel s'a lămurit în chip memorabil filozofia pozitivului şi a negativului în viaţa literară.

PAUL ZARIFOPOL

Cugetări

Dacă autorii ar pune ceva în cărţile lor, acestea ar găsi cititori. Dar tinerii gândesc că pentru a scrie un roman ajunge să cunoşti, mai mult ori mai puţin, câteva legi de sintaxă şi să fi citit ultimii autori la modă. E prea mult şi totuşi nu-i destul.

(Louis Thomas)

Totul a fost spus şi totuşi totul se poate spune din nou în forma potrivită fiecărui timp.

Forţa este instrumentul indispensabil al tuturor realizărilor pământeşti.

(Georges Valois)

Conferinţă ţinută la Facultatea de Medicină din Paris la 24 Iunie 1925

Ştiinţa Metapsihică[1]

de CH. RICHET

VI. — EXPERIENŢE METAPSIHICE SUBIECTIVE.

După observaţie, experienţa.

Observaţiile, atât prin numărul cît şi prin calitatea lor, sînt cît se poate de vorbitoare. Dar ie ceva mai mult de cît observaţiea simplă: observaţia *provocată*, cu alte cuvinte experimentarea. Şi ieată-ne deci în plină fiziologie, căci observaţiea provocată ie întreg determinizmul experimental.

Pentru simplificare, vom numi *criptestezie*, cu alte cuzinte senzibilitate ascunsă, facultatea nepomenită ce o are une-ori, neobicinuit, inteligenţa, de a putea percepe noţiuni *vibraţii*, pe cari simţurile noastre normale nu sînt în stare să ni le facă simţite. I-aproape dovedit că puterea criptestezică, mai mult sau mai puţin latentă, aflătoare în amorţire la cea mai mare parte din indivizi, se dezvoltă prin hipnotizm, prin somnambulizm, prin transă spiritică. Atunci putem studiea îndelung, metodic, în toată voea, putem studiea luciditatea criptestezică la asemenea subiecte.

In privinţa asta, vă voiu da ieară-şi pilde cu totul doveditoare.

Prietenul mieu Héricourt îmi dă un desemn pe care nu-l cunosc, desemn pus într'un plic cu îngrijire pecetluit. Medium Alice îmi spune că vede în plicul acesta un militar cu-n chipiu cu trei galoane. Desemnul dat de Héricourt iera al unui *passepartout* fotografic, pe care-l desemnase după o fotografie care-l reprezenta cu trei galoane la chipiu. Alice nu cunoştea de loc pe Héricourt. Zice-veţi oare că-i întîmplare?

D-na Thompson ie adusă la mine de către eminentul meu prieten, Fr. Myers. Ieram cu fiul meu Georges, care dete D-nei Thompson ceasornicul său, rugînd-o să spue despre iel tot ce i-ar trece prin minte. Atunci D-na Thompson rosti aceste spuse, uimitor de exacte: „Pe acest ceasornic ie sînge", adăugînd: „three generations mixed", trei generaţii amestecate. De fapt ceasornicul fusese al unui unchiu al băetului mieu, ucis în 1870 în bătăliea de la Vendôme. Tatăl unchiului luase acest ceasornic şi-l dăruise nepotului, fiului mieu Georges. Negreşit D-na Thompson habar n'avea de amănuntele astea. Zice-va cine-va că *three generations mixed*, ie întîmplare?

Ieată un fapt de criptestezie mai izbitor decât multe. In Iunie 1904, de faţă mai fiind doi prieteni de-ai miei, D-na R..., prin ciocănituri în masă, zice: „Banca, moartea pîndeşte familiea". Nu pricepurăm, pentru-că nici una din persoanele aflătoare nu se numea Banca sau Bianca. A doua zi, la trei ceasuri după amiază, soseşte la Paris, vestea asasinării Dragei, regina Serbiei, care fu ucisă, in palatul ei cu cei doi fraţi ce-i avea. De-abia a doua zi cetii în ziare *că* tatăl Dragei se numea *Panca. Moartea pîndeşte familia*, arăta o precizie uimitoare a evenimentului care iera să se întâmple familiei Panca. Potrivirea timpului este desăvârşită, ora Belgradului fiind înainte c'o oră şi jumătate faţă de ora Parisului.

Dar din toate faptele cunoscute de criptestezie, faptele în legătură cu D-na Piper sînt dintre cele mai interesante. D-na Piper a fost studiată de învăţaţi renumiţi, de William James, vestitul filosof american, de Frédéric Myers, eminentul psiholog de la Cambridge, de ilustrul mieu prieten sir Oliver Lodge, unul din cei mai iscusiţi fizicieni din timpul de faţă, de Richard Hodgson, de James Hyslop, doi valoroşi psihologi din America. Aceşti eminenţi oameni au studiat pe D-na Piper cu o nemărginită băgare de samă vreme de zece ani, ne-ntrerupt, şi au publicat în trei mari volume rezultatele îndelungatei lor anchete. Cu toţii au ajuns la certitudinea absolută, repet *absolută*, că D-na Piper nu putea cunoaşte cele ce povestea p căile senzoriale obicinuite.

Un oarecare Georges Pelham, aflîndu-se mort, D-na Piper, care de-abiea îl cunoscuse, zice de-o dată în una din transele ei: „Sînt Georges Pelham: să vie tata şi mama". Fu rândul logodnicei lui Pelham, al profesorilor săi, al diferiţilor săi prieteni, apoi al camarazilor săi. Vreme de şase luni, Georges Pelham, adică D-na Piper, vorbi cu toţi cei cari cunoscuseră pe Pelham, absolut ca şi cum ar fi fost Pelham, repetând convorbirile secrete pe cari aceştia le avuseseră cu Pelham, pe vremea când Pelham trăia.

Pentru a lămuri aceste fenomene uimitoare, spiritiştii au adoptat o explicaţie foarte simplă, aceea că Georges Pelham, se *incarnase* în D-na Piper. Ieu prefer să rămân pur şi simplu la enunţarea faptului, anume că prin marea iei putere criptestezică. D-na Piper cunoştea fapte reale, cari nu-i puteau fi descoperite prin simţuri.

Ceea ce-i mult.

De altminteri, de mai multe ori, D-na Piper a dat dovadă de-o uimitoare luciditate. Nu numai cînd vorbea ca Georges Pelham, ci cînd întrupa şi alte persoane, cîte o dată fantastice.

Oliver Lodge, rezumîndu-şi experienţele, zice: „cunoştinţa ce are despre lucruri şi despre persoane exclude întrebuinţarea căilor senzoriale normale".

Wiliam James zice: „Sînt absolut sigur, ca de orice fapt personal, că D-na Piper, în timpul transei sale, cunoaşte lucruri pe cari i-i cu neputinţă să le cunoască în stare de veghe".

Frédéric Myers zice: „Faptele arătate nu puteau fi cunoscute nici de cel mai iscusit detectiv, şi multe altele n'au putut să fie descoperite de cât după multă pierdere de vreme şi bani".

Cind aceşti trei mari învăţaţi, după un studiu îndelungat şi amănunţit, dau dovezi şi prezintă concluzii atât de precise, ie cu neputinţă să nu fii zguduit, şi, afară dacă nu vei fi făcut cine ştie cîte îndelungate experienţe personale ie cu neputinţă să conchizi altminterea de cît iei.

Faptele de criptestezie sînt aşa dar netăgăduite. Iele trebuie să determine convingerea tuturor acelora cari admit metoda experimentală ca baza oricărei ştiinţi.

Ca să sfîrşesc, voiu mai aduce încă cîteva fapte în faţa cărora cred că nimeni nu va mai avea nimica de zis, afară dacă n'ar fi hotărît, cum nu-mi vine să cred, de-a tăgădui faptele evidente, afară dacă nu s'ar împotrivi să le recunoască, ori-cit de izbitoare ar fi. Voiu pomeni numai patru, nu de mult întâmplate, cît se poate de vorbitoare.

I. D-nul Chowrin, medic la azilul din Tambow, avea în serviciul său o femee care cetea cu înlesnire ceea-ce iera închis într'un plic. Pentru a nu fi pîcîlit, D-rul luă măsuri straşnice. Un confrate scrise o frază cu litere aproape microscopice, o învălui într'o hîrtie fotografică senzibilizată, aşa că iera cu neputinţă să se cetească biletul fără să se desenzibilizeze hîrtia. Scrisul microscopic a fost cetit fără să fie desenzibilizată hîrtiea. De trei ori această experienţă a izbutit, cu diferiţi medici din oraşul Tambow.

II. Reese, polonez stabilit în America, ia zece hârtii scrise şi închise într'un plic. Nu numai că le ceteşte una după alta, pe toate, mai şi răspunde la întrebările puse în aceste hîrtii, şi dă răspunsuri exacte, răspunsuri pe cari cu simţurile sale normale nu le putea da.

Eminentul mieu prieten Joseph Maxwel, procuror general la Curtea din Bordeaux, scrise şapte hîrtii pe cari le puse în diferite saltare, păstrînd una în buzunarul jiletcii. Reese, arătîndu-i-o pe aceea îi zise: „Mă întrebaţi de pronumele mamei D-voastră? Maria-Angelina". Intrebare şi răspuns. Se va zice că-i întîmplare?

Reese a dat şi lui Schrnck-Notzing, aceleaşi dovezi de criptestezie şi Schrenck, care-i un observator scrupulos, de-o severitate feroce, a declarat că Reese ie unul din oamenii cei mai extraordinari din timpul de faţă.

Ieu am avut norocul să pot studiea în chip temeinic doi oameni înzestraţi c-o putere criptestezică minunată, Stephan Ossowietsky şi Ludwig Kahn.

III. Ossowietsky nu ie un medium profesional, ieste un nobil polonez, un inginer. Dînsul are puterea de-a ceti scrisorile cuprinse în plic închis. Lui Geley, mie şi multor altora, ne-a dat dovezi vădite de uimitoarea-i criptestezie.

Hotărît de-a pleca la Varşovia, D-na de Noailles îmi dete trei plicuri cu îngrijire pecetluite, al căror cuprins nu-l ştieam. Stephan luă la întâmplare unul din iele şi spuse: „Pe acesta îl voi ceti". Şi după ce învîrti scrisoarea în toate senzurile, zise: „Ie ceva despre natură, par'c-ar fi un mare poet francez, Edmond Rostand. Ie lumină multă şi noaptea: sînt versuri din Chantecler, spuse de Cocoş". D-na de Noailles, într'adevăr, scrisese: „Noaptea ie frumos de a crede-n lumină. Edmond Rostand. Aceste versuri din Chantecler sînt spuse de Cocoş".

Cum lui Stephan nu-i prea plăceau aceste experienţe, ca să-l ademenesc, îi spusei, că, dacă va izbuti, îi voiu da un autograf de Sarah Bernhardt. Primi. Trimit o telegramă ilustrei mele prietene, cerîndu-i cîte-va cuvinte scrise de iea, închise într'un plic sigilat. Imi răspunse numai de cît primind scrisoarea chiar ieu din mîna poştaşului, la hotel în Varşovia. O dau lui Ossowietsky care, în plină lumină, după lungi şovăeli, sub privirile scrupuloase ale lui Geley şi ale mele, zice: „*Vieaţa ne pare umilă pentru-că ie...*" Aici i-un cuvînt atât de franţuzesc, că nu-l pot ceti, dar ştiu că are 8 litere". Sarah scrisese: „Vieaţa ne pare umilă pentru că o ştim efemeră"... *éphémère*.

In altă zi, Ossowietsky, în timpul unui prînz, distra asistenţa, gîcind cifre şi cuvinte, dar fără control ştiinţific. Ii cerui o experienţă mai hotărîtoare, mai riguroasă. Mă dădui deoparte şi luai un petec de hîrtie pe care scrisei un cuvînt foarte scurt, petec pe care-l ţineam mototolit în mînă. Intinsei pe urmă lui Stephan mîna închisă. Stephan zise: „I-un cuvînt scurt de tot, i-un T cu două mici trăsături de-asupra lui T, un zero, şi pe urmă un t". Scrisesem *Toi* şi trăsesem două trăsături de-asupra T-ului mieu.

Unul din cele mai ciudate fapte de criptestezie datorite lui Stephan ie următorul: Soţiea Preşedintelui Curţei de Casaţie din Varşovia îi zise: „Am pierdut o broşă la care ţineam foarte mult. N'aţi putea face oare ca s'o găsesc?" Ossowitetsky zâmbi. Cu toate astea, peste două zile, plimbîndu-se prin oraş, îi ieşi în cale un necunoscut pe care privindu-l ţintă îi zise brusc: „Ai găsit pe stradă o broşă cu un safir şi cu diamante". Aşa iera.

IV. Cel din urmă caz de criptestezie, izbitor, uimitor, ie cu totul recent. Şi dacă n'am avea şi alte nenumărate şi diferite cazuri de criptestezie, ar fi de-ajuns şi singur să convingă pe toată lumea, hotărîtor.

Cazul acesta nu l-am observat numai ieu. A fost observat şi de prietenii miei, doctorii Osty şi Lassablière, de un profesor de la Facultate, prietenul meu Cunéo, şi de trei din cei mai eminenţi confraţi de la Academiea de Ştiinţe, Daniel Berthelot, Generalul Ferrié, Leclainche. Aceştia au putut să constate faptele ca şi mine, şi le pot fără îndoeală mărturisi.

„Treci pe Kahn într'o odae deosebită, după care, rămas singur, scrii o frază oare-care, simplă sau complicată, pe-un petec de hîrtie pe care-l îndoi în două, în patru, în opt, şi pe care-l lipeşti cu hîrtie gumată ca să nu se desfacă. Scrii ast-feliu trei-patru fraze, fiecare pe cîte o hîrtie deosebită. Chemi pe Kahn, îi arăţi hîrtiile. Une-ori atinge una, doar una, foarte uşor.

Din parte-mi ieau o hîrtie pe care o ţin în mîna dreaptă, o alta în mîna stîngă, pun pe-a treia sub un *prespapir*, iear pe-a patra o ard. Fără-ndoeală toate astea în plină lumină. Afară de mine şi de Kahn nu mai ie nimenea în odae. Iear ieu, după scrisul biletelor, pe cari le-amestec, habar n'am care-i în mîna dreaptă, care-i în mîna stîngă, care-i sub prespapir, care-i ars.

Kanh mîzgîleşte ce-va pe-un petec de hîrtie, şi numai de cît, în cîteva clipe, zice: „Priveşte hîrtiea din mîna dreaptă, pe iea scrie: „*Virgilius Maro*". Aşa iera. „Priveşte hîrtiea din mîna stîngă, pe iea scrie: „*Adevărul la Parenei*"... *Parénées* pentru Pyrénées". Tocmai. „Priveşte hîrtiea de sub prespapir, pe iea scrie: *Inainte*". Privesc, şi-aşa-i". „Cît despre hîrtiea arsă, cuprindea un cuvînt englezesc. Cetesc: *Shocking*. Exact.

Generalul Ferrié a scris fraze cu totul grele. *Ipoteza lui Wegener. Lampa cu 3 electrozi.* Au fost spuse fără greşală. Daniel Berthelot a scris în latineşte: *Vulnerant omnes, ultima necat.* Apoi o frază în greceşte, cu caractere romane. Cetite corect.

Osty, Lassablière, Cunéo, dobîndesc aceleaşi rezultate, în aceleaşi condiţii.

Nu vreu să aduc o laudă acestor confraţi şi prieteni, dar cred că mi se va îngădui măcar atîta să zic, că inteligenţa lor ie cel puţin egală cu mijlociea unor de mijloc inteligenţi omeneşti. Ei bine, ca să nu vadă c'ar fi fost vre-o fraudă în experienţele acestea, atât de simple, atît de hotărîtoare, ca să nu descopere înşelătoriea care ar fi fost ascunsă în iele, ar fi trebuit ca inteligenţa lor să fie cu mult, cu mult sub mijlociea celor mai de mijloc inteligenţe omeneşti.

După D-na Piper, după Chowrin, după Reese, după Ossowietsky, după Kahn, realitatea criptesteziei, adică a cunoaşterii realităţii pe căi senzoriale neobicinuite, ieste, mai presus de îndoeală, întemeeată. Criptesteziea ieste tot atît de sigură ca şi oprirea inimei de a mai bate prin pneumo-gastric, ca şi convulziunile muşchilor prin stricnină, ca şi absorbirea oxigenului în sînge, ca şi combustiunea, ca şi arderea hidrogenului în oxigen, ca şi prezenţa azotului în atmosferă.

Nu ieste îngăduit cui-va de-a se îndoi despre asta, de cît dacă ar avea cutezarea să zică: „Ieu nu cred în metoda experimentală".

Nu zic nu. Cei cari preferă părerea mulţimei nepricepute, faţă de multiplele noastre experimentări precise, minuţioase, fără cusur, metodice, hotărîtoare, aceştia au dreptul de-a tăgădui. Cîte nu s'au tăgăduit: aeroliţii, maşinele zburătoare, telefonul, microbii, telegrafiea fără fir. Şi mai sînt. Dăruesc mulţimei nepricepute asemenea scule de tăgăduitori.

VII. TEORIEA CRIPTESTEZIEI

Şi-acum de ce n'am face şi puţină teorie? O, puţină de tot. Mai întâi de toate, ieu resping, cel puţin de-o cam dată ipoteza spiritä, *Deus ex machina*, care răspunde la toate Prefer să fac o altă presupunere, cît se poate de simplă: va fi una din ipotezele de cari se slujeau Magendie şi ilustrul mieu profesor Claude Bernard, ipoteze la cari atîta ţineau.

In jurul nostru, sînt vibraţii de-ale eterului pe cari, noi unii, nu le simţim. Vibraţiile acestea însă există. In sala asta unde vorbesc, nu se aude nici un concert, şi poate-aţi fi ispitiţi să ziceţi că acolea nu-i muzică. Instalaţi numai colea pe masă un receptor de Telefonie fără fir, de Radiofonie, c'o jâlnie măritoare de voce, şi veţi auzi cu toţii concertul care se dă acuma la Turnul Eiffel. Prin urmare, ie cu putinţă ca din lucrurile din jurul nostru, oricît de minuscule ar fi, să pornească vibraţii. Noi nu percepem vibraţiile acestea, pentru-că nu sîntem nici senzitivi, nici mediumi. Dar dacă un indivd înzestrat cu acea senzibilitate particulară pe care am numit-o criptestezie, misterioasă şi ne-nţeleasă, ar fi de faţă, individul acesta ar percepe aceste vibraţii, măcar că iele-s nule pentru mulţime.

Imi va fi de-ajuns aşa dar să fac aceste două presupuneri, poate că hazardate, dar pe cari experienţa cea mai riguroasă aproape le cere: 1) că lucrurile şi mişcările dau naştere unor anumite vibraţii; 2) că aceste vibraţii pot fi percepute de fiinţi cu o sensibilitate deosebită.

Astfel, cu toate că o mulţime de fapte nouă sunt încă anevoie de stabilit, vom fi dat un caracter ştiinţific fenomenului părut miraculos al criptesteziei.

Criptestezia e una din cele mai strălucite cuceriri ale psihologiei experimentale. Demonstraţia cea mai limpede nu mai încape vorbă că i-o avem. Şi sunt încredinţat că dacă fiziologiştii se vor pune cu hotărîre pe muncă, vor ajunge la rezultate mărete. Fireşte că noi n'avem încă nici o cunoştinţă de legile ei. Sunt aici, dragii mei, de descoperit, lucruri mari.

In rom. de MIHAIL DRĂGĂNESCU şi P. MUŞOIU

Urmează: *Metapsihica obiectivă. Concluzii.*

---

1) Vezi No. 271 Ad. Literar

PRIMARUL

ANTON CEHOV

Intr'una din micile şi murdarele ciainării ale oraşului N., şedea la o masă primarul Pehlevan 1), şi mânca o caşă 2) grasă. Mănâncă şi după fiecare trei linguri bea pe „cel din urmă".

— Aşa, scumpul meu: greu cu afacerile ţărăneşti— zice către stăpânul ciainăriei, încheindu-şi pe sub masă, nasturii veşnic descheiaţi.—Aşa-i drăguţule! Afacerile ţărăneşti sunt o politică — Bismark să fii şi tot nu-i dai de capăt. Ca să le orânduești, trebue pricepere deosebită trebue meşteşug! Te întreb, dece ţin ţăranii la mine? Dece vin ca muştele? A? Din ce pricină eu mânânc caşă cu unt, pe când alţi avocaţi — caşă fără unt?... Din pricină că în capul meu e talent, e dar.

Pehlevan bea păhărelul fosăind, şi ridică gâtul murdar cu demnitate. I-i murdar nu numai gâtul. Mână, cămaşă, pantaloni, şervet, urechi... totu-i murdar.

— N'am învăţătură. Dece aş minţi? Şcoli n'am isprăvit, în fracuri, ca cei învăţaţi, n'am umblat, dar pot să-ţi spun, dragul meu, fără modestie şi fel de fel de... represalii, că nu găseşti alt iurist la fel nici cu un milion.

Adecă, afacerea Sarrei Becker n'o iau... dar într'o afacere ţărănească... nici un apărător, nici un procuror — nimeni nu se pune cu mine! Zău! Numai eu pot descurca afacerile ţărăneşti. Atâta! Fii tu Lomonosov 3), fii Bethoven: dacă n'ai talentul meu, nu te băga. De o pildă, să luăm măcar afacerea primarului din Replovo. Ai auzit de afacerea asta?

— Nu, n'am auzit.

— Straşnică afacere, afacere politică! Plevaco 4) o scrintea, dar eu am scos-o la capăt. Da-da! Există, dragul meu, nu departe de Moscova o uzină de clopote. La acea uzină, dragul meu, slujeşte ca maestru mai mare, un mujic de ai noştri, de la Replovo, unul Evdochim Petrov. Slujeşte de vre-o douăzeci de ani. După paşaport e mujic, se înţelege, opincar, *caţap*, dar după mutră nu seamănă de loc a mujic. In douăzeci de ani, s'a şi cioplit, s'a şi şlefuit. Umblă, mă rog în costum de şeviot, în degete inele, peste burtă lanţ de aur: nu-i chip să te apropii! Nici urmă de mujic. Cred şi eu, dragul meu! Vro mie cinci sute leafă, cvartir, hrană, stăpânul cu el la catarama — cum să n'ajungă boer? Şi fizio... mutra aşa, ştii... (vorbitorul bea) impunătoare. Numai iată că-i vine în minte acestui Evdochim Petrov, să facă o plimbare până la ai lui, acasă, adecă la Replovo. A trăit, a trăit, şi deodată i s'a urît. La uzina de clopote viaţa ca mierea: ai zice, dece să i se urască maistrului celui mai mare? Dar ştii, fumul patriei!...

Du-te în America, înfundă-te până în gât în hârtii de câte o sută de ruble; când colo — tot la ciainăria ta te trage... Aşa îl trăgea şi pe dânsul, sărmanul. Aşa... Şi-a cerut voie dela stăpân pe o săptămână şi a plecat. Vine la Replovo. Merge înainte de toate pela rude. „Aici, zice, am trăit şi eu odată. Iacă, aici am păscut turma tatălui meu, ici am dormit... Intr'un cuvânt, amintiri de ale copilăriei. Se înţelege, fără laude nu se poate. „Iacă, uitaţi-vă, dragii mei. Şi eu am fost opincar, caşi voi, dar cu muncă şi sudoare am ajuns la grade, îs bogat şi sătul. Munciţi, zice, şi voi..." Opincarii la început îl ascultau, îl ridicau în slavă; dar mai apoi încep să se gândească: „Aşa-i, ai dreptate, drăguţă, toate astea sunt tare frumoase, numai că ce-am folosit noi de la tine? De o săptămână stai aici, la noi, şi n'am văzut un păhărel"...

Ii trimit pe sotschii...

— Evdochim, dă o sută de ruble!

— Pentru ce, mă rog?

— Rachiu pentru mir... Vrea mirul să cinstească în sănătatea ta.

Evdochim — om aşezat, bisericos, nici rachiu nu bea, nici tutun nu fumează, şi nici altora nu îngăduie.

— Pentru rachiu nu dau, zice, o poluşcă.

— Cum aşa? Cu ce drept? Ce, nu eşti de ai noştri?...

— Şi ce-i, dacă-s de ai voştri? Datorii în sarcina mea nu se găsesc... totul în regulă. Atunci dece să plătesc?

Şi începură... Evdochim ţine una, mirul alta! S'a supărat rău mirul. Ştii cum îi prostimea! Lor nu le intră in cap. Le-a venit poftă de chef — poţi să le vorbeşti în douăsprezeci limbi, poţi să tragi cu tunurile, nimic nu înteleg. Vrem să bem şi pace. Mai era şi necazul: un Zemleac bogat; când colo — nici un folos!.. Incepură să se gândească cum să stoarcă lui Evdochim suta de ruble. S'a adunat mirul, s'a gândit — zadarnic. Dau târcoale în jurul casei, doar l-or speria: ţi-arătăm noi, îţi dau eu!... Lui nici nu-i pasă. „Sunt curat, zice, şi faţă de Dumnezeu, şi faţă de lege, şi faţă de mir, dece să mă tem? Sunt pasăre liberă!" Bun. Au înţeles oamenii că nu văd suta de ruble, cum nu-şi văd urechile. Incepură să se gândească, cum să jumulească aripile acestei pasări libere, pentru atâta nebăgare în seamă. Dar cum nu se pricep, trimit după mine. Viu la Replovo. Aşa şi aşa, Denis Semenâci, nu dă bani! Ia născoceşte tu vre-un clenciu!" Ei, ce crezi, dragul meu? Nu-i chip de născocit nimic, totu-i limpede ca în palmă, toate drepturile lui Evdochim sunt de faţă. Nici un procuror nu găseşte clenciu în afacerea asta, de s'ar gândi şi trei ani de-arândul... n'are de ce se agăţa nici dracu.

Pehlevan bea un păhăruţ şi închide dintr'un ochiu.

— Dar eu am găsit de ce să mă agăţ! — chicoteşte el. — Da-da! Ia ghiceşte, ce-am născocit? Cât lumea! Iacă ce-i, oameni buni, zic, alegeţi-l primar în satul vostru". Au înteles şi l-au ales. Dar asculţi? Ii aduc lui Evdochim *bleaha* 5) de primar. Râde. Glumiţi, zice, nu vreau să fiu primarul vostru.

— Dar vrem noi!

— Dar nu vreau eu! Plec chiar mâne!

— Nu, n'ai să pleci. N'ai drept. Un primar nu poate să-şi părăsească postul după lege.

— Dar eu, — zice Evdochimov, — îmi dau dimisia

— N'ai drept. Primarul e dator să stea la post cel puţin trei ani, şi e scutit de această sarcină numai în urma unei osânde. Odată ce te-am ales, nici tu, nici noi... nimeni nu te poate scoate!

Gemu Evdochim al nostru. Aleargă la *Starşinaua volostei*. Starşinaua împreună cu pisarul îi arată toate legile.

— După cutare şi cutare articol, înainte de trei ani n'ai dreptul să părăseşti acest post. Fă trei ani de slujbă, şi pleacă.

— Ce trei ani? Nu pot aştepta nici o lună! Fără mine stăpânul e caşi fără mâni. Pierde mii de ruble. Şi afară de uzină, am acolo casă, familie! şi câte încă!...

Trece o lună. E gata să dea Evdochim nu o sută, — trei sute de ruble, numai daţi-mi drumul pentru Dumnezeu! Oamenii — gata şi ei să primească, dar cum? E târziu. Merge Evdochim la preşedintele.

— Aşa şi aşa, înalt nobleţea voastră, din împrejurări familiare, nu pot sluji. Daţi-mi drumul, pentru mila lui Dumnezeu!

— N'am drept. Lipsesc motivele legale pentru demisia ta. Mai întâi nu eşti bolnav. Al doilea lipsesc motive pentru degradare. Eşti dator să slujeşti.

Dar trebue să ştii că acolo la toţi le zic „tu". Starşinaua unei voloste, sau un primar sătesc, nu-i un fleac în stat, face mult mai mult decât un scriitor de cancelarie. cu toate astea îi zic tu, ca unui fecior de casă. Poţi să-ţi închipui pe Evdochim în haine de şeviot şi — „tu"... Roagă pe preşedinte în numele lui Christos.

— N'am drept — zice. — Dacă nu crezi, întreabă. Toţi au să-ţi spună. Nu numai eu, dar nici gubernatorul nu te poate libera. In contra hotărîrii mirului, dacă formele sunt în regulă, nu există casaţie.

Aleargă Evdochim la mareşal, de la mareşal la ispravnic. A cutreerat tot judeţul, şi de la toţi aceiaşi vorbă: slujeşte, n'avem drept.

Ce să facă omul? Şi de la uzină scrisoare după scrisoare, telegramă după telegramă. Il sfătuesc rudele să trimită după mine. Mă crezi?

Nu că a trimis, singur a alergat. Vine şi fără vorbă multă, îmi pune în mână o hârtiuţă roşie 6).

— Poftim, zic, pentru o sută de ruble îţi dobândesc demisia.

I-am luat o sută de ruble şi i-am făcut treaba.

— Cum? întrebă proprietarul ciainăriei.

— Ghiceşte! Nici nu-ţi închipui cât de uşor: ghicitoarea ţi-o dezleagă insăşi legea.

Pehlevan se apropie de negustor, şi râzând cu hohot îi şopteşte la ureche.

— L-am sfătuit să fure ceva, ca să fie dat în judecată. Ei, cum îţi place clenciul? La început, dragul meu, a încremenit. Cum aşa... Să fur? Aşa, zic, fură-mi mie portofelul ăsta gol, şi iată-te la puşcărie pe o lună şi jumătate. La început făcea mofturi, se supără: un nume cinstit şi aşa mai departe... Dă-o dracului de cinste. Ce? Ai libret? Ai să stai la puşcărie o lună şi jumătate, şi gata: ai să ai motivele care te degradează şi scapi şi de bleahă! S'a gândit omul, le-a dat dracului toate şi mi-a furat portofelul. Şi-a făcut omul osânda, şi acum mă binecuvântează. Iacă, dragă frate, ce va să zică minte. Că în afacerile ţărăneşti nu găseşti tu politică pe tot globul universului şi dacă ştie cineva să le deslege, apoi sunt eu! Nimeni nu poate casa, dar eu pot! Da-a!

Pehlevan mai cere o sticlă de rachiu şi începe altă povestire: cum şi-au băut mojicii din Replovo pânea pe rod.

Din ruseşte de A. FRUNZA

---

1) Traducerea exactă a numelui *Şelma*, de altfel nu tocmai rus, ci luat din limba germană.

2) Mâncare de hrişcă, uneori de grâu, sau alte boabe, prăjite în grăsime, apoi fierte.

3) Cel mai mare poet şi om de ştiinţă din Rusia Secolului al XVIII-lea.

4) Celebru avocat dela 1880—1900. — N. trad.

5) O placă de metal cu emblemă a demnităţii. Mitrad.

6) Zece ruble.

Despre crapi

Acum vre-o doi ani — exact, 26 Februarie 1924 — primesc dela prietenul meu într'ale pescuitului, cuconu Costache Lăbușcă, epistola următoare, pe care am plăcerea să v'o împărtășesc și domniilor-voastre întocmai, adăogându-i numai punctele și virgulele de care se află cu totul lipsită. Din salutarea dela început numai, am redus două semne de exclamație.

Salutare, prea stimate și iubite cucoane Mihăiță!

Prin acest om al meu, pescar cunoscut de domnia-ta în împrejurări plăcute din trecuta primăvară, îți trimet, rugându-te să-l ospătezi sănătos, acest crap de cinci ocă, pe care noi l-am prins în Prutețul lui Cernea cu meșteșug de ieteri la produțuri, rugându-te, mult stimate și prea iubite, — nu ne da uitării, pe mine și pe cucoana Zoe, care dumneaei mai ales a avut ideia să te poftesc viitoarea Duminică la noi la țară, ca să ne pui în cunoștință de ce se mai petrece prin lume și mai ales ca să fii de față la o împrejurare frumoasă, pe care dumneaei m'a rugat să nu ți-o spun, dar, să știi domnia-ta că este în legătură cu darul lui Dumnezeu ș'a apelor pe care am cinstea să ți-l fac prin acest om al meu, pescarul cunoscut de domnia-ta. Deci dar, prea iubite și prea stimate, noi te așteptăm cu toată plăcerea și toată dragostea, iar cucoana Zoe vrea să-ți facă și alte surprize de-ale domniei-sale, de care totdeauna te-ai bucurat cu acea parte a ființei care-i făcută și pentru vorbire; eu însă îi spun că mai multă bucurie vei avea cu împrejurarea ceialaltă, care nu se poate vedea oricând și oriunde, iar de către popoarele civilizate a Europei socot că nici nu se cunoaște; așa că te așteptăm neapărat și te poftim să nu carecumva să lipsești și să ne dai de sminteală, aducându-ne, te roagă cucoana Zoe, și una sută dramuri capere dela lipovenii noștri dela care târguim noi totdeauna când venim la Iași.

Al domniei-tale plecată slugă și întru toate îndatorat, Costache Lăbușcă, Comana, 26 Februarie 1924.

Am stat multă vreme cufundat în cetirea și dezlegarea acestei opere a lui cuconu Costache, scrisă cu penița lui cea lungă de aramă. Incet-încet, mi s'a deslușit totul înainte. Am văzut în închipuire casa cu cerdac, pe costișă, la marginea satului. L-am văzut și pe prietenul meu fumând din țigareta-i lungă de chihlimbar o țigară de tutun de cel bun de Machedonia și stând de vorbă, într'un nour albăstrui de fum, cu cucoana Zoe, mititică și căruntă, privind fin prin ochelarii rotunzi. Au pus la cale două lucruri: — unul privitor la vre-o pescuire minunată în bălțile Prutului și altul în legătură cu talentele culinare, celebre în tot ținutul, ale cucoanei Zoe. Asta trebuie să fie — cugetam eu — și nu puteam refuza o asemenea poftire. La Comana mă duceam totdeauna cu plăcere.

Am lăsat scrisoarea pe masă, dinaintea mea, și-am ridicat ochii spre omul care-o adusese.

— Dumneata ești, bade Pricop? Imi pare bine că ne vedem iarăși. Eram cât pe ce să nu te cunosc. Ce-ai făcut de te-ai schimbat? Ți-ai cumpărat cojoc nou?

— Mi-am cumpărat cojoc nou, îmi răspunse bătrânul pescar zâmbind; dar nu-i numai asta, cucoane Mihăiță. Am fost la bărbier și mi-am ras barba, iar mai ales m'am tuns. Căci ne 'nsurăm.

— Cum?

— Să nu fie cu supărare, ne 'nsurăm, cucoane Mihăiță. Așa că femeia asta de-al doilea-i mai tânără decât mine, și trebuie să mai lepădăm și noi stuhăria asta. Iar cuconu Costache vă trimete multă sănătate și vă așteaptă Duminică. Nu te-ai arătat mata la noi de multișor.

— Bine, bade Pricop. Ii duci lui cuconu Costache răspuns că Duminică sunt acolo, la Comana. Dar ai putea să-mi spui despre ce fel de pescuit e vorba?

— Ce pescuit, cucoane Mihăiță?

— Vorbește cuconu Costache în scrisoare despre un fel de pescuit în bălțile Prutului.

— Nu știu despre ce pescuit poate ca să fie vorba, cucoane Mihăiță.

— Cum se poate să nu știi? Nu se face niciun fel de pregătire? Ori ți-a poruncit cuconu Costache să nu spui nimica?

— Cuconu Costache, răspunse pescarul privind înspre un colț al odăii, mi-a pomenit numai pentru un crap, pe care l-am lăsat la bucătărie. L-am cântărit eu singur și trage cinci ocă. Iar despre altceva nu mi-a poruncit nimica și nu pot ca să știu nimica, sărutăm dreapta, cucoane Mihăiță!

Am înțeles că orice stăruință e de prisos, și că omul boieresc e destul de viclean, ca să rămâie în unele privințe tot așa de comunicativ cași darul pe care-l adusese. Am pecetluit convorbirea cu el, trecându-i tainic o hârtie a Băncii Naționale, căreia știam că el îi zice „bumașcă" — și l-am lăsat să se întoarcă la boieri, la țară, cu bun răspuns și vorbe potrivite.

Iar Duminică, pe-o vreme destul de moale, fără să fie însă dezgheț, m'am înfățișat la curtea dela Comana. O săniuță mă luase dela gară și mă purtase repede, în sunet de zurgălăi, pe-un drum îngust, alb și luciu în care bătea soarele oblic de iarnă. Cum au dat semn câinii, prietenul meu cuconu Costache a și ieșit în cerdacul larg și m'a primit cu brațele deschise. Luându-mă de-o mână, m'a vârît în odăi, într'o căldură de cuptor și 'ntr'o plăcută mireazmă de coji de mere; și după ce m'a ajutat să-mi scot blănița, cuprinzându-mi iarăși degetele, m'a înfățișat ca pe-un lucru rar și de preț cucoanei Zoe, care se arătase grăbită și zâmbitoare de undeva, dinspre cămări și cuhni.

„A! trebuie să știi mata, *musiu* Mihăiță, că ne-ai făcut o deosebită plăcere venind astăzi aici, în sălbătăcia noastră dela țară.

— Plăcerea-i de partea mea, dragă cucoană Zoe, am răspuns eu.

— Ba să mă ierți mata, musiu Mihăiță, — când avem cinstea să primim un musafir așa de distins!

— Ce se potrivește, cucoană Zoe, am zis eu cu modestie, urmând a întrebuința aceleași vechi formule de politeță, care știam că sunt cu deosebire agreabile subțirelei și delicatei mele gazde. Niciodată, dragă cucoană Zoe, niciodată și nicăeri nu mă simt mai bine ca sub acoperișul casei matale. Și n'am uitat una sută dramuri capere — pe care le-ai poruncit mata. Iar din îndemnul meu, am îndrăznit a-ți aduce o carte nouă de bucate nu ca să-ți folosească, dragă cucoană Zoe, ci ca s'o răsfoim după masă și să râdem de puțina și ridicola știință a doamnelor dela București, care îndrăznesc să tipărească asemenea uvraje".

Cucoana Zoe a râs cu plăcere, făcându-și mai mititei ochii, îndărătul lentilelor rotunde, și-a primit în vârful degetelor cartea pe care i-o înfățișam c'un gest larg și teatral, de sus în jos. Apoi ne-a făcut cunoscut că are afaceri importante în laboratoriile domniei-sale și s'a retras. In toată vremea cât durase recepția și avusese loc acest schimb de politeți, cuconu Costache se îndeletnicise cu răsucirea unei țigări. O și așezase în țigaretă și-o aprinsese cu bricheta lui, pe care nu uită să mi-o întindă ca s'o admir.

„Acuma, cucoane Mihăiță, zise el ațâțat, bea-ți repede ceaiul și să mergem, că ne așteaptă oamenii.

— Care oameni?

— Oamenii mei, stimate și iubite cucoane Mihăiță.

— Unde?

— Cum unde? La baltă, iubite cucoane Mihăiță. Mi se pare că ți-am făcut matale cunoscut în epistola mea că pe ziua de astăzi ți-am pregătit, mai ales îndemnat de cucoana Zoe, o priveliște pe care nu socot s'o vadă ades oamenii de rând; iar Ieșenii dumneavoastră n'o văd niciodată, — de asta sunt sigur.

— Scrisoarea domniei-tale am citit-o cu multă luare aminte, cucoane Costache, am replicat eu, mărturisesc însă că n'am putut dezlega bucuria ce m'așteaptă.

— Cu atât mai bine. Ai să vezi acolo, în balta lui Cernea, unde avem încredințarea că s'a grămădit mult crap în iarna asta. Dacă ai isprăvit, putem merge. Trebuie să știi mata, iubite cucoane Mihăiță, urmă prietenul meu, pe când luam loc amândoi în sania cu oplene, că uneori și-un pescar credincios undiței, cum sunt eu, poate înclina spre alte meșteșuguri pescărești — mai ales spre acelea care pedeoparte sunt rare, iar pe de alta cer foarte multă măiestrie..."

Eu am tușit, ca să nu răspund, și cuconu Costache a socotit de cuviință să mai adaoge unele considerații:

„Poate vrai să spui mata, iubite și stimate cucoane Mihăiță, că m'ai văzut și 'n alte împrejurări abătându-mă

Desen de: *A. Dragoș*

dela poruncile undiței. Iți voiu răspunde: da, așa este. M'am mai abătut și altă dată, — am făptuit ceiace se chiamă viclenie, față de un nobil meșteșug ca al nostru. Dar, stimate cucoane Mihăiță, după cum numai păcătuind omul are prilej să se pocăiască, — asemenea și eu, abătându-mă prea arare dela linia mea cea dreaptă, mă pot încredința că numai undița este nobilă. Asemenea și-acuma: vei vedea un lucru deosebit de dibaciu: nu-i vom acorda însă nici într'un caz rang de nobleță. Iarăși însă este de observat, stimate cucoane Mihăiță, că această nobleță a undiții este soră cu sărăcia și cu inutilitatea, ca orice nobleță; pe când dibăcia este folositoare și rodnică. Și nevoiți suntem să ne coborîm pe pământ, deoarece suntem oameni cu slăbiciuni".

Am răspuns:

„Cucoane Costache, să fii încredințat că te prețuiesc în toate ipostazele domniei-tale de pescar, după cum te prețuiesc și când faci filologie. Dacă n'ar fi așa, nu m'ași găsi lângă dumneata în această frumoasă zi de iarnă".

Asemenea cuvinte au plăcut mai mult decât orice prietenului meu într'ale pescăriei și 'ndată, punând calul murg în pas, și-a răsucit altă țigară.

„Trebuie să știi iubite cucoane Mihăiță, a urmat el iarăși a-mi vorbi, că dintre toți peștii, eu mai ales pe crap îl urmăresc. Eu mai ales pentru crap am o deosebită slăbiciune. Dacă-l luăm din punctul de vedere al cucoanei Zoe, de pildă, — apoi poți rămâne bine încredințat că nu se află în apele noastre alt pește mai bogat și mai savuros. Crapului, iubite și stimate cucoane Mihăiță, nu-i trebuiesc maioneze și alte sosuri, pe care le poți mânca și cu iască ori cu surcele; — crapul ți se înfățișează, cucoane Mihăiță, cu cinste și cu dreptate. Iți face cucoana Zoe, să zicem, un borș de crap; și-ți oferă, să zicem, matale capul. Partea aceasta a altor pești o zvârli ca netrebnică, pe când capul de crap are să-ți procure cea mai mare plăcere prin delicateța lui, dacă știi să-l desfaci, dacă știi să-l mănânci și dacă ești în stare să-l apreciezi ca amator de bucăți alese. Este împrejurarea, cucoane Mihăiță, să întrebuințezi o zicătoare a prostimii: că-ți lasă gura apă, când vezi așa ceva și cunoști ce te-așteaptă. Apoi îți voiu vorbi, prietene, despre crapul la proțap, renumit în bălți. Pot să-ți mai spun ceva și despre o mâncărică cu ceapă albă: dulceața și bunătatea ei sunt mai presus de orice critică. Insfârșit crapul fript într'o tingire de aramă, pe varză și 'ntre tomate, într'un cuptor bine înfierbântat: eu, stimate cucoane Mihăiță, am făcut odată și-o poezie mâncării aceștia, întru așa măsură am fost de entuziasmat. Cât despre icrele de crap eu le pun deasupra celor de știucă, chiar și-a celor negre, dacă vrai mata să mă crezi, numaicât asemenea salată trebuie cu rânduială făcută, după altă vorbă înțeleaptă: adică să toarne undelemnul un chior, să picure alămâia un zgârcit și să le bată un nebun! Și între altele n'ași putea să-ți spun dintr'acest punct de vedere al cucoanei Zoe, — dar n'avem vreme. Aducând în discuție altă parte a materiei, îți pot spune, iubite cucoane Mihăiță, că nu este alt pește care să aibă mai ciudate și mai deosebite năravuri. Când îl vezi intrând turme în gârle, cum l-ai văzut în primăvara trecută, ai putea cu drept cuvânt să-l socoți stupid. Tot asemenea când ies țăranii în vremea bătăii lui, să-l prindă cu ostii, greble și alte instrumente primitive dela începutul veacurilor. La undiță însă nu este alt pește mai viclean. Iar când îl închizi în bălți, el singur dintre toți peștii caută să scape rămând pe dedesupt și făcând salturi mari în aer ca să sară pe deasupra gardurilor. In sfârșit, ce să-ți mai spun? Se întâmplă uneori de seacă bălțile, de ajunge omul să le răscolească cu plugul și să samene în mâlul lor. Alți pești pier. Crapul se afundă în mâl, apoi mai jos, în mâzga pământului. Și fierul plugului îl scoate de-acolo, ca pe-un vierme al țărânei. Ți-ași mai spune și altele, stimate și iubite cucoane Mihăiță; poate le cunoști și dumneata, căci ești cași mine pescar, dar ajungem. Și nu-mi închipui că ești supărat mai ascultând odată de la mine ceiace și dumneata știi...."

Fără îndoială nu puteam să fiu supărat, mai ales că tot ce spunea prietenul meu într'ale pescăriei era plăcut, cald și convingător. Pe lângă asta, ziua era strălucită și lină și omătul în fuga săniei de o curățenie ș'o albeață orbitoare. In singurătatea câmpiei, între bălți înghețate și zăvoaie cafenii, întâlneam ici-colo, în lungul pârtiei, pâlcuri de ciulini în jurul cărora fluturau stigleții viu colorați, galben și roșu. Sub ciugulirile lor harnice omătul era presărat de semincioare fine. Câteodată, în spre această bogăție, luneca un șoricel, lăsând urme mărunțele violete. Abia-l zăream și dispărea în grabă.

Deodată, la o cotitură, apăru înaintea noastră balta înghețată. Pe luciul verzui, ca cerul, pâlpâia un soare rece sfărâmat în solzi. Douăzeci ori douăzeci și cinci de oameni așteptau în tăcere, înșirați lângă mal. Pe o zonă întinsă și curată, care răspundea adâncului celui mare al bălții, fuseseră din vreme săpate produfuri. Linia acestor săpături în ghiață descrie o mare elipsă din ghiol către mal.

„Aha!" am strigat eu cu plăcută uimire, înțeleg, cucoane Costache, despre ce-i vorba. Voiți să trageți cu năvodul pe sub ghiață.

— Intr'adevăr așa-i planul acestei zile..., îmi răspunse prietenul meu și sări din sanie.

Il urmai și eu între oameni, înveselit și înfierbântat de ceiace se pregătea.

In strălucirea zilei și 'n liniștea singurătății, în neclintirea pustiei albe, pescarii cei vechi ai satului, având pe Pricop vataman, se puseră în mișcare. Și din clipa aceia avui simțuri numai pentru operația lor bizară. Cuconu Costache se mișca grav între ei, ca un general amuțit de un farmec, într'o regiune fantastică.

Oamenii cufundaseră năvodul, strâns grămadă în falduri, într'o spărtură a gheței în capătul cela adânc al elipsei. Legând capetele aripilor, le mânară de o parte și de alta pe linia produfurilor: vergile în care erau fixate aceste aripi lunecau pe sub ghiață, apăreau succesiv la produfuri și erau mânate de oameni meșteri înainte din produf în produf. Așa, prin două părți, pe sub ghiață, aripile năvodului înaintau spre cestălalt capăt al elipsei, către mal. Ajunse aici, în altă spărtură a gheții, oamenii traseră la lumină capetele aripilor și le încrucișară. Apoi, înhămându-se în două șiraguri, începură a trage năvodul ca să aducă malița la lumină.

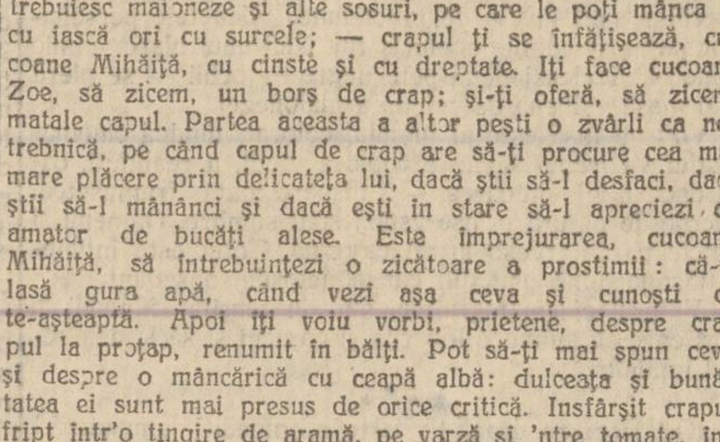
Eram cufundat în contemplarea acestei ingenioase pescuiri, pe care nu mi-o putusem închipui înainte de a o vedea. Ascultam îndemnul oamenilor, domol ca un cântec trăgând de căpestre și aducând lin către copca cea mare dela mal taina adâncului. Deodată apărură marginile maliței cu cele dintâiu fulgerări argintii. Și 'ncurând zbucni în soare frământarea enormă a crapilor. Erau de felurite mărimi, fremătau și foșcăiau viermuind. Malița luneca pe ghiață plină burduf, și pescarii se grămădiră cu ciorpacele, cârligele și coșurile.

„Asta am dorit eu să vezi, stimate și iubite cucoane Mihăiță, îmi zise cu prefăcută modestie gazda mea. Socot că ești mulțămit. Poți vedea nu numai ciortani cât palma, ci crapi adevărați cu solzii ruginiți. Insă trebuie să știi totuși stimate prietine, că văzând acest lucru pe care l-au scornit bătrânii noștri în vremea cea dedemult, noi n'am făcut nimica dacă nu ne-om grăbi să ne 'ntoarcem la curte.

După atâta vreme de ședere și de așteptare, acolo avem să găsim alt lucru nu numai vrednic de luare-aminte dar și foarte folositor. Toate câte ți le-am spus eu pe drum despre bucătăria crapului, toate ai să le găsești alcătuite de mâinile cucoanei Zoe. Ș'ai să te încredințezi că Dumnezeu singur a orânduit ca în asemenea bălți să se găsească asemenea crapi, și nu prea departe să fie și cucoana Zoe care să știe ce întrebuințare să le dea. Iar în cele din urmă ne-a lăsat și pe noi, ca să ne învrednicim a gusta din toate — dând laudă unde se cuvine."

Cu asemenea vorbe și 'n două sănii pline de crapi ne-am întors la curte. Iar acolo am găsit a doua minune, față de care orice pană, cât de măiastră, trebuie să se recunoască nevrednică.

MIHAIL SADOVEANU

Desen de: *A. Dragoș*

Anecdote teatrale

Scholl spuse într'o zi unui financiar:

— Vrei să-ți indic o afacere minunată? Cumpără toate conștiințele cu cât valorează de fapt, și vinde-le cu cât se prețuesc ele!

* * *

Charles Edmond povestea Augustinei Brohan, cu toată seriozitatea, svonul despre o proectată uniune între Chevreul, care împlinise 100 de ani și mama Augustinei, Suzana Brohan, care împlinise 87. Augustina părea că ia lucrul în serios, tăgăduia cu reticențe.... în sfârșit mărturisi că știrea era adevărată.

— Ei da! pentrucă stărui, trebue să mărturisesc: e adevărat. A fost vorba despre așa ceva, și încă foarte serios.

— Ei, vezi?... și?

— Să-ți spun adevărul?

— Te rog.

— Ei bine, în ultimul moment afacerea s'a stricat... părinții au refuzat consimțimântul.

* * *

Cabinetul directorului dela Château-d'Eau.

Intră o doamnă cu un șal verde, cu o figură spăsită:

— Domnule, aș dori ca nepoată-mea să intre în teatru...

— Are amorul artei?

— Are arta amorului.

* * *

Mic dialog auzit la o serată oficială, în fața bufetului:

Către bărbatul unei femei slabe:

— Ar trebui să-i dai soției dumitale să bea bere.

— De ce?

— Ca să se îngrașe.

— Ce idee!

— De ce te miri?... Turcii își îngrașă soțiile..

— Pentru satisfacția lor personală..... La Paris n'ar face-o!

Biblioteca „DIMINEAȚA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 6.—, 8 și 10.— VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administrația ziarului „Dimineața", București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Șeful gării** de A de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viața lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnișoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viața în armată** de Anton Bacalbașa.
No. 19. — **Poeme** de Ștefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemțova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveștile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viața mea, povestirea unei țărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust, tragedie,** de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Manu.
No. 35. — **Amazoana, culegere de eșecuri scrise cu o** artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemțește de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei de Regnier.**
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac și Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopții** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeș** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Șef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.

PRIMELE ȘEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

Cronica Artistică

Pictorul Mützner se impune tot mai mult ca un adevărat virtuos al culorii.

Purificând tonurile de acea dulceaţă răsuflată cu care ne obicinuise academia, Mützner prinde esenţialul nuanţelor şi le contrastează în sumare dar pline de artă trăsături de cuţit. Ţintind însă la o eliminare totală, pictura lui devine epică, tonurile—câteodată—încep să fie agresive (vederile din Câmpulung şi Balcic). In plin-aerul său, meşteşugit puse laolaltă dar peste măsură de încărcate în amănunte de diluare, nuanţele de verde violent, izbesc. Cadenţa culorilor astfel trudite şi împestriţate în ploaia de soare aduce aminte de superbul unei decoraţii japoneze.

In plin-aerul 71, mulţimea culorilor lacome de lumină nu se împacă decât cu atitudinea cam forţată a nudului svârlit în iarbă. E mult mai aproape de natural nudul dela 75, cu formele pline şi frumoase, cu carnaţia aurită, fragedă, cu genunchiul stâng alene tolănit pe pulpa dreaptă, cu şoldul care sculptează atât de minunat talia. Talazurile de lumină se revarsă aici în acordurile cele mai fine de culori.

Varietatea facturii şi constructia cu deosebire însufleţită a acestui artist se găsesc întrunite în portretul „Sofitei" şi mai cu seamă în „Zoica". „Modelul cu pisica" şi „Capul de expresie" 110 amănuntesc stilizarea, fără însă a o devaloriza. Din banalizatul Balcic, Mützner a prins câteva crâmpee minunate, în care artistul înfrânge desinteresarea pentru colţul sălbatec în care a crescut şi s'a desvoltat peisagiul românesc al tinereţii noastre.

„Plimbarea la ţară" 102 şi „Fructele", sunt realizări ireproşabile. In ele, pictorul a picurat roua unui admirabil talent şi convingerea unui puţin întâlnit crez artistic.

Mützner e un artist interesant şi reprezentativ. Sunt însă câteva tablouri cari par'că ne şoptesc timid că el încă —uneori—se dibue pe sine. Şi, se poate să fie numai o părere.

* * *

Impregnate de nu ştiu ce platitudine fotografică, nesigure şi cu o atmosferă seacă, peisagiile de-o rară blândeţe ale pictorului Ionescu-Doru, ne înduioşează. Infiripări anemice, culori prăfuite şi domoale: tablourile acestea nu câştigă nimic din forţa absolută a sentimentului. Gravă, dar lipsită de taină, pictura lui nu stăpâneşte: opera pensulei sale e nulă sub raport psihologic, nerăsuflând puterea şi seninătatea adâncurilor spirituale. Contururile severe rup chiar fără gând rotunzimea şi căldura formelor, în învălmăşeala lor sintetică prea ticluită în justete, şi zdrobesc culoarea care se sbate fără scop în aceste frânturi de natură. Arta lui Ionescu-Doru e prea ieftină. S'a cochetat în deajuns cu raza aridă fotografică. Impotmolit în propriile sale scăderi, acest artist care nu ştie să diferenţieze câtuşi de puţin momentele vizuale ale priveliştei în sinonime sufleteşti exploatând numai pojghiţa formală a peisagiului nu şi lăuntrul lui, se pierde într'un schelet de manieră picturală de netăgăduit vid artistic.

Ionescu-Doru îşi scrie singur cu cruzime verdictul...

* * *

Deschizătoare de noi orizonturi nu pare să fie nici doamna Eliza Ghioculescu. Pitorescul bucăţilor cu apus şi răsărit de soare nu mai e căutat în pictura mai nouă.. Totuş „Răsăritul mare" şi „Apusul pe munte", reţin. Căutând o slabă varietate în dozajul pastei pe alocuri prea aspră, arta acestei pictoriţe e uneori ne îndestul de strunită şi prin urmare stearpă de inspiraţie şi de vitalitate

Doamna Ghioculescu e cu toate astea o artistă cinstită şi poate o promisiune.

* * *

Un colorist interesant e Pan Ioanid. Resfirarea tonurilor şi închegarea volumelor se îndeplinesc aci fără ca planurile să se clatine de nesiguranţă (Excepţie fac numai „Horele" cu cari nu ştim de ce d-sa ne mai oboseşte. E probabil aci ca şi la D. Stoica aceiaşi „oficialitate" care cere pictura aceasta „murală", pentru a măguli un naţionalism rău înţeles sau pentru a face educaţia şcolarilor din clasele primare).

Imboldul de sigură orientare ritmică, ce trece dincolo de mărginirea tributară cadrului, nu-l mai stinghereşte pe Ioanid. Liniile, înadins parcă confuz exprimate, închid după voie corespondenţele imateriale ale intuiţiei. Desenul şerpuieşte prin şanţul ce limitează formele, iar culoarea dă consistenţă compoziţiei.

„Marginea pădurii", „Plaja de la Techirghiol" 83, „Dela câmp" şi „Apus", notează toată vibratilitatea tulburătoare şi vie a naturii. „Orfana", „Moş Pârvu", „Veta" 54 şi „Lina" 37, sunt adevărate punţi sufleteşti către idealitatea operei de artă. Elementele figurale se înghemuesc în unitatea massei care centralizează detaliile în cea mai plăcută expresivitate. In „Dărâmarea idolilor" planurile sugestive predomină neştirbit atmosfera unde cristalizarea intenţiei se desăvârşeşte. Alăturarea valorilor în diferitele fragmente cari încercuiesc sentimentul, nu zdruncină întregul construcţiei prin alunecări de contraste, — şi vaga patriarhalitate ce respiră din această expoziţie — întremează.

* * *

O neobicinuită întindere de factură, ultima posibilitate a picturii de caracter, o înfăţişează expresionistul Hans Eder. Artist al sbuciumului, Eder va desface gestul şi grimasa, şi ascunde în brutalitatea de linie a expresiei, sufletul. Şi pentru că faţa nu poate spune totul, portretele lui Eder aduc cele mai caracteristice mâini ce s'au plasticizat vreodată. Mâini crispate, elocvente, nervoase şi nervos stilizate, spun totdeauna plusul de viaţă pe care figura nu-l mai putea spune.

Ne având închipuiri nebuloase ca moderniştii extremi, năluciri cari să diformeze monstruos imaginea, Hans Eder se pătrunde de mistică inspiraţie şi în „Nunta dela Cana" lărgeşte compoziţia de mare profil a unei capodopere. Tabloul înfiripează dramatic momentul minunii: prefacerea apei în vin. Raza vie, suprasensibilă, duhul dumnezeirii, se anină de poezia mistică revelatoare a clipei. Toate figurile pânzei sunt înseninate de suflul divin. Momentul culminant al miracolului sclipeşte în ochii tuturora... Ochii... Numai viaţa are ochi atât de vii. Nu e privire de vopsea în aceşti ochi; e raza ce se mişcă şi-şi trimite din fund de retină reflexul de suflet ce simte, şi crede, şi-admiră minunea...

Soarele de un galben auriu cum numai Veronese a mai ştiut să-l transpună pe pânză, soarele care naşte fierbinte din cană, ia ochii, fură gândul şi poartă fără voe spre sensaţia de contemplare extatică a nemărginitului.

„Crucifixul în marginea satului", „Ţăranii în rugăciune", peisagiile şi naturile moarte, complectează o expoziţie puţină dar substanţială. Şi nu trebuie numaidecât să fii prea experimentat în ale artei pentru a descoperi cu înlesnire comoara de frumos sălăşluită în pictura lui Eder.

Conştiinţiozitatea realizării amănuntelor şi armonia lor în ansamblu, reprezintă bogăţia unei palete şi maturitatea unui talent de mare şi valoros tehnician.

H. BLAZIAN

Cronica Cinematografică

Gurile rele din Hollywood

Toţi cunoscătorii mediului artiştilor de cinematograf, sunt de acord că aci sunt incomparabil mai multe intrigi şi bârfeli decât în mediul teatral în genere. In celebrul Hollywood, centrul industriei cinematografice din America, la 15 km. de Los-Angelos, gurile rele, palavrele, zvonurile răutăcioase şi intrigile cele mai scandaloase, constitue aproape însăşi viaţa sufletească a populaţiei. Când se întâlnesc doi „hollywoodeni" dimineaţa — ei nu-şi dau „bună ziua", nici nu-şi spun „ce mai faci", ci: — „Ai auzit de X.?"

Cu cât e mai popular artistul sau artista, cu atât mai multe lucruri murdare se vorbesc pe seama lor. Hollywood nu poate suferi ca unul şi acelaş regizor să lucreze la aceiaşi casă cinematografică mai mult ca un an. Hollywood nu admite ca o artistă-„stea" să nu fie amantă, logodnică sau nevastă, sau ca un artist ori o artistă să nu se divorţeze cel mai târziu peste un an după căsătorie; ca o artistă care a plecat în Europa, să nu fi fugit cu un marchiz sau conte ruinat.

Celebra Constance Talmadge, sora şi mai celebrei Norma Talmadge, devine în fiece zi amanta sau logodnica unui alt artist, capitalist, excroc, etc., astfel că ea a şi reuşit să fie pe rând, în braţele tuturor celebrităţilor din lumea cinematografică a Americei şi a Europei. Şi ce scandal! Până acuma nici nu s'a căsătorit....

In fiecare dată când Erik Strawheim pune în scenă un film nou, toţi din Hollywood încep să şoptească, că Erik s'ar fi certat cu proprietarul casei, că şi-a rupt contractul, etc., deşi se cunoaşte perfect că niciodată încă Strawheim n'a reziliat vre-un contract, şi totdeauna a isprăvit fiecare film conceput de dânsul.

In mod regulat, de două ori pe an cel puţin, se afirmă că Douglas Fairbanks s'a divorţat de Mary Pickford din cauza unei persoane Z. pentru care Fairbanks simte mare afecţiune. Totuşi celebra pereche cinematografică nu vrea, cu încăpăţânare, să divorţeze.

Când la artista May Busch sosi într'o zi tatăl ei din Australia, un bătrân de 58 ani, Hollywood afirmă că May „a prins un archi-milionar australian" şi logodna se va face într'o săptămână.

Pola Negri a fost logodită cel puţin de zece ori, numai în patru luni; apoi zvonurile au logodit-o cu Charly Chaplin şi au lăsat-o în pace pentru un timp oarecare.

Gloria Swanson, artista „cu cea mai frumoasă garderobă din lume", a trăit o clipă de groază când a citit într'o dimineaţă, că a murit de mult şi că firma unde joacă induce în eroare toată America, substituind-o cu o fată urâtă şi fără talent.

Când Rex Ingram a plecat în Europa pentru a compune tabloul „Mare Nostrum" după romanul lui Blasco-Ibanez, soţia lui, artista Alisa Terry, a început să primească telegrame de condoleanţă cu ocaziunea părăsirii ei de către bărbat.

Artistul Boster Kolier a scăpat un frumos angajament din cauza că directorul casei a citit dimineaţă în jurnale, că Boster a plecat în Germania. Acesta însă se afla la cinci minute de cabinetul directorului, care a fost nevoit să semneze un contract cu un alt candidat, invitat în locul celui „plecat".

Horold Lloyd, celebru prin comediile lui cu trucuri acrobatice, „a căzut" cel puţin de 20 ori de pe acoperişurile „zgârâe-nori"-ilor, iar Charly Chaplin a fost de câteva ori arestat, pentrucă a „acordat ajutoare financiare propangandiştilor bolşevici" — după cum au scris jurnalele americane de senzaţie...

ZOOLOGICE

CONCERT

Privighetoarea dă un recital
De lied-uri şi romanţe indigene,
Şi-şi arborează rochia de bal
Cu care vrea s'apară în poene.

Toţi melomanii au venit s'asculte:
Aripe fine, ciocuri elegante;
Pe scaunele crengilor sunt multe
Cucoane, care 'n ritmuri de andante
Au început să facă gălăgie,
Văzând că primadona întârzie —

Pe când un grangur gras şi enervat,
(Ce stă c'un greere la galerie)
De trei ori pân' acum a fluerat!

O barză, cocoţată pe-un compas,
Discută metafizică, sarcastic,
C'un iepure bătrân, ce s'a retras
Pe soclu-i graţios de gumilastic:

Apoi, ciocănitoarea — regisor —
In scorbura unui copac, indică
Cu ciocul de trei ori bătând sonor,
Că 'ndată şi cortina se ridică...

Privighetoarea ţese-un şir de game,
Voind să-şi exerseze glasu 'n larg;
Iar când dintr'un culcuş bogat şi sferic
Asvârle cerul luminoase lame,
Cascade de mărgele 'n şir se sparg
Trimise din gâtleju-i esoteric...

Pe portativul zărilor curate,
Işi cântă idealul ei defunct
In ritmul unei clasice sonate, —
Şi-atâta artă 'n cântecu-i adie,
Că pare-un profesor de contrapunct,
Ce face jonglerii de armonie.

Se-aude 'n depărtarea colosală
Ecoul unei tainice vibraţii:
A provocat-o grabnic o rivală
La un duel suprem de modulaţii...

Şi glasul se aude mai aproape,
Cu sunete de clopoţei şi clape,
Ca tactul nestatornicelor ape;
Iar vocea primadonei îi răspunde
In ritmice acorduri ascuţite,
Ce sparg răgazul zărilor prea scunde
Şi se prefac în sunete rănite...

Cortina serii cade pe spectacol;
Iar licurici aprind, electric, sala...
Trecând şi peste ultimul obstacol,
Privighetoarea şi-a învins rivala,
Şi murmură cu vocea ei caustică:
„Aicea nu mai cânt, că nu-i acustică!"...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Ţarina.—Bonjour Paris.—Oh! doctore dragă...

Scriitorii occidentali, de câteori îşi situează acţiunea vr'unui roman sau vr'unei piese de teatru într'o ţară europeană şi nu vor să jignească susceptibilitatea nici unui popor, ţara aceia o aleg în Balcani. — Peninsula aceasta triunghiulară din sud-estul Europei, cu popoare multe şi mici le dă posibilitatea să spună ce vor, să ironizeze şi să-şi bată joc de istoria popoarelor fără să jignească pe nimeni, fără să supere pe cineva.

De multe ori aventurile petrecute în aceste ţări ireale, s'au petrecut în adevăr în Europa, s'a făcut scandal în jurul lor; şi au luat parte la ele persoane cunoscute sau capete încoronate. Intr'o vreme, această peninsulă devenise un adevărat imperiu al imaginaţiei literaţilor occidentali. Celebrul Willy a scris chiar un roman, care nu era decât reeditarea unei pretinse aventuri regale şi care se petrecea în Royôme de Silistrie.

Cartea, deşi cadrilaterul nu era anexat, nu s'a putut vinde în librăriile româneşti, intrarea ei în ţară fiind interzisă.

De Flers şi Caillavet când au vroit să ironizeze moravurile republicei a treia, oficialitatea ei şi Academia, s'a servit tot de una de aceste ţări imaginare, situate la sudul Dunărei.

Regisorul Lubitsch calcă şi el pe urmele acestor scriitori şi situează acţiunea piesei d-lor Lengyel şi Birò în Balcani, iar din Ecaterina cea Mare face o ţarină a unui regat imaginar! Evident că nu se mai numeşte Ecaterina, acţiunea nu se mai petrece în secolul XVIII-lea, ci acum, drama scriitorilor unguri devine comedie, iar ţarina întrebuinţează soneria, telefonul şi automobilul.

In locul unei drame, regisorul ne-a dat o comedie amuzantă, lipsită de sarjă, jucată admirabil de Pola Negri şi Adolphe Menjon.

* * *

Revista, care a ţinut atâta vreme afişul „Bonjour Paris" a fost cinematografiată. Zecile ei de costume care de care mai bogate, mai fantastice, fac astăzi admiraţia publicului cinematografic din capitala noastră. Filmul n'are nici o intrigă. E o nesfârşită defilare de costume, de corpuri goale de dansatori şi dansatoare. Ca să placă îi lipseşte tocmai ce face farmecul revistelor: spiritele şi şansonetele.

Filmul este în culori. Este poate cel mai reuşit din câte am văzut. Culorile se disting clar. Le lipseşte însă acea vibraţiune care le transformă într'o voluptate pentru ochiu.

Cinematografia în culori n'a ajuns încă la perfecţiunea şi preciziunea ceilei obişnuite. Liniile şi figurile personagiilor sunt lipsite de preciziune. Capetele personagiilor par a fi ediţiile aceluiaş tip. Nici unul n'are nimic distinctiv. Aceleaşi două pete negre — ochii — se pierd într'o masă galbenă de culoarea maionezei.

Viitorul însă este al filmului colorat, fiindcă cinematograful va trebui să fie o copie a vieţii, a realităţii, căruia dacă îi iei culoarea — îi dispare toată frumuseţea. Vederile de natură prinse astăzi sunt sumbre. Oamenii şi plantele parcă trăesc într'o cavernă. Totul este întunecat, insuportabil, plat din cauza negrului obsedant.

Viitorul cinematografului stă în reuşita filmului în culori care să animeze locurile şi oameni şi să le dea relieful luminii.

* * *

„O! Doctore dragă!" este o comedie amuzantă! Un ipohondru se vindecă, graţie dragostei care o are pentru infirmiera care îl îngrijeşte.

Peripeţiile şi episoadele comice sunt nenumărate şi pline de haz, iar Reginald Denny, deşi aminteşte pe Hary Loyd, e un actor de talent, plin de fantezie.

T. B.

A apărut
ARIPI FRÂNTE
— Dramă în 3 acte în versuri —
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co

Cronica muzicală

Concertul simfonic la Ateneu. — Pianistul Sirota. — Balo in Maschera la Opera Română.

Programul concertului al optulea simfonic a avut două puncte de atracţie pentru public: compoziţia d-lui M. Andricu şi pianistul Leo Sirota.

In fruntea programului: Simfonia a doua de Schumann în „Do major". Schumann, la început compozitor de lieduri îşi schimbă cu timpul concepţia muzicală, socotind că pianul nu mai poate fi unicul său interpret. Intr'o zi, Schumann spuse soţiei sale, că-i vine să sfărâme pianul: un instrument prea limitat pentru exprimarea tuturor ideilor. De aceea Schumann începu foarte târziu să compună simfonii. Ele sunt bogate în idei muzicale. Mijloacele de expresie însă sunt foarte simple. Caracterul simfoniilor lui Schumann este personal, cu toată plasticitatea lor aproape beethoveniană. El, ca un mare pictor, dispunea de o bogată paletă, plină de culori variate. In simfonia a doua găsim un Scherzo, în pur stil Schumann şi un Andante, renumit pentru modul cum este instrumentat.

Cu toate că ştia să utilizeze ritmurile cele mai grele în muzica simfonică, — Schumann n'a reuşit să le execute: era un dirijor slab — fapt curios, considerat ca o anomalie. Nu am putea spune acelaş lucru de d. Georgescu, care are înăscut în el sentimentul ritmului, ceeace s'a pus în evidenţă şi cu ocazia dirijării integrale a simfonicului al optulea.

Un tânăr compozitor român, dintre cei mai dotaţi, ne-a făcut cunoscută ultima-i compoziţie, întitulată „Trei tablouri simfonice" (poveste, danţ, peisagiu). Succesul obţinut de d. M. Andricu nu ne surprinde, de oarece acest compozitor arăta demult un talent natural, care nu aştepta decât prilejul să se manifeste. Acum doi ani, d. M. Andricu a obţinut premiul Enescu, pentru o „suită" simfonică ultra-modernă, care a fost executată — anul trecut — la concertele filarmonice.

D. Castaldi nu poate decât să se mândrească cu pleiada tinerilor compozitori, de care ne folosim azi şi cari au luat lecţii de la dânsul: un mare maestru, atât de modest şi de slab răsplătit, pentru marile servicii aduse muzicii româneşti.

Pianistul Leo Sirota a executat cu orchestra un adevărat poem simfonic; cencertul în „Do minor" de Rachmaninoff. Acest pianist, pe lângă technică are o memorie fantastică. El este un pianist care domină instrumentul în genul lui Sauer.

La recitalul de Vineri, 12 Februarie, d. Strota a executat, cu mult brio: „Fantasio qussi Sonata" de Liszt şi 24 prelude de Chopin, ţinând în seamă titulaturile postume ale lui Cortot, care figurau în programele de concert. Publicul a urmărit astfel, cu un interes deosebit, interesanta execuţie a d-lui Leo Sirota. Recitalul s'a încheiat cu o compoziţie extraordinară: „Tableaux d'une exposition" de Mussorgsky, care, deşi scrisă acum 50 ani, dă azi impresia unei compoziţii ultra-moderne de Stravinski. Autorul lui Boris Godounow a dovedit, în această „Suită" de tablouri, că este un colorist minunat: iar d. Sirota a executat aceste 10 schiţe cu un umor, cu o pasiune şi o pricepere, demne de toată lauda. El a fost nevoit să-şi încarce programul cu bucăţi suplimentare, pentru a potoli lăcomia unui public fanatic şi apreciator de muzică bună.

* * *

Opera a reluat „Ballo în maschera" de Verdi. Aceastǎ operă are o „teintă" uniformă şi întunecată, pe care o modifică puţin „Cavatina" pajului din actul I şi cupletele „à l'italienne" din actul al II-lea, cântate de Ricardo (d. E. Giletta). Finalul actului al III-lea este remarcabil: plin de forţă şi variaţie. Este unul dintre cele mai reuşite finaluri de act, pe care le-a scris Verdi, întrebuinţând acelaş efect ca în „Miserere" din Trovatore şi în celebrul quator din „Rigolettto". Publicul, graţie unei ingenioase dispoziţii, poate urmări pe soţul ultragiat, Renato (d. Zalesky), care îşi exprimă surpriza şi indignarea; pe soţia sa Amalia (d-na Cojocăreanu), de care se credea trădat; şi intenţiile conspiratorilor, cari îşi iau angajamentul să suprime pe Ricardo. D. Zalesky a cântat cu multă pasiune şi talent, rolul lui Renato, evidenţiindu-se încă odată ca mare interpret al repertoriului italian.

Ceilalţi parteneri: d-nele Cojocăreanu, Giovanelli, Tana Nănescu şi d-nii Giletta, Mandy şi Alger au adus o contribuţie bună şi au asigurat succesul acestei lucrări a lui Verdi, reluată acum de Opera Română.

I. FLORESTAN

CARŢI ŞI REVISTE

EDMOND ESTÈVE:
„Sully Prudhomme poet sentimental şi filozof

O nouă carte a lui Ed. Estève în care îşi propune să arate că Suly Prudhomme nu poate fi socotit printre poeţii parnasieni, alături de un Leconte de Lisle, de pildă. Poetul însuşi recunoscuse, cam pe la 1866, că nu primeşte să fie alipit animatorilor curentului dela „Parnasse contemporain", pentru că el „respingea ştiinţa procedeelor şi căutarea profunzimelor inexplorate ale corupţiei moderne care par a preocupa mai mult pe actualii poeţi". Se declara întru totul alăturea de „sentimentele cele mai simple, de expresiunea cea mai puţin chinuită".

Studiindu-i originile, formaţiunea, mediul, versurile de la început, Ed. Estève explică pentru ce Sully Prudhomme n'a fost niciodată un parnasian pur, un parnasian al strictei observaţii; arată cum influenţa lui Vigny şi acea a lui Musset a fost mai puternică şi mai de lungă durată decât acea a lui Leconte de Lisle.

Sully Prudhomme, cu sensibilitatea lui excesivă, aproape bolnăvicioasă, cunoscuse cultura ştiinţifică, experienţa unei vieţi aspre, viaţa pozitivă a marei cetăţi industriale. Astfel se naşte în sufletul lui durerosul conflict dintre idei şi sentimente — analog acelora pe care le-au suferit toţi marii deşteptători de suflete — din care Sully Prudhomme va ieşi poet în adâncul înţeles al cuvântului; nu numai că acest conflict dintre sensibilitate şi inteligenţa setoasă de adevăr, dă existenţei poetului accentul lui particular, dar îi explică întreaga operă.

Edmond Estève îşi exemplifică părerile cu discutarea şi analiza poeziei sentimentale din „Solitudes" sau „Vaines Tendresses", sau cu cercetarea celei ştiinţifice şi filozofice din „Bonheur", sau „Zenith". Concluzia definitivă a lui Ed. Estève este că adevărata originalitate şi valoare poetică Sully Prudhomme o are în poesia elegiacă şi sentimentală, în poema cu formă scurtă, cântecul sau sonetul. Un fel de Heine, francez.

Dichtung und Dichter der Zeit de Albert Soergel (ed. Voiglaender, Leipzig 2. vol)

Autorul operei „Poezia şi Poeţii vremei" publicase încă în anul 1911 o istorie asupra perioadei naturaliste, de la începutul ei până la anul 1910. Lumea intelectuală germană aştepta cu nerăbdare apariţia operei **„Dichtung und Dichter der zeit"**, care este o sinteză critică a întregei literaturi contemporane.

Iată cum caracterizează autorul cele două perioade literare despre care se ocupă în două volume:

„Numească-se naturalism, impresionism sau neoromantism modul în care generaţia dintre anii 1880 şi 1900 concepea şi reflecta universul, scriitorii erau preocupaţi, mai ales, de aspectul lumei exterioare.

Mişcarea nouă literară din Germania, care începuse să prindă contur în 1914, a fost oprită în evoluţia ei de războl. Rare manifestări ca **„Die weissen Blaetter"**, revista dirijată la Zürich de René Schikele aminteau de o mişcare literară liberă, nouă, fără legătură cu creaţiunile propagandistice patriotarde.

Soergel arată că la început, expresionismul, care a făcut atâta vâlvă apoi, nu era decât „o artistică voinţă de artă" care animă furnicarul de grupuri şi grupuleţe. Dar această mişcare, unitară prin crezul ei individualist s'a scindat apoi în două: de o parte, expresioniştii, în senzul strict al cuvântului, şi de altă parte activiştii.

Noua generaţie, dimpotrivă, ocoleşte lumea exterioară şi vrea să definească senzul profund al lucrurilor.

Inainte de a începe studiul tinerei generaţii, Soergel fixează punctele de reper: precursorii; el insistă mai ales asupra precursorilor, cu toate că tinerii pretind că n'au nici un fel de înrudire cu trecutul.

Această introducere cuprinde aproape 300 de pagini. Soergel trece în revistă epoca naturalistă în care se văd tendinţele de interiorizare. El notează pe cei mai însemnaţi precursori ca: Eulenberg (cunoscut la noi, din traducerile d-lui C. Săteanu) Carl Hauptman, Schmitbonn, Paquet, Morgenstern, Hille.

Pentru cei dintâi arta păstrează o valoare specială în cadrul vieţii, iar ceilalţi nu văd în artă decât un mijloc de acţiune, care poate fi schimbat oricând prin altul mai eficace.

Soergel indică deasemeni sursele filozofice din care s'a adăpat noua generaţie, Bergson, Freud, Breuer sunt cele trei nume care au avut mai mult răsunet în creerul şi opera expresioniştilor.

Cele două volume sunt scrise foarte atrăgător şi pe înţelesul tuturor şi critica e ilustrată de pasagii lungi din opera scriitorilor de care se ocupă.

Un teoretician al amorului

Amiel, cunoscutul poet şi moralist elveţian, numea totdeauna „marele amor" pe acela care era capabil să satisfacă exigenţele afective şi să le conducă la căsătorie, pe care o priveşte ca o consacrare indispensabilă a amorului, deoarece el desaproba unirea liberă, ce ruinează familia şi societatea. E ceva romantic, platonic şi mistic, în acelaş timp, în ideile lui Amiel asupra căsătoriei. Amorul, pentru el, este o expresie a infinitului şi căsătoria întăreşte unirea a două suflete care vor trebui să treacă împreună în eternitate. Amiel a fost dar, mai întâi de toate, un apologist al căsătoriei. Căutând să stabilească ideia pe care se bazează toată filozofia lui morală, Léon Bopp discută în *„Les nouvelles littéraires"* (No. 173 ,1925), felul cum a privit Amiel femeia şi amorul în genere.

Femeile pe care Amiel le descrie în „Journal"-ul său prezintă toate treptele existenţei, dela vis şi până la realitate. E mai mult o evocare tainică, cercetarea unor amintiri depărtate. Amiel, deşi poreclit „un Don Juan ipocrit", iubea femeia cu un simţământ deosebit.

Se întreabă uneori Amiel dacă aceste apariţiuni străine, răsărite din pură imaginaţie sau din simplă reminiscenţă, nu sunt fantomele acelora cărora amorul nostru obosit a refuzat să le acorde fiinţă. Dorinţele sau simpatiile noastre, cresc uneori cu depărtarea şi se întâmplă ca imagini revenite din trecut să ne sguduie mai mult decât în momentul prezenţei lor dintâi. Este iarăşi în Jurnalul său, ca de altfel în viaţa tuturor oamenilor, trecerea acelora pe care le-am zărit numai într'o zi, câteva secunde, şi pe care nu le-am mai văzut niciodată. Trecerea acelora pe care le observăm pe stradă, pe care le urmărim şi care fac să bată inima omului de patruzeci de ani, ca aceea a unui adolescent; — a acelora pe care le întâlnim în călătorii sau la prieteni şi pe care le adorăm cu ochii o zi întreagă; — a acelora pe care voim să le luăm în căsătorie, dar sunt legate de alţii; — a acelora pe care sărutându-le credem că le-am luat şi sufletul, în sfârşit, a tuturor acelora pe care nenorocirea le îngenunche, pe care am voi să le iubim, dar pentru care nu încercăm decât o afecţiune frăţească. Ne despărţim de ele cu inima sfâşiată şi, târziu, le recitim scrisorile, singuri.

Amiel a fost un mistic, a crezut în iubire aşa cum o concepea el, ca o cufundare în eternitate, şi a fost cel mai credincios teoretician al ei.

Viaţa sentimentală a d-nei de Sévigné

Un număr întreg din *„Figaro littéraire"* e închinat memoriei d-nei de Sévigné, cu ocazia sărbătorirei celui de al treilea centenar al naşterii ei. Câteva colaborări de seamă, alături de alte caracterizări ale lui Maurice Levaillant: „Sa gentillesse Madame de Sévigné" şi altul care priveşte viaţa ei sentimentală, semnat François Montel.

Viaţa sentimentală a doamnei de Sévigné este cunoscută până azi ca un roman incomparabil. Ea a dus afecţiunea maternă până la cele mai depărtate limite, a cultivat prietenia mai mult ca oricare altă femeie. Nu poţi descoperi în sufletul ei altceva afară de aceste două sentimente înalte; dar dacă le cercetezi mai deaproape, dacă te apleci mai mult asupra lor, vezi atunci cum prin cristalul acesta înşelător îţi apare faţa amorului. Frumoasă şi cu un deosebit simţ al cochetăriei, domnişoara Marie de Rabutin-Chantal se căsători, încă tânără, cu marchizul de Sévigné, un om brutal şi desfrânat. Acesta muri curând, lăsând soţiei sale amintiri triste, datorii şi doi copii. De aci viaţa ei s'a schimbat. Nu mai iubi pe nimeni altul decât copiii ei, deşi îi propuseseră căsătoria, rând pe rând, Turenne, Prinţul de Conti, Fouquet, Contele de Lude, Ménage şi însuşi cavalerul de Méré. Ei îi vorbiau de iubire, ea le oferea prietenie.

Adevărata vocaţiune literară a marchizei de Sévigné astfel cum apare din numeroasele ei „Scrisori" s'a lămurit târziu, după căsătoria fiicei sale cu d. de Grignan. Iar pasiunea aceasta maternă s'a desfăşurat cu toată intensitatea ei după ce d-na de Grignan părăsi Parisul, stabilindu-se cu soţul ei în Provence. Pentru toţi acei cari au cunoscut pe d-na de Grignan, afecţiunea înaltă a d-nei de Sévigné a părut un mister. M-me de Grignan era rece, răutăcioasă, uneori timidă şi mândră; nu cunoştea avânturile gingăşiei femenine. Când mama şi fiica erau împreună, trebuiau numaidecât despărţite, ca să nu-şi facă, una alteia, cea mai mare supărare posibilă. Numai depărtarea le apropia. M-me de Grignan găsea, scriind, sentimente pe care n'ar fi putut niciodată să le exprime cu vocea. Madame de Sévigné, din partea ei, îşi învăluia fiica cu cea mai arzătoare dragoste.

François Montel afirmă că de-atunci a cunoscut M-me de Sévigné, după o atât de lungă văduvie, toate bucuriile şi toate suferinţele amorului, pe care i le dădea de departe fiica ei, M-me de Grignan.

Singură, în parcul din Rochers, pe când ceilalţi, caşi fiica ei din Provence, dădeau serbări peste serbări şi duceau viaţa convenţională a secolului, M-me de Sévigné îşi împreuna visul cu cântecul plăcut al privighetorilor, compunând pentru ea, pentru M-me de Grignan, cele mai frumoase scrisori din câte cunoaşte întreg genul epistolar. „M-me de Sévigné şi-a trăit viaţa adorând o umbră" —scria odinioară Jules Lemaître. Dar umbra aceasta, cu sau fără trăsăturile depărtate ale d-nei de Grignan, era umbra amorului.

Darwin

Darwin trece prin momente grele. Până chiar şi într'un mic centru din America de Nord, la Dayton, o întreagă populaţie s'a răsculat ca să ia parte la un zgomotos proces împotriva doctrinei darwiniene a evoluţiei speciilor. Procesul s'a încheiat cu condamnarea unui oarecare profesor Scopes, care era acuzat că explicase pe larg elevilor săi faimoasa teorie. Vestea acestei răzvrătiri a opiniei publice americane oferă prilejul lui G. Franceschini să evoace în „Varietas" (No. 1,—1926) figura marelui naturalist englez, care din fericire repauzează departe de Dayton, în Panteonul de la Westminster, alături de Newton. Luptele de gândire, care aveau să se prelungească şi după moarte, începură pentru el încă din tinereţe, la Universitatea din Cambridge, unde tânărul răzvrătit băgă de seamă că studiul medicinei nu făcea de el. Vederea sângelui îl desgustă; bucăţile anatomice îi întorc stomahul pe dos; şi într'o bună zi aruncă de nu se văzură, tratatele de patologie. Trece la Universitatea din Edinbourg, dar bagă de seamă că şi Stiinţele Naturale, profesate din înălţimea unor catedre prea îngâmfate, miroase cam a mucegai, şi aruncă din nou tratatele pe fereastră. Vocea hărăzită să-l încânte trebuia să fie aceea a Naturii, veşnic tânără şi vie, vorbitoare prin mijlocirea vietăţilor şi a fenomenelor fizice. Astfel, rebel la frânele învăţământului şi ale educaţiei stereotipe, Darwin îşi petrecu mare parte a tinereţii sale în căldurosul cuib al casei părinteşti din Shrewsbury, la umbra bătrânilor copaci din curte. Tatăl se plângea că feciorul său, la douăzeci de ani, prindea muşte... pentru cercetările sale naturaliste şi-şi spunea într'una melancolic: „Bine am nemerit'o! După atâtea cheltueli şi necazuri, o educaţie isprăvită în acest chip!" Această stare trebuia să ia sfârşit; şi iată că o mică corabie, chemată „Beagle", tocmai se pregătea să întreprindă o mare călătorie de explorare în jurul lumii: Darwin fu invitat să se îmbarce ca naturalist al expediţiei, fără plată. Numai că nespus de marele câştig, Darwin avea să-l găsească în cabina cea mică, în care zi de zi grămădea alge, moluşte, peşti, crustacei. „Fu pentru mine începutul unei noui vieţi", scrise Darwin, făcând aluzie la această expediţie, descrisă apoi cu măestrie de artist în acea a sa „Călătorie a unui naturalist împrejurul lumii", care poate fi definită drept un „ziar" al unui poet scris de un savant. Intors în patrie, Darwin căută un cuib retras şi o tovarăşă credincioasă, găsindu-l pe cel dintâi într'o casă de ţară, la depărtare de un sfert de milă de satul Downi pe cea de-a doua în prea buna Emma, care-i înveseli casa cu figura ei nobilă şi cu zgomotul copiilor. In pacea sătuleţului acela Darwin îşi petrecu tihnit viaţa lui de om de ştiinţă, dând la lumină, printre multe altele, cele două lucrări capitale asupra „Originei speţei" şi asupra „Originei omului".

Amintiri literare

In „Mercure de France" (No. 662, 1926), bogat în amintiri literare este studiul lui André Fontaines, intitulat: „A. Ferdinand Herold et le symbolisme". Intre 1885 şi 1890, la „Librairie de l'Art Independante" era locul de întâlnire şi casa de editură a celor mai mulţi dintre începătorii întru arta poeziei simbolice: Henri de Regnier, Pierre Louys, Claudel, Paul Fort şi mai apoi Ferdinand Herold. Acesta avea numai 23 de ani când debută cu o dramă inspirată din filozofia sanscrită: „Exil de Harini", după care a urmat „La Légende de Sainte-Libérata" şi mai apoi „Les Poeans et les Thrènes", cea dintâi culegere de poeme, propriu zis lirică. Arta lui Ferdinand Herold, elegantă dar rezervată, era în mod exclusiv obiectivă. Discipol, nu numai al lui Théodore de Banville sau Leconte de Lisle, dar în special al lui Heredia, de care-l lega un ideal analog şi o cultură apropiată întru totul celeia a marelui sonetist, Herold şi-a găsit totuşi originalitatea în tratarea versului liber, aşa cum îl înţelegea belgianul Verhaeren — impus mai mult de necesităţile ritmului sufletesc, decât de acelea ale ritmului mecanic. Armonia lui nu se pierde din cauza frângerii versului, ci apare mai dulce, mai unitară:

Elle nous ont oubliés, les Belles amies,
Lasses de nous toujours et vainement attendre
Les beles amies,
Lasses de ne plus voir des lys...

Dacă e adevărat că poezia lirică cere o ambianţă de mister, în care cântecul poetului să se înfăşoare, multiplicându-şi concordanţele şi relaţiunile, în armonia timbrului şi metaforei, Herold, cu o extremă discreţie a cuvântului, reuşeşte să redea această ambianţă chiar în versurile cele mai ordonate. Astfel în „Intermedii pastorale", operă plină de reminiscenţe din antichitaeta elenică, **Herold descrie încântarea actuală a peisagiilor; driadele n'au murit, de vreme ce poetul le recunoaşte în trunchiurile arborilor din pădure; plăcerea vieţii stă în toată frumuseţea naturii: lumina, florile:**

J'ai couru les chemins innombrables du monde;
J'ai connu la gaîté des sons et des couleurs;
Le soleil s'ébattait dans la moisson féconde,
Dans les jardins heureaux chentait l'âme des fleurs.

Intr'un articol: „Mozart en France", J. G. Prod'homme arată felul cum au fost cunoscute şi apreciate în Franţa compoziţiile marelui muzicant; Frédéric Lachèvre precizează o sumă de adevăruri cu privire la „Pierre Louys et l'Histoire littéraire".

Poezia războiului

In literatura franceză de azi, ca şi în aceea a anilor din urmă, încă mai apar volume cu poesie de războiu. E un lucru stabilit: oamenii cari au luat parte directă la marele eveniment şi cari sunt înzestraţi cu natură poetică, nu pot uita uşor emoţiunile puternice ce i-au stăpânit atâta câţiva ani de-arândul. Poezia de răsboiu, ca şi orice poezie în genere, interesează atunci când materialul este redat, prelucrat, sub formă de artă pură. Restul poate avea valoare actuală, dar nu poate fi poezie, pentrucă aceasta cere, prin definiţie, o valoare permanentă.

Discutând nouile achiziţii în acest gen de poezie, a răsboiului, André Dumas remarcă în Revue Bleue No. 2, contribuţia lui André Rivoire. Culegerea acestuia e precedată de traducerea a trei poeme din americanul Alan Seeger şi se intitulează: „Trois poèmes d'Alan Seeger, suivi de quelques autres". Ceeace face farmecul particular, emoţia profundă a poemelor lui André Rivoire, este faptul, puţin comun, că poetul este delicat, duios şi nuanţat chiar când evoacă momentele cele mai tragice ale răsboiului. Patriotismul (ca şi iubirea din volumul anterior „Songe d'Amour") lui André Rivoire se exprimă cu oarecare pudoare; ca să-şi ascundă sau să-şi nimicească tonul declamatoriu, el adoptă o formă severă, sonetul strict sau octosilabul exact. In poezia lui sunt sărbătoriţi cu infinită duioşie, tot ceeace a văzut şi a iubit, tot ce i-a deşteptat sentimentul puternic al milei; emigratele cu ochi măriţi de groază, bolnavii din spitale, femeile încovoiate la muncă în locul bărbaţilor sau văduvele din cimitir.

Vous m'apparaissez, tour a tour,
Sourire des premiers visages,
Douceur des premiers paysages,
Qui furent mon premier amour!

Este poezia revederei locurilor ţinutului natal, a dragostei de pământul şi lumina Franţei. Totdeauna cu detalii precise, cu farmec şi gingăşie. Mai mult ca ori când, André Rivoire, poet al răsboiului, a rămas poetul iubirii.

Poeme inspirate de răsboiu aduce iarăşi Georges Drouilhet, în „Les Cendres d'or", pe care A. Dumas îl crede cel mai bun poet al răsboiului. Cu titlu aşa de semnificativ, poezia lui Drouilhet rămâne la calmul sufletesc al lui Rivoire, dar cu o notaţie lăuntrică mai puternică.

Eglise ou l'Angelus tintait dans le soir rose!
Vieux pont! hôtel de ville et place aux verts tilleuls!
Vous, croix du cimetière où ma mère repose!
Arbres, pierres! Je n'aime aujourd'hui que vous seuls.

Fără să rupă linia tradiţiunilor poetice, Rivoire şi Drouilhet realizează o poezie originală, în formele şi atmosfera clasicismului.

Un scriitor laic

In Belgia, unde conflictul dintre clericalism şi liberă cugetare e mai accentuat decât în alte ţări, scriitorii sunt rareori isolaţi în domeniul artei. Maeterlinck, Camille Lemonnier, Verhaeren au fost revendicaţi de una sau de cealaltă tabără. Intr'un articol din *La Raison* (No. 11, Ian. 1926) asupra scriitorului belgian *Edouard Daanson*, ni se arată lupta pentru emancipare laică. După ce a debutat cu versuri, Daanson deveni cunoscut prin „Le livre du Bien et du Mal". Iniţiat în istoria comparată a religiilor a scris „Mythes et Légendes" şi o serie de dialoguri raţionaliste: „Petit Billy et son Précepteur". Un roman satiric: „Les tentations de l'Abbé Trouchet" n'a apărut în Belgia, ci în Olanda. Dintr'o proectată enciclopedie a cunoştinţelor omeneşti, care trebue să fie biblia raţionaliştilor şi a liberilor cugetători, a apărut primul volum: „le livre de l'Humanité" bogată în idei, profundă în analize şi deschizând privelişti largi asupra evoluţiei morale a omenirii. Străduinţa lui Daanson se rezumă în această maximă a lui: „Rostul omului care iubeşte pe oameni, e să-i facă să cugete în mod liber şi înţelept". Dar nu numai prin gândire, ci şi prin muncă: „Nu vă rugaţi, — lucraţi".

Impărăţia cerurilor

Există în critica literară, o veche discuţiune: aceea a demonstrării şi măsurării frumuseţei. Unii cred că lucrurile sunt frumoase, sau urâte, pur şi simplu, în mod absolut şi indemonstrabil. Că unele nu pot fi mai frumoase ca altele şi altele mai urâte ca unele. Că, într'un cuvânt, nu există grade în estetică. Valoarea de artă este sau nu e de loc. O constatăm, pentru fiecare bucată, cu neputinţa însă de a o dovedi.

Alţii — şi aceştia sunt cei mai mulţi — socot dimpotrivă că frumosul se poate proba şi cântări. Dela domnişoarele de pension, care compun ierarhii literare în vârf cu inevitabilul „poet favorit", până la profesioniştii cenaclelor unde se elaborează adevărate „cote", adevărate „tarife" a valorii pe care o preţueşte fiecare scriitor cunoscut — aproape toată lumea crede în relativitatea frumuseţei.

Intre aceste două teorii, trebue nu să alegem, nici să conciliem, ci să distingem şi să precizăm.

Mai întâi, să se observe că există în critica de artă două metode de judecare, destul de deosebite pentru a merita să nu fie confundate. Unii apreciază valoarea unei opere după cantitatea de **noutate** pe care aceasta o conţine, alţii după cantitatea de **fericire publică** pe care o aduce. Sunt, aci, două criterii distincte. Unul se referă mai mult la lucruri, altul la oameni. Unul se preocupă de propăşirea unei ramuri de gândire izolată, altul se interesează de progresul civilizaţiunei în totalitatea ei.

Şi este lesne de dovedit că aceste două calităţi uneori coincid, alte ori nu. Teatrul lui Shakespeare le are, de pildă, pe amândouă. Poezia unui Laforgue se mărgineşte a fi introdus „un nou fel de a surâde", fără ca aceasta să constitue un spor de bucurie publică, de alinare a suferinţei generale. In timp ce un roman de 25 de bani, „Pardaillan et Fausta" sau „Genoveva de Brabant", nule din punctul de vedere technic al noutăţii intrinsece, reprezintă un isvor de voluptăţi infinite. Odată, Proust cerea indulgenţă pentru muzica proastă în numele „carităţei bunului gust", care trebue să răsplătească anumite polci şi valsuri hidoase pentru enorma cantitate de fiori de fericire provocaţi dealungul anilor. In realitate, trebue să mergem şi mai departe. Nu de o pomană trebue să fie vorba, ci de acordarea, de drept, a unei valori estetice propriu zise unor asemenea producţiuni.

Intr'una din cele mai mişcătoare dintre nuvelele d-lui Brătescu Voineşti, e vorba de un căpitan bătrân pe care scriitorul îl întâlneşte în fundul unui restaurant de gară, şi care îi strânge mâna cu recunoştinţă, declarându-i că, în micul orăşel de provincie unde soarta l'a îngropat de viu, singura rază de bucurie i-o aduce citirea nuvelelor d-lui Brătescu. Şi deunăzi, acelaş scriitor ne povestea cum, odată, admiraţia unui băeţandru din fundul Bucovinei îl măgulea mai mult decât numirea sa la Academie, căci ce mijloc mai bun de apreciat valoarea unei opere decât cantitatea de asemenea mici revoluţii sufleteşti, pe care, sub lumina chioară şi în mediocritatea monotonă a mansardelor de metropolă sau a odăiţelor de provincie, le aduce lectura unui roman?

După cum vedem, frumuseţea se obţine pe două căi, pe care le putem rezuma în cuvintele **noutate** şi **plăcere**. Drumul uneia poate să nu coincidă cu al celeilalte. Există opere de artă care ne displac şi cărora totuşi le recunoaştem calităţi artistice veritabile; din potrivă ne surprindem emoţionaţi esteticeşte de ceeace, judecând bine, dispreţuim categoric.. Bine înţeles idealul este ca o operă să exceleze în acelaş timp prin doza de noutate şi prin aceea de bucurie publică. Aşa sunt cele mai multe. Dar chiar şi atunci e loc de a observa predominanţa uneia sau alteia din cele două calităţi.

Insfârşit, fie că e vorba de una, fie de cealaltă din cele două maniere de a fi frumos, frumosul rămâne ceva obiectiv, măsurabil şi demonstrabil. Este frumos ceeace e, ceeace nu mai fusese încă. Această particularitate se poate perfect dovedi cu argumente. Şi mai este frumos ceeace aduce un supliment de bucurie generală, lucru care iarăşi se poate proba cu fapte concrete, aproape cu statistici...

* * *

Dar toate aceste consideraţiuni teoretice mi-au fost sugerate de apariţia unei cărţi a francezului Nordmann, astronomul dela „Revue des Deux Mondes", carte tradusă în româneşte de d. S. Paves.

Cum ceeace am spus mai sus despre artă se poate spune şi despre ştiinţă; cum adevărul, ca şi frumuseţea, se măsoară după îndoitul criteriu al ineditului şi al binefacerilor sale sociale, putem declara că rareori o carte a fost mai binevenită pentru civilizarea noastră ca aceea pe care d. Paves a avut ideea să o traducă. E vorba de descrierea pe înţelesul tuturora, dar fără trivialităţi şi familiarităţii de stil, a rezultatelor astronomiei. „Impărăţia cerurilor", povestită de Nordmann, este subiectul eminamente apt de a trezi în sufletul celui mai puţin ştiinţific dintre oameni ceva din „mentalitatea" omului de ştiinţă, o vastă curiozitate, o înţeleaptă modestie, o percepere mai exactă a raporturilor şi proporţiilor dintre lucruri, o lepădare a grandomaniei noastre geocentriste, etc., etc...

Pe coperta cărţii, sus, scrie: Romanul ştiinţific. Şi într'adevăr: volumul se citeşte mai uşor ca un roman. Este o artă desăvârşită aceea a cronicarului dela „Revue des Deux Mondes", artă foarte franţuzească, nu însă într'atâta încât să fie intraductibilă în româneşte. Căci d. Paves a realizat o adevărată minune. Nici nu ne vine să credem că limba noastră poate reda cu atâta fidelitate nuanţele cele mai subtile de gândire franceză. Editura „Cugetarea", d. Paves şi d. Nordmann au avut, într'un cuvânt, o foarte bună inspiraţie să conlucreze tustrei pentru a dărui vieţei româneşti un asemenea prilej de fericire intelectuală. Cărţi ca acestea sunt mai valoroase decât multe din cele mai consacrate opere autohtone.

D. I. SUCHIANU

ÎNSEMNĂRI

Premiile

Societatea Scriitorilor Români s'a întrunit deunăzi. S'a luat în discuţie şi chestia premiilor. Un premiu s'a acordat d-lui Liviu Rebreanu, preşedintele Societăţii. Alt premiu — d-lui G. Bacovia, membru în Societate. Pentru celelalte premii, s'a declarat balotaj: între d-nii I. A. Basarabescu şi I. Vinea; Zaharia Stancu şi Radu Gyr, etc.

Mai înainte Comitetul Societăţii decerna premiile, oprindu-se de cele mai multe ori asupra unui membru din comitet.

Acum Societatea s'a mai democratizat. Majoritatea membrilor acordă premiile — dar votul cade în cercul ei.

Cu timpul această Societate va avea, poate, delicateţa să premieze numai autori din afară — premiul servind ca o recunoaştere şi ca un îndemn.

Oricum, înşişi scriitorii ar trebui să candideze la aceste premii. Atunci nimeni n'ar putea protesta că a căzut în balotaj cu d. Radu Gyr.

Ne gândim numai la d. I. A. Basarabescu care, — fără să ştie nimic de comedia aceasta, — s'a trezit în balotaj cu d. I. Vinea. Dealtfel poate chiar acest din urmă scriitor a fost şi cel mai jenat.

Societatea Scriitorilor să ne dea, măcar ea, o dovadă de delicateţă sufletească.

S. S. R

Societatea Scriitorilor Români este o asociaţie cam comică.

A trecut printre membrii ei scriitori, care nu-i înaintaseră o cerere de înscriere. Aceştia la un moment dat au fost excluşi pentru neplata taxelor sau din considerente patriotice.

D-l G. Topârceanu şi-a expus foarte spiritual situaţia. N'a cerut nimănui să-l înscrie. Din senin i s'au pretins nişte parale drept cotizaţii. Iar, după câtva timp, un ziar a anunţat excluderea d-sale din Societate.

Pe de altă parte, figurează în S. S. R. persoane cari nu-s scriitori.

Acum comitetul Societăţii s'a hotărât să facă o revoluţie — cu toată prezenţa d-lui Romulus Voinescu.

E vorba să fie excluşi vre-o jumătate din membrii Societăţii, luându-se drept criteriu talentul (Din comisiunea de excludere face parte şi d. I. Dragoslav).

Lupta va fi foarte interesantă. Dacă jumătatea în primejdie a Societăţii se va întruni mai repede, dacă ea va „rupe" din tabăra adversă câteva voturi, — ne putem aştepta ca cei ameninţaţi cu excluderea... să-i excludă ei pe conspiratori.

De altfel scriitorii ameninţaţi au dreptate. Doar Societatea Scriitorilor nu-i un Parnas, ci o asociaţie profesională. Deci criteriul nu-i, şi nici nu trebue să fie, talentul — ci profesia, volumele, etc.

Dar ce autoritate are, în chestii de talent, Societatea Scriitorilor ,care îl numeşte pe d. I. Dragoslav în comisiunea de triaj a penelor?

Selecţia membrilor nu s'a operat la începuturile Societăţii. Acum e prea târziu. S. S. R. — chiar după excluderea scriitorilor fără talent — rămâne onorată de prezenţa d-lor Gr. Tăuşan, Vasile Savel, Romulus Voinescu, etc., etc., etc. Atunci?

Scriitorii într'adevăr buni n'au altceva de făcut decât să înfiinţeze o nouă societate.

Der Zauberberg

Cea mai proaspătă lucrare a lui Thomas Mann: Der Zauberberg este un fel de Cronică a întregii vieţi intelectuale şi morale care a frământat sufletul german în ultimul deceniu.

Hans Castorp — care întrupează în concepţia autorului tipul înaltei burghezii democratice — vizitându-şi pe vărul său Joachim Ziemssen, în sanatoriul din Davos şi fiind atins şi dânsul la plămân, e nevoit să rămână în sanatoriu, unde aranjează discuţii aprinse cu Ziemssen, care reprezintă elementul aristocratic german. Alături de rassele, de spiritele şi de concepţiile cele mai deosebite, discuţiunile ce se încing, mărturisesc moravuri şi idei de un interes neşovăielnic. Din toată năvala de vorbe, de gânduri şi de conflicte, se desprinde luminoasă în realizare dar obscură şi meschină în manifestări, figura îndrăzneţ conturată şi reprezentativă a lui Hans Castorp.

Citind această carte capeţi cea mai justă viziune a sufletului şi a mentalităţii germane.

Criza romanului spaniol

In Spania exista o criză a romanului. Cauza trebuie căutată în primul loc în criza politică prin care trece astăzi ţara lui Cervantes; iar în rândul al doilea în faptul că cetitorul spaniol, ca şi cel de aiurea, s'a săturat de poveştile născocite de autori şi năzueşte spre emoţia mai vie a vieţii reale, îndreptându-şi spiritul spre cercetarea ştiinţifică.

„Echivocul Einstein"

Raymord Leredu a publicat de curând o lucrare menită — sustine autorul — să spulbere „echivocul Einstein", nădăjduind că argumentele sale concludente ne vor libera de „această metafizică respingătoare în care ne târa extensiunea ideii relativităţii asupra noţiunilor de spaţiu, de timp şi de massă"; — şi în oarecare măsură reuşeşte să intereseze.

Deşi cele mai multe din raţionamentele sale nu se pot susţine logic, cartea merită totuşi să fie cetită.

O ediţie complectă a operelor lui Marx şi Engels

Editura Marx Engels-Archiv din Frankfurt a. m. va scoate o ediţie complectă a operelor lui Marx şi Engels din care primul volum va apărea în primăvara aceasta. Ediţia va cuprinde, în 42 volume mari din cari vor apare în fiecare an 4—6, întreaga operă a acestor doi scriitori precum şi toată corespondenţa de valoare ştiinţifică sau documentară, între altele şi corespondenţa complectă a corespondenţei dintre Marx şi Engels, care în ediţiile de până acum a apărut numai în parte. Se vor publica toate lucrările postume şi fragmentele nepublicate, precum şi „Capitalul" după manuscrisul original al lui Marx, cu toate variantele mai importante ce se găsesc în diversele ediţii de până acum.

Teatrul şi filmul

O interesantă experienţă artistică se va face în curând la teatrul popular din Berlin. La premiera dramei „Sturmflut" de Alfons Paquet se va reprezenta în pauze acţiunea ce se petrece între acte într'un film special, montat de casa Ufa. Rămâne de văzut dacă prin această inovaţie se îmbogăţesc de fapt — precum cred iniţiatorii — mijloacele de exteriorizare artistică ale teatrului.

Din trecutul lui Gorki

Unul dintre scriitorii militari ruşi, Feodorov, care în tinereţe făcea parte din cercurile studenţeşti radicale din Cazan, povesteşte acuma, într'un ziar italian, cum fostul brutar Alexis Maximovici Peşcov s'a transformat în scriitorul Maxim Gorki.

Punctul central de întrunire pentru studenţimea revoluţionară din Cazan, era casa unui oarecare Andrei, care furniza tineretului şi muncitorilor cărţi de citire.

Alexis Peşcov, un flăcău dintr'o brutărie, era cel mai fervent vizitator al acestor adunări. Lua parte la discuţiii, înflăcărat, distingându-se printr'o inteligenţă sclipitoare. Andrei se hotărî într'o zi să-i dea lui Peşcov cât mai multă cultură şi-l încredinţă unui student, care în scurt timp nu numai că-l învăţă pe Peşcov să scrie fără greşeli, dar nici nu găsea cuvinte de laudă pentru acest elev extraordinar. Membrii clubului puseră atunci la cale un plan: pentru ca Peşcov să-şi poată continua studiile autodidactice, îi încredinţară o mică brutărie luată cu chirie. Aci Peşcov, având doi ajutori, îşi întrebuinţa tot timpul liber cu cititul cărţilor. Desvoltarea-i intelectuală uimea tot mai mult pe prietenii lui studenţi. La întrunirile lor, Peşcov venea uneori, aducând cu el şi pâinea caldă din brutăria încredinţată lui. Dar într'o zi Peşcov dispăru cu o mică sumă realizată de el la brutărie, şi aceasta din urmă, trecu în alte mâini. S'a aflat că el a plecat în oraşul lui natal Nijni-Novgorod. Aci şi-a reinnoit vechile-i cunoştinţe şi prietenii cu vagabonzii şi s'a pierdut apoi fără urmă pe drumurile mari şi mici ale Rusiei. Numai cu zece ani mai târziu a apărut cea dintâiu nuvelă iscălită „Maxim Gorki", publicată în foiletonul ziarului „Caucazul". Inainte de a deveni scriitor, Gorki trecuse prin toate aspectele vagabondajului şi salahoriei, apoi fusese cizmar, grădinar, bucătar, fochist, hamal, tregher, paznic şi cantonist la calea ferată, etc., etc...

Hermann Bang (Danemarca)

E unul din cei mai cu temperament reprezentanţi ai literaturii moderne daneze. S'a născut în 1858 ca fiu al unui preot din Alsen. A fost corespondent de ziare, ducând o viaţă neastâmpărată; apoi a dat la lumină câteva volume de studii critice, de nuvele, de romane, influenţate de directiva naturalismului francez.

Principalele lui scrieri sunt: „Generaţii fără nădejde", „Casa albă", „Casa cenuşie", „Tina", „Alături de drum", „Mihail", „Cei fără patrie", „Sub jug" (Romane). Afară de asta: „Nuvele excentrice", „Poeme în proză", etc. Cunoaşte şi ţara românească, unde se vede că a petrecut câtva timp, căci subiectele unora din nuvele sunt plasate la noi şi tratează împrejurări din mediul nostru. Aşa de pildă chiar în marea nuvelă: **„Cel mai tare!"** atât de originală şi de impresionantă, ce ne-o aduce **„Lectura"** în ultimul ei număr (54), unul din personagii poartă numele de Raolo Brătianu, cu specificaţia că e român. O altă caracteristică a acestei nuvele este şi stilul ei (păstrat şi în traducere) — bizar, abrupt, nervos, — atât de potrivit subiectului — un actor care joacă în scenă hipnotizat! — şi caracteristic pentru tehnica specială, modernistă, a autorului. Pe iubitorii de literatura subtilă îi va interesa cu atât mai mult, cu cât acest danez, cu o operă vastă şi cu reputaţie mondială e cu totul necunoscut la noi,— deşi el ne-a cunoscut şi s'a ocupat de noi.

MARUNTE:

— Se anunţă apariţia unei noi gazete de critică şi informaţie literară: **Viaţa literară**, sub conducerea d-lui prof. G. Murnu.

— Marele premiu de literatură belgiană, de 10.000 fr., a fost atribuit scriitorului *Horace Van Offel* pentru ultima lui lucrare „Les deux ingénues".

— La Paris se vor ridica în primăvara ce vine, monumentele scriitorilor: *Déroulède, Mickiewicz* şi *Emile Verhaeren.*

— Un romancier francez reimprospătează în lucrarea lui o veche temă corneliană: *Marius Ary Leblond* în „L'Amour sur la Montagne"; roman al amorului şi prieteniei, un duel de generozitate între două naturi înalte, un moment sfâşiat de nebunia unei pasiuni şi a unei gelozii.

— S'a vândut bine, la Paris, cartea unui tânăr poet: *Georges Pons,* intitulată: „Toate une vie en quelques vers". Câteva versuri frumoase, câteva poeme reuşite, pe lângă alte reminiscenţe involuntare. Autorul este un amator fără pretenţiuni.

— *Pierre Moreau,* care ocupă, după Joseph Bédier, Victor Giraud, P. M. Masson şi Albert Giraud, catedra de limba şi literatura franceză la Universitatea din Fribourg (Elveţia), a tipărit o lucrare: „Le Victorieux XX-e siècle" — în care aduce reflexul moral al literaturei franceze în acest sfert de secol.

— Scriitorul american, de origine românească, *Konrad Bercovici,* a fost trimis de societatea „Century Co." din New-York, într'o misiune în Europa. Se pare că scriitorul american se va opri un timp şi la noi.

— In numărul din urmă din revista franceză *„Europe"* Félix Bertaux vorbeşte despre influenţa pe care au avut-o literile franceze asupra marelui scriitor german: Heinrich Mann.

— Premiul „Amies des Lettres francaises" a fost decernat, anul acesta, lui Jean Barreyre pentru romanul său: „La navire aveugle".

— O foarte interesantă lucrare de André de Ridder a apărut la Paris: „Le génie du Nord".

— „Claritatea este politeţea oamenilor de litere" — este crezul pe care-l lansează Jules Renard confraţilor săi intru arta scrisului. Dacă pornim dela acest aforism suntem forţaţi să admitem că cei mai mulţi dintre scriitori sunt foarte nepoliticoşi.

BIBLIOGRAFIE

Col. C. Manolache: **Nebunul,** piesă în trei acte, (jucată la Teatrul Naţional din Craiova şi din Iaşi), Iaşi, preţul 40 lei.

Saşa Pană: **Războiul unui muritor** (Strofe banale), preţul 20 lei.

Artur Gorovei: **Partea sufletului,** (Un vechiu obiceiu juridic al poporului român), Fălticeni, preţul 10 lei.

Gh. Nichita: **Destrămare,** (poezii), Bucureşti, preţul 40 lei.

E. Lovinescu: **Critice,** (II.—Metoda impresionistă), Bucureşti, preţul 50 lei.

Dan Ciocârdia şi Aurel Şerbănescu: **Coşul cu Roade** (versuri), Bucureşti, preţul 45 lei.

Anatole France: **Zeilor li-i sete,** (Editura „Cugetarea", lei 50.

Charles Nordmann: **Einştein şi Universul** lei 50; **Impărăţia cerurilor** (Editura „Cugetarea") lei 55.

Răsăritul No. 5 (Al. Lascarov-Moldovan, V. Militaru, Zaharia Stancu, D. Nanu, N. Pora, etc.)

Arhiva C. F. R. No. 10-12 (N. I. Râmniceanu, Alodar Kery, Al. Davidescu, Nicolae Mociarov, Teodor Râşcanu, Stejar Ionescu, N. N. Şerbănescu şi C. Diaconescu, I. Andriescu-Cale, M. Sevastos, Al. Bilciurescu, A. Verşbovschi, N. Furcă etc.)

Sinai No. 1 (Dr. M. A. Halevy, Dr. E. Schwarzfeld, Ioseph Kaufmann, prof. dr. Adolph Lods, Leon Kupfermann, etc.).

Idealul No. 1 (Baranof, I. D. Aisman, Carol Drimer, D. Th. Neculuţă, .I H. Peretz, S. Negură, Gh. Dinu, etc.)

Salonul Literar No. 10 (Emanoil Bucuţă, Mihail Celarianu, Al. T. Stamatiad, Alex. Macedonski, D. Nanu, Const. Şăineanu).

Ritmul Vremei No. 2 (Mihail Dragomirescu, George Dumitrescu, Adrian Hurmuz, Radu Gyr, N. Milcu, Zaharia Stancu, etc).

Societatea de mâine No. 7 (Onisifor Ghibu, N. Daşcovici, N. Ghiulea, Lascarov-Moldovanu, etc.).

Lumea No. 48 (M. Sadoveanu, T. Arghezi, O. Cazimir, etc.)

Universul Literar No. 7 (Sărmanul Klopstock, G. Brăescu, A. Cotruş, Alex. Marcu, Perpessicius, B. Cecropide, N. N. Tonitză, etc).

Curiozităţi

Dansurile contra isteriei

Un medic italian, Doletti, examinând chestiunea raportului între dansuri şi isterie, a ajuns la concluzia că femeile pasionate de dansuri pierd toate simptomele de isterie. In tot cazul se poate spune că dansurile prezintă un remediu contra isteriei. In primul rând, orice femee isterică are mult mai puţine accese de isterie în timpul iernei, în sezonul balurilor; pe când vara, isteria o doboară. Mişcarea e în genere un bun mijloc contra lenei, indiferenţei şi inerţiei; femeile obicinuite să-şi cheltuiască puterile pe fleacuri, pe griji mărunte, pe fantezii enervante şi pe boli, uită, dansând, toate necazurile, se supun influenţei muzicii şi ritmurilor mişcării. Doctorul Doletti afirmă categoric că din o sută de femei cu inclinaţiuni isterice, 78 se vindecă de accese după o singură iarnă petrecută în dansuri.

Din lumea ocultismului

Un mare cotidian englez află că Gabriel d'Annunzio va publica în curând un mare roman spiritist, cu acţiunea petrecută în parte pe pământ, şi în altă parte pe alte planete. După cum se ştie, d'Annunzio simpatizează ocultismul şi crede ferm în continuarea vieţii şi a conştienţei individuale, după moarte, fiind convins că cu ajutorul mediumilor se poate comunica cu lumea de dincolo.

Profesorul Gazzamalli din Milano afirmă că undele gândurilor sunt identice cu undele scurte electro-magnetice. Gazzamalli pleacă la Londra pentru a-şi demonstra descoperirea în faţa savanţilor englezi, fiindcă în Italia ideile sale au fost întâmpinate cu neîncredere.

Exploatarea „Pământului Nou"

O expediţie trimisă din Moscova să examineze insulele „Pământului Nou" din Oceanul Ingheţat de Nord la marginea extremă a Rusiei Europene, a raportat, într'o şedinţă de la Institutul Politechnic din Moscova, asupra rezultatelor obţinute. Treisprezece specialişti au vizitat partea de Nord-Est a insulei de Nord, unde până acum n'a călcat picior de om. S'au descoperit câteva golfuri bune ca porturi, s'au făcut mai multe observaţii ştiinţifice şi s'au corectat hărţile. S'a mai ales şi un punct pentru o staţiune de radiotelegrafie. S'a constatat că insulele ar putea să fie populate foarte des, deşi astăzi nu se găsesc acolo decât vre-o 200 de suflete. Tot teritoriul e o sursă inepuizabilă, fantastic de bogată în peşte, foci, vânat şi animale cu blănuri din cele mai scumpe.

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

Iată ultimele lucrări cari au apărut în această interesantă colecţie literară:

No. 49 RADES de N. Teodorescu

pagini de roman pline de sentimentalismul cel mai pătrunzător. Intâia lucrare mai însemnată a unui tânăr scriitor vrednic de atenţie

No. 50 WERTHER

de scriitorul sârb Lazăr K. Lazarevici, traducere după original de C. S. Constante, — una din cele mai caracteristice scrieri ale celui ce a fost numit „un Turghenieff al poeziei sârbeşti".

No. 51 DOMNUL ŞEF de ADRIAN PASCU

Schiţe din viaţa funcţionarilor

No. 52—53 Profesiunea doamnei Warren

Comedie neplăcută în patru acte de GEORG BERNARD CHAW

în româneşte de VICTOR ION POPA

Preţul unui exemplar LEI 6

S'a pus sub tipar şi va apare în curând

CUM L-AM UCIS PE RASPUTIN

de V. PURIŞKEVICI

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" Nr. 54-55

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 273

EMPLARUL IN TARA
IN STRAINATATE

Duminică, 28 Februar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

EVERUL LITERAR
r. Transilvania
Şaguna No. 6
Sibiu

De vorbă cu D. Lucien Fabre

Pe Lucien Fabre l'am cunoscut la ţară în împrejurimile Capitalei. Privea florile câmpului şi oamenii ce-şi munceau ogorul cu atâta dragoste, încât, pe drept, m'am întrebat în care alt mediu l'aş fi putut cunoaşte mai bine. Pe uliţele strâmbe ale Bucureştilor, omul, care pare sosit din Pirineii lui Francis Jammes sau din liniştea camerii de lucru a lui Paul Valéry, distonează cu figura lui blândă care se sfieşte s'atragă atenţia celor dimprejur. Datorită calităţilor de poet, romancier, critic şi om de ştiinţă, Lucien Fabre a reuşit să-şi aibă un loc de cinste în literatura franceză actuală.

Cu o preocupare pur literară, având ca aport, in plus, experienţa şi perspicacitatea unui matematician modern, Fabre a scris romanul caracteristic vremii materialiste, în care trăim: „Rabevel ou Le Mal des Ardents". E o operă vastă şi am putea-o numi „epopeea afacerilor", dacă gândul nu ni s'ar abate la unele romane americane cu fluctuaţii de bursă, tineri scăpătaţi şi fete bogate.

Celălalt roman „Le Tarramagnon" proiectează o întreagă lume rurală pătimaşă şi plină de nevoi, stăpânită vână 'n fundul sufletului de dragostea pământului.

Din fiecare colţ al cărţilor răsună acel „il faut agir" şi ceeace uneşte cele două romane şi înrudeşte toate personagiile lor, este tocmai munca, acţiunea, lucrul.

Fabre mai este autorul volumelor de versuri, astăzi epuizate, Vanikoro şi La Connaissance de la Déesse şi a numeroase schiţe critice, dintre care cea asupra lui St. John Perse n'o putem uita.

Nici cifrele şi nici avioanele, însă, nu-l sperie pe acest om al naturii şi al purismului spiritual. El este o îmbinare a omului de ştiinţă cu cel de litere. Studiul său asupra lui Einstein a contribuit în mare parte la celebritatea marelui învăţat. Pătrunderea, precizia şi fineţea s'au întâlnit în Lucien Fabre. De aceea părerile unei personalităţi atât de complexe ne-au interesat în deosebi.

In camera sa, de o sobră eleganţă, în faţa biroului, Lucien Fabre, cu o rară bună voinţă, răspundea întrebărilor mele. Vorbea, fără să afecteze obişnuita frică de interview, cu acea naturaleţă şi bună dispoziţie specific latină.

Şi astfel i-am adresat ca primă întrebare:

—Ce tendinţe găsiţi în actuala literatură franceză?

— Tendinţele sunt multe şi cu greu putem enunţa pe cele mai importante. Le bănuim, poate, le vedem înaintea ochilor noştri, dar prefacerile repezi cât şi diferenţa de mentalitate le pot schimba uşor de pe un plan pe altul. Pe vremea celor dintâi simbolişti, nu Mallarmé era cel înţeles şi sărbătorit, ci Leconte de Lisle, pe care, azi, atât de puţini îl mai citesc.

Valéry n'ar fi ajuns atât de cunoscut dacă nu ne-am fi întrunit câţiva în jurul lui şi n'am fi făcut s'apară în 1921 „Le Divan", care l'a impus marelui public.

In prezent văd două tendinţe proeminente în literatura franceză: *tendinţa către biografie,* către cunoaşterea vieţii oamenilor într'un fel cât mai complect. E o curiozitate adâncă. Demostene al lui Clemenceau, Balzac al lui R. Benjamin, Vie de Pascal a lui Massis, precum şi cele scrise de A. Maurrois, Latzarus, etc., ne servesc de pilde.

Publicul intelectual caută să cunoască viaţa mai adânc, mai detaliat, mai complex decât o poate cunoaşte din anumite romane. Acestea interpretând prea mult viaţa au ajuns să ne dea ceva convenţional şi contrafăcut, depărtându-se, spre deosebire de biografie, de sufletele şi faptele oamenilor.

— Dar şi această tendinţă către biografie a devenit o manie şi, mai ales, motiv de indiscreţii (cazul Anatole France), denaturări şi exagerări.

— De sigur, dar aceasta e partea rea a tendinţei. Adevăratele biografii, însă, sunt studii adânci ale vieţii în toate ipostazele ei şi-s departe de indiscreţie sau neadevăr. Ficţiunea şi poza sunt înlocuite în această nouă tendinţă, prin seriozitate şi substanţialitate. Ca urmare a acestei înlocuiri, găsesc şi a doua tendinţă care nu este alta decât: *dorinţa de literatură serioasă.* Intelectualii, suprasaturaţi de exagerările şi ficţiunile romanelor manieriste, vor o hrană consistentă. In roman, marele stăpân al literaturii, observăm mai bine ca ori unde această tendinţă.

A fost o criză de snobism, de poză, de ficţiune; ba, la un moment dat, s'a crezut că toate teoriile lui Einstein şi Freud se pot specula în roman (însuşi Jacques Rivière credea şi a încercat aceasta).

Romanul trebuie să fie, însă, o îmbinare între artă şi viaţă, torent sufletesc care să cuprindă lectorul şi să-l facă să-i bată inima odată cu suferinţele eroilor. Pentrucă eroii lor sunt şi în noi, Balzac şi Stendhal au rămas.

Adevărul, de asemenea, nu trebuie să lipsească din roman. Ceeace e adevărat în noi înşine e, poate, tocmai ceeace nu s'a manifestat nici odată şi de aci decurge putinţa de înnoire şi afirmare a personalităţii scriitorului, pe care adevărul nu l'a stânjenit nici odată.

— Acesta este şi drumul poeziei franceze de astăzi sau altul?

— Drumul poeziei e mai greu de găsit. In tânăra generaţie de poeţi nu găsesc vreunul de valoarea unui Valéry, Claudel sau Jammes. E drept că sunt unii fantezişti încântători, pe care-i citesc cu plăcere, ca pe Tr. Derême sau Jean Cocteau (a cărui expresie e interesantă şi cu rădăcini profunde) dar nimic mai mult.

— Dar spiritul în care se manifestă poezia tânără nu îl găsiţi variat şi deschizător de noui mijloace de expresie pentru viitor?

— Cred că în viitor forma manifestării va fi acea a lui St. John Perse sau Fargue şi nu cea dadaistă, cubistă, etc...

— Ce credeţi despre utilitatea criticei?

— Criticii sunt nevoiţi să citească sau repede sau puţin. Lăsând la o parte reclama, care bântuie în Franţa şi, ocupându-mă numai de inteligenţele critice, recunosc utilitatea lor.

Nu detest critica, deşi mulţi critici pricep operele prea „în felul lor", unii având pe deasupra, ca o boală, mania corijărilor. Nu e ridicol să pretinzi, cum mi s'a cerut mie privitor la „Tarramagnon", ca eroul să nu moară la sfârşitul romanului?

Critica trebuie să se resemneze la interpretarea operei aşa cum e prezentată de autor şi mai ales s'o cerceteze măcar o săptămână, cum făcea Sainte-Beuve.

— Există însă opere pentru înţelegerea cărora nu ajung nici patru ani. E tocmai ceeace se întâmplă cu Marcel Proust, pe care fiecare şi-l tălmăceşte în felul său şi deosebit de ceilalţi. De aceea părerile dvs. asupra lui Proust ne-ar interesa în special.

— Mi-e drag Proust. E original şi nu datoreşte nimănui, nimic. N'are pe nimeni nici deasupra şi nici dedesubt.

Lucien Fabre

Proust n'a fost un om prea inteligent, ca A. Gide sau P. Valéry.

De altfel nici nu-i trebuia inteligenţă pentru ceeace a scris. Pe Marcel Proust îl caracterizează *sensibilitatea* şi *memoria.* Despre conştientul şi inconştientul lui se poate vorbi ca despre o placă sensibilă de gelatină, unde cel mai mic picior de muscă lasă urmă şi e marcat profund şi definitiv.

Sensibilitatea lui Proust are un înţeles aproape fizic şi nu afectiv. Marele său defect este însă că pune totul pe acelaş plan, roza şi grăunţele de nisip, şi din această cauză îi lipseşte perspectiva.

La calităţi mai adaug un fel de simţ maladiv pentru ritm, arabescă şi muzică. El vedea viaţa sub această formă şi cu o continuitate atât de mare încât totul e sinuos, frazele-s complex construite. Se vede că Marcel Proust avea simţul continuităţii muzicii.

— Găsesc totuşi că Proust a influenţat puternic scrisul contemporan şi chiar mentalitatea post-belică. Dacă n'aş aminti decât pe Jacques Rivière...

— Da, desigur. Seduşi de căutarea lucrurilor tainice din suflet, mulţi se consideră succesorii lui Proust. Le lipseşte, însă, placa sensibilă. Chiar Rivière, care era mai deştept ca Proust, e departe de el. Şi prin expresie şi prin profunzime cartea sa „Aimer" seamănă mai mult cu „Volupté" a lui Sainte-Beuve decât cu opera lui Proust.

— Revin asupra romanului şi în special mă interesează rostul scriitorului. Pământul acela din Candobre, pentru care Hilarion, eroul romanului Le Tarramagnon, vrea să-şi dea viaţa, este ceva organic în sufletul dvs. sau nu?

— Un erou pe care nu-l simt, mi-e imposibil să-l fac să trăiască. Rolul scriitorului este să proiecteze fiinţi vii profund simţite în el însuşi. Aceste fiinţi vii sunt câte odată rezultatul unui lanţ ereditar, de oarece în noi sunt şi canalii şi oameni de treabă, proşti şi inteligenţi, care nu s'au manifestat şi aşteaptă să se proiecteze printr'un urmaş.

Dostoiewsky e un exemplu de proiecţie ereditară; iar Stendhal unul de profunzime, fără această ereditate. Sunt alţi scriitori, care nu-şi găsesc eroii în ei înşişi ci *ciocnindu-se cu evenimentele exterioare.* Rolul scriitorului în acest caz, e să le interpreteze drept. Astfel dă semenilor săi tot ce are mai bun. Dragostea de pământ e evident unul din marile sentimente ereditare ce le avem cu toţii.

— Sunteţi caracterizat de unii ca tradiţionalist în sensul acesta ereditar şi adânc uman.

— Nu pot să mă clasez. Dacă tradiţionalismul nu implică ceva social sau politic, atunci sunt cum ziceţi dvs.

Am un simţ al fraternizării. De oamenii dela ţară, unde civilizaţia n'a transformat încă sufletul şi obiceiul curat, mă simt mai aproape decât de ceilalţi. De aceea mi-e dragă ţara dvs. unde datina şi primitivismul trăiesc încă. Intre un păstor din vârful munţilor, care stă lângă oile lui şi acelaş păstor devenit încasator la tranvai, îl prefer pe cel dintâi. Munca însă este marea legătură care uneşte pe toţi eroii mei...

— Nu găsiţi în generaţia actuală o dorinţă de reîntoarcere la simplitate, la zâmbetul pierdut, la încrederea în viaţă? Din acest punct de vedere Stendhal cu a sa mărturisire: „Cele mai mici lucruri continuă să mă doară, dar m'am deprins să ascund toate acestea sub o ironie pe care cei mulţi n'o pricep", se depărtează de noi care prin Raimond Radiguet, ne-am dat seama că „Nul sourire n'efface ce qu'imprime la douleur"?

— Apropierea între Stendhal şi Radiguet e interesantă şi mă pune pe gânduri. Omul nu trebuie să privească sceptic (şi deci forţat) viaţa, ci s'o ia în serios cu zâmbetul înţelept pe buze. Nu trebuie s'o bravăm, pentrucă oricând ne poate învinge, ci să luăm din ea ceeace-i frumos: clipa de bucurie, zâmbetul. Şi tocmai acest zâmbet, caracteristică latină, trebuie să se oglindească pe buzele noastre...

— Aveţi de gând să tipăriţi vre-o carte nouă sau să reeditaţi volumele epuisate?

— Prepar un studiu asupra lui Newton şi am gata un volum de versuri Am în minte şi un roman, pe care însă nu ştiu când îl voiu scrie. Odată, poate, am să-mi tipăresc toate versurile, şi cele epuisate deci, într'un volum.

— Preocupările dvs. vă arată om de litere şi de ştiinţă. E posibilă această îmbinare?

— Desigur. Problema e veche, dar n'a fost discutată decât de oameni care aveau numai una din cele două calităţi. Neînţelegerea a pornit de aici. Temperamentul unora are amândouă calităţile şi ca exemplu citez pe Paul Valéry, care se exprimă şi prin literatură şi prin ştiinţă. La mine e acelaş caz.

E o limbă de tranziţie, puţin înţeleasă în prezent, dar cu multe probabilităţi de reuşită în viitor.

— Ce impresie vă face literatura ţării noastre?

— Prea multe nu pot spune, cunoscând puţin limba română. Mi s'au citit în traducere multe poezii din Eminescu şi găsesc că acest geniu egalează marile genii ale tuturor timpurilor. Cel care îi va traduce opera, va aduce un nebănuit serviciu tuturor.

— S'a încercat, dar o traducere bună a versurilor lui e aproape o imposibilitate.

— Aşa se zice. Totuşi Paul Valéry a fost admirabil tradus în englezeşte. Un alt scriitor care m'a emoţionat adânc e Caragiale. De ceilalţi, pe care-i cunosc mai puţin, nu vorbesc. Mi-e frică să nu greşesc ca acum doi ani. Dar cum mai stau încă multă vreme în România, am tot timpul să vă cunosc bine limba şi scriitorii. De pe acum pot să vă împărtăşesc impresia mea că literatura dvs. e însufleţită de trecut şi doritoare de noutate.

Conversaţia s'a isprăvit. Totul are sfârşit şi mai cu seamă timpul liber al unui om cu îndeletniciri atât de multe. A mai adăuga ceva, găsesc inutil. Apoteozările, de altfel, au căzut în disgraţia tuturor.

PETRU COMARNESCU

Comoara bălţilor

ntinsa baltă 'n sânul ei aşcunde
Comori de peşti cu solzi strălucitori;
Le numără din seară până 'n zori
Purtându-le pe braţe moi de unde.

Şi aurul din soare strâns sub ape,
Şi tot argintul lunii tremurat,
Pe trup de crapi şi mrene încrustat
Străfulgeră când soarele-i pe-aproape

Şi 'n urmă ca haiduci sosesc pescari,
Desfăşurând sub lună setca deasă
Şi'n setca trasă lin de năvodari

Ca'n vrajă cad comori sclipotitoare;
Şi'n zori când balta zace somnoroasă,
Pescarii dârzi le vântură la soare.

RADU BOUREANU

Maxime şi Cugetări

Dacă sărăcia ar avea oarecare foloase, n'ar fi nici o greutate să se rezolve problema sărăciei.

O butonieră făcută într'adevăr bine, este singura legătură între Artă şi Natură.

Religiile mor când se dovedesc adevărate. Ştiinţa este registrul religiilor moarte.

Oamenii bine crescuţi contrazic pe ceilalţi. Inţelepţii se contrazic ei înşişi.

Nimic din ceeace se întâmplă n'are nici cea mai mică însemnătate.

Dacă spui adevărul, eşti sigur să fii descoperit mai curând sau mai târziu.

Numai neachitându-ţi facturile, poţi spera să trăeşti în amintirea claselor comerciale.

(OSCAR WILDE)

Cititorii lui Proust

Mulţi dintre iubitorii de literatură nu pot citi cărţile lui Marcel Proust, ajuns de câtva timp la o reputaţie mondială.

Scriitorul Lucien Dubech face o anchetă:

Dintre unsprezece scriitori francezi, cari se găseau adunaţi la el, constată că numai patru citise cărţile lui Proust; şapte declarară cu nu l'au putut citi.

Şi cei cari îl citiseră, recunosc că Proust nu poate fi lăudat în bloc, nici recomandat fără discernământ. Chiar când i se aduc elogii, toţi fac două rezerve: una asupra moralei şi a doua chiar asupra asupra esenţei artei sale. Asupra moralei toţi mărturisesc că în scrisul lui Proust sunt lucruri cari repugnă.

Scrisul lui Proust e împotriva artei, căci arta implică o alegere. Analistul adună o cât mai mare cantitate de documente, dar artistul trebuie să aleagă, să pună fiecare lucru la locul său şi să-l conducă pe cititor.

Sunt observaţii bune, dar într'un bagaj colosal. Ca să treci posterităţei de-alungul secolelor, îţi trebuie un bagaj mai redus şi mai ales. Or, în Proust, nu-i nici o pagină, nici o linie din acea artă elaborată aşa ca să poată figura într'o antologie.

Asupra stilului s'a făcut o probă: s'a citit la întâmplare o frază dintr'o carte a lui Bossuet. Aprobare şi admiraţie unanimă. Limpede, cugetarea coboară în profunzime şi se ridică la înălţimi fără să-şi piardă claritatea şi fără să te obosească.

S'a repetat experienţa cu o lungă frază din Jacqueline Pascal. Toţi s'au minunat de supla sintaxă cu care leagă cuvintele pentru a contura analiza fină, aşa de luminoasă şi limpede. Se deschide la întâmplare şi una din cărţile lui Proust.

Incepe să se citească o frază, toţi ascultă într'o linişte stăpânită..... sfârşitul frazei era încă departe şi începutul se uitase. Furtuna izbucneşte: — fraza-i prea lungă, obscură şi obositoare.

Un admirator susţine că Proust a descoperit regiuni neexplorate până la el. Dar sunt oare, i se răspunde, regiuni neexplorate încă în inima omenească după douăzeci de secole de creştinism şi moralism?

Dela Montaigne la Stendhal, sau dela Pascal la Sainte Beuve, occidentalii n'au străbătut toate cutele sufletului omenesc? Se zice că Proust este condamnat la oarecare obscuritate, pentrucă materia pe care el o explorează, — este opacă. Dar cu cât subiectul e mai obscur, cu atâta scriitorul trebuie să fie mai luminos. Trebuie să aibă profunzime, dar şi claritate.

H. Rambaud, răspunzând lui Lucien Dubech, arată că dacă din unsprezece scriitori luaţi la întâmplare numai patru au citit pe Proust, asta dovedeşte că geniul lui Proust nu este recunoscut de toată lumea şi, cel mult, că acest mare scriitor nu va fi un mare autor popular, ceeace-i indiferent lu iRambaud.

Că mulţi iau cărţile lui Proust, încep să citească şi după câteva pagini renunţă, asta înseamnă că sunt unii cari caută numai o lectură uşoară, de plăcere,

Dacă Proust îl plictiseşte pe Dubecht, îl încântă pe Rambaud.

Asupra moralei, că sunt în cărţile lui Proust lucruri cari repugnă, dar trebuie să recunoaştem că el ştie să păstreze, chiar într'o materie oricât de scabroasă, o admirabilă decenţă şi rezervă.

Adică e mai mult libertinaj în *Sodoma* şi *Gomora* decât în la *Revolte des anges* a lui Anatole France.

In Proust nu este nici o aţâţare şi nici zugrăvire licenţioasă. Curiozitatea este todeauna pasiunea sa dominantă.

In ce priveşte arta lui Proust, că nu alege şi nu ordonează, Rambaud arată că această artă dacă scapă cititorului grăbit, asta nu înseamnă că nu există, dar că este o artă nouă.

In totdeauna o compoziţie nouă apare mai întâi dezordonată, până ce se stabileşte principiul după care se ordonează elementele.

Compoziţia lui Proust nu-i dramatică ci este *tematică.* De aci provin digresiile sale. In clar-obscurul trecutului, aceste episoade sunt ca nişte plaje luminoase, unde vin să se cristalizeze mii de suveniruri, mii de observaţii de acelaş ordin sau de un ordin vecin.

Se obiectează că acţiunea e înceată, desnodământul întârzie. Dar intriga, acţiunea, sunt nişte false perspective pentru a privi opera lui Proust.

Intr'un cuvânt: stilul lui Proust are toate calităţile de precizie, forţă, supleţă, claritate. Un singur lucru îi lipseşte: *mişcarea,* dar acesta-i singurul lucru de care se poate lipsi autorul, căci pentru dânsul ar fi un defect. — *Trotuş.*

Conferință ținută la Facultatea de Medicină din Paris la 24 Iulie 1925

ȘTIINȚA METAPSIHICA[1]

DE CH. RICHET

VIII. — METAPSIHICA OBIECTIVA

Am vorbit cam mult despre metapsihica subiectivă, așa-că nu-mi mai rămâne atâta timp ca să schițez altminteri decât pe scurt, datele actuale ale metapsihicei obiective.

Metapsihica obiectivă, și iea, tot pe observație și experientă se-ntemeează.

Observațiile înse sînt din cale-afară de rari.

Aproape totdeauna halucinațiile zise veridice, cu alte cuvinte *monițiile,* arătările, corespund cu un fenomen real, depărtat, care nu privește de cît pe-o persoană. In cazul acesta ie mult mai simplu de-a presupune o cunoaștere simbolică a realitățic de cât de-a admite înfățoșarea unei fantome adevărate, care ar avea o realitate obiectivă.

Halucinațiile sînt înse cîte-odată și colective. Cu alte cuvinte aceea-și imagine apare identică și-n acelaș timp la mai mulți indivizi. Cum să ne explicăm atunci că două, trei sau patru persoane au putut fi cuprinse în acelaș timp de aceea-și halucinație, dacă asta n'ar fi de cît o halucinație fără realitate exterioară ?

Halucinațiile veridice colective există. Iele-s înse cu totul rari. La o mie de halucinații veridice, autentice, izolate, de-abiea dacă s'ar putea cita o zecime de cazuri de halucinații veridice colective, dovedite în toată puterea cuvîntului.

Mă voiu mulțămi a cita un caz din astea.

In bătălica din Tell El Kebir, un ofițer de marină, englez, ie rînit de-o schijă de obuz, care-i zdrobește șoldul. Ie transportat pe vasul-spital dela Malta, sub îngrijirea și vegherea soției amiralului, lady X... Boala înse zilnic se agravează, și-n cele din urmă rana se cangrenează. Intr'o sară, lady X..., istovită de îndelungate vegheri, întreabă pe hirurg dacă poate să-și părăsască bolnavul în noaptea ceea. Hirurgul îi răspunde că nu întrevede nici o primejdie. Lady X... intră în camera iei, alături de cea a copilului iei, un băet de 11 ani. Ușa dintre camera copilului și cea a mamei fiind deschisă. De-odată, la miezul nopței, copilul se deșteaptă, se scoală și strigă pe mă-sa : „Mamă, uite Maiorul". Și, într'adevăr, lady X... dimpreună cu fiul iei văd forma vaparoasă a Maiorului trecînd lin, plutind prin cameră și dispărînd pe fereastră. Lady X... observă că avea amîndouă picioarele intacte. Lady X... se duse numai de cît la spital. Maiorul murise.

Ar trebui să vorbim despre observațiile făcute asupra caselor cu stafii, dar, afară de rari, rari de tot cazuri, astea-s niște istorii ruginite, cari n'au nici o siguranță în iele și sînt pline de născocri. Cu toate că Bazzano a scris despre casele cu stafii o carte minunată, bogat documentată : cu toate că prietenul mieu Camille Flammarion, a cărui pierdere recentă i-o deplînge știința, a scris și iel o carte despre acest subiect, dînșii nu m'au convins. Intr'adevăr de cîte ori s'a căutat să se facă un studiu științific, adîncit, asupra caselor cu stafii, nu s'a găsit nici o dată drept explicare de cît fraude, șarlatanii, conștiente sau inconștiente, sau credinți oarbe.

Din fericire, Metapsihica obiectivă mai are și altce-va de cît observațiea, are experiența. Experiențele fără îndoeală nu-s numeroase, iele înse-s hotărîtoare. Cu toate murmurele ridicate din toatte părțile, ca totdeauna cînd se dă la iveală un fenomen nou.

Mai întăi de toate sînt experiențele lui Crookes. Astea nu se pot zdruncina. Marele William Crookes, după ce a descoperit thalium, un metal nou, după ce a inventat fiolele zise ale lui Crookes, cari-s baza radiografiei, după ce a imaginat scintilometriea, care face să apară pe o placă fosforescentă ciocnirea atomilor de radium, după ce a construit un alt uimitor aparat, radiometrul, care se-nvîrte numai prin efectul luminei, acest neasemănat învățat, a făcut asupra Metapsihicei obiective experiențe cu totul memorabile. Iel a avut norocul să experimenteze cu doi mediumi cu totul puternici, cei mai puternici poate din cîți vre-o dată s'au cunoscut : Douglas Home și Florence Cook.

Pe cei ce-ar avea o oare-care curiozitate și oarecare răgaz, l'aș sfătui să citească cu luare aminte povestirea amănunțită a experiențelor lui Crookes, și se va convinge de realitatea faptelor, afară dacă nu se va mărgeni de a lua pe Crookes drept un prost, ceeace ar fi cît se poate de prost.

Crookes a văzut deplasîndu-se în plină lumină mese și scaune, apărînd și mișcîndu-se flori, o armonică trecîndu-i pe deasupra capului și cîntînd. A auzit producându-se zgomote asurzitoare, fără contact. Asta mereu în plină lumină și în fața unor învățați onorabili și experimentați. într'un laborator de chimie.

Crookes a văzut pe Florence Cook dedublîndu-se într'o fantomă. Cu ajutorul unei lămpi cu fosfor dînsul a observat, în acelaș laborator și de mai multe ori, fantoma Katei King, conversînd cu Florence.

Cum se face că aceste fapte n'au fost admise și că drept explicare s'au presupus o mulțime de prostii jignitoare ? Negreșit din pricină că oamenilor și mai ales învățaților, li-i frică de lucrurile noi. La început învățații n'au voit să admită nici circulațiea sîngelui, nici aviațiea, nici telefoniea, nici microbii.

Cînd Crookes le-a adus dovezi formidabile, învățații au rîs.

Din păcate, și eu, ca și alții, am rîs. Dar astăzi, după ce-am văzut, ce-am văzut, foarte anevoe, cu multă trudă, am ajuns în cele din urmă să recunosc, că Crookes avea dreptate, și-mi lovesc pieptul zicînd: *Pater peccavi.*

In sfîrșit, cum a fost cum n'a fost, experiențelor lui Crookes, cu toată autoritatea maestrului, și cu toată exactitatea experimentărei sale cu totul științifice, nu li s'au dat crezămînt. De la Crookes înse multe alte fapte, cari au întins cîmpul metapsihicei obiective, multe alte fapte s'au observat.

Inainte de toate, am avut pe Eusapia Paladino, un mediu uimitor.

Afirm că nici o altă experimentare n'a fost supusă la un control mai aspru de către atîția învățați. C'o rea voință până la nedreptate de multe ori, pururea neîncrezători, pururea ținîndu-se strict de-o cercetare minuțioasă, toți învățații lumei au luat parte la asemenea cercetări, și cu toții, destul să-și fi urmărit experiențele cîtva timp, au ajuns la convingere absolută.

Trebuie să pomenesc un număr din iei, pentru-că atîtea mărturii, aproape solemne, de pretutindeni venind, purcezînd de la niște oameni luminați și cinstiți, au o valoare, care nu se poate surpa cu-n sarcazm...

Din Franța, colonelul A. de Rochas, directorul Bibliotecei Școalei politecnice. Camille Flammarion, vestitul astronom. Joseph Maxwell, procuror general la Curtea de apel din Bordeaux. Sabatier, Decan al Facultăței de Științi din Montpellier. Arnaud de Gramont, confratele mieu de la Academiea de științi, fizician eminent. Courtier, secretar general al Institutului psihologic, Gabriel Delanne, inginer. Boirac, rector al Academiei din Dijon.

Din Italiea, toți sau aproape toți profesorii de fiziologie dela Universități : Bottazzi, profesor la Neapole. Foa, profesor la Padua. Herlika, profesor la Turin. Schiaparelli, ilustrul astronom. Morselli, profesor la Clinica psihiatrică din Genova. Morselli a scris chiar o carte groasă în două volume, consacrată numai experiențelor Eusapiei.

Din Englitera și de aiurea, sir Oliver Lodge, Myers Carrington, Ochorowitz, Schrenk-Notzing, Aksakoff.

Ie îndoelnic că s'ar mai putea întruni un asemenea mănunchiu de experimentatori serioși și destoinici.

Nu vreau să abuzez de vechea vorbă **Magister dixit.** Cînd ni se opune înse părerea obștească, ie ca și cum s'ar zice : **Vulgum pecus dixit.** Și ieu prefer pe Magister lui Pecus.

Fenomenul de căpetenie produs de Eusapiea, ieste ceea-ce numim **telekinezie,** cu alte cuvinte mișcarea de obiecte de la distanță. Și noi am ajuns să dovedim, că mișcarea acestor obiecte de la distanță se datora unor formații adventice, une-ori invizibile, unor formații de membre și mîni apte să miște obiectele.

Aceste formații cari se degajează din corp, avînd toate aparențile vieței, și cari după o trecătoare manifestare dispar, ieu le numesc **ectoplazme.**

Telekineziea, fie că se explică sau nu prin ectoplazmie, la Eusapiea s'a dovedit un fenomen de netăgăduit. Pe cînd picioarele, mînile și capul Eusapiei ierau ținute, un mare pe pene, de vre-o 3 kgr. așezat la 2 metri distanță, se deplasă pe deasupra capetelor noastre și veni să se așeze pe masă. Fenomenul se petrecu în obscuritate. Dar n'are a face, de oare-ce mînile Eusapiei ierau puternic ținute.

Clapele unui piano fură apăsate, pianul fiind la 2 m. 50 departe de Eusapiea. Clapele se mișcară chiar ținînd ieu gura Eusapiei astupată cu mînile.

De două-zeci de ori, în cursul aceleeași experiențe furăm atinși de mîni, mai curînd de monturi de cît de mîni. In jurul nostru și pe de-asupra noastră lucrurile se mișcau. Fenomene constatate de toți experimentatorii, și cari ierau de-o nepomenită frecvență.

Acestor fapte, atît de bine dovedite, li s'au adus două întimpinări, pe cari le redau în toată candoarea:

Intăi... Experiențele nu izbutesc de cît la întunerec. In întunerec frauda înse i-aproape sigură.

Neapărat, cu Eusapiea, ca și cu cea mai mare parte din mediumi, o obscuritate nu absolută, ci ca cea a luminei roșii dintr'un cabinet fotografic, ie necesară. Dar asta-i o întimpinare valabilă?

Gîndiți-vă la mirarea unui fotograf care, în momentul cînd ar voi să intre în cabinetul său pentru a-și developa plăcile, i s'ar spune : „Nu, poate că-i la mijloc vre-o șarlatanie, nu-ți voiu primi fotografiile de cît dacă le vei developa în fața mea, în plin soare".

Nu-i nici o absurditate de-a presupune că unele fenomene nu se pot produce de cît la 'ntunerec.

De altminterea țineți samă că toate fenomenele lui Home se produc în plină lumină.

Recunosc, că întunerecul aproape complect, în care se petrec aproape toate ședințele, cere o vigilentă luare aminte. Dar vigilența noastră a avut totdeauna putința vre-unei fraude în vedere. Noi n'am avut altă grijă de cît acea de a nu fi înșelați.

A doua întimpinare ie tot atît de copilărească ca și întăea. S'ar zice: Eusapiea își libera una din mîni și cu mîna asta putea face tot ce voea.

De la începutul experimentărei noastre cu toții ne-am gândit înse la o fraudă cu putință. Și-a admite că vreme de-un sfert de secol, cei cinci-zeci de observatori eminenți, cari de cinci-zeci de ori au operat cu Eusapiea, nu s-au asigurat că amîndouă mînile îi ierau bine ținute, ar fi cu adevărat o prostie fără de margeni. Nu cred c'am meritat-o.

Să se noteze că Eusapiea nu iera nici de cum un prestidigitator de profesie. Iea nu avea nici baghetă, nici masă, nici lădiță, nici complici, nici oglindă. Venea îmbrăcată c-o rochie scurtă și strîmtă, de mătasă neagră, și se putea constata că nu ascundea nimica sub haine.

A zice că nici Morselli, nici Bottazzi, nici Foa, nici Ochorowitz, nici Lodge, nici ieu, nu ne-am dat samă c'avea o mînă liberă, cu care putea să execute fenomene telekinezice, ie de o mie de ori absurd.

De altminteri, cine ie curios să afle asemenea fenomene, să citească cartea eminentului mieu prieten Morselli, profesor la Institutul de psihiatrie din Genova, și va fi cu totul edificat.

După Eusapiea au mai fost și alte experiențe concludente, dar astea-s de-o interpretare anevoioasă. Mai întăi pentru-că mediumii cu efecte fizice sînt cît se poate de rari, și apoi pentru-că mediumii sînt totdeauna de-o nestatornicie mintală de nesuferit. Nu se poate pune bază pe iei. Cînd sînt bolnavi, cînd rău dispuși, las că sînt mai totdeauna supărăcioși. Susceptibilitatea lor ie bolnăvicioasă. La repezeală dacă se pot face cu dînșii experiențe. Și dacă experiențele nu izbutesc, ceea-ce se întîmplă de obiceiu, dacă n'ai o răbdare neclătinată, totul rămâne baltă. Și-ncep întimpinări, murmure de tot feliul.

Voiu pomeni în scurt despre cîte-va experiențe de ectoplazmie. Mai întăi experiențele făcute la vila Carmen din Alger, despre cari toată lumea, sau aproape toată lumea, crede că ieu am fost victima unei mistificări. De fapt nu numai ieu, ci și generalul Noel, politecnician de frunte, comandantul artileriei din Alger, D-nu Demadrille, comandant de vapor. D-rul Decréquy, inginerul Georges Delanne. Bine-înțeles toată greșala se pune numai pe sama mea și răspunzător de iea sînt făcut numai ieu. Ceea-ce fără-ndoeală mă măgulește.

Dar despre ce greșeală ie vorba ? Se poate spune în două cuvinte. Generalul Noel avea un vizitiu arab, un anume Aresky, care fura ovăsul de la cai și care a fost dat afară. Ca să se răzbune, Aresky a prins să povestească, că întra în sala de ședințe pe jumătate luminată, sală închisă cu cheea, și cercetată cu de-amănuntul de noi. A prins să povestească că iel **făcea pe fantoma.** Și cum a avut norocul să întîlnească pe-un enigmatic medic din Alger, care să-i iee în serios spusele, a izbutit să apară într'un teatru din Alger și să se arate pe scenă, fluturînd un cearșaf alb, ca-n *Clopotele din Corneville.*

Deci, prin prea onorabilul Aresky s'a dovedit : 1, că un vizitiu arab hoț poate minți cu nerușinare. 2, că poate face să-i înghită minciunile un doctor în medicină. 3, că se poate învălui într'un cearșaf alb. 4, că fluturînd cerșaful cel alb poate juca pe fantoma pe o scenă de teatru...

Ieată tot ce s'a putut opune experienței mele.

De altminteri experiențele următoare au reabilitat pe aceeaș Martă, acuzată de-o grosolană șarlatanie. Iea a fost studiată c'o foarte mare scrupulozitate de Schrenck-Notzing, de M-me Bisson, de D-r Geley, de D-r Bourbon, și de alții. Au fost luate fotografii, cari au arătat uimitoarele ectoplazmii ale Martei. A fost îmbrăcată într'o rochie sac. A fost căutată cu de-amănuntul. S'a împins până acolo controlul experimental, administrîndu-i-se chiar și un vomitiv, pentru asigurarea de-a nu avea ce-va în stomac. A fost dată pe seama unor vigilenți detectivi, cari n'au descoperit firește nimic. Vreme de doi ani Schrenck și M-me Bisson au dobîndit fenomene extraordinare, și au publicat într'o carte mare frumoasele fotografii dobîndite.

Știu că ni se vor pune înainte experiențele de la Sorbona.

Știu, excelenții miei prietini de la Sorbona au voit și iei să experimenteze cu Marta. Și după cîte-va ședinți, la cari n'au asistat de cît doi-trei experimentatori, au zis, de altfeliu ceea-ce iera dreptul, chiar datoriea lor : „Noi n'am văzut nimic".

Numai de cît publicul, în orbirea lui, și-a făcut un raționament asupra căruia atrag luare amintea celor cu matură judecată : „De oare-ce în ședințele de la Sorbona (de altminteri foarte rău întocmite) nu s'a văzut nimic, ieste că nu avea ce să se vadă". Cîtă minte și istețime.

Pentru prietenii miei de la Sorbona am cel mai mare respect, îmi voi îngădui însă să le amintesc, că predecesorii lor au ars pe Jeana d'Arc, fapt care ar trebui să le insufle o oare-care modestie, socot.

Pentru a sfîrși, voiu trece foarte răpede asupra altor forme obiective. Mi-ar trebui prea multă vreme dacă ar fi vorba să le dezvolt.

N'ați auzit de-un Stainton Moses, un pastor protestant, de-o austeritate morală superioară, care dobîndea zgomote, mișcări de masă, scriere directă.

N'ați auzit de-un Willy, asupra căruia Schrenck-Notzing a făcut experiențe pozitive, severe, repetate, la cari a convocat pe învățații cei mai refractari ideilor metaphisice, optsprezece profesori de la Universitatea din Münich, cari au sfîrșit prin a recunoaște autenticitatea fenomenelor dobîndite.

N'ați auzit de-un Klusky Modrajewski, care nu-i un medium profesional și care nu consimte cu nici un chip de-a experimenta de cît în condiții excepționale, cu totul rari. Ieu și Geley am avut cu Klusky mulagii într'o parafină adusă de noi, parafină caracterizată printr'o reacție chimică specială, cunoscută numai de noi. Mulagii de picioare și de mîni de copil. Mulagii cari se pot vedea la Institutul Metapsihic, și cari nu se pot produce prin nici un artificiu mecanic.

IX. — CONCLUZII

Cele ce-am putut spune aici despre Metapsihica obiectivă ie foarte puțin. Sînt atîtea fapte ciudate cari pentru mine nu-s îndoelnice. Pricep prea bine însă că din pricina rarității și anevoinței experiențelor, dovezile sînt mai puțin hotărâtoare, nu sînt atît de limpezi ca cele ale metapsihicei subiective.

Cît despre metapsihica subiectivă, faptele iei sînt atît de sigure ca și cele mai sigure fapte ale fiziologiei.

Metapsihica-i o știință cu totul nouă, care nu-i decât la început și care ne deschide noi orizonturi, nețărmurite. Dar oricât de nouă, de neprevăzută și de uimitoare ar fi iea ie în concordanță, se împacă prea bine cu cele predate de mine asupra fenomenelor de nutriție și de distribuire a nervilor. Nu-i nimic care să fie împotriva celor ce învățăm. Doar fenomene neprevăzute, noi. Nu sînt fapte contradictorii, și aveți să le admiteți fără 'ndoeală, dacă nu veți avea tristul curaj de-a nega, învățămintele metodei experimentale.

Gradele de certitudine sînt diferite. Cînd zic bunăoară că orașul Roma există, despre asta sînt absolut sigur, ca despre Metapsihica subiectivă. De asemenea-i sigur, cu totul sigur, că Cartagena a existat. Certitudinea însă este ceva mai slabă decît cînd ie vorba de existenta Romei. Tot așa, cu toate că încredințat că există o Metapsihică obiectivă, nu voiu cuteza să afirm faptele cu aceeaș tărie ca pentru Metapsihica subiectivă.

Ințeleg destul de bine ca cineva să-și rezerve judecata, să stee să mai chibzuiască asupra ectoplazmiei. Dar nu înțeleg ca cineva să șovăiască asupra realităței criptesteziei, pentru-că ieste de-acum stabilit prin atâtea și atâtea netăgăduite dovezi, că inteligența posedă facultăți misterioase, necunoscute, cari-i îngădue, fără ajutorul căilor obicinuite senzoriale, să perceapă, cel puțin simbolic, un fragment de realitate.

Ieată ce am voit să dezvolt în această schiță fugară despre știința cea nouă. Cred că una din marile meniri ale secolului XX va fi să dee Metapsihicei toată amploarea. Grea sarcină, dar operă mare, care rămîne pe sama fiziologiștilor de a o face cu atât mai frumoasă.

Ieram înclinați a crede că viitorul, nemărginitul viitor al științei consta numai în termometre mai delicate, în galvanometre mai senzibile, în microscoape mai pătrunzătoare, în telescoape cu focare mai largi. Știința va merge însă cu mult, cu mult mai departe. Iea nu se va mărgini numai cu aceste mici cuceriri. Lumi neprevăzute se deschid înaintea științei.

Cei tineri vor vedea poate unele din aceste orizonturi nouă, mărețe, pentru că Metapsihica se dezvoltă c'o repeziune uluitoare. Asemenea fericite timpuri ieu unul nu le voiu vedea, dar am cel puțin o oarecare mîndrie că le-am prevăzut.

In Românește de
MIHAIL DRĂGĂNESCU și P. MUȘOIU

[1] Vezi și No. 271, 272 Ad. Literar.

A apărut
„Lectura" No. 55
— Floarea literaturilor străine —
IACOB WASSERMANN
SARA MALCOLM
Trad. de SONIA VLADIMIR
Lei 4.— Scrierea completă
La chioșcari și librari

BIBLIOTECA DIMINEAȚA
ată ultimele lucrări cari au apărut în
această interesantă colecție literară:
No. 49 RADES de D. N. TEODORESCU
pagini de roman pline de sentimentalismul cel mai pătrunnzător. Intâia lucrare mai însemnată a unui tânăr scriitor vrednic de atenție
No. 50 WERTHER
de scriitorul sârb Lazăr K. Lazarevici, traducere după original de C. S. Constante, — una din cele mai caracteristice scrieri ale celui ce a fost numit „un Turghenieff al poeziei sârbești".
No. 51 DOMNUL ȘEF de ADRIAN PASCU
Schițe din viața funcționarilor
No. 52—53 Profesiunea doamnei Warren
Comedie neplăcută în patru acte de GEORG BERNARD CHAW
în românește de VICTOR ION POPA
Prețul unui exemplar LEI 6

ALFREDO BACCELLI

Ah! ce bine-i să ai fete!

Simeon Bellomo, cetăţean ireproşabil al Neapolului, bun tată şi bun soţ, căpătase, graţie concursului iubitei sale Mariana, opt fete, dintre care, cea mai mare avea 26 de ani iar cea mai mică 11. Băeţi,.. nici unul.

Cu nici un preţ, prin nici un mijloc nu putuse dobândi minunea aceasta: un băiat.

Mâhnirea îl rodea. In mintea lui, el socotea băeţii mai presus decât fetele. Pe lângă asta, deşi, pentru a-ţi urma studiile, nu-i nevoe nici de inteligenţă ereditară nici de mare ştiinţă, amorul lui propriu ar fi fost măgulit la culme văzându-şi unul din feciori onorat cu diploma de doctor în drept, titlu după care umblase şi el mult, fără să-l poată obţine.

Dar toate mijloacele rămăseseră fără de rezultat. Consultase pe doctorul Miccio, inventatorul siropului febrifug şi reconstituant Fior di vita, pe care-l recomanda, ca pe cel mai fără de greş, pagina a patra a tuturor jurnalelor, precum şi farmacia lui Ciccio Pigliancoppa; cumpărase şi un tratat de fiziologie, cu nădejdea că va găsi în el, poate, îndrumările salvatoare! Toate în zadar! Doamna Bellomo nu mai ostenea, aducând pe lume fetiţe dolofane, grăbite să se atârne de sânul matern.

De-atunci, Simeon începu să-şi schimbe felul de-a vorbi: mulţi îl auziră, de nenumărate ori, ridicându-se cu străşnicie împotriva nedreptăţii şi-a tiraniei masculine care condamnau pe bietele femei la o umilitoare sclavie, la o situaţie de inferioritate şi sacrificiu, constrângând pe-aceste biete victime să stea fără ocupaţie şi în ignoranţă, pentru ca, singuri, să poată stăpâni lumea.

— Femeia nu poate să-şi vadă de nevoile ei fără să nu rişte a cădea în vre-o cursă întinsă de bărbaţi. De cumva vrea să adopte şi ea ocupaţiile lor, îşi pierde onoarea. Afară de asta, în fiecare zi, veşnic, auzi repetându-se cum că bărbatul are o judecată mai sănătoasă şi caracterul mai tare.

Toate astea-s prostii!

Ia uitaţi-vă la Nena mea, de exemplu: spuneţi-mi mie, ce băiat cunoaşteţi care s'o întreacă ca vioiciune de spirit şi ca subtilitate de inteligenţă?... Dar Ciccia?.... Ciccia?... da'ţi culcă la pământ şi-un hamal, de s'ar apuca cu dânsa la trântă!...

Prostii, vă spun.

Cu argumente cam de felul acesta vroea Simeon Bellomo să reformeze societatea. Şi cum succesele-i erau cam mediocre, căută să se îmbărbăteze citind pe scriitorii socialişti sau discursurile lui Salvatore Morelli şi Louise Michel. Găsise chipurile lor prin jurnale, de unde le scotea şi le fixase, cu sfinţenie, de pereţii sufrageriei cu patru pineze aurite. Apoi, cu gestul lui Napoleon arătând Piramidele, căuta să trezească ambiţii mari în batalionul lui de fete, exaltând, sub ochii lor, pe cei doi mari filozofi ai viitorului. Insă, culmea nenorocirii era că Doamna Marianna n'arătase niciodată vre-un alt talent decât la fiert *spaghetti*, (lucru pe care-l făcea de minune) pe care-i ridica din cazan cu ajutorul unui trident neptunian, încercând cu degetele-i unsuroase macaroanele apoase şi zbârlite ca pletele unui înnecat; drept care, biata femeie nu putuse aduce pe lume, în ciuda celor opt încercări care arătau o bunăvoinţă înverşunată, decât domnişoare, complect lipsite de avânt, de îndrăzneală şi de strălucire.

Viaţa lor se scurgea, modestă şi monotonă, lucrând, spălând cămeşi, făcând bucătărie şi câteodată, aruncând priviri timide dincolo de acest orizont spre o căsătorie inaccesibilă.

Toate discursurile strălucite ale bietului tată rămâneau fără de rezultat: toate se înnecau în enormele salatiere pline de untdelemn şi de oţet, — şi preparaţia asta era singura lor mândrie — a celor opt nimfe ale casei Bellomo.

Atunci, ajutat de imaginaţia lui de Napolitan, onorabilul Simeon începu să inventeze nişte istorii uimitoare, menite să-i sporească câştigurile negustoreşti, să-i atragă clientelă, şi pe nătărăii pe care i-ar seduce perspectiva căsătoriei cu una din cele opt minuni ale Neapolului.

Intr'o zi, Morelli căzuse în admiraţie în faţa unui tablouaş pictat de Luisella, care, singură, dintre toate surorile ei era în stare să facă aşa ceva, ce s'ar fi putut lua drept o schiţă. Strigase: „Dar asta-i cel puţin cât un Murillo!" Şi după ce numele artistei fu cunoscut, el obţinuse, pentru Luisella, din partea unei englezoaice bătrâne, comanda unui cap de înger, plătiţ cu o sută de livre sterlinge.

Altădată, un baron de Campobasso, împovărat cu o sută de mii de livre rentă, ceruse mâna Gennarelei. Dar Gennarela dădu răvaş de drum adoratorului: nu putea să sufere pe bărbaţii cu barbă lungă.

Insfârşit, fermecătoarea Pasqualina fusese, nu de multă vreme, luată drept regina Natalia. Un prinţ sârb, văzând-o atât de brună şi de frumoasă, cucerit de strălucirea provocătoare a ochilor ei, de cozile ei groase ce-i cădeau pe umeri, se apropiase de Infantă şi-i murmurase, făcându-i o profundă reverenţă: „Majestate, jurnalele n'au anunţat încă sosirea, în aceste locuri, a Majestăţei Voastre!"

Pasqualina se înroşise, şi spuse prinţului că ea nu-i regină, ci-i fiica Marianei Bellomo, care-o întovărăşea. Atunci, prinţul sârb, lovindu-se cu palma peste frunte, strigase: „Prin ce miracol eşti tot atât de frumoasă ca regina Serbiei?" Iar această greşeală părea că prooroceşte cum că Pasqualina va deveni, în scurt timp, o prinţesă sârbă.

In acest timp, Simeon Bellomo căuta să se înşele pe el însuşi şi a ascunde grija ce-i rodea sufletul. Intrebarea aceasta apăsătoare: „Cum am să-mi mărit eu opt fete?..." îl chinuia necontenit, îl nelinişte somnul şi de cum se trezea punea stăpânire pe dânsul, mai imperioasă.

Ideia aceasta fixă produse efectul la care trebuia să te aştepţi. In noaptea de 31 Decembrie 1889 în spre 1 Ianuarie 1890, Simeon Bellomo avu un vis, o vedenie.

II

Era într'o zi de sărbătoare iar el străbătea în lung şi lat oraşul său natal, intrigat de un straniu fenomen! In orice parte s'ar fi întors, pe toate străzile şi în toate locurile de plimbare publice, nu vedea decât bărbaţi.

— Dar femeile? Unde dracu s'au vârît?... se întreba el.

Un vuet îndepărtat, care, pe nesimţite, devenea din ce în ce mai lămurit, îi mări tulburarea.

Curând, apărură în mijlocul unor strigăte repetate şirurile strânse şi zgomotoase ale unei mulţimi ce înconjura gesticulând, o caleaşcă, în întregime aurită, escortată de păzitori călări. Aceştia, mânuiau pe deasupra capetelor nişte săbii mari cu tăiuşurile bine ascuţite şi lucitoare. Dar aspectul le era bizar: pe obrazurile lor războinice nu triumfau nici barba, nici mustăţile; n'aveau nici cea mai mică urmă de puf. Şi strigau toţi cu voci teribil de ascuţite, de soprană: „Inapoi, înapoi!"

In căleaşcă, trântită pe perini moi, câteodată cu luciri de dispreţ în ochii-i distraţi, stătea o femeiuşcă, cu faţa fardată, în rochie de mătase albastru-deschis, împodobită cu hermină; în păr avea o coroană de smaralde şi briliante.

Atunci, printr'acea intuiţie bruscă, care ne favorizează prin somn, Simeon pricepu deodată misterul ce-l încremenise cu puţin înainte, când, dealungul străzilor, nu întâlnea decât bărbaţi. Se lumină deodată: explicaţia fenomenului îi apăru deodată brusc în minte, fără ca nimeni să i-o fi dat.

Iar această explicaţie era pe cât de simplă pe-atât de decizivă: graţie minunatei descoperiri a lui Her Doctor Schwartzmann, din Berlin, orice pereche de soţi putea să dea naştere acelui gen de progenitură pe care-l prefera. Toţi atunci începuseră s'aducă pe lume numai băeţi, în câţiva ani globul terestru devenise o imensă cazarmă de unde dispăruseră femeile.

Dar, veţi întreba, poate, unde-s acele care existau înaintea faimoasei descoperiri? Cât despre ele, nici urmă nu rămăsese în memoria lui Simeon. De-un lucru numai era sigur: că trăia şi el pe-această lume de-aici de jos, cu cele opt fete ale lui, toate încă în floare şi aproape fără de rivale. Câţiva bancheri, curtieri şi speculatori, băgând de seamă că tendinţa pe piaţa mondială era spre producţia de bărbaţi, prevăzură că în scurt timp toţi se vor plânge de oferta supra-încărcată de băeţi, ceiace va aduce, fără doar şi poate, urcarea preţului la fete: formară aşa dar o societate limitată, şi — între ei, vreo şapte, obţinură dela jumătăţile lor, optzeci şi trei de fete.

Acesta era unicul contigent feminin, la acel ceas, ce mai putea să asigure fericirea omenirii. Cât despre urmări, sunt uşor de ghicit. Fiecare femee costa milioane; numai prinţii, bancherii şi marii antreprenori ai lucrărilor Statului mai puteau să-şi procure aşa ceva. Acum nu mai mergea să faci curte soţiei altuia cu mai mult sau mai puţin entuziasm şi stăruinţă: era o adevărată goană furioasă, fără frâu.

In acest chip se explicau strigătele auzite pe străzi, gesturile frenetice şi păzitorii cu săbiile cele grozave, cu voci subţirele şi feţe de copil.

De câte ori, una din aceste optzeci şi trei de femei ieşea din casă, se deslănţuia aceiaşi agitaţie.

Cele optzeci şi trei de femei nu puteau să facă măcar un pas căci bărbaţii se aruncau la pământ ca să le împiedice calea, să le sărute picioarele sau poala rochiei. De nu s'ar fi îngrijit să iasă cu arme şi escortă, de multe ori ar fi fost răpite de mulţime. Deaceea, fiinţele acestea demne de invidiat, nu îndrăzneau să iasă pe stradă decât în căleaşcă şi bine păzite.

Fiecare din ele avea câte o locuinţă regească, o vilă, bijuterii orbitoare, mântăli de blănuri, rochii de mătase şi catifea, păzitori nenumăraţi şi mese demne de Lucullus. Deasupra capetelor lor atârna sabia lui Damocles: revoluţia socială.

Dacă atâtea milioane de bărbaţi, lipsiţi de femei şi care nu mai ziceau: „proprietatea este un furt" care nu se mai ocupau de pământuri, nici de capitalism, ci strigau: „căsătoria este un privilegiu împotriva naturii", ar fi pus mâna pe arme şi asediat cele optzeci şi trei de palate, ca să răpească pe frumoasele locuitoare, ce grozăvie ar fi fost! Ar fi trebuit o forţă înarmată, mult mai mare ca această gardă inofensivă, ca să poată respinge şuvoiul plebei. Din fericire prostimea nu-şi dă seama de puterea ei formidabilă, atâta vreme cât nu-şi găseşte un şef, iar şeful acesta nu se arătase încă.

Ori şi cum ar fi fost, care muritor era mai fericit în acest moment, decât Simeon. Bellomo, care avea de dat omenirii opt femei?...

Visul lui magic îl ducea într'un regat de plăceri, un adevărat Paradis.

Stăpânea un minunat palat de marmură, tapiţat cu covoare mărețe; cai şi trăsuri în număr aşa de mare, încât nici nu le mai ştia preţul; pe masa lui se îngrămădeau tot felul de bucate şi de vinuri. Meşteri, bucătari, fără de pereche, îi compuneau capo-d'opere culinare. Orchestre de ţigani îi mângâiau digestiile cu armoniile lor dumnezeeşti. O lădiţă, încrustată în diamante şi rubine, închidea milioanele pe care el veşnic voia să le aibă înaintea ochilor: erau zestrele date de bărbaţii celor opt fete ale lui. căci acuma vă gândiţi şi dumneavoastră, era rândul bărbaţilor să-şi aducă zestrile...

III.

Simeon Bellomo se trezi în odaia unde se culcase singur. La căpătâiul lui stătea una din iubitele lui fete, care-i zicea:

— „Papă, papă, Concetuzza se mărită. Trezeşte-te!"

Surprins şi ameţit pe jumătate de somn, lovit de uimire la ştirea aceasta neaşteptată, strigă:

— „Cu cine? Cu doctorul?... Să bage numai bine de seamă ca să n'aibă băeţi.

— Cu care doctor?... Ce tot spui tu acolo, papă?.... Ai înnebunit?... Trezeşte-te odată".

Când însfârşit, luă contact cu lumea adevărată, i se păru că a căzut din splendorile cereşti în cea mai groaznică regiune a Infernului: din camerile vecine se auzeau strigătele celor şapte fete, precum şi vocea armonioasă a mamei.

Atunci bietul om află că numărul trei, prea graţioasa Concetuzza, fusese cerută în căsătorie, cu-o jumătate de oră mai înainte, de Giacomino Pitoccolo, slujbaş într'un birou, având numai şaptezeci de lei pe lună, însă foarte bogate speranţe...; fiind prieten al unchiului unui deputat, se zicea că va fi numit directorul unei bănci. Intr'un cuvânt, era o partidă bună şi cererea fusese primită.

De-abia păşise pragul casei şi Simeon Bellomo îşi revărsă bucuria asupra tuturor prietenilor pe care-i întâlni. Mergea necontenit, repetând cu-o iuţeală din ce în ce mai mare:

— „Ştiţi noutatea?... Am avut un vis care mi-a adus noroc. Mărit pe Concetuzza cu-un înalt funcţionar: are zece mii de lei venit şi pe lângă asta, e văr drept cu primul ministru".

în româneşte de MANUELA DESPIN

In numărul viitor:

De vorbă cu d. D. D. Pătrăşcanu

— Date biografice; amintiri din şcoală: colegii evrei; începuturile literare; personagiile operei; scriitorul-cetăţean, etc. —

Cum a fost chipul lui Mihai Viteazu

Portretul lui Mihai Viteazu pe tabloul „Creus şi Solone" de Franz Francken cel tânăr

Pinacoteca din Viena posedă un tablou din perioada de activitatea mijlocie a pictorului Flamand Franz Francé ken (în jurul anului 1630) care ar putea fi de un deosebit interes pentru noi românii, căci pe el figurează marele nostru Voevod Mihai-Viteazu.

Lucrarea redă celebra vizită a lui Solon la regele Croesus, care etalează în faţa învăţatului grec comorile lui legendare. In fundul tabloului, ca acţiune secundară, îl vedem pe Croesus pe rug, scoţând îndureratul strigăt: Solon, Solon, Solon!

In suita regelui se evidenţiază într'o atitudine mândră, figura bărbătească şi cavalerească a lui Mihai-Viteazu, învelit într'o pelerină cu căptuşeala roşie, care alunecă peste cuirasă şi purtând în cap cuşma împodobită cu pană şi o agrafă de pietre preţioase.

Asupra acestui tablou, au circulat o mulţime de versiuni, cari nu corespund cu nimic faptelor.

Astfel am putut vedea în muzeul Calinderu o reproducţiune parţială în sticlă a tabloului lui Francken purtând curioasa inscripţiune: o vizită a lui Mihai-Viteazu la împăratul Rudolf al II-lea, ceeace este cu totul de domeniul fanteziei. De asemenea s'a susţinut că Franz Francken ar fi fost pictorul de casă al domnitorului muntean. Inexactitatea acestei afirmaţiuni poate fi dovedită şi în mod cronologic. Intr'adevăr, Francken, născut în 1581, avea în anul morţei lui Mihai (1601) abia 19 ani, iar titlul de maestru l'a dobândit cu 4 ani mai târziu, adică în 1605. Afară de aceasta, este cert că Francken n'a părăsit nici odată patria sa flamandă.

In asemenea condiţiuni rămânea de rezolvat problema provenienţii portretului lui Mihai-Viteazu pe tabloul lui Francken. Cercetând această chestiune, am ajuns la singurul rezultat că portretul lui Mihai-Viteazu de pe tabloul lui Franz Francken are ca bază bine cunoscutul aquaforte al lui Egidius Sadeler.

Din cele 6 aquaforte cunoscute de mine ca reprezentând pe Mihai-Viteazu, numai acel al lui Sadeler are o importanţă iconografică căci numai acesta redă cu măestrie şi în mod fidel trăsăturile lui Mihai. Din aceste 6 aquaforte, poate fi exclus din punct de vedere iconografic portretul care reprezintă pe Mihai cu căciula ţuguiată într'o factură foarte primitivă. Tabloul poartă inscripţia:

„Michael Weywodt aus der Walachey". Occubit XVIIII Aug. Ao. M. D. C. I.

Şi celelalte patru aquaforte pot fi înlăturate, de oarece aceste slabe lucrări aparţinând unei epoci mult mai târzii, au ca bază lucrarea lui Sadeler.

In treacăt menţionez că unul din aquafortele în chestiune şi anume acela lucrat de I. A. Boner poartă în mod curios inscripţiunea: „Giorgio Stefano principe di Moldavia".

Tabloul lui Sadeler posedă o valoare iconografică cu totul specială. căci afară de măestria genialului aquafortist, e stabilit în mod cert că a fost lucrat după natură Este dovedit şi inscripţia confirmă că acest aquaforte a fost lucrat din ordinul special al împăratului Rudolf al II-lea. Impăratul a vrut să aducă prin aceasta un omagiu Voevodului Muntean ca protector al creştinătăţii. Inscripţiile făcute într'o limbă latină monachală cam dubioasă, au următorul conţinut:

„MICHAEL WAIVODA WALACHIAE TRANSALPINAE VTRAQVE FORTVNA INSIGNES: ET IN VTRACEADEM VIRTUTE AET. XLIII".

Iar mai jos:

„cum priul. S. C. & M. tis Tanti facit numen Christi: Maiestatem Caesaris: Remp.: Christianum, et Ecclesiae, sub Pont. Max Concordiam: Sue prodigus, publicae devotus Saluti: etiam dira omnia, et diris aduersarentur: Ficta obruens factis. S. Caes. M-tis Sculptor A E g Sadeler ad vinum delineauit, et D. D. Prage MDCI".

Din aceste inscripţiuni, putem deduce, în primul rând înalta consideraţie de care se bucura Mihai la împăratul Rudolf al II-lea, apoi că în vremea când a fost desemnat se afla în etate de 43 ani şi deci aproape de asasinarea lui.

Chiar ţinând seamă numai de factura viguroasă şi cu totul **independentă** a aquafortelui, trebue dedus, că numai lucrarea lui Sadeler poate forma baza iconografică a voevodului. Este o lucrare demnă de măestria acestui mare aquafortist flamand dela curtea împăratului Rudolf al II-lea iar mai târziu, dela cele ale lui Matei şi Ferdinand.

Stampa lui Sadeler prezintă bustul lui Mihai, din faţă, purtând pe cap cuşma împodobită cu o agrafă de pietre preţioase şi învelit într'un dolman polonez. Obrazul frumos, bărbătesc, este încadrat de o barbă bine îngrijită şi nu prea deasă. Trăsăturile energice foarte caracteristice tipului românesc. Intregul portret respiră bărbăţie şi o încredere în sine plină de forţă şi de temeritate, ceeace întăreşte în noi convingerea că astfel a fost marele domnitor român şi nu altfel.

Revenind acum, asupra tabloului lui Francken, este în afară de orice îndoială că după concepţiunea naivă a timpului său, voind să redea pe regele Croesus şi l-a imaginat ca pe un domnitor oriental contimporan. In căutarea după costume orientale cât mai originale, i-a căzut în mână din întâmplare aquafortele compatriotului său Sadeler, întrebuinţându-l ca un fel de **studiu de costum oriental.** Din această cauză redarea exactă a obrazului lui Mihai era de mai mică importanţă pentru dânsul. Astfel se explică reproducerea fidelă a îmbrăcămintei şi a cuşmei, şi redarea superficială a obrazului, care pe tabloul lui Francken se apropie exterior de cel al aquafortelui dar care în fond nu poartă nici o urmă din caracteristica lui Mihai Viteazu.

De aci urmează din punct de vedere iconografic, adică pentru stabilirea aspectului real al lui Mihai, că lucrarea lui Francken nu prezintă mai multă însemnătate decât celelalte portrete cari, după cum am spus, au toate la bază aquafortele lui Sadeler.

ED. ARIE

Anecdote

Se spune că părinţii lui Jackie Coogan trăesc într'o groază continuă: băiatul lor creşte mereu. Fiind mare, va câştiga poate mai puţin. De aceia din când în când îl măsură, ca să se convingă de realitate.

Când a fost ultima oară la Paris, d. Coogan-senior spuse către soţia sa, privind la micul Jackie:

— A mai crescut... uită-te la dânsul.

D-na Coogan îndreptându-l bine şi dându-se înapoi ca să aibă perspectiva necesară — zise:

— Nu, ţi se pare... n'a mai crescut.

— Iţi spun că a crescut, afirmă tatăl.

Şi punându-l pe micul Jackie la perete d. Coogan, face un semn cu creionul prin părul des al copilului. Apoi luând metrul, măsură cu nelinişte înălţimea — şi d. Coogan spuse amărît:

— Imbecilul! A mai crescut cu un centimetru!

* * *

Se ştie că tinerii scriitori francezi din actualele curente extremiste, nu vor să recunoască pe Anatole France ca mare scriitor tăgăduindu-i câteodată chiar şi calitatea de literat. Aşa că aceşti tineri prezumţioşi îl îngropaseră pe vestitul scriitor încă fiind el în viaţă. Unul dintre dânşii, un dadaist cu pretenţii de celebritate, văzând catafalcul măreţ ridicat pe cheiul Conti, cu ocazia morţii lui France, zise fără să admire ceremonia prea mult:

— Frumoasă desgropare!

* * *

Domnişoara Hélène dela Folies-Dramatiques, întâlneşte pe domnişoara Berthe, dela Variétés.

— Ce mai face Blanche? întreabă ea

— Tot în pat.

— Trebue să câştige bine!

* * *

Tristan Bernard, cunoscutul scriitor umorist francez, voia să cumpere o vilă pe Coasta de Azur. El străbătu Riviera căutând o locuinţă plăcută. Deodată îi apăru un anunţ de vânzare — şi oprind maşina, luă informaţii dela păzitor care îi ieşise înainte şi care-i dădu toate lămuririle cerute.

— 4000 metri pătraţi, 250 de maslini în plină producţie.

— Şi cât? întrebă Tristan Bernard.

— A domnule, mai nimica. Capeţi toate astea pentru o bucăţică de pâine.

Şi Tristan Bernard, sfârşea amănuntul:

— Din nenorocire, n'aveam nici o bucată de pâne la mine. Sunt foarte neprevăzător. Făcui şapte kilometri până la Agay de unde cumpărai o pâne de săcară. Mă întorsei iute la vilă: între timp însă se vânduse!

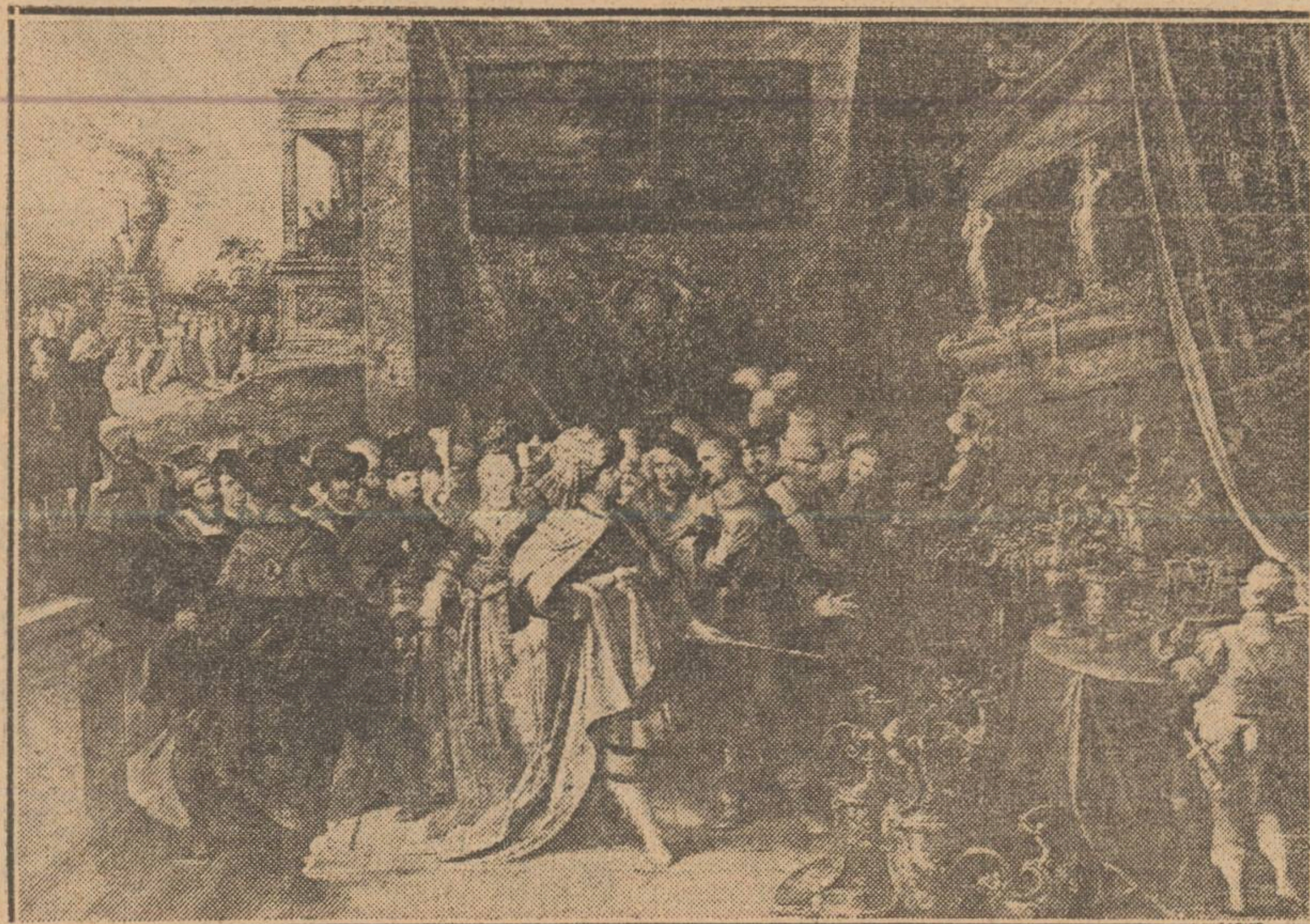
* * *

Voltaire spuse odată despre autorul unei cărţi fără de nici o valoare, care pe atunci era en vogue în Franţa: „Aş prefera să fiu lacheul unui spirit frumos decât un spirit frumos al lacheilor".

* * *

Aristotel a fost întrebat odată de ce petrece atât de mult cu fete frumoase.

„Aceasta este întrebarea unui orb", răspunse marele filosof.

Pretretul lui Mihai Viteazul pe tabloul „Creus şi Solone" de Franz Francken cel tânăr

Peste Ocean

de JEAN BART

Ciudat tip de vapor fluvial. Necunoscut pe Dunărea noastră. In loc de helice numai o roată imensă cu sbaturi, aşezată la pupă, învârtindu-se cu 'n sgomot infernal, împinge înainte vasul cu fundul plat. Urcăm fluviul încet luptând să învingem viteza curentului apelor umflate pe timpul inundaţiei periodice.

Ca şi Nilul binefăcător, Misisipi — „părintele râurilor" — îşi revarsă regulat prisosul apelor mâloase, fertilizându-şi vasta albie, întindere nesfârşită de pământ roditor, supranumit noul Eden.

Pe malul stâng se 'nşiră coline paralele acoperite cu păduri negre de stejari, pe-alocurea pătate cu albul lucitor de ulmi şi mesteacăni.

Jean Bart

Pe malul drept jos, uniform şi peste tot înecat, coroanele salciilor pletoase legate între ele prin lanţuri de liane agăţătoare, plutesc la suprafaţa apelor moarte, în singurătăţile nemărginite ale savanei pierdute în zare. Apa-i gălbuie, mâloasă. Navigaţia-i grea prin părţile acestea când fluviul e umflat.

Roata cârmei se învârteşte repezită ca să abatem din drum, în scurte zig-zaguri, ferindu-ne de buşteni enormi ce plutesc coborând la vale. Oprite pe la cotituri, aceste epave rătăcitoare închează bancuri de nisip şi rădăcini, care se rup uneori de maluri plecând în scursul apei ca nişte insule plutitoare.

Defilăm, ca şi pe Dunăre, prin faţa ostroavelor pustii şi păduroase. Nelocuite, unele fără nume, se cunosc numai după numerile însemnate pe harta fluvială. Navigăm pe lângă ele, unde curentul e mai mic. Umiditatea solului fecondează o vegetaţie bogată, lacomă, nebună, care se târâe, se agaţă, se încolăceşte ca şarpele, îmbrăţoşând trunchiuri bătrâne, încâlcindu-se într'o ţesătură deasă de draperie mătăsoasă. Adierile vântului, loviturile apei clatină imensul gard viu ce-şi oglindeşte frunzişul, legănat în unda sclipitoare, c'un joc de culori fantastic şi ameţitor. Iar freamătul de frunze, suspinând în adâncimea desişului, tremură în aer ca o prelungă respiraţie a vieţii vegetale.

Pe sus, suspendate parcă în azurul cerului, trec stoluri de paseri aquatice, plutind în zare, de-asupra luciului apei molcome spre bălţile adormite.

Pe vaporul nostru, încărcat cu baloturi de bumbac — lume puţină. Câţiva călători albi şi vre-o zece familii de negri.

La prânz, căpitanul vasului, instalat după obiceiu în capul mesei, îmi făcu loc în stânga. Locul din dreapta era rezervat unui domn bătrân c'o figură impunătoare, c'un aer aristocratic. Asemenea tip de american nu mai întâlnisem în calea mea prin lumea nouă.

Anglo-saxon de cea mai pură rasă. Foarte înalt, uscat, svelt. O figură prelungă, osoasă, roşă, întretăiată de-o reţea fină de vinişoare violete; părul cenuşiu în şuviţe rare, şi nişte ochi fixi, albaştri ca de sticlă: Temperament flegmatic, rigid şi geometric, părea — după ţinută şi îmbrăcăminte — un nobil general în retragere, care-şi păstra încă deprinderea de comandă şi dominaţie. Pe când bătrânul consultă lista, căpitanul se aplecă şoptindu-mi:

— E cel mai mare cultivator de bumbac din Virginia. Adevărat nobil. Din cea mai veche aristrocaţie. Domeniile familiei trec din tată în fiu de trei sute de ani.

— Cum, îl întrerup glumind, în egalitara şi democratica d-voastră republică aveţi încă o aristocraţie?

— De sigur, îmi răspunde grăbit, în orice societate triajul unei elite se face dela sine. In totdeauna vor fi unii creiaţi să comande şi alţii să asculte. Aristocraţia noastră virginiană a furnizat Americei cei mai mari bărbaţi de stat.

In timpul mesei bătrânul american mă întrebă cu mult interes despre viaţa şi vietăţile din Delta Dunării. Cunoştea bine Delta lui Misisipi, unde dusese, spunea el, un trai de martir din cauza ţânţarilor, povesti apoi peripeţiile vânătorilor făcute în regiunea mlăştinoasă a Deltei, împotriva crocodililor şi a şerpilor cu clopoţei.

Şi pentrucă văzuse interesul meu pentru navigaţia pe Misisipi, după masă, mă luă de braţ şi mă conduse în faţa unei hărţi ţintuite pe unul din pereţii salonului din provă.

— Iată, îmi arătă el, cum dintr'o singură aruncătură de ochi poţi înţelege rolul marelui fluviu pe care Indienii, în pomposul lor limbaj, l-au numit: *„Părintele apelor"*.

Priveşte ce formă regulată are America. Pare că după o ordine metodică natura a separat pământurile şi apele, munţii şi văile. Un plan geometric, măreţ şi simplu. Un imens triunghiu dela Nord la Sud. Pe latura de sus marile lacuri, pe latura Pacificului lanţul munţilor stâncoşi, pe latura Atlanticului lanţul munţilor Alleghani. Depresiunea mediană, acest vast teritoriu îi tăiat în două de Misisipi pe toată lungimea de şase mii de kilometri. In el se varsă cincizeci şi şapte de râuri navigabile care scoborând din munţi, udă de-oparte şi de alta, fertilizând toată această regiune de-o nesecată bogăţie naturală.

Nici o apă de pe glob nu formează o arteră de comunicaţie mai interesantă ca Misisipi. Basenul misisipian a fost ocupat de triburile indigene dar n'a fost niciodată posedat. Căci numai prin agricultură omul se leagă de sol. Primii locuitori au rămas tot la vânat, fără să se ridice la treapta păstoriei şi agriculturii. Pământul acesta este cea mai măreaţă locuinţă pregătită omului de natură.

Cu drept cuvânt se zice că această imensă vale, găsită goală, a servit ca leagăn marei naţiuni americane.

Curse de viteză

După amează înăuntru e o căldură înăbuşitoare. Eşim afară pe punte. Adie o briză uşoară. Stăm la umbră sub o tendă de pânză groasă, pe care un marinar negru o udă din când în când. Bătrânul american îşi prepară singur ceaiul, făcându-mi o întreagă teorie asupra raportului dintre căldura internă şi cea externă pentru a demonstra că bând ceai clocotit te răcoreşti. Eu mă mulţumesc cu siropuri şi apă la ghiaţă. Un remorcher puternic ne ajunse din urmă. Avea aceiaşi direcţie şi câtva timp ne-am ţinut pe aceiaşi linie. Vaporul nostru, deşi mărise presiunea la căldare, rămânea în urmă. Remorcherul avea vădit viteză mai mare. Când s'a convins de asta, căpitanul nostru a renunţat să mai încerce o întrecere. Cuminte, el şi-a căutat de drum.

Bătrânul, care se sculase de pe scaunul său legănător, pe când urmărea cu binoclul în zare mersul remorcherului, îmi spuse c'un fel de regret:

— Mai înainte, pe Misisipi, era imposibil să meargă două vapoare în aceiaşi direcţie fără să se ia la întrecere de viteză.

O! erau lupte interesante cari durau zile întregi. Se făceau pariuri pe sume fabuloase. Căpitanii, echipajele şi călătorii se pasionau până la exaltare. Câte căldări nu explodau aruncând vasele în aer, câte victime omeneşti nu făceau aceste curse nebune...

Erau căpitani încăpăţânaţi şi furioşi care, văzând că pierd cursa, ajungeau să tragă focuri de revolver în piloţi, sau să abordeze vasul rival pentru a-l da la fund.

Imi aduc aminte că am luat şi eu parte în tinereţă la o asemenea cursă de vapoare. Plecam din Noul Orleans. Pe toate zidurile erau afişe enorme care anunţau primul voiaj a două vapoare noi care urmau să-şi încerce viteza. Călătorilor li se punea în vedere că drumul se face pe risc propriu, vapoarele nu răspund pentru accidentele care ar putea surveni în cale.

Mă îmbarcasem pe vaporul *Neptun*. Mi se păruse că are forme mai fine şi o provă foarte ascuţită. Toată lumea de pe bord pariase. Erau angajate sume mari. Toţi călătorii, bărbaţi şi femei, luam parte cu îndârjire la luptă. Nimeni nu se gândea la pericol. Aţâţam marinarii şi fochiştii promiţându-le mari recompese ca să ridice presiunea căldărilor la maximum. Eram hotărâţi să învingem sau să sburăm în aer.

Cele două vapoare, *Neptun* şi *Saturn*, erau de acelaş tip, maşinele de puteri egale. Câtva timp ambele au mers cu aceiaşi viteză. Staţiile telegrafice de pe malurile fluviului comunicau în toate direcţiile trecerea celor două vapoare. După sforţări cumplite vaporul nostru izbuti să ia înaintea rivalului său, dar flăcările începură să iasă pe gurile coşurilor înroşite.

Tocmai când entusiasmul era la culme căci *Louisville* — unde se hotăra cursa, apăru în zare — se ridică de fundul vasului în agitaţia de pe punte, şeful mecanic, cu părul vulvoi, negru ca un coşar, aiurit, strigând cu gesturi desperate:

— Depozitul de cărbuni e pe fund, trebue încetată lupta din lipsă de combustibil.

— Niciodată! urlă căpitanul furios, tot ce-i bun pe bord să se arunce în foc. Să nu scadă presiunea la căldare nici c'un grad că vă bag în foc pe toţi mecanicii şi fochiştii. Menţin eu presiunea până la sfârşit arzând carne de om.

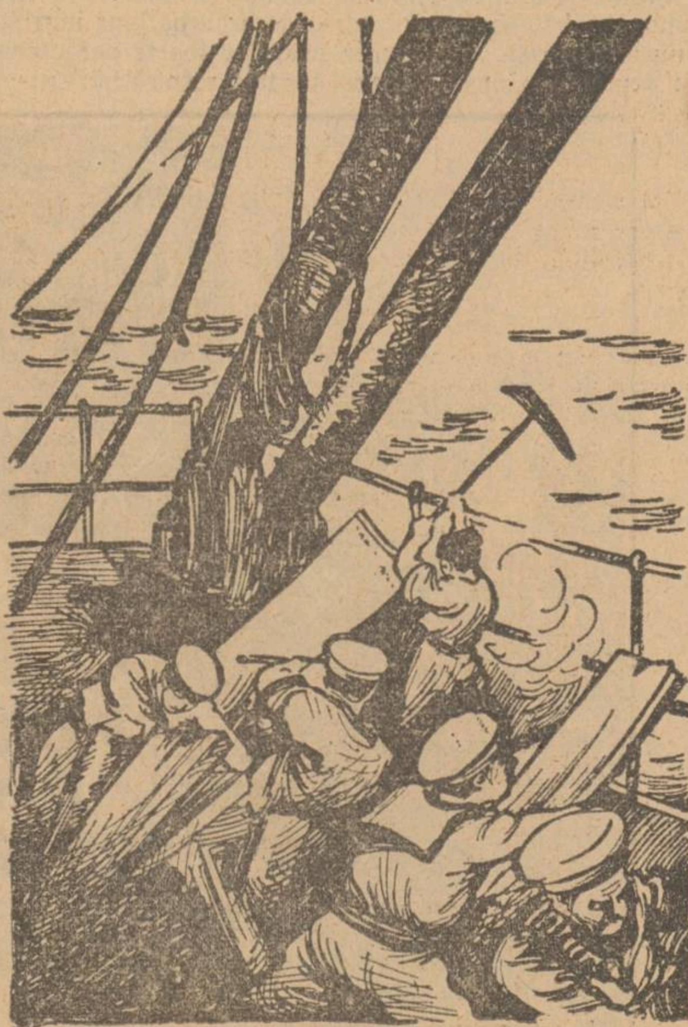
După câteva clipe se auzi bocănitul topoarelor şi vandalismul începu: mobilierul din saloane, mese, scaune, bănci, lăzi, parchete, fură sfărâmate şi cărate cu repeziciune la căldare.

Un fermier avu o idee minunată oferind pentru ardere în loc de cărbuni întreaga cantitate de grâu pe care o transporta în fundul vasului.

O doamnă, care lua parte cu înverşunare la luptă, puse la dispoziţie o garnitură complectă de mobile împachetată în lăzi. Navigam arzând la căldare grâu şi lemn.

In strigăte, urale şi aplauze nebune, *Neptun* acostează întâiul la pontonul din Louisville.

Saturn ajunse după şase minute.

Devastarea vaporului

O Negresă

Neptun era într'un hal de plâns, pe jumătate distrus, dar... câştigase gloria învingătorului.

— Asta e în firea americanului, sfârşi bătrânul povestirea — *go and run your risk* — mergi şi încearcă-ţi norocul.

Pericolul negru

Un negru bătrân, foarte simpatic, c'o bărbuţă albă, frizată parcă anume cu ferul, mă serveşte îngrijindu-mă ca pe-un copil. Se roagă cu atâta stăruinţă să iau limonada care mi-o aduce încât nu-l pot refuza. Il observ de-aproape. Un cap enorm pe-un corp scund, îndesat. Nasul turtit. Ochii mici licăresc în negrul figurei de pergament. Buzele groase stau veşnic răsfrânte într'un surâs blând şi serviabil. Imi cară pe punte un scaun cu leagăn şi un braţ de jurnale. Mă opresc la o informaţie scrisă cu litere mari: *Greva spălătoriilor din Trenton:* „Muncitorii albi au părăsit lucrul căci e ruşinos să fie obligaţi a spăla rufele Negrilor".

O altă informaţie interesantă asupra Negrilor citisem c'o zi înainte. Acelaş ziar care anunţă că un Negru, distins doctor, fusese invitat la masă în *Casa Albă* de către Preşedintele Republicei, arăta că o femee de serviciu de la un hotel fusese îndepărtată pentrucă refuzase să servească pe un călător Negru.

Femeia se plânsese unui ziar care, deschizând o listă de subscripţie, adunase în câteva zile o sumă frumoasă pentru a servi ca zestre femeii măritate după o săptămână.

Imi amintii de atâtea cazuri ciudate văzute în lumea nouă. Nu puteam să uit pe simpatica soţie a unui medic — născută şi crescută la Bucureşti, stabilită numai de cinci ani în Filadelfia — cari îmi spunea cu indignare cum la un teatru s'a aşezat în stalul de lângă ea un Negru; cum ea a protestat energic la Cassă, unde i s'au cerut scuze şi imediat i s'a dat un alt loc.

Văzusem localuri în care se anunţa că intrarea Negrilor şi câinilor este oprită.

Curios să ştiu ce părere avea tovarăşul meu de drum, bătrânul american, îi întinsei ziarul cu informaţia asupra grevei spălătoriilor din Trenton. După ce-şi aruncă ochii în fugă pe rândurile scrise bătrânul vorbi c'un fel de reprime în glas.

— E fatal să se întâmple asemenea conflicte

— Niciodată, îi spun eu, n'am înţeles purtarea americanilor faţă de Negri.

Urmă o lungă tăcere; în care timp bătrânul îşi umplu îndesat pipa cu tutun special de Virginia. In sfârşit se hotărî să vorbească.

— Vrei să înţelegi cum se prezintă chestia raselor în America? Uite, priveşte aci pe vapor. In câţiva metri ai imaginea întregei probleme reduse în miniatură. Sus, pe puntea de comandă — căpitanul, omul *alb* venit din Europa; el conduce vaporul. Vezi, colo în fund la pupă, Chinezul acela mut, cu coada pe spate, care întinde la uscat nişte cârpe de bucătărie — e omul *galben* venit din Asia. Iată şi marinarul cela dela proră care împleteşte o frânghie fredonând — e omul *negru* venit din Africa.

Trei rase diferite care s'au găsit pe acelaş petec de pământ, fiecare în situaţia însuşirilor date de natură. Căpitanul acesta e simbolul conducerii, supremaţiei rasei albe, celelalte două rase — neagră şi galbenă — au ajuns vasale rasei albe. E drept sau nedrept? Nu ştiu. Natura n'a consultat pe nimeni când a dăruit fiecărei rase anumite însuşiri.

La d-voastră, în lumea veche, nu se cunoaşte decât o singură rasă. Negrul e un rar obiect de curiozitate. E frumos şi comod să afirmaţi că toţi oamenii sunt egali. Dar fă te rog, pe acest căpitan alb să creadă că el nu-i mai superior decât bucătarul chinez şi marinarul negru...

Orice doctrină egalitară asupra raselor, sentimentală, logică sau retorică, importată din Europa nu prinde în America pentrucă nu-i în acord cu realitatea.

De cincizeci de ani, de când s'a abolit sclavajul, se face o experienţă de aclimatizare pe o scară uriaşă. Aproape zece milioane de Negri africani, aflaţi într'o stare intermediară între brută şi om, au fost luaţi sub tutela guvernului federal ca să le dea educaţie, să-i facă cetăţeni liberi şi civilizaţi.

Şi trebue să recunoaşteţi că relativ Negrii dela noi sunt mai fericiţi decât unele clase sărace din ţările înapoiate europene. Că rasa neagră este încă o rasă *minoră* căreia trebue să-i acordăm credit încă de secole, s'a dovedit cu trista experienţă din Haiti, Saint-Domingo şi Liberia.

Par dia de stat din Haiti, unde după scenele de tragedie sângeroasă cu masacrul albilor, au urmat scene de operetă cu gentilomii şi ducele de marmeladă dela curtea Impăratului Suluq, a arătat până unde poate ajunge lumea neagră lăsată de capul ei.

Acolo unde Negrii sunt în contact cu Albii şi sub tutelă, progresează. Lăsaţi singuri, independenţi, dau înapoi şi tind a se întoarce la starea primitivă a celor din Congo.

Constituţia le recunoaşte drepturi egale, nu face nici o distincţie de rase între cetăţenii americani. Dar moravurile sunt mai puternice decât legile. Şi totdeauna legile sentimentale au rămas literă moartă.

— Totuşi, îl întrerup eu, am întâlnit Negri civilizaţi, oameni distinşi admirabili.

— De sigur că dintre ei s'au ridicat şi oameni de seamă, în majoritate mulatri, nu Negri puri. Dar masa se găseşte încă în inferioritate. Numai după câteva generaţii, ar putea să ajungă la o schimbare în masă. E numai jumătate de secol de când au ieşit din jugul sclaviei, pe când rasa albă are câteva mii de ani de civilizaţie. Şi dacă acestor copii li s'ar da în mână armele drepturilor politice, ar ajunge în scurt timp, acolo unde sunt mai mulţi, ca ei să domine.

Lucrul e clar: în statele din Sud unde Negrii sunt în majoritate, copiii noştri vor fi dominaţi şi guvernaţi de către Negri.

Divorţul celor două rase

Spre seară căldura se potolise. Un soare portocaliu cădea înecându-se în undele poleite cu reflexuri însângerate de rubin şi aur topit. Calm, maestuos, aluneca Părintele râurilor printre pădurile aprinse de imensul incendiu al asfinţitului. Pe puntea vaporului, în aer răcoros şi umed, un grup de Negri se adunase ca să-şi mai desmorţească picioarele înţepenite în monotonia drumului pe apă.

Bărbaţi, femei şi copii se strângeau în jurul unui tânăr negru, svelt, îmbrăcat complect în alb — ca o muscă în lapte dulce. La cele dintâiu sunete de *bangio*, un fel de chitară cu gâtul lung, picioarele Negrilor începură să tremure în cadenţa loviturilor sonore. O muzică ritmică, fără melodie, din ce în ce mai repede până ce picioarele ajung să se mişte frenetic, dezarticulate, într'un vârtej exaltat de dans epileptic. Bătăi de palme, cuvinte sacadate, sunete guturale, suspine adânci şi strigăte plângătoare însoţesc mişcările picioarelor într'o excitare de viteză nebună. Suflări fierbinţi ies printre buzele lor cărnoase, resfrânte, descoperind albul strălucitor al dinţilor. Ochii lor negri ard magic, deschişi fără să vadă nimic înainte.

Pe când stam de oparte, privind cu admiraţie, bătrânul American se apropie bătându-mă pe umăr.

— Vezi ce putere nebănuită are ritmul asupra organismului lor? Nici o altă rasă nu poate face mişcări mai repezi şi nu-i mai abilă la joc ca rasa neagră. La muzică negrul e foarte impresionabil. Râde şi plânge la sunetul *bangeolui*.

Negrul are o extremă sensibilitate. Nu le putem nega unele calităţi. Sunt blânzi, supuşi, oneşti, cam lacomi, c'o naivitate copilărească şi un fond de veselie care-i fac simpatici. Pentru o sticluţă de parfum sau o bucată de panglică, dau ultimul ban.

Eu am apucat încă în copilărie ultima fază a sclavajului. Familia mea întrebuinţa pentru culturile de bumbac vre-o opt sute de sclavi. Locuiau într'un fel de cazărmi pe malul fluviului. Plecau la lucru în plantaţii în grupe de câte cincizeci de Negri, sub conducerea unui şef alb, veşnic cu biciul în mână.

Ca un vis urât mi-a rămas în minte o goană la o vânătoare de Negri. Unii dintre sclavi reuşeau să scape

Continuarea în pagina V-a

Vânătoare de Negri

de sub pază, fugeau din lagăr și se adăposteau prin păduri unde trăiau hrănindu-se cu ce găseau. Erau pe atunci oameni plătiți care-și făcuse o profesiune din vânătoarea Negrilor. Se organizau goane în regulă ca la orice vânătoare de animale sălbatice. Aveau și câini special dresați, care mușcau numai pulpile nenorocitelor victime gonite. Ce peripeții monstruoase..., sfârși bătrânul scuturându-și pipa cu desgust de balustrada punței.

— Cu toate că sclavia, îi spun eu, nu corespundea cu spiritul american, totuși statele de Sud s'au opus continuu la abolire. Numai după războiul civic au fost nevoite să cedeze.

— Pentru că le aștepta ruina, moartea. Cu toată criza ce fatal trebuia să distrugă coloniile din Sud, sclavia trebuia abolită; era o necesitate organică a statului american. „Pier coloniile", se striga pe atunci. „Mai bine să piară coloniile de cât un principiu umanitar".

In locul aristocrației agricole ruinate în Sud, sa format o altă aristocrație industrială în Nord. Dar nouă ne-a rămas ca moștenire această gravă și complicată problemă socială. Chestia Negrilor este insolubilă, pentrucă rasa este insolubilă. Toate neamurile de oameni venite din Europa fierbând în cazanul Americei, ajung să se contopească. Negrii cu limba, religia și cultura noastră, oricât s'ar rafina, rămân tot negri, nu se pot *decolora*, veșnic vor păstra stigmatul rasei.

E în adevăr o tragedie. Divorțul între aceste două rase e fatal și îngrijitor pentru viitorul Americei. Că trebuie să ne punem în stare de apărare împotriva *pericolului negru*, e o necesitate. O facem din instinctul de conservare. Căci *primum vivere*...

Istoria se răzbună

Vaporul înainta greoiu spintecând fața apei netedă ca o marmură vânătă învăluită în perdelele de umbră ale nopței. Peste tot o tăcere de pustiu. Nici o vietate, nici un fâlfâit de aripi, nici un suflu de viață în tot cuprinsul. Apa și uscatul dormeau mute ca într'o lume fermecată. Numai stelele de sus, de-asupra spațiului simțit de noi, licăreau tremurând pe oglinda apei, presurată parcă de mii de luminițî, pe care le stingea călcându-le în mers vaporul greoiu cu fundul plat.

Bătrânul tăcea, căzut pe gânduri. Târziu se ridică și începu să măsoare în lung, cu pași rari, puntea goală și întunecată. Cum stam singur, gândind la cele ceauzisem despre lupta aceasta de rase, mi se închegă în minte o dreaptă și fatală judecată a Istoriei Universale.

Acești Negri, copii ai Africei, n'au emigrat de bună voe pe solul lumii noi. Au fost vânduți, aduși cu sila, ca vitele de muncă, pentru îmbogățirea albilor plantatori. Liberi, mulți și civilizați, ei pot ajunge mâine stăpânii pământurilor lucrate altă dată cu sudoarea lor în jugul sclaviei. Și pentru că numărul primează, în unele state din Sud, ei îi vor domina pe albi.

Pericolul negru apare ca o fatală răsbunare a Istoriei... o crudă ironie a soartei cuceritorului, amenințat la rându-i de urmările lăcomiei și a propriei sale greșeli.

Nu îndrăzneam să-i spun deschis bătrânului judecata la care mă oprisem. Totuși când a trecut pe lângă mine plimbându-se pe punte, am încercat din nou să-l fac ca să vorbească.

— Am auzit pe mulți Americani susținând părerea ca toți Negrii să fie transportați înapoi în Africa, unde să facă un stat aparte sub protecția Americei.

— O soluție utopică. Transportarea nu se poate realiza în practică, îmi răspunse scurt bătrânul, oprindu-se în fața mea.

Chestia Negrilor în zilele noastre este încă o enigmă. Orice soluții abstracte sau absolute, complică și agravează mai mult situația, ațâță ura de rase și aduce ruina morală și economică a țărei.

Sunt unele probleme sociale, pe care numai timpul le desleagă.

— Ce poate aduce timpul, adaug eu, acolo unde Negrii se civilizează repede și se înmulțesc mai repede de cât Albii?

Bătrânul, a cărei figură n'o puteam distinge prin întunericul nopței, îmi răspunse cu glasul înăsprit de-un fel de îndârjire în cuvinte:

— Viitorul e necunoscut. Dar noi, cei de azi, nu putem să ne împăcăm cu ideia ca sclavii noștri de eri, să ajungă mâine stăpânii copiilor noștri...

Și la flacăra chibritului, cu care își aprinse pipa, văzui sclipind în ochii bătrânului American din Virginia, o privire tăioasă ca lucirea unei lame de oțel.

JEAN BART

Din volumul „Peste Ocean", care va apare în curând

Un roman feminin

Despre romanul „Femina" al Magdeleinei Marx (Flamarion 1919) a mai vorbit aci, încă de anul trecut, domnișoara Otilia Cazimir, într'un interesant articol, plin de feminine preocupări. Fiindcă însă, d-na Cazmir l'a privit numai dintr'un punct de vedere, studiind cu această ocazie problema vieții sentimentale a femeii moderne, rămâne loc și pentru însemnările mele.

O analiză a sufletului femeii moderne, așa cum l'a modelat războiul, cu apelările lui brutale la o imediată participare a femeii la viața publică, o revizuire a nedumeririlor, nevoilor și aspirațiilor fatal eșite din această schimbare a orizontului ei, acesta e subiectul romanului de aventuri psihologice al Magdeleinei Marx. Neprezentând, după mine, nici un interes literar deosebit, caracteristică însă din punctul de vedere al mentalității ce o exprimă, mentalitate comună generației de femei de după războî, această carte merită să ne oprim mai mult asupra ei.

In general femeile de curând trezite la o viață de participare la munca colectivă a umanității, s'au aruncat în noile cariere deschise lor cu o adevărată ardoare de neofite. De aceea, puțină vreme le rămâne să întârzie asupra studierei propriului lor suflet. Când dar se găsește câte una care să-și piardă vremea și cu aceasta e mai mult de cât bine venită. Cartea aceasta are reflecții și observații de o justețe minunată, alături de rătăciri neînțelese; ea reflectează „désarroi"-ul în care se zbate femeia de azi, incapabilă să se mai restrângă în vechile limite ale vieții de eri și neștiind cum și până unde să treacă dincolo de ele, spre ceeace forma până acum prerogativele celuilalt sex. Căci în adevăr viața fiecărei femei moderne înzestrată cu o personalitate mai deosebită, trebue să fie o creație proprie, a cărei răspundere va cădea în întregime asupra ei însăși. Una din ideile care onorează mai mult această nouă concepție de viață, e ideea nobilă a muncii,—o presimțire vagă, un instinct sigur a șoptit femeii că în ea se găsește cheia tuturor libertăților, tuturor demnităților omenești. Prețuirea muncii ei a schimbat și judecata de valoare ce circula asupră-i, a înnălțat-o în ochii tuturor, a făcut din ea un element prețios în ansamblul factorilor sociali în viitor, fiecare femee va trebui să-și aleagă o carieră. Asupra celor trândave, a celor ce își vor risipi energia în nimicuri, va cădea disprețul omenirii întregi, vor fi ființe inutile în mijlocul febrilei activități generale, niște decăzute în fața socetății și a dragostei: „Celle qui ne fait rien est déchue en face de l'amour". Căci munca e aceea care lărgeste orizonturile, calmează nevrozele forțelor neutilizate, zdrobește cătușele prejudecăților și dă o seninătate gravă și demnă sufletului.... „cette espèce de pardon que le travail vous laisse".

Acesta este scopul vieții „Amorul nu este esențialul și nu e destul să faci copii". In timpul în care trăim, nici o femee n'are dreptul să trăiască la adăpostul muncii unui bărbat. Aceea care îndrăznește s'o facă, să-și plătească despăgubirea și să abdice. Să-și remită demnitatea ei în mâinile producătoare, să accepte decăderea, dragostea condescendentă ce se aruncă celor slabi. Să nu se plângă". Ca o ilustrare trece prin fața noastră silueta artificializată a femeei burgheze: „Ele o știu prea bine: bărbatul începe prin a adora această slăbiciune, „femeea mea", această fragilitate, acele zile inutile, acele mâini mici care nu știu să facă nimic, ochii aceia mari și mirați, tot ce e înduioșător, tot ce contrazice lupta vieții lui. Pe urmă începe să se mândrească cu asta.

Eu o protejez, eu o susțin, eu..., și se ridică cu câteva trepte, căci orgoliul te înalță, și atunci o vede puțin mai jos, incapabilă, copilăroasă, străină luptei și nimic nu va putea împiedica să nu fie în fiecare zi mai departe unul de altul; ca ea să nu ridice ochii spre a se îndrepta spre el, ca el să nu se coboare spre ea și dacă dragostea lui persistă, atunci fără s'o știe, ea are forma exactă a disprețului. Și e drept și e bine. Acea femee n'are nimic de zis. O astfel de viață e în afară de viețile omenești, o astfel de suferință e alături de suferința omenească". Toate malentendu-urile a căror victimă a fost femeea au venit numai din neobservarea acestui adevăr, din faptul că femeea nu și-a pus scopul vieții în ea însăși, în creșterea demnă a potențialității ei fizice și morale, ca bărbatul ci și l'a proectat totdeauna în alții. Pe de o parte educația socială, pe de alta refularea celor mai elementare cerințe fiziologice, au dus-o la exagerarea importanței lor, la falșificarea tuturor punctelor de vedere, la eterna obsesie sentimentală. Femeea nu va renunța nici odată la vocația ei naturală de mamă și de soție. Pentru a îndeplini această vocație, nu e însă nevoe să abdice la desvoltarea propriei ei personalități. Sunt femeile libere, muncitoarele pe cont propriu, mai puțin „femei" decât celelalte? Sunt profesionistele (profesoare, medici, scriitoare, artiste) mai puțin îngăduitoare soții și mame mai puțin iubitoare?" „Egoismul", care le ajută să-și cucerească un loc în viața socială, le atinge ei rezervele intime de bunătate, de nevoia de a se cheltui pentru ființele iubite, sau le intensifică, făcându-le mai conștiente, le nuanțează, le afinează? Cred că cultura și toate libertățile omenești, departe de a îndepărta pe femee dela instinctele ei specifice, o face să le înțeleagă mai bine rostul și chiar să regrete mai mult nesatisfacerea lor. Războiul, printre nenumăratele schimbări pe care le-a adus în omenire a adus-o și pe aceasta. Singurătatea femeii în fața vieții. Cu o uimire dureroasă, și totuși nelipsită de o oarecare conștiință de înnălțare, femeile s'au văzut subit—singure. „Câte sunt ele în noaptea asta, pierdute, crucificate între brațele lor pustii, și totuși da, totuși, înnălțate și deja mulțumite și deja libere în amara lor libertate... Ei au plecat. Și chiar dacă s'ar mai întoarce au plecat și asta e totul. Va fi fost un moment în timp, în care ei se vor fi șters de pe fața pământului și în care viața va fi mers și fără ei, în care femeile vor fi continuat fără ei". Și frumoasa idee a necesității singurătății pentru perfecționarea individului apare cu toate consecințele ei: „Femeile nu știu destul, că fiecare e singur". Și apoi, în momentul când individul e deplin format, când viața începe să-l solicite el are o mare nevoe, o sete organică de liniște, de singurătate, pentru o luare în posesie, o revizuire în tăcere a tot ce formează complexul ființei lui intime. Ideie de o mare îndrăzneală, mai ales pentru fete obișnuite ca în trecut, să treacă de sub cârmuirea familiei, sub aceea a bărbatului, aiurită, inconștientă, necunoscându-se pe sine.

„Să muncești și să-ți câștigi pâinea, să te simți demn și drept, să lași să se adune unele peste altele, undele sufletului tău și să te întorci în toate serile spre un adăpost docil, unde tăcerea e totdeauna gata să te întâmpine..."

Eroina noastră la 18 ani, are curajul să părăsească casa părintească, avută și îmbelșugată și să se retragă într'o odăiță modestă câștigându-și singură viața.

Dar deșteptarea aceasta a sentimentului de individualitate în femeie, va însemna el o disoluție a familiei? Va fi el o piedică pentru căsătorie? Femeea modernă e foarte preocupată de acest lucru. „Ca să rămânem amândoi mulțumiți, ca să păstrăm cu sfințenie cortegiul de bucurii pe cre-l ai când ești singur, ne va fi oare greu? Eu n'ași vrea ca din pricina mea prietenii tăi să te părăsească. Mi se pare nedrept să fii mai puțin iubit din pricina dragostei.... Tu vei pleca, vei veni, îți vei primi prietenii, nu vei avea nimic să-mi spui... Și totuși, vom putea fi fericiți? Fericiți? Când totul tinde să ne despartă, când în afară de viața în doi, fiecare are propriul lui destin de urmărit? Poți fi fericit, de acord cu tine însuți, de acord cu celalt? Bărbatul și femeia sunt mai întâi de toate doi dușmani și asta se simte în fiecare minut și totuși îți zici că trebue să existe în fundul unui firmament inaccesibil o înțelegere sublimă, și că trebue s'o atingi chiar dacă drumul până acolo e supraomenesc"—o tolerare reciprocă cât mai largă, a personalității celuilalt, bazată pe înțelegere, o adaptare mutuală, fără renunțări, care să mutileze pe vreunul, creind astfel arta unei înțelegeri bazate pe încredere și adevăr, nu pe minciună și șiretenie, acesta va fi sportul femeii conștiente în viitorul familiei. Bărbatul nu va mai fi pentru ea un **zeu** la a cărui comprehesiune, nu e permis să ajungi nici odată, nici un dușman, căruia i e scris să fie mințit, ademenit în tot felul de curse și înșelat fără scrupule, ci un prieten pe care va trebui să-l găsesti în ciuda patimei, care vă desparte". Femeea va înceta de a fi la „la faunesse", creatura de dragoste, care în ea își găsește împlinirea tuturor menirilor, până în momentul când devenind improprie, va fi azvârlită, înlocuită și uitată. Incetând de a fi frumoasă, întocmai ca bărbatul, femeea nu va înceta de a fi capabilă, expresivă, armonizată de echilibrul pe care-l aduce cu ea maturitatea și deci interesantă, și deci indispensabilă în cercul familiei și al societății. Așa fiind, e de prisos să ne mai întrebăm dacă femeile ce-și fac singure viața lor, cu curaj și decizie, sunt mai mult sau mai puțin fericite decât acele „hrănite" și „ocrotite" ca în trecut de soții și părinții lor.

Inainte de a fi trecut prin lume, suflul actual de democrație, de libertate, de individualism, poate că femeia singură în lupta cu viața ar fi fost zdrobită. Acuma însă, educația societății e făcută. Nimic nu o va putea întoarce înapoi. Concepția orientală, despre femee, de care vorbește Nietzsche, acea concepție care consideră pe femee ca pe o proprietate, ca pe un obiect pe care poți să-l închizi, ca pe ceva predestinat domesticității, această întârziată rămășiță a sclavajului, și-a făcut timpul.

Cât e însă de grea pentru femee această dezbrăcare de vechile atitudini de pasivitate o arată însăși cartea de față, care se termină cu o dârză apologie a forței femeii: „Le vent souffle plus fort. Non, ce n'est pas pour rien, que ce soir je respire une ombre plus profonde que tous les autres soirs, ainsi, les cheveux soulevés, **plus forte que ma force et debout sur ma vie"**, dar în același timp introduce, ca o bizară contradicție, prejudecata frumuseții femeei ca scop suprem al vieții ei: „Mais le seul sentiment vraiment pareil a une femme, le seul qui lui ressemble, le seul qui épouse son âme, en épousant son coeur c'est le désir immense d'être belle". Ce rol joacă frumusețea în viața unui bărbat, alături de celelalte însușiri ce-l impun și-l fac preferat în dragoste ca și în celelalte întreprinderi ale vieții lui, personalitate caracteristică, energie, ardoare de viață, sensibilitate rafinată, etc.? După ce descrisese femeea de dragoste „la faunesse", ca pe un gen de femee care numai e înțeles de femeea nouă, autoarea noastră cade în această contradicție, (căci preocuparea continuă de frumusețe în ce scop, dacă nu în dorința continuă de a place bărbatului?) Dar o schimbare așa de mare în omenire nu se va face așa de ușor. Și până să înțeleagă femeea că în dezvoltarea normală și armonioasă a întregei ei potențialități de viață stă poate o mai mare forță de cucerire decât în îngrijirea exclusivă a figurii ei, va mai trece vreme.

IGENA FLORU

Cugetări

Se urmărește imposibilul: nebunie; or, este imposibil ca cei răi să nu facă ceeace fac.

Dacă un lucru ți-e greu ție, nu-ți închipui că e imposibil omului. Dar dacă un lucru e posibil și accesibil unui om, gândește-te că ți-e accesibil și ție.

E aproape timpul când vei uita toate; e aproape timpul când toți te vor uita.

Totul e trecător, și lauda și lăudatul.

* * *

Tot ce vezi va pieri curând, și cei ce văd această pieire vor fi și ei curând distruși; și cel care moare la adâncă bătrânețe va fi întocmai ca cel a cărui moarte este timpurie.

(Marcu Aureliu)

N'are nici o însemnătate acela care poate simpatiza cu suferințele unui prieten. A simpatiza cu succesele lui cere o foarte delicată natură.

* * *

Dacă lovești un copil, ai grijă să-l lovești atâta timp cât ești furios. O lovitură dată când ești liniștit nu trebue și nu poate fi iertată.

* * *

Nimic nu face pe om mai egoist decât munca.

(Bernhard Shaw)

Femeia e mai bună decât se spune. Ea nu râde de lacrimile unui bărbat decât când ea le-a făcut să curgă.

* * *

Afirm roșind că femeile de care se spune că au fost frumoase au în ochii mei valoarea monedelor ieșite din circulație, de care se spune c'au fost bune cândva.

(Georges Courteline)

Civilizația marelor orașe revine la starea de sălbătecie, adică de izolare, pentrucă mecanismul social îi permite să uite necesitatea comunității și să piardă sentimentele de legătură între indivizi, pe care trebuința le redeștepta odinioară în mod continuu. Orice perfecționare a mecanismului social face inutile actele, felul de a simți și aptitudinele vieții comune.

(Paul Valéry)

Biblioteca „DIMINEAȚA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 6.—, 8 și 10.— VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administrația ziarului „Dimineața", București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic de M. Sadoveanu.**
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Șeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan de Rémy de Gourmont.**
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viața lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnișoara Roxana** de Anatole France (trad de N. Davidescu).
No. 18. — **Viața în armată** de Anton Bacalbașa.
No. 19. — **Poeme** de Ștefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemțova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveștile lui Himu Ion de Sandu Teleajen.**
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat de Jak London.**
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viața mea, povestirea unei țărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (in rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păianjenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust, tragedie**, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana, culegere de eșecuri scrise cu o** artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemțește de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac și Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopții** de N. Davidescu
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte de J. H. Fabre.**
No. 48. — **O mireasă la loterie de W. A. Hoffman.**
No. 49. — **Radeș** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Șef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren de Georg Bernard Schaw.**

PRIMELE ȘEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

Libraria „Hasefer" din str. Karageorgevici, 9, recomandă următoarele cărți în limba franceză, traduceri din autorii ruși:

Gogol: Ames mortes (prima traducere completă) în 2 vol.
Dostoievski: Bourgeois de Paris (inedit Frères Karamazow 3 vol.) Les Possédés (2 vol.) etc.
Mereschkowski: Léonardo da Vinci (2 vol.) La naissance des Dieux, Michel Ange (roman), L'âme de Dostoievski, Compagnons éternels, Le 14 décembre (roman), etc.
Bounine: Calice de la vie, Le monsieur de San-Francisco; Le sacrement de l'amour, etc.
Kouprine: La fosse aux filles (Jama); Bracelet de grenat (nouvelle) Le duel, Olésșia, Sulamithe.
Precum și operele lui Tolstoi, Ssologub, Hippius.

IN LIMBA GERMANA

Kuprin: Janca, die Lastergrube, Granatarmband, Vera etc.
Lyeskow: Psychopaten von dazumal, Der Alexandrit, Die Klerisei,
Ssologub: Novellen.
Remisow: Schwestern (nuvele).
Al. Tolstoi: Aelita (din Marsroman) Der Vampir.
Mereschovski: Peter der Grosse, Leonardo da Vinci, Michel Angelo, Tut-ench-Amons Grab, Geheimnisse des Ostens.

ULTIMELE NOUTAȚI RUSEȘTI (în germană)

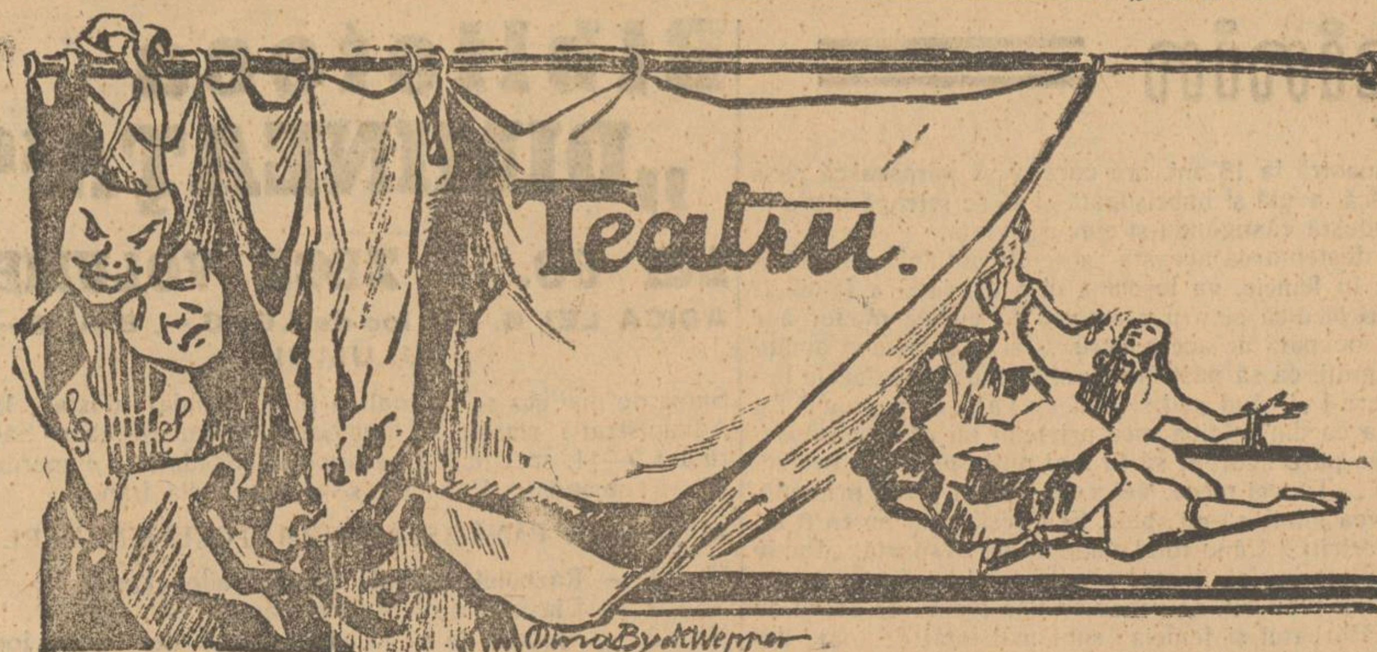
Alexandra Kollontay: Wege der Liebe (prima carte documentată asupra vieții de familie în Rusia de azi), volum de peste 400 pagini, cuprinzând 3 mari povestiri, broșat lei 220.—; legat lei 350
Lydia Seifullina: Der Ausreisser (nuvelă, din viața copiilor și adolescenților vagabonzi în Rusia de azi) broșat lei 82, legat 135.
Lydia Seifullina: Wirinea (romanul femeei ruse în luptă împotriva tragediei ei biologice. Femeea nu poate fi liberă când vrea să devină mamă și nici fericită fără copil), vol. broșat lei 150; legat lei 275.
In provincie se expediază contra acont anticipat, restul ramburs.

B. NEMȚEANU

Antologie

Edit Casei Scoalelor

Prețul Lei 200

Cronica teatrală

Marioara Ventura

O parte din tineretul intelectual, subliniind cu aplauze la reprezentaţiile „Sfintei Ioana" o anumită tiradă, a făcut dintr'odată trei păcate: A dat dovadă că n'a înţeles textul, a ofensat-o pe d-ra Marioara Ventura şi s'a pus alături sufleteşte de inchizitorii Evului Mediu — ba încă şi mai jos.

Dacă textul şi inchiziţia au rămas impasibile faţă de noii adversari sau prieteni, — d-ra Ventura a luat în schimb, atitudine: S'a răzbunat, făcându-i să plângă pe acei care-i insultaseră originea, ţinându-i în sală — după coborirea cortinei — cu ochii aţintiţi extatic asupra ei, cu coardele vocale în zbucium, cu palmele contuzionate de aplauze. Era o victorie deplină de-oparte; o capitulare umilită — de alta.

Dar să trecem peste acest incident penibil.

D-ra Ventura a jucat, la Teatrul Naţional, „Sfânta Ioana", „Fedra" şi „Secretul".

Artiste şi artişti de talia d-rei Ventura, — după unii, — avem cu duzinele. Ne mirăm chiar că d-ra X şi d. Y. dela noi nu-şi dau demisia dela cutare teatru şi nu pleacă la Paris... ca să se angajeze la Comedia Franceză.

Noi însă vedem în d-ra Ventura un puternic temperament de teatru, de-o rară ascuţime şi varietate, înzestrat cu fineţă, distincţie şi graţie.

In Ioana d'Arc d-ra Ventura a pus simplitatea şi inocenţa fetei de ţară, care — inspirată de o credinţă — bravează primejdiile, înfruntă pe reprezentanţii puterii militare şi bisericeşti şi dă curaj mulţimilor. Scenele de blândeţă şi de umilinţă, caşi cele de durere dela urmă, au fost jucate în chip desăvârşit. Scenele de elan, în care artista vroia să-i arunce la luptă pe cei şovăelnici mai mult prin puterea plămânilor, au avut parcă unele scăderi. Dacă forţa vocală n'are debit mare, actorul — în loc să utilizeze gama de sus — trebue să recurgă la gamele joase. De altfel aceste game sunt preferabile. (D. Calboreanu, de pildă, cu toată vocea-i puternică, a spus povestirea sângeroasă a lui Theramene din „Fedra" într'o şoaptă răguşită, strigată chiar. Ţipătul şoaptei are doar mai mare vigoare artistică decât urletul cel mai amplu).

„Fedra" cuprinde povestea sălbatică a unei iubiri neîmpărtăşite. Personagiile sunt oameni aspri ai mării şi ai războaielor. Fedra se simte împresurată de o patimă prea puternică pentru inima ei. Eroina i se opune, — dar, în cele din urmă, zeii înving, —

Ces dieux qui se sont fait une gloire cruelle
De séduire le coeur d'une faible mortelle.

D-ra Ventura, în imnurile adresate zeilor, a pus credinţă şi nădejde. Vorbele-i erau pline de căldură. Aveam impresia că asistăm la o liturghie păgână.

Fedra trece prin toate fazele dragostei nefericite. D-ra Ventura a ştiut să sufere în tăcere, să-şi destăinuiască sufletul, să pună mâna pe mânerul spadei — când a primit drept răspuns refuzul lui Hipolit.... a ştiut să-şi ridice glasul împotriva rivalei şi să ducă la gură otrava Medeii. Totul — expresiv, impresionant...

Versurile lui Racine, în traducerea românească, păreau nişte lămpi electrice masive, dar stinse, reprezentând figurine colorate — rânduite într'o vitrină elegantă. D-ra Ventura şi-a strecurat mâna fină printre ele, aprinzându-le becul interior.

In timpul reprezentaţiei, ne veneau în minte — printre versurile româneşti — versurile franceze. După spectacol am recitit originalul, imaginându-ne fiecare vers rostit de buzele armonioase ale artistei.

Faceţi o experienţă. Inchipuiţi-vă că aceste versuri sunt rostite de d-ra Ventura:

Miserable! et je vis! et je soutiens la vue
De ce sacré soleil dont je suis descendue!
J'ai pour aïeul le père et le maître des deux;
Le ciel, tout l'univers est plein de mes aïeux.

Dacă în „Sfânta Ioana" şi în „Fedra" spectatorul dificil a fost nemulţumit de câteva accente discordante în „Secretul" însă d-ra Ventura a realizat o creaţie perfectă. Gabriela — cochetă şi perfidă — a trăit în carne şi în oase. Nu ne-a prea interesat jocul de cuvinte încrucişate al piesei, dar interpretarea d-rei Ventura — naturală, simplă plină de fineţă — a aşezat acest rol în galeria celor mai bune roluri, reprezentate pe scena românească.

Şirul reprezentaţiilor d-rei Ventura s'a isprăvit. Ne-a rămas în suflet un regret: Păcat că repertoriul n'a fost în totul potrivit şi cu mijloacele-i artistice şi cu idealurile etern omeneşti ale spectatorilor.

M. SEVASTOS

Cronica Muzicală

Simfonicul uniunii artiştilor.—Quartetul Capelleanu

Primul concert al Uniunii artiştilor instrumentişti din România a fost condus de d. Alfonso Castaldi. Apariţia la pupitru a acestui necontestat maestru a fost salutată de aplauzele unui public care ştie să răsplătească pe un adevărat artist.

In program, d. Castaldi a pus şi din compoziţiile sale: Tarantella şi Preludiu pe o temă de Domenico Scarlatti — compoziţii ireproşabile ca textură şi bine executate de orchestră.

La începutul concertului, d. Castaldi a pus „Simfonia fantastică" de Berlioz, ca un omagiu pentru acel, care a contribuit atât de mult la progresele muzicii moderne orchestrale. In această simfonie se reflectează viaţa lui Berlioz, torturat de dragoste de la vrâsta cea mai fragedă. Berlioz la 12 ani a compus o romanţă, pe care a dedicat-o unei fete de 18 ani „aux grands yeux et aux brodequins roses". Această romanţă a servit de temă primei părţi din Simfonia fantastică, pe care a compus-o mai târziu, când s'a îndrăgostit de o englezoaică, Henriette Smithson, bănuită de infidelitate. Această decepţie a provocat compoziţia simfoniei fantastice. Deci spiritului de răzbunare împotriva unei femei, datorim această capod'operă.

Berlioz a fost tot timpul nenorocit, chiar după mărturisirea lui. Romain Rolland, în „Musiciens d'aujourd'hui", scrie: „Mi se pare că Berlioz are mai puţine motive exterioare pentru a fi nefericit—las la o parte pe Beethoven—decât Wagner şi decât mulţi alţii dintre oamenii mari ai trecutului, prezentului şi viitorului. La 35 ani, el cunoştea gloria, astfel că Paganini îl proclamă moştenitorul lui Beethoven".

Cu toate acestea, pentru a ne da seama de câtă glorie se bucura Berlioz, să consultăm pe contemporani şi vom găsi că Mendelsohn îl reneagă; iar Schumann se întreabă într'o revistă muzicală, dacă Berlioz trebuie privit ca un geniu sau ca un aventurier muzical!

Acest compozitor a provocat o adevărată revoluţie muzicală, în timpul unor revoluţii politice, literare, filozofice şi religioase cari se desfăşurau în toată Europa (1848). Cu toate acestea, Berlioz a fost puţin înţeles de compatrioţii lui şi foarte apreciat de Wagner, care nu putea decât să profite din felul său de a compune. Marele compozitor a modificat mult ştiinţa compoziţiei, însă nu s'a putut sustrage dela urmările educaţiei sale muzicale şi dela mediul în care a fost forţat să trăiască. Totuşi el propovăduia simfonia romantică, în care totul trebuie pictat cu culorile cele mai reale şi impresiile morale redate în mod perfect, invitând pe discipolii săi să renunţe la penumbra, ce învălue sentimentele omeneşti, punându-le astfel mai bine în valoare şi neuitând nici un amănunt.

Berlioz a crezut în romantismul artei sale şi a creat, după concepţia sa, o estetică, care n'a fost admisă la început de toţi cei ce moşteneau trei secole de pur clasicism, Berlioz, neţinând seamă de istoria artei, şi-a câştigat o independenţă, după ce a renegat orice tradiţie şi a putut astfel să creeze ceva personal, care abia de câtăva vreme a fost apreciat. El lucra pentru libertatea ritmului sau pentru „armoniile ritmice" cum le numia el — atât de apreciate azi, graţie compozitorilor moderni.

Berlioz, după cum spune Romain Rolland, „a aşezat bazele grandioase a unei muzici naţionale şi populare, pentru cea mai mare democraţie a Europei".

Imi explic de ce d. Castaldi este un mare admirator al lui Berlioz — d-sa, şef de şcoală, deci creator şi el. Mulţumită concepţiilor şi muncii, depusă de d. Castaldi, avem o pleiadă de compozitori eminenţi, cari au scos la lumină comorile folklorului românesc.

In program, mai figura: o uvertură de Beethoven şi o arie veche de Caccini, orchestrată de d. Castaldi.

Quartetul Capelleanu apare, pentru a doua oară, în faţa aceluiaş public numeros şi entuziast. Acest quartet este foarte apreciat de amatorii de muzică de cameră, din pricina ansamblului perfect.

Priceperea muzicală a fost pusă la încercare cu ocazia quartetului op. 13 de Mozart.

Sonoritatea precum şi interpretarea quartetului de Grieg n'au lăsat nimic de dorit.

Graţie concursului d-lui Alfred Alessandrescu, s'a executat în condiţii ireproşabile quintetul de Brahms.

Nici un quartet, până la acesta, nu s'a executat în aşa de scurtă vreme şi sper că viitorul concert al acestui quartet va avea loc într'o sală mai spaţioasă decât acea a Sindicatului ziariştilor din Bucureşti.

I. FLORESTAN

Faust

Conducerea muzicală a d-lui Georgescu şi ansamblul din spectacolul dat în seara de Joi, 18 cor., au plasat definitiv opera „Faust" în repertoriului organic al Operei noastre dela Liric.

Publicul care vine şi va veni la asemenea spectacole chiar atunci, când ele sunt intercalate între două spectacole „extraordinare", organizate cu celebrităţi anume invitate. Ne bucură acest fapt.

Când se va afişa din nou „Faust", Direcţia va obţine desigur aceiaşi impresie de succes desăvârşit. Conducerea d-lui Georgescu a comunicat operei acea siguranţă şi fineţe care parcă-i lipsea uneori.

Baletul reuşeşte să fixexe o „Noapte" care va fi revăzută până şi de aceiaşi spectatori cu mare plăcere.

Poate că rolul lui Valentin ar trebui dat în alte mâni artistice.

D. Folescu va rămâne mereu un excelent Mefistofel pentru care d. Giletta-Faust e cel mai bun partener.

Margareta d-nei Laura Cohansca dă nu numai o creaţiune exactă ca tip, dar şi o uimitoare desfăşurare de voce: dela liricul primei scene şi până la tragicul ultimului act, artista îşi câştigă partida în triumf. In registrul de sus au apărut la d-na Cohansca unele nuanţe de metal preţios. Avem probabil aface cu o nouă şi mare forţă, abia la începutul carierei sale de operă.

Cronica artistică

Inregistrând problema peisagiului sub punctul de vedere estetic, desbaterea ar necesita o evadare din îngustimea unei cronici de artă. Vom circumscrie totuş în limite obişnuite chestiunea, pentru a nu dăuna nici un interes.

„Publicul mare — spune Charles Lalo — vrea să regăsiască într'o operă aceleaşi personagii sau aceleaşi lucruri pe cari le admiră ori le iubeşte în natură, când întâlneşte echivalentele lor. Nu înţelege sau nu vrea să manifeste două admiraţiuni pentru două ordine de valori ce nu-s de acelaş calapod".

Intoarcerea la natură e pricepută astfel de lume, ca o cât mai reală slugărnicie pentru „poză". Faptul, figura sau locul descris în tablou trebuie să trăiască totuş întâi pentru sine şi apoi pentru spectator: aceasta e grija artistului adevărat; căci în realitate natura nu se poate preţui estetic decât prin intermediul geniului artistic.

Şi iarăş, nu perfecţiunea formală dă caracterul de frumos operei de artă, cât personalitatea exprimată în ea; nu redarea aidoma, dar redarea expresivă a esenţei care exteriorizează specificul de totdeauna al obiectului.

Jules de Gaultier, într'o analiză largă a peisagiului — pe care îl numeşte expresia lirismului interior — arată că în natură noi ne iubim pe noi... Nu regăsim în natură decât ceeace am pus noi într'însa. Emoţia e în om, nu în lucruri. Sentimentul naturii e sentimentul de sine, de noi înşine, de propria noastră sensibilitate, încătuşată — în momentul când se afirmă cu mai multă intensitate — în decorul în mijlocul căruia se revarsă: „e fuziunea senzaţiilor noastre interne, a sentimentalităţii, a forţii noastre instinctive, cu senzaţiile externe prilejuite de ambianţă: obiectele lumii dinafară conservând puterea de-a face să ţâşnească în frăgezimea lor, înfiripări de-ale lumii noastre lăuntrice".

Acest lucru l-a înţeles la fel Amiel, atunci când spunea că peisagiul e o stare sufletească.

Să clarificăm, aşa dar, neînţelegerea: tablourile cari imită pur şi simplu natura, fără a o îmbiba cu vitalitatea intimă a artistului, încântă o clipă ochiul prin tehnica lor, dar după aceea îl lasă rece. Natura găseşte înţelesuri diferite în sufletele noastre. Acela numai care izbuteşte să planteze în realizarea lui cea mai emoţionantă notă personală cuprinde esenţialul trainic al frumosului...

Cât de individual e sentimentul naturii, cât de altfel se frământă el în sufletul artiştilor, se poate dumiri răsfoind pe romantici, sau mai aproape, la noi chiar, şi în domeniul care ne interesează, acelaş rezultat căpătăm privind moscheea din Balcic, atât de veriat, redată de pictori.

* * *

Peisagiile lui *Bunescu* solicită atenţia nu prin ceeace spun, ci prin ceeace ar vrea să spună; dar fiindcă noi nu putem vedea într'însele mai mult decât a pus artistul, ele rămân o ambiţie nu o înfăptuire. Imaginaţia — facultatea cardinală de care vorbia Baudelaire — nu lucrează aci decât ca accident. Şi paleta lui Bunescu, bine educată, îl desemnase pentru lucrări de imaginaţie şi de sentiment, nu numai pentru exploziile potolite de culoare ale naturii dibaciu încondeiate dar neînsufleţită, fiindcă nici în sufletul lui nu vibrează destul de puternic sentimentul naturii. Cu tot norocul unui talent nediscutat, el n'a deprins încă a alege privelişti mai interesante pentru pânzele sale. Uliţele murdare şi bolovănoase ce şerpuiesc printre casele părăginite, sau galbene şi curăţele, banalele colţuri de stâncă—tocmai pentru că sunt atât de des întâlnite în pictură, trebuiesc căutate cu o specială luare aminte. Şi nu numai motivul, dar înconjurul, momentul de lumină şi de umbră, detaliul sufletesc, toate fixează o unică clipă picturală a peisagiului: clipa când în adâncul spiritual al artistului, natura împrăştie cel mai puternic răsunet. Bunescu n'a ştiut totdeauna să discearnă această particularitate: a pictat fără să simtă şi fără să caute. Vina o vedem acolo că Bunescu nu se supraveghează îndeajuns şi nu prinde deosebitul fiecărui colţ de natură, lăsându-se condus numai de indiferenţa impresiei optice.

Maluri de apă cu bărci priponite, o mare ce clatină valuri agitate, biserica Sf. Gheorghe, curtea din str. Colţii şi str. Sfoarei, te fac să uiţi lipsa de comunicativitate şi de căldură a celorlalte tablouri. „Portretul" I, e cea mai frumoasă şi mai izbutită bucată din această expoziţie. 1)

Honoriu Creţulescu aduce în desen şi în compoziţie un ochiu limpede şi un suflet senin. Mijloacele tehnice pe cari le stăpâneşte, îi cresc cu atât mai mult valoarea, ţinând seama de vârsta tânără a artistului. Tonurile lipsite de artificiu mărturisesc o viziune extrem de originală. In alcătuirea tonului dominant, prin topiri de nuanţe diferite şi sub forma unei proaspete înfăţişeri, culoarea e ca picătura de rouă svârlită pe iarba 'nsetată, în zori: tablourile lui răcoresc, umplu sufletul de frăgezime. Dacă unele bucăţi se resimt încă de şcoală („Portretul" 53 d.p.) — ele sunt pătrunse însă de un rar simţ artistic. Pentru bunele însuşiri de culoare, pentru căldura contururilor şi a expresiei, notăm: „Sinel", „Chitaristul", „Copia după Rembrandt", „Autoportretul" 50, „Capul de fetiţă" 72, „Marioara", „Ţigăncuşa Vasilica" şi „Portretul d-lui C. N." 6. Bine intenţionat şi studiul de compoziţie „La slujbă", în care claritatea simplă şi gravă a concepţiei, dă firescul execuţiei. Pictorul acesta e o îndreptăţită nădejde a plasticei noastre.

* * *

In atmosfera intimă şi plăcută din aceeaş sală, 2) discordant în caricaturile expuse dar plin de serioase făgăduinţi cu „Studiul" 137 şi cu bucata „De probă" — *Virgil Condoiu* arată în tablourile pomenite o neîndoelnică adâncime de stil. Perseverând, el ne va putea da lucrări merituoase de bună şi frumoasă calitate.

* * *

Explicaţia socială a caricaturii o găsim de origină comună cu comedia de caracter: satirizând, ea tinde la moralizare. Răzbunând reacţiunea nemărturisită făţiş, pentru imperfecţiune, ori pentru defectul fizic, intelectual sau sufletesc, caricatura oglindeşte plastic, cusurul. — „Sub aparenţa frivolităţii — spunea Paul Gaultier — caricatura contopeşte într'însa arta, observaţia şi filozofia".

Pascal Rădulescu, fecund şi manierat, prezintă 81 de momente de ascuţită ironie. 3) Fără a exagera caracterele, fără a sângera înţepătura, humorul lui contaminează şi ridiculizarea îşi ajunge scopul.

„Mărul lui Adam", „Pictura terapeutică", „Madame Putifar", „Hamlet", „Sufleurul", „Flagrant delict", „D-l Primar al Capitalei" şi „Tentaţia Sf. Antoine" — împlinesc însuşirile unui abil desenator cu ale satirei elegante.

H. BLAZIAN

1) Muzeul Sim.
2) Ileana.
3) Cal. Victoriei 172.

Curiozităţi

Idealurile băeţilor

„Y. M. C. A".— Asociaţiunea Americană a Tineretului Creştin" a ăcut o anchetă prin şcolarii din Noua Zelandă, Africa de Sud şi Japonia. La întrebarea: — Cari sunt cei mai de seamă oameni din lume?—băeţii din Noua Zelandă au răspuns indicând numai străini, cari le se par din depărtare şi mai mari, probabil, decât copiilor europeni sau americani: Regele Angliei George, prinţul de Walles, Henry Ford, apoi primul ministru englez Baldwin, sir Robert Pawell — conducătorul mişcării boy-scoutiste, Ramsay Macdonald, amiralul Jellicoe, arhiepiscopul de Canterburry, Rediard Kippling ca scriitor, apoi generalul Foch, Papa din Roma, Marconi, Handy, Amundsen, Mussolini, Hindenburg, Paderevschi, Kreisler şi preşedintele Coolidge.

La întrebarea : — „Despre ce vorbeşti când te vezi cu prietenii ?"—s'a răspuns în ordine proporţională: sport, politică, automobile, cinema, şcoală, femei şi fete, cluburi, religie şi studii. Marea majoritate de băeţi din Noua Zelandă socotesc că părinţii au asupra lor cea mai bună influenţă. Alte influenţe bune sunt indicate: sport, şcoală, religia. Unii au răspuns: mama, profesorul de sport, — sau— profesorul şi mama, apoi: părinţii şi muzica, sportul şi munca. Influenţe rele au fost notate următoarele: fumatul, vinul, tovărăşia celor stricaţi, citirea cărţilor imunde, banii „un băiat pe care-l cunosc", etc. Cărţile favorite ale acestor băeţi din Noua Zelandă sunt : Robinson Crusoe, Insula de Mărgean, Călătoriile lui Gulliver, David Copperfield şi altele...

Incă o întrebare: —„Cum îi priviţi pe străini ?" — Răspunsurile au fost foarte puţin măgulitoare pentru celelalte rase şi neamuri, după următoarea schemă: Nu cu tocmai mare respect, bine, rău, aspru, cu dispreţ, mai rău de cât pe ai noştri, nu tocmai prietenos, cu curiozitate, etc. Negrii şi Chinejii sunt trataţi cu cel mai profund dispreţ, Japonezii—cu duşmănie şi dispreţ. După cum se ştie asemenea sentimente pentru rasele colorate corespund cu toată aşezarea vieţii economice din Noua Zelandă, unde imigraţia pieilor colorate e limitată şi întâmpină ura autoctonilor.

Băieţii din Transvaal au arătat însă că privesc pe străini cu ochii mult mai buni decât părinţii lor. Aci tinerii visează, toţi, cariera cetăţenească sau de specialitate diplomată şi dispreţuesc meseriile. Copiii (6000) şcoalelor „I. M. C. A." din Japonia au răspuns că socotesc ca pe cei mai mari oameni pe : Hristos, Buda, Confucius, Napoleon şi Edisson.

Un lustragiu nu tocmai prost

Avocaţii francezi sunt excluşi din barouri dacă se constată că recurg la mijlocitori pentru a-şi căpăta clientela. Nu de mult, un avocat înţeles cu administraţia unei închisori, care-i furniza clienţii, s'a sinucis aflând că baroul îi cunoaşte procedeul. Totuşi, unii avocaţi reuşesc să-şi sustragă manoperele vigilenţei barourilor. Baroul din Paris a aflat că un tânăr avocat s'a înţeles cu lustragiul din curtea tribunalului, care — văzând o femee disperată sau un muncitor amărât veniţi la tribunal — intra cu ei în vorbă cu mare băgare de seamă, apoi afla dacă au un avocat şi, în caz negativ, pronunţă parcă în treacăt numele tânărului jurist cu care era înţeles. Consiliul baroului a însărcinat pe un membru dintre cei mai respectaţi să facă o anchetă. Acesta, care se credea cel puţin al doilea Sherlock Holmes, s'a îmbrăcat ca muncitor, şi-a tras cât mai jos pălăria şi a venit la lustragiu. A pus piciorul pe băncuţa lustragiului, şi când acesta din urmă îi ungea gheata cu cremă, şi-a făcut o faţă tristă, a clătinat din cap şi cu mare disperare a zis: — „Ce să fac acuma? Cine poate să mă ajute? Nu ştii dumneata un avocat bun? Te rog!" — Lustragiul recunoscu îndată pe „steaua" baroului şi-i răspunse: — „Cum să nu! Cunosc pe unul care te va ajuta, la sigur!" — şi pronunţă tocmai numele acelui client detectiv, care făcea pe muncitorul amărât....

O vacă cu multe coarne

Spitalul *Sfântul-Gheorghe* din Londra se mândrea că păstrează coarnele celei dintâi vaci care a furnizat vaccinul Doctorului Jenner. Cercetându-se însă mai de aproape se văzu că coarnele acestea erau de lemn. Atunci *Colegiul Regal* făcu cunoscut că posedă două coarne veritabile, prinse pe un soclu de argint, pe care era săpat următoarea inscripţie: „Coarnele unei vaci oferite de doctorul Jenner, binefăcătorul omenirii".

Auzind de asta, doctorul Gerner arătă două coarne autentice, însoţite de un certificat al fiului şi al nepotului lui Jenner.

Atunci un alt medic, doctorul Jacken, nimici toate aceste pretenţiuni prin faptul că scoase alte două coarne care spunea el, i-au fost dăruite de bunicul său, cel dintâiu om, ales de Jenner pentru experimentarea vaccinului său.

In faţa acestei eflorescenţe cornute, o simplă întrebare se punea: Ori vaca cea dintâi, care a furnizat vaccinul împotriva vărsatului avea mai multe perechi de coarne, ori coarnele istorice erau de la mai multe vaci. Şi deoarece cazul întâiu nu era probabil, rămânea al doilea cu putinţă. Insă in alternativa asta, coarnele nu mai aveau nici o valoare — concluzie la care de altfel au şi ajuns posesorii lor.

Alchimie

Maestrul alchimicilor francezi Cholivet de Castello a făcut o comunicare în ultima şedinţă a societăţii alchimiste: că a reuşit să descopere un nou element chimic. In istoria alchimiei au mai fost cazuri când alchimicii, căutând combinaţiunea aurului artifical, dădeau peste elemente nouă chimice.

A Apărut

CARȚI ȘI REVISTE

ION CIOCÂRLAN: Inimă de mamă. (Ed. Cartea Românească—Biblioteca Minerva)

D. Ion Ciocârlan este un scriitor de demult. D-sa însă este dintre aceia cărora le dai o vrâstă mult mai mare decât acea pe care o au în realitate. Când îl citești abia, îți dai samă cât de mult a evoluat literatura noastră în proză.

D. Ciocârlan scrie în limbajul oamenilor dela țară cu-o obstinație încăpățânată și voită care se vede. Expresiile neaoș românești îngrămădite una după alta într'o povestire fără variații de ton sau de fapte, pierd din coloritul lor specific pentru a căpăta ceva din tonul artificial al unui surtucar care din „democrație" vorbește ca țăranii.

In viață se întâlnesc mulți oameni care au mania povestirii. Și în povestire „autorul" pune ceva din amorul propriu al omului care creiază în domeniul artelor. Și povestirea e o artă. Contestarea talentului de a povesti atinge astfel o susceptibilitate care ține de toți artiștii.

Poți spune unui lemnar că nu poate face o masă atrăgându-ți numai o disprețuitoare tăgăduire, dar aceluiaș om, dacă are mania de povestitor și îi spui că povestește prost îți atragi o neiertătoare ură.

Printre oamenii cu această „manie" sunt unii cu foarte mult talent, care știu să dozeze acțiunea și să coloreze expresiile, și care-ți fac o mare plăcere de câte ori îi auzi. Un dezechilibru inegal însă îl restabilesc povestitorii fără acest dar minunat, care sunt ucigător de plicticoși. Istorisirea lor îți dă o impresie colosală de durată, de timp, de eternitate. Aceștia parcă n'or să mai isprăvească odată ce încep.

Povestitorul din „Inimă de mamă" nu este desigur dintre cei dintâi din clasificarea de mai sus care admite și o medie.

„Inimă de mamă" pe scurt, în ton și cuprins e cam astfel:

„Pe coasta Prisăcelului sub sprinceana deasă de mesteacăni înalți, căsuța lui Moș Radu se odihnește tihnită din vremuri uitate".

„Badea Radu făcea ce făcea și începea sfat în casă tot despre măritișul fetei, măcar că știa destul de bine că prin asemenea vorbe își aprindea pae în cap... Voia însă cu orice chip s'o deprindă odată și pe leica Sultana, nevastă-sa, cu gândul acesta".

Sultana îi spunea:

„Ai început de iznoavă!.. Măritiș și măritiș, altă vorbă nu mai știi să legi... Mi-am călcat pe inimă cu toți ceilalți copii și ți-am făcut pe plac. Acum nu mai vreau. Atâta fată mi-a rămas și pe asta țiu s'o mărit cu cheful meu!"

Dar fata s'a dus la horă, hora se întinde mult în carte, și fata e amorezată de feciorul Bogdăniței. Tatu-su vrea și el s'o mărite cu-așa fecior cu căciula rotată (ca să vorbesc ca povestitorul d-lui Ciocârlan) și'n ciuda „leicăi" Sultana o mărită, nu însă înainte de a fi dat loc la câteva scene romantice care culminează în: „Din depărtările nemărginite venea domol un viers de cântec, iar pe coaste undeva mai pe aproape un fluer se îngâna cu freamătul ușor al frunzelor de plop. Și-a stat, se vede, mai multișor, căci de alături din umbră răsare chipul flăcăului".

Toate acestea în 111 pagini.

Volumașul acesta cuprinde o interesantă colecție de toate expresiile și elementele pe care o proastă folosință literară le-a compromis definitiv și pe care d. Ciocârlan nu le poate reabilita.

Din vorbirea țăranilor ce lucruri minunate au scos domnii Sadoveanu și Mironescu?! Dar aceștia au sesizat expresia colorată și artistică, pe care au cules-o așa după cum dintr'un lan de grâu alegi spicele cele mai mașcate și mai frumoase pentr'un mănunchiu pe care vrei să'l ții de frumuseță. Urmărind mai departe imaginea aș putea spune că d. Ciocârlan ne-a conservat o gireadă de pae.

DEMOSTENE BOTEZ

I. GHEREA (C. Dobrogeanu): Studii critice vol. IV.

Intr'o vreme de criză literară ca cea de astăzi, în care scriitorii se plâng că nu-și pot publica lucrările, iar editorii acuză publicul că nu citește, publicarea unui volum de critici — chiar când este semnat de C. Dobrogeanu-Gherea, — este, desigur, o faptă pe atât de îndrăzneață, pe cât e de merituoasă. Laude se cuvin deci editurei Alcalay, care a scos și d-lui Barbu Lăzăreanu, care a adunat cel de-al patrulea volum de critici a lui Dobrogeanu-Gherea.

Decât, unele rezerve sunt la locul lor tocmai aici, unde e vorba de opera unui scriitor care nu mai trăiește. Precum se știe, primele trei volume de critici, editate de „Viața Românească", au fost, pentru întâia oară, publicate de însuși autorul lor. Ediția „Vieții Românești", însă, nu este decât retipărirea acelorași volume, cu puține modificări de stil și limbă pe cari le făcuse, în primul volum, autorul, în celelalte d. I. Nădejde, „strict în limita indicațiunilor" acestuia.

Pentru volumul IV, apărut de curând, n'au fost hotăritoare îndrumări postume ale maestrului. In prefața volumului III, Dobrogeanu-Gherea promite, ce-i drept, un al patrulea volum care va cuprinde, între altele, studiile „Idealurile sociale în artă", „Artiștii cetățeni", „Asupra tratativelor" și „Taras Sevcenco". Dar pe lângă că volumul al IV-lea, apărut sub îngrijirea d-lui Barbu Lăzăreanu, nu se conformează acestor indicațiuni — în el găsim doar „Idealurile sociale în artă" și „Taras Șevcenco" — nu trebuie să uităm că ceeace ar fi fost firesc la Dobrogeanu-Gherea, nu este tot atât de firesc când un altul publică o ediție postumă. Dobrogeanu-Gherea ar fi fost legitimat să publice tot ce a scris — până și cel mai uitat articolaș — în ordinea și redactarea care i-ar fi părut bune. După moartea lui, însă, scrierile sale nepublicate sau neadunate în volum, nu mai au pentru posteritate acelaș interes de operă completă, pe care îl aveau pentru autor. Din ele, cere lumina tiparului numai ceeace poate mijloci mai complect teoriile lui fundamentale, ceeace scoate la iveală aspecte noui și originale ale operei lui.

Ediția îngrijită de d. B. Lăzăreanu, nu ține cont de aceste principii, pe cari le considerăm, cu drept cuvânt, locuri comune. Din cele 17 studii și articole, pe cari le cuprinde volumul IV, puține au darul să adâncească în noi memoria intelectualului Dobrogeanu-Gherea și să ne îmbogățească cunoștințele despre teoriile lui critice. Articolul „Idealurile sociale în artă" mai are oarecare importanță, pentrucă clarifică, în formă polemică, una din tezele lui principale. Dar „criza literară", „Societatea Scriitorilor Români", „Teatrul Național", „Legende", „Materialismul economic și literatura" „Artă pentru artă și artă cu tendințe"? Vor fi interesante și aceste articolașe, din punctul de vedere al unei minuțioase cercetări istorico-literare. Când e, însă, vorba de opera și teoriile lui Dobrogeanu-Gherea, ele nu adaugă nimic la ceeace știam până acum. „Taras Șevcenco" — deși prevăzut de maestrul însuș, pentru volumul IV — e un articol pur informativ, cu ușoare tendințe politice și putea să rămână uitat fără să știrbească cu nimic unitatea operei. Cu atât mai puțin are rost publicarea unor bucăți, cari au mai fost publicate. Totuși d. Lăzăreanu retipărește schița autobiografică „Din trecutul depărtat" care a apărut în colecția „Scriitorii Români", a lui Vlahuță și „O problemă literară", pe care cititorul o găsește și în volumul III al criticilor, editate de „Viața Românească".

Aceste defecte nu micșorează, însă, meritul *principial* al ediției. Să sperăm numai că viitoarele volume nu vor mai fi colecții brute de scrieri neselecționate din punctul de vedere al interesului și valorii. Atâtea studii de un mare interes sociologic și chiar literar, au rămas uitate în paginile revistelor de odinioară, încât ar fi o crimă dacă ele n'ar avea întâietate față de fragmente, articole de ziar și interviewuri.

LOTAR RADACEANU.

„Liber amicorum Romain Rolland"

Sub acest titlu („Cartea prietenilor lui Romain Rolland") a apărut în editura „Rotapfelverlag" din Zürich, cu prilejul aniversărei de 60 de ani, un volum de studii și omagii redactat de către Maxim Gorki, Georg Duhamel și Ștefan Zweig. Această operă are o mare importanță documentară, cuprinzând contribuția a 150 de scriitori din toate părțile lumii. Ediția întâia, în format de octavo, de 410 pagini, e împodobită cu portrete de Frans Masereel, desemnuri de câtiva pictori indieni și o compoziție muzicală de Richard Strauss.

Pe lângă scrisori, omagii, amintiri, „Cartea amicilor lui Romain Rolland" e îmbogățită de o lungă serie de articole și studii de o excepțională valoare critică și literară. Ea mai cuprinde versuri de Hesse, Baudouin și Bonnerot. Cele mai de seamă nume contimporane s'au unit într'o impresionantă sărbătorire a unuia dintre cei mai mari prieteni ai oamenilor și ai păcii. Cartea aceasta se ridică mult deasupra obișnuitelor opere omagiale; ea nu este o simplă expresie a succesului sau consacrarea operei unui scriitor cunoscut, ci e recunoașterea voinței care însuflețește viața lui Rolland, a ideii pe care o întrupează el: ideia solidarității tuturor popoarelor în unitatea planetară a omenirii. Glasuri din toate părțile lumii, din toate țările europene și din Orientul depărtat întăresc această unanimă recunoaștere și dovedesc că, în actualele rătăciri politice, ideile lui Rolland au pătruns în cugetele și în inimile celor mai buni dintre reprezentanții culturii universale. Acești „combatanți ai spiritului" duc mai departe lupta până ce ura și prejudecățile vor fi înlăturate și înțelegerea dintre popoare va fi o biruință definitivă. Credința nesdruncinată în acest ideal se vădește prin această carte, care este un rar document contimporan de importanță mondială.

Cităm câteva din personalitățile literare, științifice, artistice și politice, cari au adus mărturia lor pentru această credință pe care Romain Rolland o reprezintă: Geog Brandès (Danemarca), Hermann Bahr (Bavaria), Johann Boyer (Norvegia), Paul Biroukof (Rusia), Einstein, Georg Fr. Nicolai (Germania), S. Freud (Austria), August Forel, Ch. Baudouin (Elveția), Ellen Key, Selma Lagerlöf (Suedia), T. G. Masaryk (Cehoslovacia), Rabindranath Tagore, Jagadis Ch. Bose (India), H. G. Wells, A. Ponsonby, I. Zangwill (Anglia), Unamuno (Spania), Upton Sinclair, Waldo Frank (U. S. A.), Nansen (Norvegia), U. van de Velde (Olanda), Mahatma Gandhi(India), Sei-Ko-Yoshimura, Hyakuzo Kurata (Japonia), Andreas Latzko (Ungaria), Nô-Rouze-Ali (Egipt), Istrati, Sanielevici (România), Firmin Gemier, P. Hamp, Lugné-Poe, R. Martin du Gard, L. Descaves, G. Pioch, André Spire, Ch. Vildrac, Ch. Géniaux, Alain (Franța), M. Galvez (Brazilia), Kin Yn Yu (China), Vermen Lee (Italia), etc., etc.

Am citat numai un sfert din numele cuprinse în „Cartea amicilor lui Romain Rolland". Le-am luat la întâmplare. Pentru nenumărații prieteni necunoscuți ai autorului lui „Jean Cristophe", această carte e mai prețioasă decât cea mai fastuoasă sărbătorire. Ar fi de dorit ca ea să fie tradusă în toate limbile culturale și tipărită în ediții populare; ea ar servi ideii de înfrățire a oamenilor, prin bogăția ei intelectuală și prin forța ei spirituală.

P. A.

Cea din urmă dintre „Prețioase"

Descoperind câteva manuscripte cu amintiri din secolul al șaptesprezecelea, Marcel Lauglois constată în „*Revue d'histoire littéraire de la France*" (XXXII, 4), că ele apartin celei din urmă dintre prețioasele al căror portret l-a făcut cu destul umor marele maestru al comicului francez, Molière. Au fost identificate cu Anna de Bellinzani, cunoscută în republica literelor, sub numele de: Bélise. Amintirile acestea se prezintă sub aspectul unor mici „essais", care afectează un stil cu totul masculin, deși mentalitatea lor arată numaidecât o natură feminină, Langlois le publică sub titlul general de: „Anecdotes et réflexions de Bélise". Sunt, în cea dintâi parte a manuscriptului, amintiri asupra vieții de curte, asupra anturajului regelui, asupra personalităților de seamă ale epocii, iar în a doua reflexiuni asupra unor așa zise chestiuni de morală, asupra cărora autoarea filozofează după propria-i experiență.

Nu sunt totuși lipsite de adevăr. Astfel, o reflexiune asupra „interesului care nu trebuie să se descopere", meditat de o femeie care, bine înțeles, a știut totdeauna să și-l ascundă: „Toate mijloacele pe care le întrebuințăm ca să ne facem plăcute, unui mare prinț sau unor mari miniștri, sunt înnobilate prin meritele lor; dar când prințul și miniștrii sunt mai mici, tot ceeace facem ca să le câștigăm favoarea, devine josnic, pentru că, nu ne mai putem îndoi, în cazul acesta că numai interesul stă în joc. Interesul acesta, fie că îl au, în ei toți oamenii, nu trebuie să se dea pe față".

In altă parte face apropieri și deosebiri între „plăcerile permise și cele nepermise", în termenii ce urmează: „Trebuie să ne lămurim că înclinările pe care le avem pentru plăcere, au cuviința și necuviința lor; adică ceeace vine dela natura necoruptă și ceeace adaugă naturei conrupțiunea noastră. Plăcerile care rezultă din trebuințele corpului, când sunt satisfăcute, sunt plăceri conform ordinei, pentru că Dumnezeu a voit astfel; plăcerile pe care le găsim spre satisfacerea pasiunilor pe cari ordinea le condamnă, sunt plăceri dela care trebuie să ne abținem sau, pentru a vorbi mai adevărat, trebuie să le substituim plăcerilor despre care am spus că urmează ordinea".

Se știe că sub impulsiunea „prețioaselor" franceze, cu toate exagerările lor, literatura secolului a câștigat, fie înbogățindu-și limba cu expresii vii, fie chiar și sub o altă formă, acea utilizată de Molière în „Les précieuses ridicules" sau „Les femmes savantes" — de Tallemant des Réaux în ale sale „Historiettes" sau de Bussy-Rabutin în „Histoire amoureuse des Gaules".

Un expresionist german

Léon Pierre-Quint, care a publicat de curând un volum despre Marcel Proust, cercetează în ultimul număr din *Revue Juive* (care se remarcă prin bogata ei documentare internațională), un mic studiu asupra scriitorului german *Carl Sternheim*. Acesta face parte din generația expresionistă ai cărei reprezentanți remarcabili sunt Heinrich Mann, Franz Werfel, Casimir Edschmied, Leonard Frank, Alfred Döblin. Ceiace caracterizează expresionismul, nu sunt ideile, ci tendințele anarhiste, socialiste și un subiectivism neînfrânat care duce la „poezia inconștientului", la teatrul neosimbolist, iar în roman la inoirea prozei.

Aceste caracteristici se vădesc în opera lui Sternheim. In piesele sale de teatru, dialogul e ultra-rapid și incisiv: personagiile sale vorbesc rareori mai mult de un rând. Piesele lui amintesc scheletul de fier al marilor clădiri; dialoguri schematice, personagii-siluete cu gesturi sacadate, o acțiune intensă, trepidantă, vervă amară. Piesele lui Sternheim alcătuesc un tablou al societății burgheze; creaturile grotești ale lui Sternheim au aspecte sociale: ele servesc la critica nemiloasă a prejudecăților și tradițiilor. O slabă lumină idealistă se întrevede în spectacolul atâtor monstruosități și negațiuni.

Temperament revoluționar, Sternheim a scris și satire în formă de povestiri. *Fairfax, Berlin, Libussa* au avut în Germania un succes răsunător. Libussa e numele unui cal care a aparținut succesiv țarului Nicolai, lui Eduard VII și lui Wilhelm II; ea își povestește amintirile — rezumat al istoriei politice din ultimile două decenii. Satirele lui Sternheim, ca și expresionismul întreg, au servit revoluției și republicei germane. *Napoleon*, altă nuvelă, prezintă odiseea unui bucătar născut la Waterloo și care ajunge la Paris proprietarul celui mai select restaurant, fiind în secretele marilor oameni politici pentru cari își irosește geniul său culinar. In nuvelele sale, adunate sub titlul: „Cronica inceputului veacului XX", pe lângă atitudinea satirică, autorul adaogă o documentare detaliată, obiectivă. El mărturisește influența lui Balzac, Maupassant, Charles-Louis Philippe. Dar personagiile lui Sternheim se înalță deasupra mediului naturalist, se individualizează și devin simbolice. Ele se revoltă contra ordinei sociale care le covârșește. E numai revoltă, care se pierde într'o ceață mistică, erotică. Aci se observă influența romancierilor ruși, care în ultimul timp e foarte mare în Germania. Repeziciunea de evoluție a personagiilor e altă caracteristică a nuvelelor lui Sternheim. Intr'o pagină, e concentrată o viață de om.

Atitudinea autorului se rezumă la aceasta: omul, prins în angrenajul social, trebuie să încerce lupta împotriva „sațietății, a trândăviei, a nemișcării". Una din izvoarele de liberare este iubirea sexuală, dusă până la violență, amplificată până la un panteism superior religiunei ascetice.

Stilul lui Sternheim, dinamic, sec, dă viață extraordinară povestirilor sale. Articolele sunt suprimate, sintaxa e schematică, fraza telegrafică; cuvântul caracteristic e aruncat într'un loc neașteptat. Sternheim a contribuit în mare măsură la inovarea frazei germane; înainte, ea era mai ales lirică și filosofică. Acum, ea e vioaie, expresivă. Sternheim a știut să-și pună toată personalitatea sa în frază.

Ce se scrie în Rusia

Iurie Slezchin lucrează la romanul „Dracul cel răpănos" — o satiră asupra provinciei rusești de azi. Serghie Gorodețchi isprăvește libreto-ul operei „Margot" din epoca comunei dela Paris. Muzica e scrisă de compozitorul Ipolitov-Ivanov. Andrei Sobol își reface romanul „Calmul albastru" într'o piesă de teatru cu acelaș titlu. Vladimir Trachtenberg a isprăvit o dramă „Casa suferinților"

EUGEN HEROVANU
PROF. UNIVERSITAR

Procedura civilă

— Tratat teoretic și practic —

(Organizare judecătorească și competință)

PREȚUL 300 LEI

Istorie centrală

Intr'o broșură a d-lui Zeletin plină — ca tot ce scrie d-sa — de idei ingenioase și aproximative, se pune problema locului pe care Istoria națională urmează să-l ocupe în învățământul general al Istoriei. Autorul cere să nu se mai predea separat Istoria românească și separat Istoria Universală. Programele să o cuprindă numai pe cea dintâi, extrăgând din cealaltă doar ceeace ar putea avea vre-o legătură cu evoluția poporului nostru. Așa, de pildă, „zgomotosul conflict dintre papalitate și împărații germani, de mare însemnătate pentru Istoria altor neamuri, nu intră totuși în firul evoluției națiunii românești, nu alcătuește un inel în acest lanț cauzal; de aceea poate fi trecut sub tăcere de istoricul român, fără nici o știrbire a problemei ce are el de rezolvat".

Așa dar, legătura logică cu Istoria noastră e care decide ce anume să binevoim a studia din aceea a altora. „Depărtarea sau apropierea (geografică) nu pot intra în consideratiile istoricului român; putem face Istorie românească, punând totuși, în centrul evoluției de pildă, procesul de formație și expansiune a plutocrației engleze, căreia se datorește plămădirea societății române moderne".

In toată această construcție, d. Zeletin confundă pe Mommsen cu elevul Ionescu I. Dumitru din clasa II-a de liceu. Și în realitate, între aceste două personagii există următoarea importantă deosebire: Mommsen *poate* studia o singură chestiune istorică, bine circumscrisă, punând în serviciul ei toate detaliile din întreaga Istorie Universală care ar putea ajuta la o mai deplină înțelegere a chestiunii studiate. Pe când elevul Ionescu *nu poate* întrebuința un asemenea procedeu. Nu poate învăța istorie românească amestecată cu trei ani de domnie a lui Geugiskan, plus câteva decenii de Imperialism capitalist exclusiv britanic plus câteva zile din anul 1848 al Istoriei orașului Viena. Elevul Ionescu ar risca să nu mai priceapă nimica, deoarece — și aci stă superioritatea lui Mommsen — acesta din urmă *învățase deja* Istoria universală în întregime...

In fond, d-l Zelletin propune școlarilor să nu binevoiască a băga în seamă decât acele câteva lucruri de Istorie externă care au fost așa de importante încât chiar d-sa a sfârșit prin a le utiliza în lucrarea despre Istoria Burgheziei române moderne...

* * *

Dar viciul logic al propunerii de reformă pedagogică a d-lui Zeletin stă nu atât în imposibilitatea aplicării, cât într'o greșală teoretică. Autorul amestecă punctul de vedere al Istoriei cu acela al Sociologiei. Aceasta din urmă — și numai ea — este care se preocupă de ceeace Berr numește „le coté institutionnel des choses", fenomenele care se pot privi ca lucruri susceptibile a fi înscrise în legi *ne varietur*. Istoricul, el, are atitudinea omului care povestește. Fireste, nu spune tot ce există: el selectează numai întâmplările reprezentative; fără pretențiunea însă de a scoate legi dintr'însele. Dintr'o Istorie bine făcută, sociologul poate — de bună seamă — trage mult folos. In cartea, de pildă, asupra Renașterii italiene a lui Burkhardt — model de Istorie talentată și inteligentă — sociologia poate găsi materie primă pentru mai multe legi. Totuși, cele două întreprinderi rămân distincte.

Istoria se slujește de o cu totul altă teorie a cunoașterii decât Știința. Fireste, ambele urmăresc, în ultimă analiză, să ne explice realitatea. Dar una întrebuințează raționamentul, cealaltă sugestia. Istoria a fost și va rămânea un *gen literar*. Ca și romanul, ca și poezia, ea are ca misiune să selecteze, din lucrurile întâmplate, pe cele general întâmplabile.

Nimeni nu zice să nu se introducă Sociologia în liceu, în cursul inferior, ba chiar și în școalele primare, cum se face în unele locuri. Dar Istoria — dacă o introducem și unde o introducem — trebuie să rămână Istorie, adică altceva decât Sociologia, și anume povestirea genetică a fenomenelor, fără preocuparea elaborării de legi universale.

* * *

Problema pedagogică de rezolvat e însă alta:

Orice soiu de fapte se pot expune istoric: o biografie omenească, o instituție socială, o doctrină teoretică. Se poate face Istoria lui Iuliu Caesar după cum și Istoria contrapunctului, Istoria lui Ninon de Lanclos, precum și aceea a Chimiei minerale. Și, desigur, dificultatea diferă dela una la alta.

Viața unui om are mai directe afinități pentru expunerea istorică decât fazele de evoluție ale unui fapt impersonal ca, de pildă, chiromanția sau proiectilele explosive. Iată pentru ce priceperea unui fenomen pe cale istorică e mai grea sau mai ușoară, după însăși natura acestuia.

Și pedagogul nu poate să nu țină seama de asemenea diferențe. Iată de ce adevărata întrebare a omului care se ocupă cu reorganizarea școlii este în realitate aceasta:

Ce anume fenomene se pot preda istoric în clasa I-a, care anume în clasa II-a, etc., etc.? Și în această ordine de idei trebuie să mărturisim că bine s'au gândit reformatorii programelor actuale să voiască a suprima Istoria politică și socială în primii ani de școală, lăsându-se elevilor acestor clase, drept singur prilej de a gândi istoricește, doar biografiile de oameni celebri presărate prin manualele de limbă și literatură română sau străină.

Nu se putea reformă mai adaptată la mijloacele intelectuale ale copilului și mai în armonie cu evoluția mentală a școlarului, decât o asemenea dozare a cunoștintelor istorice, adică a cunoștintelor despre acele fapte care urmează a fi prezentate nu raționalist, ci evolutiv. In „Viața Românească" de acum șase ani, ajunsesem exact la aceeași izgonire a Istoriei din primii ani de școală, și la reducerea ei la simple biografii trecute la limba română, la limba franceză, germană, etc.

D. Zeletin are dreptate să voiască a păstra, chiar pentru primele clase de liceu, ceeace d-sa numeste Istorie Socială. Căci ceeace numește d-sa astfel, este în realitate sociologie pură și simplă, o disciplină cauzală, deci perfect accesibilă copilului, caracterizat tocmai printr'o hipertrofie a nevoii de a întreba „de ce"?

Cât priveste însă Istoria propriu zisă, procedeu de cunoaștere mai indirect, mai delicat, mai greu aplicabil la orice soiu de cunoștinți el trebuie lăsat pentru mai târziu...

* * *

Dar ce devine, în toate acestea, Istoria Națională?

Ea trăieste — am mai spus — sub forma biografiei de oameni celebri, mijloc de traiu cu mult mai sănătos decât alambicatele proiecte de „româno-centrism", elaborate de distinsul nostru amic, d. Zeletin, despre care ne ocupăm așa de des, siliți fiind de faptul că d-sa este printre puținii Români ce se dedau la gratuita, nobila și stupida îndeletnicire de a gândi. Și este o fericire că ideile d-sale nu se potrivesc cu ale noastre, căci altminteri de mult ar fi trebuit să punem tocul jos...

D. I. SUCHIANU

INSEMNĂRI

I. Paul

Ziarele au anunţat într'o notă moartea profesorului I. Paul dela Universitatea din Cluj.

I. Paul este autorul nuvelei „Florică Ceteraşul", apărută în „Viaţa Românească" înainte de războiu — o nuvelă cu subiect din viaţa agitată de peste munţi şi care are remarcabile calităţi literare.

„Florică Ceteraşul" este opera unui scriitor format în umbră — fără ucenicie în revistele literare (vorbim numai de activitatea-i beletristică).

Iată un om cu mare talent de povestitor, care n'a scris decât o singură nuvelă, şi aceea când era în vârstă înaintată.

In ţara noastră unde scrisul a luat forma unei manii, autocritica lui I. Paul este un caz aparte. Grija de o viaţă întreagă de a nu da la lumină ceva prost, chiar—având părul cărunt — de a nu-ţi iscăli cu numele întreg opera.... sunt lucruri care caracterizează pe scriitorul autentic.

Un astfel de scriitor a fost I. Paul.

Umorul

Intr'un interview, acordat ziarului „Viaţa Literară" d. Liviu Rebreanu — după ce-i pune pe scriitori mai sus decât Dumnezeu („Aici e misterul, care leagă pe artist de Dumnezeu: ba îl întrece" — se pronunţă pentru literatura gravă şi împotriva umorului.

„Natural, gluma place mai mult ca seriosul, dar nu stăruie mult asupra ei. Te mai gândeşti oare a doua zi la paiaţa care te-a distrat o seară la circ? Pe când zbuciumul întunecat din „Crimă şi pedeapsă" te urmăreşte săptămâni şi chiar ani de zile".

Marii umorişti ai lumii nu fac, după această teorie, nici două parale.

Noroc de Cehov care, printr'o intuiţie ciudată, s'a gândit să scrie şi lucruri serioase, nu numai glumeţe.

Cititorii însă nu-s de aceeaşi părere cu d. Rebreanu. Ei gustă şi „Crimă şi pedeapsă" — dar şi nuvelele umoristice ale lui Dostoievski... fiindcă aşa-i viaţa: şi veselă şi tristă.

Iarăşi premiile

„Universul Literar" dă amănunte asupra votului dela Soc. Scriitorilor Români, în chestia premiilor.

Astfel aflăm că d. Liviu Rebreanu şi-a premiat romanul „Adam şi Eva" — pe care-l cunoaşteţi — cu 42 de voturi. — d. Mihail Sadoveanu obţinând cu „Venea o moară pe Siret" numai... 15 voturi (cu un vot mai mult decât d-ra Sandu Movilă cu „Crinii Roşii".

D. Bassarabescu a căzut în balotaj cu d. Vinea.

D. Ion Pillat a avut 4 voturi, iar d. Bacovia... 36 voturi.

Au fost premiaţi d-nii A. Cotruş, N. Pora, Radu Gyr...

După un asemenea rezultat umoristic, Societatea Scriitorilor Români poate să-şi închidă porţile.

Pahar şi conţinut

„Cetatea Literară", o revistă de-o gingăşie extremă, spune despre noi că oferim lucruri bune — dar într'„un pahar gros şi nespălat".

In acelaş număr, iată însă ce publică „Cetatea Literară":

Hai râzi şi plângi şi varsă la bojoci,
trup ferecat de lut şi plâns de stele.
Şi între râs şi sânge, dacă poci,
urcă-ţi pe mirezme plânsul în vintrele.

...Moartea-şi varsă pântecele,
Gem prin prejur scârnave vaduri...

Nu-i aşa că d. Camil Petrescu oferă cititorilor, în pahar de şampanie — poşârcă?

Umonimatul

D-lui Radu D. Rosetti îi plac discuţiile funebre. Ii facem pe plac. D-sa, cu prilejul unui trist eveniment, se delectează prin „Universul" — mulţumind acelora cari, crezându-l mort, „i-au trimes telegrame, cărţi de vizită pentru condoleanţe şi unii chiar şi flori".

D. Radu D. Rosetti a fost lăudat, toată viaţa, pentru doi, — în schimb a fost batjocorit numai pentru unul...

D. Radu D. Rosetti însă nu era încântat de această situaţie — probabil din spiritu-i de justiţie. I se păreau covârşitoare două nume pentru umerii săi. Acum a rămas numai cu unul... ceeace-i foarte uşor de purtat.

Fiziologia râsului

Cel mai proaspăt număr din „Revue bleue" aduce un articol interesant al lui L. Dugas, despre cartea „Traité des causes phisiques et morales du rire, relativement à l'art de l'exciter", apărută la Amsterdam în 1769 şi atribuită lui Poinsinet de Sivry, poet şi tragedian francez de a doua mână. Cartea e scrisă în formă de dialog între câteva persoanagii închipuite: Destouches, Fontenelle şi Montesquieu. L. Dugas analizează aci vederile lui Fontenelle asupra râsului. După acesta, râsul nu ia naştere din bucurie. Dacă este un sentiment care-l provoacă, sau mai bine zis, care-l reflectă şi-l traduce, acesta nu este bucuria, ci mai de grabă contrariul. Pentru a se convinge de acest lucru, e suficient să se observe, nu cu ajutorul sentimentelor cari pot înşela, nici printr'o metodă introspectivă, care în mod ştiinţific nu prezintă destule garanţii, ci prin metoda riguroasă şi precisă a anatomiştilor. Motivarea este interesantă şi adevărată:

„Dacă luaţi în consideraţiune faţa: fruntea se întinde, sprâncenele se coboară, pleoapele se strâng în colţul ochiului şi întreaga piele care le înconjoară se face inegală şi se acoperă de creţuri. Ochiul, jenat şi pe jumătate închis, nu-şi mai datoreşte strălucirea decât umidităţii care-l ofuscă. Chiar acei cărora durerea nu le-a scos niciodată lacrimi, sunt atunci constrânşi să plângă. Nasul se încreţeşte şi se termină, mai mult sau mai puţin, în poantă, buzele se strâng şi se lungesc, dinţii se descopăr: obrajii se urcă şi se întind cu silă pe muşchii lor, ale căror incordări formează acele diferite şanţuri, agreabile la unii, diforme la cei mai mulţi. Gura, forţată să se deschidă, lasă să se vadă limba spânzurată şi agitată fără încetare de violente frământări. Vocea n'are decât un sunet întretăiat, când viu şi pătrunzător, când slab şi plângăreţ. In acest timp gâtul se umflă şi se scurtează; toate vinele sunt întinse şi umflate, iar sângele, care merge grămadă spre vasele cele mai mici ale epidermei, imprimă feţei un roşu violet, simbol vecin cu sufocarea.

„Acestea nu sunt însă nimic în comparaţie cu ceeace se petrece în alte părţi. Pieptul se agită aşa de impetuos, că nu mai poţi să respiri sau să spui ceva. In pântece se răspândeşte o durere pătrunzătoare; parcă toate măruntaele se deşiră, iar coastele se desprind. In această criză corpul întreg se îndoae, se chinue, se strânge. Mâinile se alipesc de coaste şi le apasă în mod violent. Faţa întreagă e o sudoare, vocea se pierde în sughiţuri şi răsufletul în suspinuri înăbuşite. Uneori excesul acestei agitaţiuni produce aceleaşi efecte ca o băutură mortală, desface oasele din încheieturi, cauzează sincope şi aduce moartea. Tot timpul cât durează un atare supliciu, capul şi braţele îndură aceleaşi frământări ca pieptul şi pântecele. Le vedeţi mai întâi agitându-se, cu grabă şi dezordine, apoi, deodată, căzând fără nerv şi fără vigoare. Mâinele atârnă fără viaţă, picioarele slăbesc şi maşina lâncezeşte într'o stare de sfârşeală complectă".

Această descriere atât de pitorească şi atât de exactă, este, fără îndoială, aceea a râsului „extrem" şi „violent"; dar dacă toate râsurile sunt omogene, dacă nu diferă decât în foarte mică parte, toate fenomenele care se arată mai sus există, în mic, în râsul moderat, sau în miniatură, în surâs.

Iată dar cum, în mod fiziologic, explică Poinsinet de Sivry că mecanismul bucuriei şi acela al râsului sunt distincte şi chiar opuse.

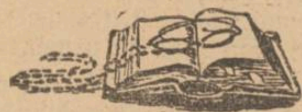
Le Héros voluptueux

„Le Héros voluptueux" se numeşte cel mai nou roman al lui Louis Jean Finot, în care se încearcă să ni se aducă o proaspătă mărturie a dezechilibrului moral pe care l-a însămânţat în spiritele contimporane războiul mondial. Subiectul îndeajuns de banal, dar tratat cu meşteşug deosebit şi cu arta recunoscută de stilist neîntrecut a lui Finot e următorul:

Daniel Péret, care s'a dovedit un oştean vrednic în bătălie, un erou, atâta vreme cât purta haina militară, în clipa când îşi leapădă tunica şi chipiul, simte într'însul dorul nestăvilit de viaţă, bucuria nebună de a trăi intens şi fără scrupul. Invingătorul din război nu mai are cutezanţa să lupte pentru existenţă. Se aruncă vieţii pline de plăceri vremelnice, de desfrâu şi de mediocritate: joacă la bursă cu bani străini şi cu purtarea lui nevrednică îşi ucide mama, care nu poate supravieţui dezastrului sufletesc.

Lovitura e prea cruntă pentruca să mai poată stărui în păcat. Greu, însă nu prea târziu, Daniel sfârşeşte prin muncă cinstită să-şi dobândească iarăşi încrederea şi stima semenilor săi.

E un roman în care toată decrepitudinea şi micimea sufletească, tot haosul, putreziciunea şi inconştienţa luxuriei postbelice, sunt zugrăvite în culori vii şi semnificative. Subiectul searbăd şi şters nu poate evoca nimic din frumuseţea cărţii; ar trebui citate pagini...

Poetul maghiar Andrei Ady

S'a vorbit mult, în ultimul timp, despre poetul ungar Andrei Ady, mort în 1919. Zilele trecute s'au împlinit 7 ani dela moartea lui.

Ady s'a relevat poet — unul din marii lirici ai literaturilor — în 1904, după prima şedere la Paris. Avea atunci 27 de ani. Indrăgise atât de mult Parisul, încât l'a vizitat de şapte ori, una după alta, în cei zece—cincisprezece ani cât a mai trăit.

In patria lui, în Transilvania, Ady fusese un simplu redactor, şters, la un mic ziar de provincie. La Paris se desfăta în cultura şi în civilizaţia occidentului, traduse pe Baudelaire, apoi începu să scrie poeme originale, care provocară o adevărată revoluţie literară în Ungaria, atât prin forma lor mlădioasă, cât şi prin ideile noui, îndrăzneţ formulate.

Parisul îl transformă cu totul. Ady întrupează spiritul modern şi ideile occidentale, atrăgându-şi prin aceasta dispreţul şi protestările anumitor cercuri maghiare.

Poetul era dublat de polemist. Ani de-arândul a fost sufletul revistei **Occidentul**, care lupta, în domeniul literar şi ideologic pentru toate ideile mari. Academia maghiară, şi în genere oficialitatea dela Budapesta, îl treceseră pe lista neagră.

Iubea atât de mult Franţa, patria sa adoptivă, încât dorea să moară acolo. I-a fost dat însă, în ultimii ani ai vieţii, să vadă întreaga Ungarie ridicată împotriva ţării pe care o socotea mai presus de toate ţările din lume. Primul său poem inspirat de război este un strigăt de durere, după cum întreaga sa literatură „eroică" este o protestare vehementă împotriva războiului în general, şi a războiului nedrept al ţării sale, în special.

Cel ce trăeşte şi suferă cu prea mare intensitate, se consumă repede. La sfârşitul războiului Ady nu mai era decât umbra celui de odinioară. Cel din urmă poem al său, închinat vremurilor noui de pace şi înfrăţire, poartă semnele decadenţei. Ady moare în vârstă de abia 42 de ani, în epoca celor mai mari frământări ale ţării sale, pusă faţă în faţă cu Franţa, a doua patrie a lui.

Iacob Wassermann (Austria)

Unul din cei mai de vază şi mai productivi romancieri ai Austriei. S'a născut în 1873 la Fürth, a urmat şcoala reală, şi, după multe rătăciri, trăieşte şi scrie acum la Viena, unde, alături de Arthur Schnitzler şi alţii, e membru al societăţii literare şi artistice evreeşti „Haruah" (Spiritul). Cariera lui literară şi-a început-o cu romanul: „Evreii din Zirndorf" (1897) şi cuceri un succes trainic prin romanul „Povestea tinerei Renate Fuchs" — povestea interesantă şi adâncă a liberării „acelor femei cari încep să pună la îndoială vechile prejudecăţi privitoare la viaţa simţurilor şi vor să-şi trăiască destinul scris în organizmul lor, destinul feminităţii lor".

A mai dat la lumină nuvele şi romane multe, între cari romanul istoric-psihologic „Alexandru în Babilon" (1904), „Moloch", „Omul de patruzeci de ani", „Kaspar Hauser sau inerţia inimii", care a stârnit un deosebit interes prin problema lui psihologică (1908), „Măscile lui Erwin Reiner", roman care înseamnă un moment de seamă în evoluţia literaturii moderne... E o oglindă care reflectă cele mai frapante tendinţe ale individualismului neînfrânat, — care e doară caracteristica principală a literaturii moderne; dar acest roman datează şi o cârmire hotărâtă spre viaţa reală, — şi pare a fi aurora unui clasicism nou". Prin el apare şi mai matur şi mai desăvârşit talentul lui Wassermann de a creste şi a culmina un conflict. Alte scrieri: „Literatul sau Myt şi Personalitate", „Oglinda de aur", „Omuleţul cu gâştele" — un roman de o deosebită intensitate artistică şi umană, „plin de abisuri sinistre şi de culmi luminoase. Prăbuşiri în infern şi ascensiuni spre cer. Construcţie complexă şi capricioasă ca o catedrală gotică, dar mare şi unitară în aparenţa ei haotică". Apoi romanele „Faber sau anii pierduţi", „Laudin şi ai săi", etc.

Wassermann ne descrie singur felul lui de a lucra, ca foarte muncit şi cizelat: „E o regulă aproape generală la mine că-mi reîncep iar şi iar lucrările sub alte forme. La romanul „Faber" am scris şi dat deoparte 14 diferite începuturi, fiecare cuprinzând 20 până la 30 de pagini de tipar. Nuvela Adam Urban a trecut prin 19 redactări, până să-i găsesc pe cea mulţumitoare". Acest fel laborios de a creea ne aminteşte pe acela al lui Caragiale al nostru.

In emoţionanta nuvelă „Sara Malcolm", care a apărut în ultimul număr al LECTUREI, urmărim lupta între fatalitatea externă, prigonitoare, şi între forţa internă sufletească, intangibilă şi biruitoare, căci... — după cum zice autorul — „nu în realitatea văzută şi pipăită se petrece viaţa hotărîtoare a oamenilor. Tot ce este mai adânc şi de care muritorul îşi leagă sufletul, este fum, e vis. Astfel, fericire şi nefericire devin numai nişte nume goale".

MARUNTE:

„Societatea Scriitorilor Români" a acordat, în urma balotagiilor din săptămâna trecută, următoarele premii: Premiul Brătescu-Voineşti (25.000) a fost obţinut de d. *I. A. Bassarabescu*; premiul pentru poezie S. S. R. (6.000) d-lui *A. Cotruş*; premiul de proză (4.000) d-lui *N. Pora*; premiul Benvenisti (2.000) d-lui *Ion Dongorozi* şi premiul de sonete (1.000) d-lui *Radu Gyr*, pentru sonetul publicat în „Adevărul Literar" în luna Februarie 1925.

— Au apărut în editura Cassei Şcoalelor din Bucureşti, deodată trei volume de poezii: „Soare" de G. Talaz, „Soare strâns" de N. Milcu şi „Poezii" de B. Nemţeanu. Volumele se pun în vânzare săptămâna viitoare.

— In acelaş timp d. *George Silviu* anunţă un volum „Paisie Psaltul spune"... care va ieşi într'o ediţie redusă, pentru amatori.

— *„Biologia Războiului"* a profesorului *Georg Fr. Nicolai*, operă care a avut un succes răsunător la apariţia ei în româneşte, s'a tipărit în a doua ediţie, prelucrată de Eugen Relgis, în editura „Viaţa Românească". Această ediţie e însoţită de un portret al autorului, precum şi de o introducere şi o prefaţă nouă a d-lui Relgis.—Preţul 50 lei.

— Noul roman al lui „Pierre Benôit — „Albert" — va apărea, începând cu numărul de Ianuarie al revistei „Revue de France".

— Robespierre atrage din ce în ce mai mult atenţia istoricilor. In afară de cartea lui A. Matiese „Despre Robespierre", în „Revue de Monde" au apărut articolele lui Lenôtre, care prezintă capitole întregi din cartea lui despre Robespierre. Louis Bartou anunţă în „Revue de Paris" apariţia articolelor sale asupra celui „Al 9-lea Termidor", iar Henri Beraut scrie şi el o carte despre Robespierre.

— Aurelio Zanco a publicat în italieneşte o carte biografică asupra lui Cehov pe baza corespondenţei scriitorului rus.

— Un Almanah cu titlul „Confesio Judaica" a apărut la Berlin, cu poeziile alese şi cu notele lui Heinrich Heine, cu subiecte exclusiv evreeşti.

— Bernhardt Kellermann a publicat un nou roman „Fraţii Schellenberg". Eroii romanului sunt: unul idealist, altul materialist. Acţiunea se petrece în zilele inflaţiunii monetare din Germania.

— Autorii englezi au început să aibe un succes „colosal" în Germania. Forţa şi vitalitatea Angliei i-au forţat pe Germanii intelectuali să nu mai dispreţuiască literatura engleză ca înainte de războiu.

Nu mai citiţi „Tarzan", ci „Insula Tezaurului" a lui Stephenson!" — astfel anunţă reclamele librăriilor germane. Pentru prima oară Stephenson, London, Wels, etc. sunt traduşi complect în limba germană. „Sfânta Jeana" a lui Bernard Shaw a şi fost publicată la Berlin în 50 ediţii.

— Cunoscutul traducător al operelor lui Turghenev, I. Halperin-Camenschy scoate o nouă ediţie a „Memoriilor unui vânător" în franţuzeşte, în două volume mari, care conţin şi bibliografia complectă a criticilor publicate în Europa asupra acestei opere a scriitorului rus.

— Simion Iuşchevici pleacă din Paris la New-York, unde va rămâne vre-o trei luni şi se va întoarce la primăvară. Nuvela lui Iuşchevici „Fluturele de Noapte„ a apărut în traducere în revista „Candide".

— Al zecelea volum din colecţiunea „Leurs amours" nu mai este simplă biografie sentimentală, ca precedentele, ci povestirea unui fapt real. *Claude Farrère* a pus în „Une aventure amoureuse de M. de Tourville" toată arta lui de romancier şi de cunoscător al sufletului omenesc, învăluind anecdota cu un umor sănătos.

— Un admirabil roman preistoric a scris *Claude Anet*. „La fin d'un monde" este povestirea, într'un stil frumos colorat, a oamenilor şi obiceiurilor vechei Dordogne, cu vânătorile şi răsboaiele lor, cu religia şi amorul lor. Teza lui Claude Anet voia să spună că dacă această veche civilizaţie a dispărut fără urmă, tot mai persistă astăzi ceva din sufletul lor, pus în obiceiuri, credinţe şi celelalte manifestări înalte ale spiritului.

— André Billy anunţă şi el, o lucrare despre „Viaţa lui Diderot", care va fi a doua după aceea a lui Maurice Martin du Gard.

— In saloanele cercului „Literar-Artistic" din Berlin, s'a deschis o expoziţie a schiţelor aduse de tânărul pictor M. Urvanţev din America de Sud. Actualmente M. Urvanţev e ocupat cu pictura cabaretului artistic „Cânele Vagabond" în stilul „apaş", după care e angajat pentru o serie de alte lucrări.

BIBLIOGRAFIE

M. Delbende: Catechism de Morală Raţionalistă, trad. de Olga Ionescu, Biblioteca Revista Ideii, Bucureşti, preţul 10 lei.

Despre îndatoririle femeilor, revăzută de P. Muşoiu, Biblioteca „Revista Ideii", Preţul 100 lei.

G. Hazu, **Poezii pentru copii**, Edit. II, Edit. Socec, Bucureşti, Preţul 50 lei.

D. Ionescu-Morel: **Aventurile lui Goangă şi Târlică** (Desene de B'Arg şi Anestin), Editura „Cartea Românească", Bucureşti.

— *A. Cotruş:* In robia lor. Tip. Corvin, Preţul 100 lei.

— *Catalogul presei din România 1926*, Edit. Agenţia de publicitate Rudolf Mosse.

Al. Lascarov-Moldovanu: In grădina lui Moş Muşat (nuvele şi povestiri).

Em. Gârleanu: O lacrimă pe-o geană (Nuvele şi schiţe postume). Edit. „Universala", Preţul 60 lei.

Vasile Savel: Vadul Hoţilor (Roman), Edit. Librăria Nouă, Preţul 60 lei.

Lucian Blaga: Fapta (Joc dramatic), Invіere (Pantomimă), Edit. Fundaţia Principele Carol, Preţul 20 lei.

Anuarul Liceului Internat „C. Negruţi" din Iaşi (1924-1925).

Radiofonia No. 1—9 (Cu colaborarea d-lor dr. Hurmuzescu, C. Buşilă, C. Boerescu, N. Alexandrescu, dr. G. Atanasiu, S. Betolian, C. Bruneanu, N. Caranfil, I. Constantinescu, I. Cottescu, I. Halpern, M. Konteschweller, Em. Petraşcu, dr. I. Popescu, Iulian Stănescu, B. Zissu).

Căminul No. 11—12.

Universul Literar No. 8 (Al. T. Stamatiad, Natalia Negru, Ion Pillat, Perpessicius, B. Cecropide, etc.).

Neamul Românesc Literar No. 13 (N. Iorga, V. Bogrea, etc).

Cetatea Literară No. 4 (E. Lovinescu, F Aderca, Camil Baltazar, George Gregorian, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, etc.).

ION BOTEZ

HAMLET

In tragedia shakespeariană

PREŢUL 20 LEI

S'a pus sub tipar şi va apare în curând

CUM L-AM UCIS PE RASPUTIN

de V. PURIŞKEVICI

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" Nr. 54-55

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.